

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

**Έκθεση κοινωνικών και
οικονομικών τάσεων στις ελληνικές
περιφέρειες**

Τεύχος 1^ο

Μάρτιος 2024

Οι κρίσεις επί θεμάτων πολιτικής και οι προτάσεις που περιέχονται στην παρούσα ανάλυση εκφράζουν τις απόψεις των ερευνητών και δεν αντανακλούν, κατ' ανάγκη, τη γνώμη των μελών ή της Διοίκησης του ΙΟΒΕ.

Η μελέτη εκπονήθηκε από τους Γιώργο Γατόπουλο, Βασιλική Δημακοπούλου, Νίκη Καλαβρέζου, Αντώνη Μαυρόπουλο, Ειρήνη Νομικού-Λαζάρου και Κωνσταντίνο Πέππα, υπό τον συντονισμό του Νίκου Βέττα, Γενικού Διευθυντή ΙΟΒΕ και Καθηγητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι ερευνητές επιθυμούν να ευχαριστήσουν τα στελέχη του Παρατηρητηρίου Περιφερειακών Πολιτικών για τη συμμετοχή τους σε συναντήσεις εργασίας και για τη συνεισφορά τους στη μελέτη με στοιχεία, ιδέες και σχόλια. Κάθε ενδεχόμενο λάθος ή παράλειψη βαρύνει αποκλειστικά τους συγγραφείς.

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (Ι.Ο.Β.Ε.) είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής, ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε το 1975 με δύο σκοπούς: αφενός να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, αφετέρου να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις, οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Copyright © 2024 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα
Τηλ.: (210 9211200-10), Fax: (210 9228130 & 210 9233977)
E-mail: info@iobe.gr – URL: <http://www.iobe.gr>

Η μελέτη υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του Παρατηρητηρίου Περιφερειακών Πολιτικών.

Πίνακας Περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ	9
<i>Δημογραφικές τάσεις ανά περιφέρεια</i>	9
<i>Πληθυσμιακή πυκνότητα</i>	14
<i>Δημογραφικές τάσεις ανά φύλο και ηλικία</i>	15
<i>Πληθυσμιακή εξάρτηση ανά ηλικιακή ομάδα</i>	20
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	22
<i>Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν – Προστιθέμενη αξία</i>	22
<i>Επενδύσεις</i>	25
<i>Κατανάλωση νοικοκυριών</i>	27
<i>Εξωστρέφεια</i>	28
3. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	33
<i>Οικοσυστήματα περιφερειών</i>	33
<i>Ανταγωνιστικότητα</i>	34
4. ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ	37
<i>Χρηματοοικονομική ένταξη</i>	37
<i>Τραπεζικές καταθέσεις και χορηγήσεις</i>	38
5. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	43
<i>Εξέλιξη απασχόλησης και ποσοστού ανεργίας</i>	43
<i>Ροές μισθωτής απασχόλησης</i>	55
6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ	59
<i>Εισόδημα, συνθήκες διαβίωσης και σύστημα κοινωνικής προστασίας</i>	59
<i>Υγεία και υγειονομικό σύστημα</i>	65
<i>Εκπαίδευση</i>	74
7. ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΕ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ	77
<i>Τέχνες και Πολιτισμός</i>	77
<i>Τουρισμός</i>	80
8. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ	89
<i>Περιβάλλον</i>	89
<i>Χρήσεις Γης και Χωροταξία</i>	94
9. ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	100
<i>Αττική</i>	100
<i>Βόρειο Αιγαίο</i>	103
<i>Νότιο Αιγαίο</i>	106
<i>Κρήτη</i>	109
<i>Ανατολική Μακεδονία και Θράκη</i>	112
<i>Κεντρική Μακεδονία</i>	115
<i>Δυτική Μακεδονία</i>	118
<i>Ήπειρος</i>	121
<i>Θεσσαλία</i>	124
<i>Ιόνιες Νήσοι</i>	127
<i>Δυτική Ελλάδα</i>	130
<i>Στερεά Ελλάδα</i>	133
<i>Πελοπόννησος</i>	136
10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ	139
11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	140

Κατάλογος Διαγραμμμάτων

Διάγραμμα 1.1: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε εθνικό επίπεδο, 1990-2022	9
Διάγραμμα 1.2: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε Αττική και Κεντρική Μακεδονία, 1990-2022	10
Διάγραμμα 1.3: Πληθυσμιακή εξέλιξη ανά περιφέρεια, 1990-2022	11
Διάγραμμα 1.4: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού ανά περιφέρεια, 1990-2010 και 2010-2022.....	11
Διάγραμμα 1.5: Πληθυσμός περιφερειών το 2022 – Γεωγραφική διαστρωμάτωση (σε χιλιάδες).....	12
Διάγραμμα 1.6: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (σε %), 1990-2010.....	13
Διάγραμμα 1.7: Πληθυσμιακή μεταβολή (σε %), 2010-2022	13
Διάγραμμα 1.8: Πληθυσμός και πληθυσμιακή πυκνότητα ανά περιφέρεια, 2022	14
Διάγραμμα 1.9: Πληθυσμός γυναικών (σε χιλιάδες), 2022	15
Διάγραμμα 1.10: Πληθυσμός ανδρών (σε χιλιάδες), 2022	16
Διάγραμμα 1.11: Ποσοστιαία μεταβολή ανά φύλο (σε %), 1990-2010 και 2010-2022.....	16
Διάγραμμα 1.12: Ηλικιακή διαστρωμάτωση ανά περιφέρεια (αριθμός ατόμων), 1990-2022	18
Διάγραμμα 1.13: Πληθυσμιακή εξάρτηση στην γηραιότερη ηλικιακή ομάδα ανά τα έτη (ποσοστιαία αύξηση 2010-2022 και επίπεδο του λόγου για το 2022, σε %)	21
Διάγραμμα 2.1: ΑΕΠ ανά περιφέρεια, 2021	22
Διάγραμμα 2.2: Σωρευτικός ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ (%) ανά περιφέρεια, 2017-19 και 2019-21.....	23
Διάγραμμα 2.3: Ρυθμός μεταβολής ΑΠΑ (%) ανά περιφέρεια, 2019-2021	24
Διάγραμμα 2.4: Κλάδος με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην ΑΠΑ ανά περιφέρεια (%), 2019.....	25
Διάγραμμα 2.5: Συνεισφορά των περιφερειακών οικονομιών στις εθνικές επενδύσεις, 2020	25
Διάγραμμα 2.6: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ και συνεισφορά σε π.μ. επενδύσεων ανά περιφέρεια, 2019	26
Διάγραμμα 2.7: Ρυθμός μεταβολής επενδύσεων (%) ανά περιφέρεια, 2017-2019.....	27
Διάγραμμα 2.8: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ και συνεισφορά (σε π.μ. κατανάλωσης νοικοκυριών) ανά περιφέρεια, 2019	28
Διάγραμμα 2.9: Μέσοι ρυθμοί κατανάλωσης και αποταμίευσης νοικοκυριών ανά περιφέρεια, 2017-2019.....	28
Διάγραμμα 2.10: Δείκτες ισοζυγίου αγαθών ανά περιφέρεια, 2021	29
Διάγραμμα 2.11: Ισοζύγιο αγαθών (% ΑΕΠ) ανά περιφέρεια, 2021.....	30
Διάγραμμα 2.12: Εξαγωγές αγαθών ανά περιφέρεια.....	31
Διάγραμμα 2.13: Εξαγωγές περιφερειών ανά κυριότερη κατηγορία προϊόντων (% συνολικών εξαγωγών ανά περιφέρεια), 2021.....	31
Διάγραμμα 3.1: Κατανομή επιχειρήσεων ανά κυριότερο τομέα δραστηριότητας (% συνολικών επιχειρήσεων ανά περιφέρεια), 2019.....	34
Διάγραμμα 3.2: Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ), 2016-2022.....	35
Διάγραμμα 3.3: Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) ανά περιφέρεια, 2022	35
Διάγραμμα 3.4: Προσωπικό στην επιστήμη και την τεχνολογία (% εργατικού δυναμικού) ανά περιφέρεια, 2022	36
Διάγραμμα 4.1: Αριθμός τραπεζικών λογαριασμών ανά κάτοικο, 2022	37
Διάγραμμα 4.2: Αριθμός επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο, 2022	38
Διάγραμμα 4.3: Μεταβολή των ιδιωτικών τραπεζικών καταθέσεων, 2009-2022.....	39
Διάγραμμα 4.4: Αξία υπολοίπου επιχειρηματικών δανείων προς καταθέσεις, 2022	40
Διάγραμμα 4.5: Αξία υπολοίπου τραπεζικών καταθέσεων προς ΑΕΠ, 2022.....	40
Διάγραμμα 4.6: Αξία ρών επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ, 2022	41
Διάγραμμα 4.7: Αξία υπολοίπου επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ, 2022.....	41
Διάγραμμα 4.8: Σειρά κατάταξης περιφερειών ανά χρηματοοικονομική μεταβλητή, 2022.....	42
Διάγραμμα 5.1: Εξέλιξη μεριδίου περιφερειών στην απασχόληση, 2001-2022	44
Διάγραμμα 5.2: Μεταβολές στον αριθμό των απασχολούμενων στις περιφέρειες (σε απόλυτους αριθμούς), 2008-2013 και 2013-2022.....	46
Διάγραμμα 5.3: Ποσοστό απασχολούμενων με βάση τη θέση στο επάγγελμα σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσος όρος 2002-2022	47
Διάγραμμα 5.4: Εξέλιξη μεριδίου μισθωτών, αυτοαπασχολούμενων και βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση κατά περιφέρεια, 1999-2022	48
Διάγραμμα 5.5: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας στις περιφέρειες (2008-2022).....	52
Διάγραμμα 5.6: Εξέλιξη ισοζυγίου προσλήψεων-αποχωρήσεων στις περιφέρειες Αττικής, Ιονίων Νήσων, Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου (01/2015-12/2022)	58

Διάγραμμα 6.1: Κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών (ευρώ/κάτοικο) ανά περιφέρεια, 2020, τρέχουσες τιμές	59
Διάγραμμα 6.2: Ποσοστιαία μεταβολή κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών (ευρώ/κάτοικο) ανά περιφέρεια, 2012-2020.....	60
Διάγραμμα 6.3: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας μετά (α) και πριν (β) τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (πλην συντάξεων) ανά περιφέρεια	61
Διάγραμμα 6.4: Επίδραση κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην συντάξεων) στην μείωση της φτώχειας (ποσοστιαία μείωση του ποσοστού φτώχειας) ανά περιφέρεια, 2022.....	62
Διάγραμμα 6.5: Ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (ορισμός Στρατηγικής ΕΕ2030), ανά περιφέρεια	63
Διάγραμμα 6.6: Ποσοστό πληθυσμού σε κατάσταση σοβαρής υλικής στέρησης, ανά περιφέρεια, 2019 και 2020.....	63
Διάγραμμα 6.7: Εισοδηματική ανισότητα (δείκτης S80/S20) ανά περιφέρεια, 2018-2022	64
Διάγραμμα 6.8: Χάσμα απασχόλησης φύλων (άνδρες-γυναίκες), ηλικίες 20-65 ανά περιφέρεια, 2022	65
Διάγραμμα 6.9: Προσδόκιμο επιβίωσης ανά περιφέρεια, σε έτη, 2021	66
Διάγραμμα 6.10: Διαφορές στο προσδόκιμο επιβίωσης (σε έτη) ανά περιφέρεια, 2001-2021	66
Διάγραμμα 6.11: Βρεφική θνησιμότητα (ανά 1.000 γεννήσεις) ανά περιφέρεια	67
Διάγραμμα 6.12: Μέση ηλικία πληθυσμού ανά περιφέρεια (σε έτη), 2022	68
Διάγραμμα 6.13: Ποσοστό πληθυσμού άνω των 60 ετών ανά περιφέρεια	68
Διάγραμμα 6.14: Αυτό-αναφερόμενη κατάσταση υγείας (% πληθυσμού) ανά ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, 2019	69
Διάγραμμα 6.15: Κατηγορίες Δείκτη Μάζας Σώματος (BMI), ποσοστό πληθυσμού σε κάθε κατηγορία ανά ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, 2019	69
Διάγραμμα 6.16: Θεραπευτήρια κατά νομική μορφή και περιφέρεια, 2021.....	71
Διάγραμμα 6.17: Κλίνες κλειστής νοσηλείας (ανά 100,000 άτομα)	72
Διάγραμμα 6.18: Ιατροί (ανά 100.000 άτομα) ανά περιφέρεια, 2021	72
Διάγραμμα 6.19: Κλίνες νοσηλείας ανά περιφέρεια, 2021	73
Διάγραμμα 6.20: Αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ιατρικές ανάγκες, ανά περιφέρεια, 2022	74
Διάγραμμα 6.21: Ποσοστό πληθυσμού εγγεγραμμένο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανά περιφέρεια, 2022.....	75
Διάγραμμα 6.22: Ποσοστό πληθυσμού (ηλικίες 25-64) που συμμετέχει στην εκπαίδευση ανά περιφέρεια, 2022	76
Διάγραμμα 6.23: Ποσοστό νέων ηλικίας 15-24 που δεν συμμετέχει στην αγορά εργασίας ή στην εκπαίδευση (NEETs) ανά περιφέρεια, 2022	76
Διάγραμμα 7.1: Ποσοστό χρήσεων γης για Πολιτιστικές δραστηριότητες και Δραστηριότητες Αναψυχής	79
Διάγραμμα 7.2: Απασχόληση σε χώρους πολιτισμού στο σύνολο της απασχόλησης ανά περιφέρεια	80
Διάγραμμα 7.3: Αριθμός Επισκεπτών σε Μουσεία και Αρχαιολογικούς Χώρους ανά Περιφέρεια για τα (2019)	81
Διάγραμμα 7.4: Επισκέψεις σε Μουσεία ανά Περιφέρεια (ποσοστιαία μεταβολή από το 2019)	82
Διάγραμμα 7.5: Επισκέψεις σε Αρχαιολογικούς Χώρους ανά Περιφέρεια (ποσοστιαία μεταβολή από το 2019).....	83
Διάγραμμα 7.6: Αφίξεις αλλοδαπών ανά περιφέρεια	84
Διάγραμμα 7.7: Αφίξεις ημεδαπών ανά περιφέρεια	85
Διάγραμμα 7.8: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά περιφέρεια.....	86
Διάγραμμα 7.9: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών ανά περιφέρεια.....	87
Διάγραμμα 7.10: Πληρότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανά περιφέρεια	88
Διάγραμμα 8.1: Αριθμός μονάδων διαχείρισης αποβλήτων ανά περιφέρεια	89
Διάγραμμα 8.2: Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα διαχείρισης αποβλήτων	90
Διάγραμμα 8.3: Μεταβολή στην Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα διαχείρισης αποβλήτων, 2018-2020.....	91
Διάγραμμα 8.4: Αριθμός μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης απορριμμάτων ανά περιφέρεια	92
Διάγραμμα 8.5: Εξυπηρέτηση πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα ανακύκλωσης-ανάκτησης.....	93
Διάγραμμα 8.6. Μεταβολή στην Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα ανακύκλωσης-ανάκτησης από το 2018-2020	94

Διάγραμμα 8.7: Χρήσεις γης ανά περιφέρεια (2018)	95
--	----

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 3.1: Στατιστικό μητρώο επιχειρήσεων ανά περιφέρεια, 2017 και 2019	33
Πίνακας 5.1: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά περιφέρεια και μορφωτικό επίπεδο για άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών (2015-2022).....	55
Πίνακας 5.2: Εξέλιξη ισοζυγίου προσλήψεων-αποχωρήσεων στις περιφέρειες, 2015-2022.....	57
Πίνακας 6.1: Δυναμικότητα υγειονομικού συστήματος (αριθμός) ανά περιφέρεια, 2022.....	70
Πίνακας 6.2: Δυναμικότητα υγειονομικού συστήματος (ανά 100.000 άτομα) ανά περιφέρεια, 2022.	71
Πίνακας 11.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κλάδων ανά περιφέρεια, 2019	140
Πίνακας 11.2: Ποσοστό απασχόλησης ανά κλάδο δραστηριότητας και περιφέρεια, για άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών, μέσος όρος 2008-2022.....	141

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιφερειακή ανάπτυξη έχει ανά τα χρόνια αναδειχτεί σε βασικό στόχο πολιτικής τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε εθνικό επίπεδο, αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την επίτευξη βασικών στόχων που συμπεριλαμβάνουν την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική ευημερία, την πολιτική σταθερότητα και την ανταγωνιστικότητα - σε ένα ολοένα και πιο περίπλοκο και διασυνδεδεμένο διεθνές περιβάλλον. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, αποτελεί τον πυρήνα της αποστολής της ΕΕ για τη δημιουργία μιας ευημερούσας και κοινωνικοοικονομικά συνεκτικής Ευρώπης. Καθώς η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και διεύρυνση προχωρούν, η μείωση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων επιτρέπει την ενίσχυση των θεμελίων του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και αποτελεί προϋπόθεση για ένα περισσότερο βιώσιμο και συμπεριληπτικό μέλλον για όλους τους πολίτες της ΕΕ.

Το πρώτο τεύχος της έκθεσης κοινωνικών και οικονομικών τάσεων στις ελληνικές περιφέρειες εγκαινιάζει τη συνεργασία του IOBE με το Παρατηρητήριο Περιφερειακών Πολιτικών με στόχο τη συστηματική παρακολούθηση, ανάδειξη και ερμηνεία κοινωνικών και οικονομικών τάσεων στις Περιφέρειες της Ελλάδας, μέσα από περιοδικές δημοσιεύσεις εκθέσεων εξαμηνιαίας συχνότητας.

Σκοπός της παρούσας έκθεσης, αλλά και των εκθέσεων που θα ακολουθήσουν, είναι η συστηματική, έγκυρη και επιστημονικά τεκμηριωμένη ενημέρωση ενός ευρέος φάσματος ενδιαφερομένων, με ιδιαίτερη έμφαση στους ασκούντες πολιτική σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο προκειμένου, με στοιχειοθετημένο τρόπο, να χαράσσονται δυναμικά και να υλοποιούνται αποτελεσματικά οι περιφερειακές πολιτικές. Η έκθεση επίσης αφορά το ευρύτερο κοινό (πολίτες, επιχειρήσεις, δημοσιογράφους, ακαδημαϊκούς, διοικητικές αρχές, μη κυβερνητικές οργανώσεις) με στόχο την προαγωγή του δημόσιου διαλόγου γύρω από τη σημασία της περιφερειακής ανάπτυξης και σύγκλισης.

Η παρούσα, πρώτη, έκθεση εστιάζει στις εξής θεματικές ενότητες: (α) δημογραφικές τάσεις, (β) οικονομική δραστηριότητα, (γ) επιχειρηματικότητα, (δ) χρηματοπιστωτικό τομέα, (ε) αγορά εργασίας, (στ) κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη, (ζ) τέχνες και τουρισμό και, (η) χωροταξία και περιβάλλον. Η ανάλυση έχει βασιστεί σε επιλεγμένα στατιστικά δεδομένα, διαθέσιμα έως τις 30/11/2023, που δημοσιεύονται από επίσημες πηγές ανά θεματική. Η έκθεση επίσης περιλαμβάνει ενότητα όπου συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της ανάλυσης με τη μορφή επιτελικής σύνοψης σε επίπεδο Περιφέρειας. Σε επόμενα τεύχη, η έκθεση θα εστιάζει στην εξέλιξη των τάσεων με βάση τη δημοσιοποίηση και επικαιροποίηση των στοιχείων όπου αυτό έχει εφαρμογή, αλλά και στην εμβάθυνση συγκεκριμένων θεματικών που παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον – ανάλογα πάντα με τη διαθεσιμότητα της στατιστικής πληροφόρησης στο περιφερειακό επίπεδο.

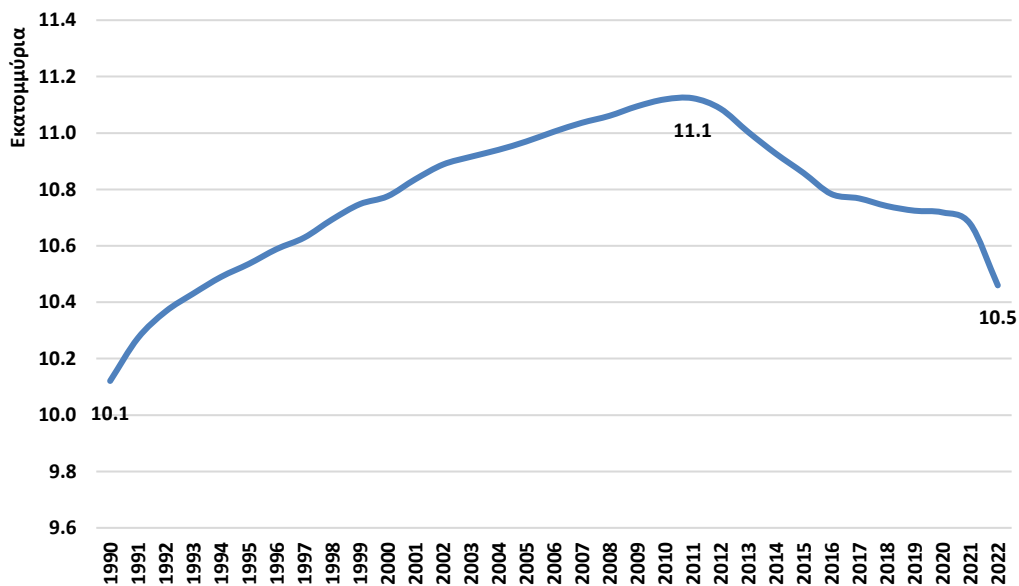
1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ

Δημογραφικές τάσεις ανά περιφέρεια

Η πληθυσμιακή εξέλιξη, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο είναι μείζονος σημασίας τόσο σε όρους οικονομικής ανάπτυξης, όσο και σε επίπεδο κοινωνικής σταθερότητας. Από την κρίση χρέους και έπειτα, ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας συρρικνώνεται με γοργό ρυθμό: από το 2010 έως και το 2022 μειώθηκε κατά 5,9% (από περίπου 11,1 εκατομμύρια το 2010, σε 10,5 εκατομμύρια το 2022- Διάγραμμα 1.1), σε αντίθεση με την πληθυσμιακή αύξηση που παρουσιάστηκε την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα (της τάξης του 3,2%). Ως αποτέλεσμα, το δημογραφικό ζήτημα στην Ελλάδα αναδεικνύεται σε πρόβλημα που απαιτεί συντονισμένες πολιτικές δράσεις.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η περιφερειακή διάσταση της δημογραφικής εξέλιξης, όπως παρατίθεται στην συγκεκριμένη ενότητα. Οι δημογραφικές τάσεις σε περιφερειακό επίπεδο, με γνώμονα τις επιπλέον διαστάσεις της ηλικίας και του φύλου, μπορεί να διαφέρουν ανά περιφερειακή μονάδα, δημιουργώντας την ανάγκη για μια γεωγραφικά στοχευμένη εφαρμογή πολιτικών για την αντιμετώπιση του δημογραφικού ζητήματος.

Διάγραμμα 1.1: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε εθνικό επίπεδο, 1990-2022

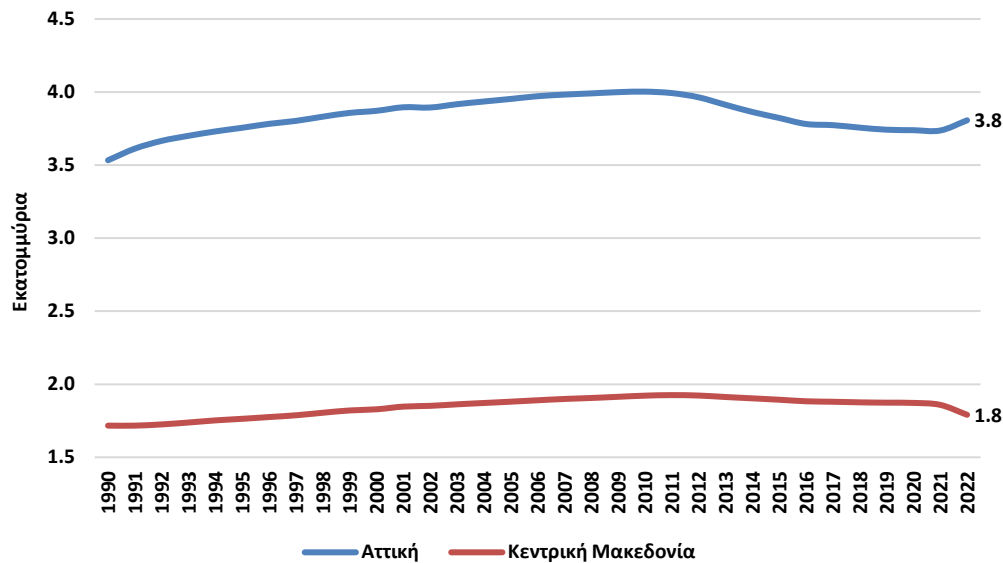

Πηγή: Eurostat

Στο Διάγραμμα 1.2 αποτυπώνεται ξεχωριστά η πληθυσμιακή εξέλιξη σε περιφερειακό επίπεδο για τις 2 μεγαλύτερες διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας, την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, αλλά και τις υπόλοιπες 11 περιφέρειες, που είναι παρεμφερείς σε πληθυσμιακό μέγεθος. Στην Αττική, ο πληθυσμός αυξήθηκε από 3.533.023 άτομα το 1990 σε 3.806.550 άτομα το 2022, φτάνοντας στο μέγιστο επίπεδο το 2010 (περίπου 4 εκατομμύρια άτομα). Ο πληθυσμός παρουσίασε σταθερή αύξηση κατά τη διάρκεια της περιόδου 1990-2010, με μείωση μικρότερη από αυτήν που παρατηρείται σε εθνικό επίπεδο μεταξύ 2010 και 2022 (-4,9%). Στην Κεντρική Μακεδονία, παρατηρούμε μικρότερες πληθυσμιακές διακυμάνσεις. Παρόλα αυτά, κατά την περίοδο 2010-2022 ο πληθυσμός της περιφέρειας

μειώθηκε κατά 6,81%, σχεδόν μία μονάδα περισσότερο από την μείωση που καταγράφηκε σε εθνικό επίπεδο.

Διάγραμμα 1.2: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε Αττική και Κεντρική Μακεδονία, 1990-2022

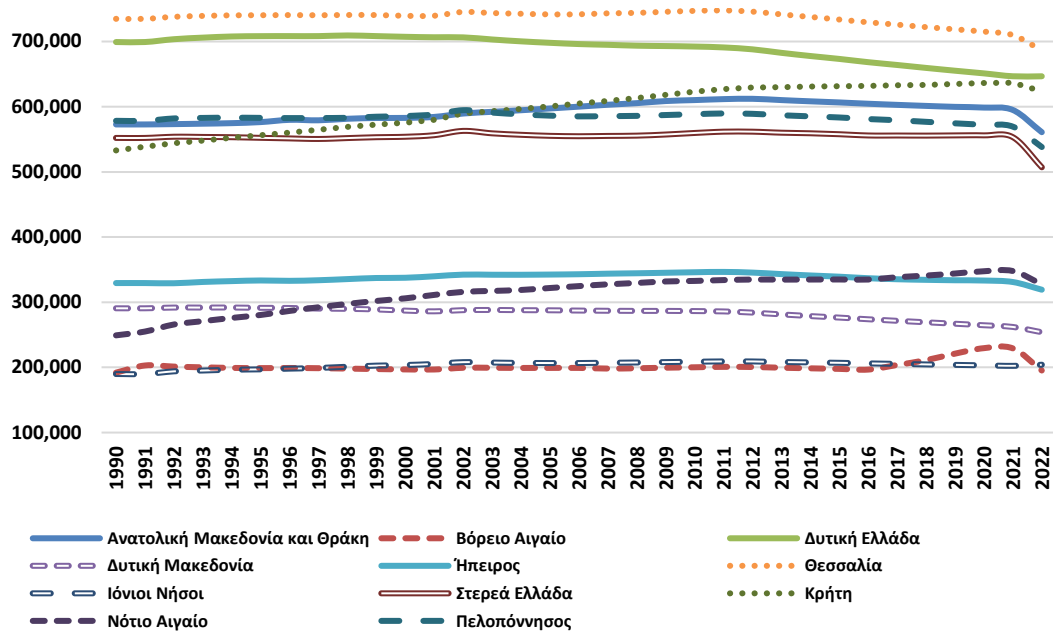

Πηγή: Eurostat

Οι υπόλοιπες διοικητικές περιφέρειες παρουσιάζουν κι αυτές παρόμοια εξέλιξη με την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία, μιας και μέχρι και το 2010 παρατηρούμε μια αυξανόμενη τάση στην πληθυσμιακή εξέλιξη, ακολουθούμενη από μια φθίνουσα πορεία μέχρι και το 2022. Βέβαια, οι τάσεις αυτές έχουν διαφορετική ένταση ανά περιφέρεια, μιας και παρατηρείται μεγαλύτερη μείωση στις περιφέρειες της Πελοποννήσου, της Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας, της Στερεάς Ελλάδας και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Αντίστροφα, την μεγαλύτερη δυναμική σε πληθυσμιακή ανάπτυξη επέδειξε ιστορικά η Κρήτη, που ήταν και η μόνη περιφέρεια με θετικό ρυθμό πληθυσμιακής εξέλιξης την περίοδο 2010-2022 (η οποία όμως ήταν πολύ χαμηλή, σχεδόν 0,1%).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως οι περιφέρειες που επιδεικνύουν τη μικρότερη πληθυσμιακή μείωση κατά την περίοδο 2010-2022 είναι εκείνες στην νησιωτική Ελλάδα, όπως η Κρήτη (αύξηση), το Νότιο (-1,54%) και Βόρειο Αιγαίο (-2,20%) αλλά και οι Ιόνιοι Νήσοι (-2,47%). Αντιθέτως, η ηπειρωτική Ελλάδα παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά μείωσης, με την Δυτική Μακεδονία να συρρικνώνεται κατά 11,34% την συγκεκριμένη δωδεκαετία. Τα επίπεδα εξέλιξης του πληθυσμού παρουσιάζονται και σε μορφή χάρτη παρακάτω, με σκοπό την ανάδειξη της διασποράς των ευρημάτων.

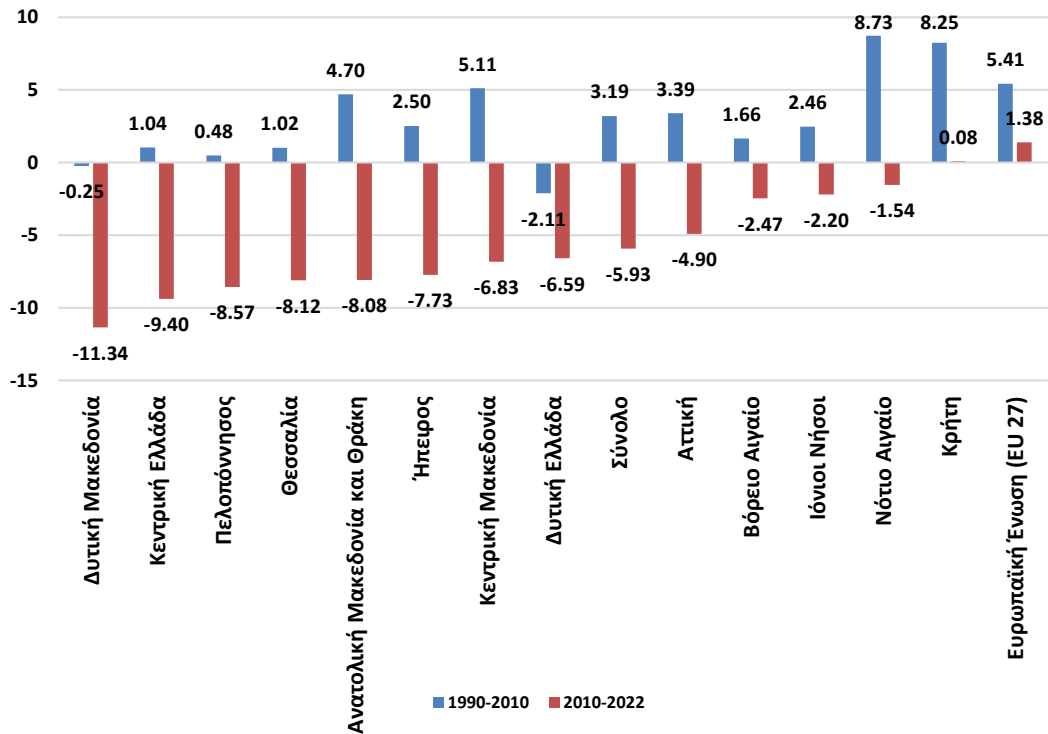
Διάγραμμα 1.3: Πληθυσμιακή εξέλιξη ανά περιφέρεια, 1990-2022

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Διάγραμμα 1.4: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού ανά περιφέρεια, 1990-2010 και 2010-2022

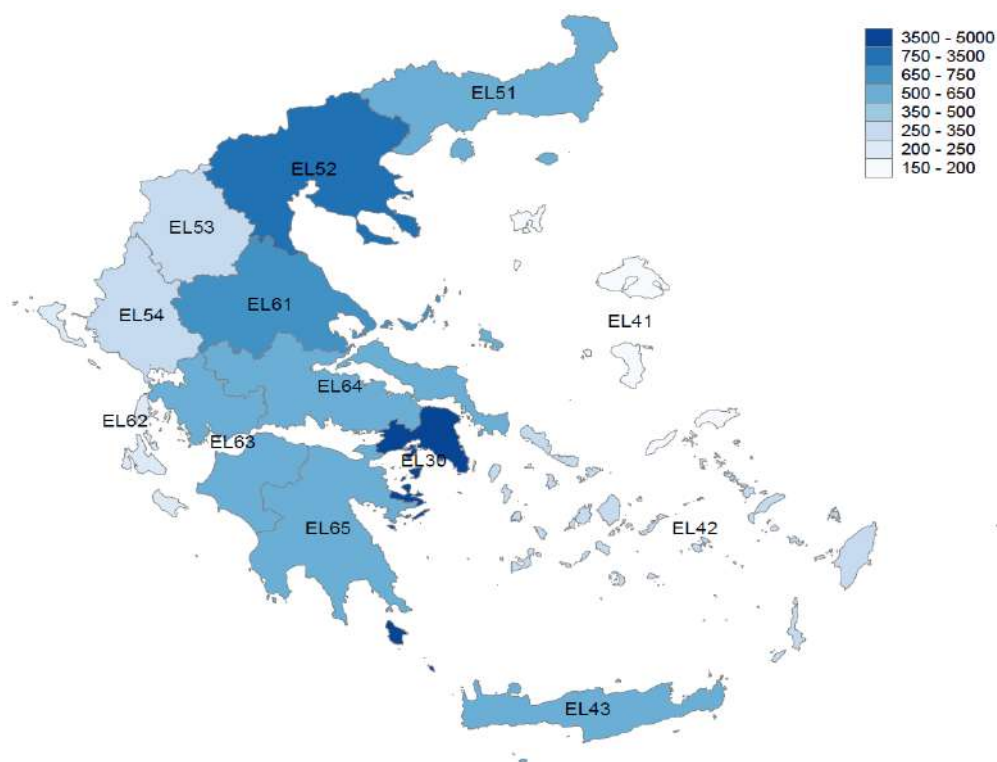
Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή.

Οι διοικητικές περιφέρειες παρουσιάζονται στους χάρτες σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή τυπολογία τους, όπως φαίνεται και στον πίνακα παρακάτω:

EL30	Αττική	EL54	Ήπειρος
EL41	Βόρειο Αιγαίο	EL61	Θεσσαλία
EL42	Νότιο Αιγαίο	EL62	Ιόνιοι Νήσοι
EL43	Κρήτη	EL63	Δυτική Ελλάδα
EL51	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	EL64	Κεντρική Ελλάδα
EL52	Κεντρική Μακεδονία	EL65	Πελοπόννησος
EL53	Δυτική Μακεδονία		

Διάγραμμα 1.5: Πληθυσμός περιφερειών το 2022 – Γεωγραφική διαστρωμάτωση (σε χιλιάδες)¹

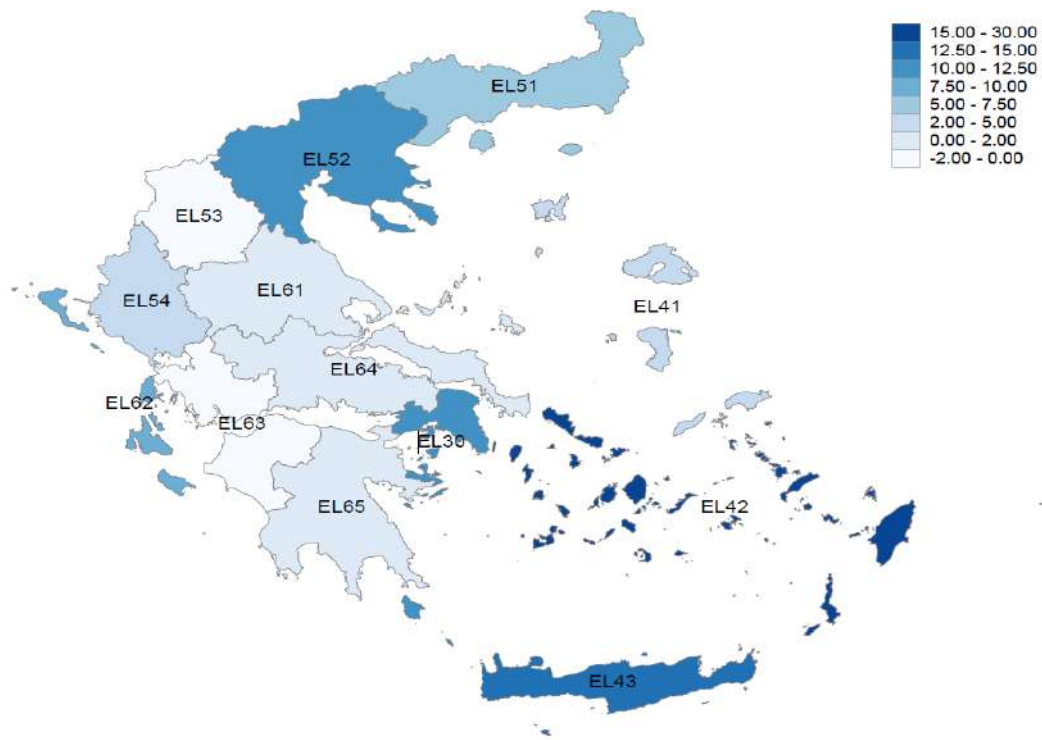

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

¹: EL30 Αττική; EL41 Βόρειο Αιγαίο; EL42 Νότιο Αιγαίο; EL43 Κρήτη; EL51 Ανατολική Μακεδονία και Θράκη; EL52 Κεντρική Μακεδονία; EL53 Δυτική Μακεδονία; EL54 Ήπειρος; EL61 Θεσσαλία; EL62 Ιόνιοι Νήσοι; EL63 Δυτική Ελλάδα; EL64 Στερεά Ελλάδα; EL65 Πελοπόννησος.

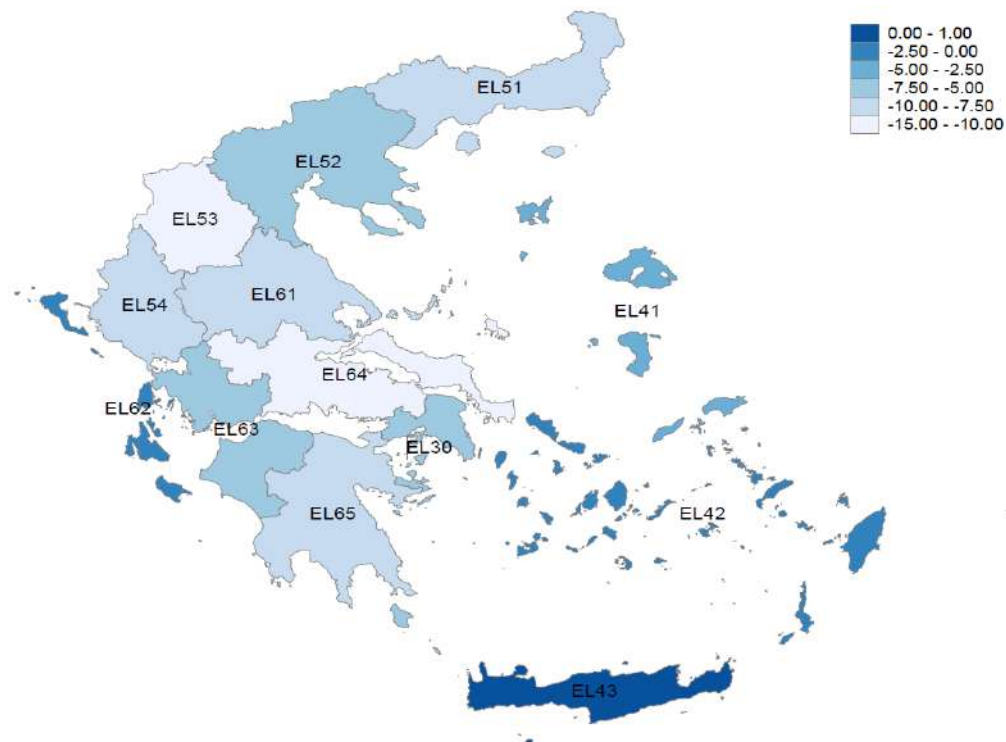
Διάγραμμα 1.6: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού (σε %), 1990-2010

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Διάγραμμα 1.7: Πληθυσμιακή μεταβολή (σε %), 2010-2022

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Πληθυσμιακή πυκνότητα

Η πληθυσμιακή πυκνότητα ορίζεται ως ο αριθμός των κατοίκων μιας περιοχής/χώρας εκφρασμένος σε σχέση με την έκτασή της που μετριέται σε τετραγωνικά χιλιόμετρα. Δεδομένου ότι τα γεωγραφικά όρια των διοικητικών περιφερειών δεν άλλαξαν ανά τα χρόνια, η πληθυσμιακή πυκνότητα ανά περιφέρεια ακολουθεί παρόμοια πορεία με την εξέλιξη του πληθυσμού. Η περιφέρεια της Αττικής, όντας πληθυσμιακά μεγαλύτερη έχει και πολύ υψηλή πυκνότητα, περίπου στους 1.000 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, και σχεδόν 10πλάσια από όλες τις υπόλοιπες περιφέρειες. Ο συγκεκριμένος στατιστικός δείκτης αναδεικνύει, πέρα από την περιφερειακή πληθυσμιακή εξέλιξη, και τον βαθμό αστικοποίησης. Συγκεκριμένα, σε περιφερειακό επίπεδο, για τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο μέσος όρος πληθυσμιακής πυκνότητας είναι 366 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο για το 2022.²

Διάγραμμα 1.8: Πληθυσμός και πληθυσμιακή πυκνότητα ανά περιφέρεια, 2022

	Πληθυσμός	Πληθυσμιακή πυκνότητα
Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ 27)	446.735.291	108,9
Σύνολο χώρας	10.459.782	81,3
Αττική	3.806.550	995,7
Κεντρική Μακεδονία	1.790.686	98,6
Θεσσαλία	686.344	50,1
Δυτική Ελλάδα	646.621	58,6
Κρήτη	623.633	75,9
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	560.826	41,3
Πελοπόννησος	538.063	35,8
Στερεά Ελλάδα	507.072	34,4
Νότιο Αιγαίο	327.517	64,6
Ήπειρος	319.206	35,8
Δυτική Μακεδονία	253.954	28,0
Ιόνιοι Νήσοι	204.081	89,3
Βόρειο Αιγαίο	195.229	55,8

Πηγή: Eurostat

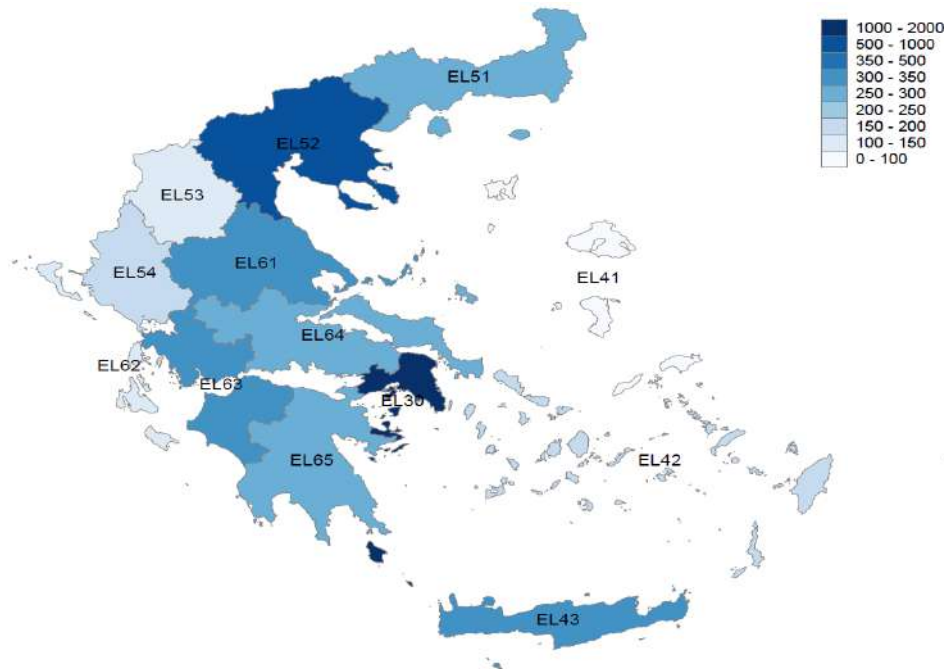
Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

² Η σύγκριση μεταξύ πληθυσμιακής πυκνότητας ανά χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι δύσκολη, καθώς τα διοικητικά όρια αλλάζουν σε μέγεθος από χώρα σε χώρα σε επίπεδο NUTS2. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Βρυξελλών και Βερολίνου έχουν από τις μεγαλύτερες τιμές πληθυσμιακής πυκνότητας για το 2022, με περίπου 7,5 χιλιάδες και 4,5 χιλιάδες κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο αντίστοιχα.

Δημογραφικές τάσεις ανά φύλο και ηλικία

Παράλληλα με την περιφερειακή πληθυσμιακή εξέλιξη στο σύνολό της, σημαντική είναι και η ανάδειξη της διάστασης του φύλου και της ηλικίας. Μια σχετικά ίση κατανομή ανδρών και γυναικών ανά γεωγραφικό επίπεδο είναι σημαντική για την κοινωνική ισορροπία, τη μείωση των ανισοτήτων, αλλά και την πληθυσμιακή εξέλιξη. Διαφορετικοί ρυθμοί μείωσης μπορούν να υποδείξουν τη σημασία ανάδειξης ίσων ευκαιριών εργασίας ανάμεσα στα δύο φύλα, αλλά και κινήτρων για την δημιουργία οικογένειας.

Διάγραμμα 1.9: Πληθυσμός γυναικών (σε χιλιάδες), 2022

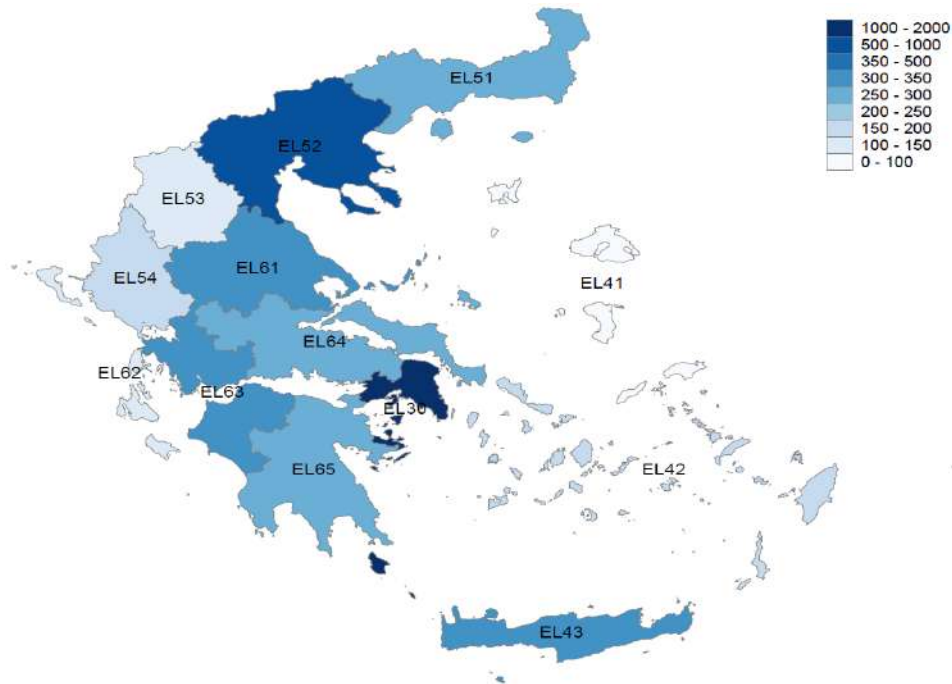

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Παρατηρώντας τα στοιχεία στο Διάγραμμα 1.11: Ποσοστιαία μεταβολή ανά φύλο (σε %), 1990-2010 και 2010-2022, οι τάσεις πράγματι διαφοροποιούνται όχι μόνο ανά τα έτη, αλλά και ανάλογα με το φύλο. Την περίοδο 1990-2010, οι γυναίκες στη Θεσσαλία μειώθηκαν κατά 0,11%, ενώ οι άνδρες αυξήθηκαν κατά σχεδόν 0,65%. Στον αντίποδα, στην Πελοπόννησο, οι άνδρες μειώθηκαν κατά περίπου 0,35%, ενώ ο αριθμός των γυναικών αυξήθηκε κατά 1,7%. Την περίοδο όμως αυτή, σε όλες τις υπόλοιπες περιφέρειες υπήρχε μια αυξητική τάση (ιδιαίτερα στην Κρήτη και στο Νότιο Αιγαίο). Την περίοδο 2010-2022, μόνο ο αριθμός των γυναικών στην Κρήτη έδειξε αυξητική τάση, ενώ στο Βόρειο Αιγαίο, και στην Δυτική Ελλάδα, ο αριθμός των γυναικών μειώθηκε περισσότερο από αυτόν των ανδρών. Ωστόσο, η τάση της μείωσης ανά φύλο δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες διακυμάνσεις, με αποτέλεσμα να μην προβλέπονται στρεβλώσεις ως απόρροια της άνισης κατανομής των δύο φύλων στον πληθυσμό των επιμέρους περιφερειών.

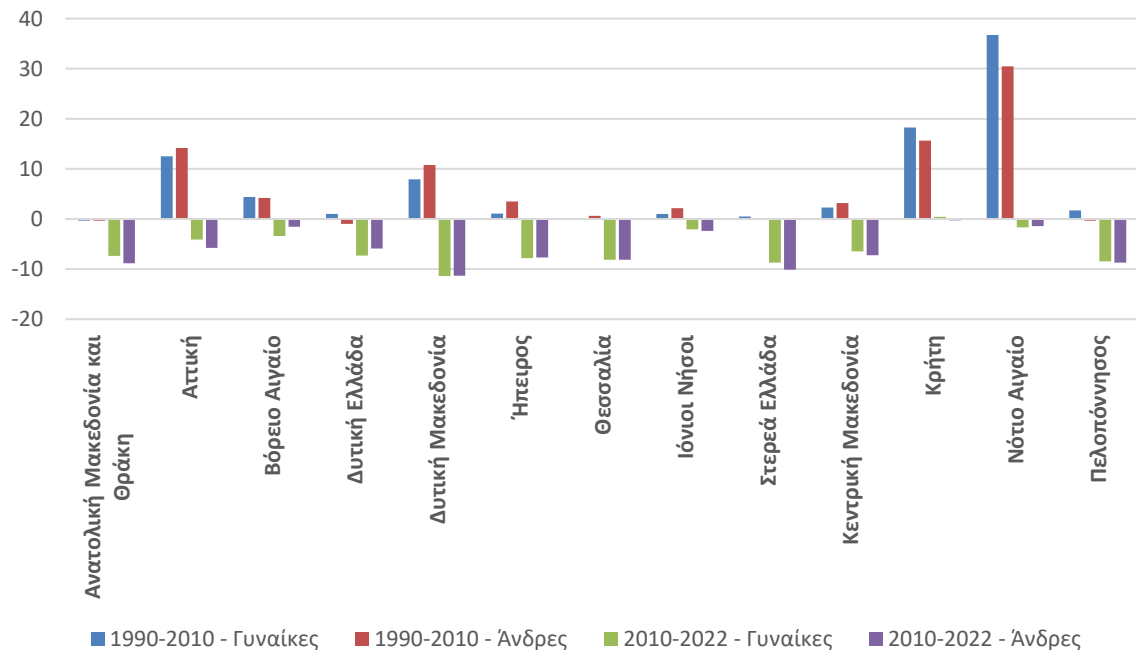
Διάγραμμα 1.10: Πληθυσμός ανδρών (σε χιλιάδες), 2022

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Διάγραμμα 1.11: Ποσοστιαία μεταβολή ανά φύλο (σε %), 1990-2010 και 2010-2022

Πηγή: Eurostat

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

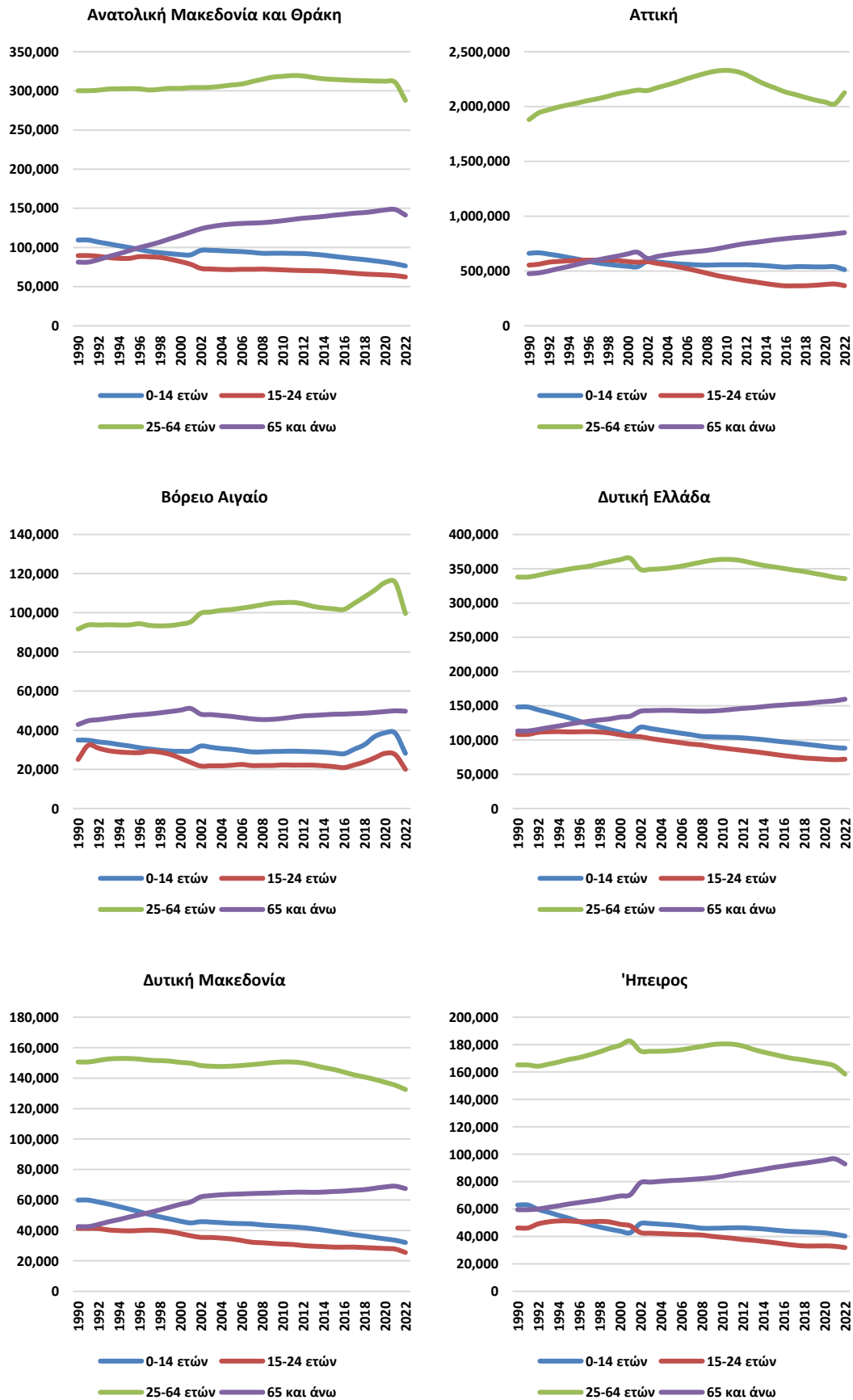
Η πληθυσμιακή εξέλιξη θα πρέπει επίσης να εξετάζεται και σε συνάρτηση με την ηλικιακή διαστρωμάτωση του πληθυσμού. Η ηλικιακή δομή του πληθυσμού είναι ζωτικής σημασίας για το σχεδιασμό πολιτικών και την αποτελεσματική κατανομή των πόρων στη βάση των κοινωνικών, οικονομικών και υγειονομικών αναγκών. Ένα μεγαλύτερο αναλογικά εργατικό δυναμικό προωθεί την οικονομική ανάπτυξη, ενώ ένας μεγαλύτερος αναλογικά γηραιός πληθυσμός θέτει ποικίλες δημοσιονομικές και κοινωνικές προκλήσεις. Ενδεικτικά, ο σχεδιασμός της πολιτικής υγείας οφείλει να στηρίζεται στα ηλικιακά δημογραφικά στοιχεία, ώστε να παρέχονται υπηρεσίες υγείας προσαρμοσμένες στις σύγχρονες επιδημιολογικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι επιμέρους ηλικιακές ομάδες. Αλλά και οι ευρύτερες παρεμβάσεις στο σύστημα κοινωνικής προστασίας, όπως στο συνταξιοδοτικό σύστημα, στο προνοιακό σύστημα και τις οικογενειακές πολιτικές (όπως η φροντίδα των παιδιών) και στη μακροχρόνια φροντίδα, επηρεάζονται από την ηλικιακή κατανομή και τις δημογραφικές τάσεις. Τέλος, ο σχεδιασμός των εκπαιδευτικών και εργασιακών πολιτικών θα πρέπει να βασίζεται στην ηλικιακή ανάλυση για τον εντοπισμό των αναγκών σε εκπαιδευτικές υποδομές και των ευρύτερων τάσεων στην αγορά εργασίας.

Η εξέταση των τάσεων ανά ηλικιακή ομάδα του πληθυσμού, αναδεικνύει τις σημαντικότερες προκλήσεις σε όρους δημογραφικής γήρανσης. Η τελευταία είναι εμφανής σε όλες τις διοικητικές περιφέρειες (Διάγραμμα 1.12). Σε συνδυασμό με τη μείωση των μικρότερων ηλικιακά ομάδων, που επίσης παρατηρείται σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, το ζήτημα του δημογραφικού φαίνεται να θέτει σημαντικές κοινωνικές και δημοσιονομικές προκλήσεις για την Ελλάδα.

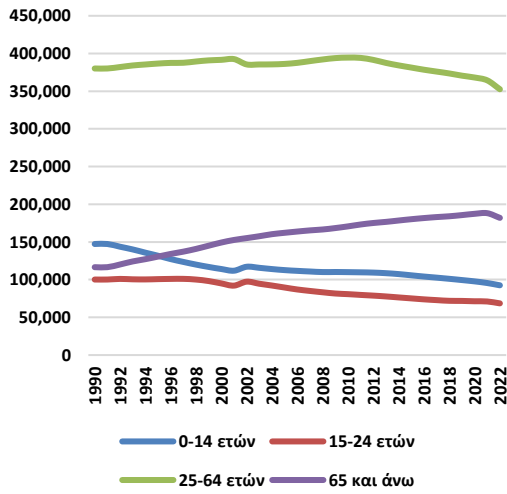
Ως άμεσο αποτέλεσμα της πληθυσμιακής γήρανσης, παρατηρείται επίσης και μια εν γένει αρνητική τάση στην εξέλιξη του ποσοστού των ατόμων παραγωγικής ηλικίας, η οποία αποτελεί και το μείζον ζήτημα σε όρους συμμετοχής στην αγορά εργασίας και δημοσιονομικών εσόδων. Ειδικά στις περιφέρειες Αττικής και Δυτικής Μακεδονίας, παρατηρούμε σημαντική μείωση του ποσοστού των ατόμων παραγωγικής ηλικίας που ξεκίνησε την δεκαετία του 2010, και συνέχισε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους. Χαρακτηριστική επίσης, είναι η ανάδειξη της γηραιότερης ηλικιακής ομάδας στη δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα σε όλες τις περιφέρειες της χώρας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, με εξαίρεση το Βόρειο Αιγαίο, τις Ιόνιες Νήσους και την Πελοπόννησο, το 1990, η μικρότερη ηλικιακή ομάδα ήταν η δεύτερη πολυπληθέστερη. Αυτή η αντιστροφή της σχέσης μεταξύ της γηραιότερης και νεότερης ηλικιακής ομάδας που παρατηρείται, αποτελεί ακόμη ένα σημείο έντονου προβληματισμού ως προς τη μελλοντική πληθυσμιακή εξέλιξη, καθώς οι τάσεις αυτές φαίνονται να ξεκινούν σχεδόν 20 έτη νωρίτερα.

Σε συνάρτηση με την συνολική εξέλιξη του πληθυσμού αλλά και τη γήρανσή του, αναδεικνύεται ως ιδιαίτερης σημασίας το ζήτημα της μετανάστευσης. Η αύξηση των γεννήσεων αναδεικνύεται ως το δεύτερο κομβικό σημείο για την επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης μέσω της ενίσχυσης του εργατικού δυναμικού. Αυτή όμως έχει πιο μακροχρόνιο ορίζοντα σε σχέση με τη μετανάστευση.

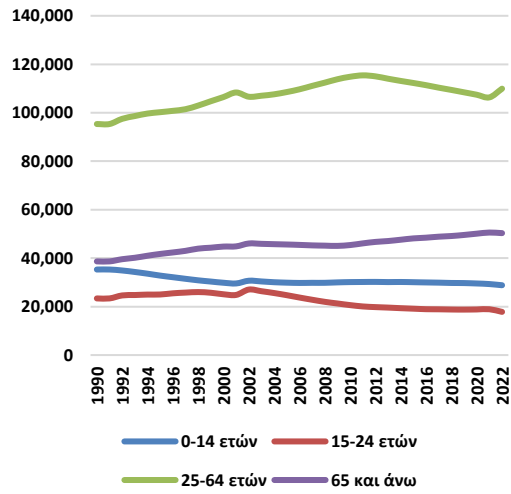
Διάγραμμα 1.12: Ηλικιακή διαστρωμάτωση ανά περιφέρεια (αριθμός ατόμων), 1990-2022

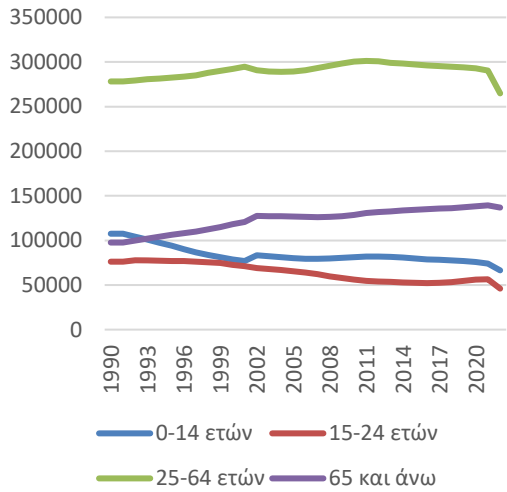
Θεσσαλία

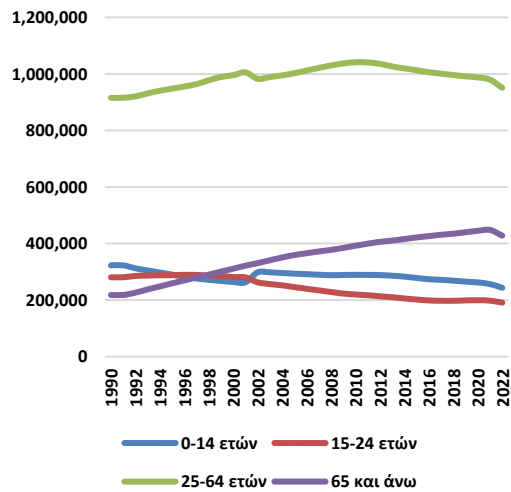
Ιόνιοι Νήσοι

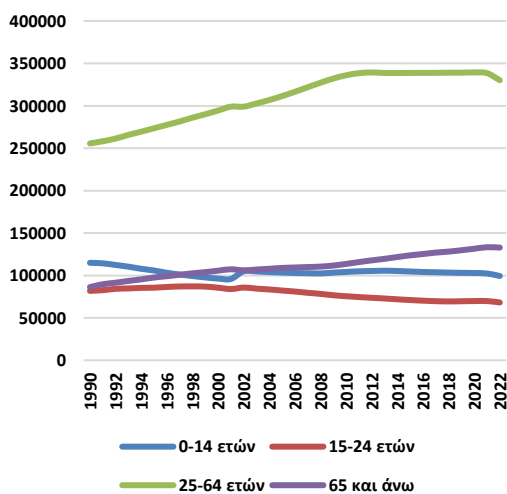
Στερεά Ελλάδα

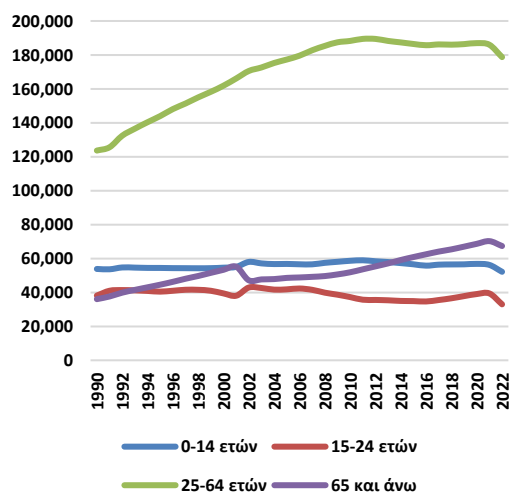
Κεντρική Μακεδονία

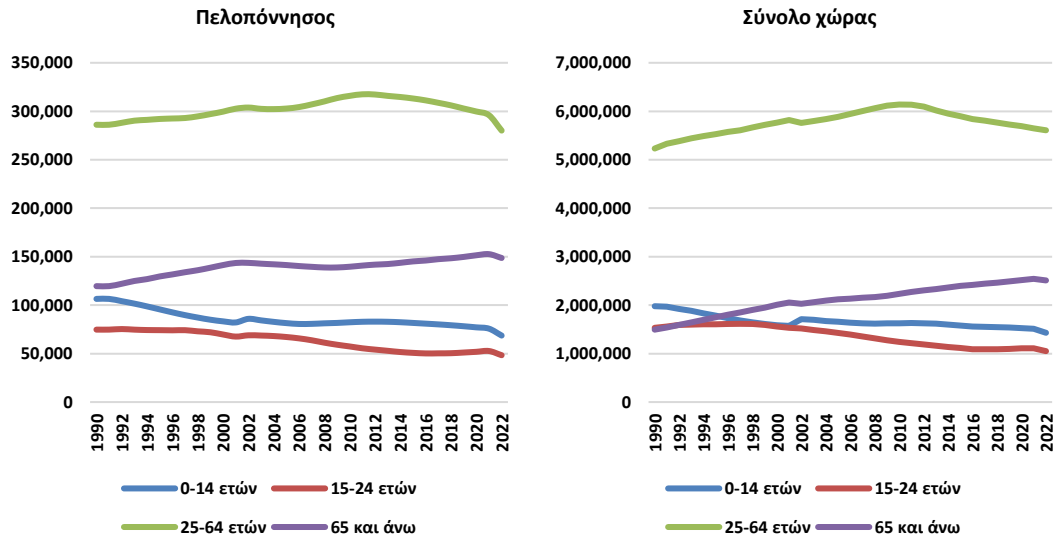

Κρήτη

Νότιο Αιγαίο

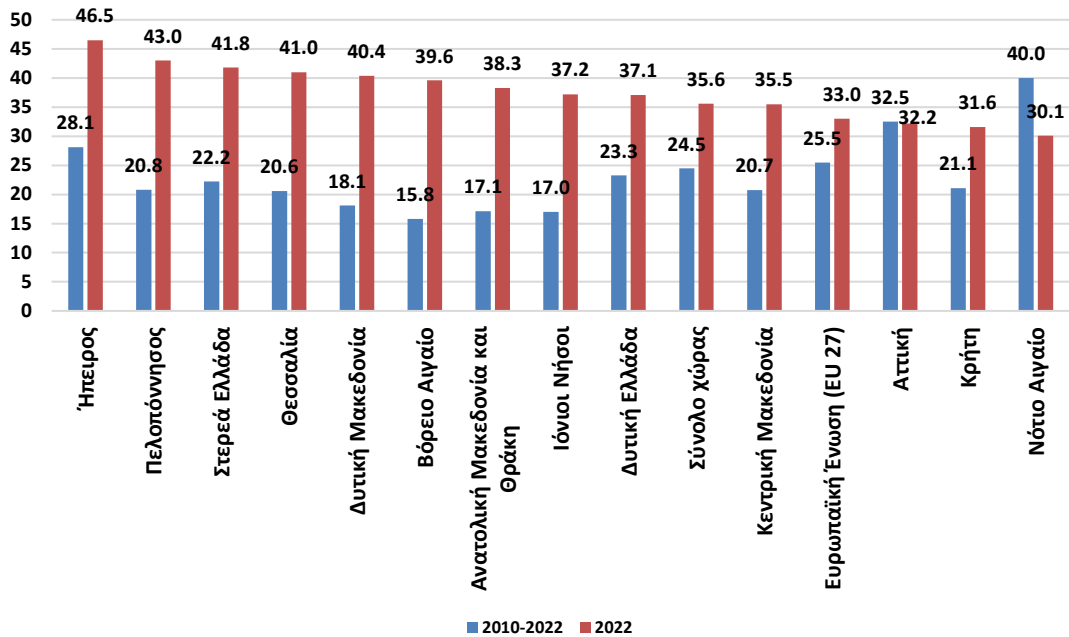
Πηγή: Eurostat. **Σημείωση:** Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή.

Πληθυσμιακή εξάρτηση ανά ηλικιακή ομάδα

Η πληθυσμιακή γήρανση αναδεικνύεται σε σημαντικό ζήτημα για την χάραξη πολιτικών σε πληθώρα τομέων, τόσο στο εθνικό όσο και στο περιφερειακό επίπεδο. Η πληθυσμιακή εξάρτηση στην γηραιότερη ηλικία ορίζεται ως ο λόγος του αριθμού των ηλικιωμένων (ηλικίας 65 ετών και άνω) προς τον αριθμό των ατόμων παραγωγικής ηλικίας (15-64 ετών). Στον αντίποδα, ο δείκτης εξάρτησης των νέων είναι ο λόγος του αριθμού των νέων σε ηλικία που είναι γενικά οικονομικά μη ενεργοί (δηλ. κάτω των 15 ετών) προς τον αριθμό των ατόμων σε ηλικία εργασίας (δηλ. 15-64 ετών).

Σύμφωνα με τα δεδομένα που παραθέτουμε παρακάτω, παρατηρείται η ιδιαίτερως αυξητική τάση του πρώτου δείκτη, ενώ αντιστρόφως, παρατηρείται πως ο λόγος της μικρότερης ηλικιακής ομάδας έναντι του οικονομικά ενεργών συρρικνώνεται ανά τα χρόνια. Επίσης, παρότι όπως παρατηρείται, και στο Ευρωπαϊκό επίπεδο ο πληθυσμός γηράσκει με τον ίδιο περίπου ρυθμό με την Ελλάδα, το ήδη υφιστάμενο επίπεδο του λόγου της πληθυσμιακής εξάρτησης στην γηραιότερη ηλικιακή ομάδα είναι περίπου 2 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από αυτόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Διάγραμμα 1.13: Πληθυσμιακή εξάρτηση στην γηραιότερη ηλικιακή ομάδα ανά τα έτη (ποσοστιαία αύξηση 2010-2022 και επίπεδο του λόγου για το 2022, σε %)

Πηγή: Eurostat.

Σημείωση: Τα δεδομένα για το 2022 είναι αναθεωρήσεις της Eurostat μετά την απογραφή

Συμπερασματικά, η πληθυσμιακή μείωση είναι εμφανής σε όλες τις περιφέρειες, εκτός από την Κρήτη, η οποία εκδηλώνει μια σταθερή δυναμική. Σε επίπεδο φύλου, παρατηρούνται παράλληλες τάσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, μειώνοντας έτσι την κοινωνικοοικονομική πολυπλοκότητα του ζητήματος. Παρόλα αυτά, τα πιο ανησυχητικά ευρήματα έχουν να κάνουν με την γήρανση του πληθυσμού, που είναι εμφανής σε όλες τις διοικητικές περιφέρειες. Με βάση τα συγκεκριμένα ευρήματα, επισημαίνεται η ανάγκη για την χάραξη πολιτικών που θα ενισχύσουν την πληθυσμιακή εξέλιξη σε βραχυχρόνιο αλλά και μακροχρόνιο ορίζοντα. Η εξέλιξη του πληθυσμού εξαρτάται άμεσα από το φυσικό ισοζύγιο, δηλαδή τον λόγο θανάτων και γεννήσεων, το οποίο μπορεί να εξισορροπήσει τις οικονομικές, δημοσιονομικές και κοινωνικές ανάγκες μιας περιφέρειας στο μακροχρόνιο διάστημα, αλλά και το μεταναστευτικό ισοζύγιο, το οποίο μπορεί να αποτελέσει βραχυχρόνια, αλλά και μακροχρόνια λύση στα δημογραφικά ζητήματα που αναδεικνύονται. Συγκεκριμένες αναφορές στα δύο ισοζύγια της πληθυσμιακής εξέλιξης θα παρουσιαστούν στην επόμενη έκδοση της έκθεσης.

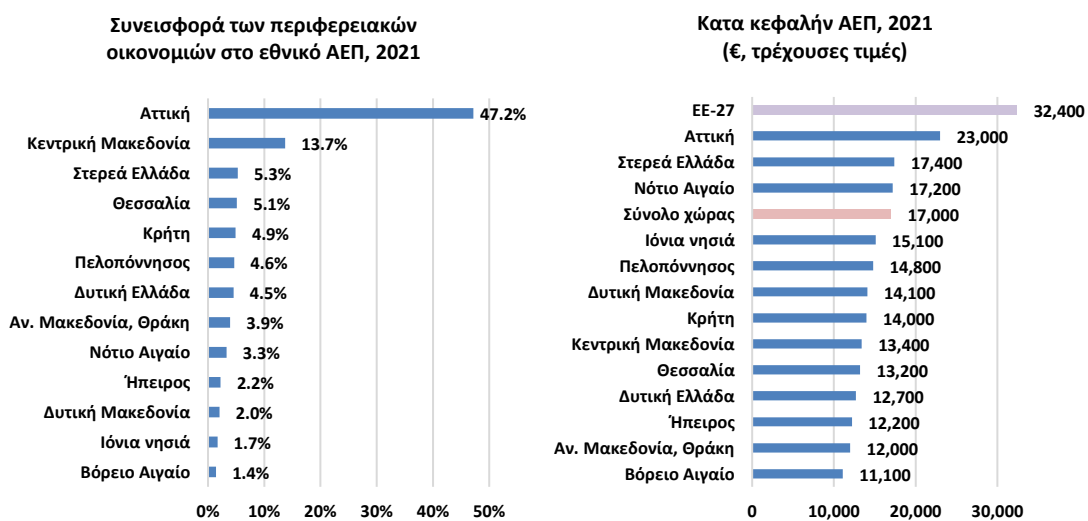
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Στο δεύτερο κεφάλαιο της έκθεσης εξετάζονται τα βασικά οικονομικά μεγέθη των περιφερειών, όπως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), οι συνειστώσες του, καθώς και η προστιθέμενη αξία.

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν – Προστιθέμενη αξία

Για την ορθότερη συγκριτική αξιολόγηση των βασικών οικονομικών μεγεθών των περιφερειών, στο Διάγραμμα 2.1 απεικονίζεται η συνεισφορά των περιφερειακών οικονομιών στο εθνικό ΑΕΠ για το 2021. Η διαπεριφερειακή ανισότητα στην ελληνική οικονομία είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η περιφέρεια της Αττικής συνεισφέρει σχεδόν το μισό του συνολικού εγχώριου ΑΕΠ, ενώ δεύτερη έρχεται η Κεντρική Μακεδονία, η οποία συνεισφέρει περισσότερο στο ΑΕΠ της χώρας απ' ό τι η Ήπειρος, το Νότιο και Βόρειο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Δυτική Μακεδονία μαζί. Η ανομοιογένεια μεταξύ των περιφερειών αντικατοπτρίζεται και στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, με μόνο τρεις περιφέρειες να έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο από το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, το οποίο αξίζει να σημειώσουμε πως αποκλίνει σημαντικά από το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ-27.

Διάγραμμα 2.1: ΑΕΠ ανά περιφέρεια, 2021

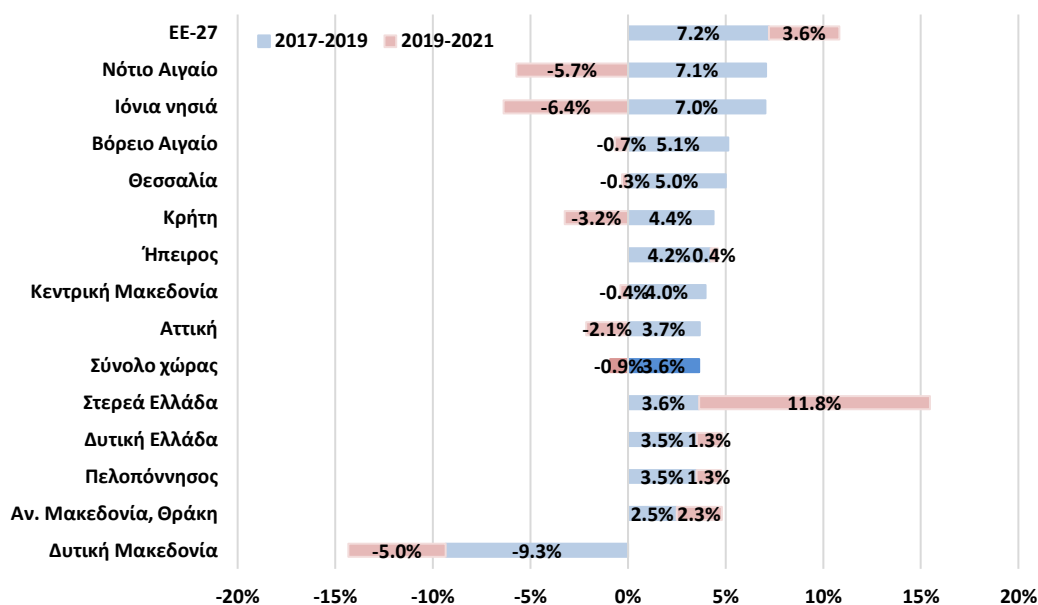
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σχετικά με την αναπτυξιακή δυναμική των περιφερειών, συγκρίνουμε το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ κατά το διάστημα 2017-2019, οπότε και ξεκίνησε η σταδιακή ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας μετά τη κρίση χρέους του 2010 και πριν το ξέσπασμα της πανδημίας (Διάγραμμα 2.2). Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, όλες οι ελληνικές περιφέρειες, πλην αυτής της Δυτικής Μακεδονίας, παρουσίασαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με την ελληνική οικονομία στο σύνολό της να ανακάμπτει με ρυθμό 3,6%, υπολειπόμενη ωστόσο σημαντικά από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (7,2%) για το ίδιο χρονικό διάστημα. Σε επίπεδο περιφερειών, 8 από τις 13 περιφέρειες παρουσίασαν ρυθμό μεγέθυνσης υψηλότερο από το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, με τις πρώτες θέσεις να καταλαμβάνουν τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, ενώ από την ηπειρωτική Ελλάδα, η Θεσσαλία, η Κρήτη και η Ήπειρος. Η αναπτυξιακή

δυναμική των νησιωτικών συμπλεγμάτων βασίζεται κυρίως στον τουρισμό, καθώς οι περιφέρειες αυτές δε διαθέτουν οργανωμένους υποδοχείς μεταποιητικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Μετά το τέλος της πανδημίας, οι περισσότερες περιφέρειες, πλην των περιφερειών της Στερεάς και Δυτικής Ελλάδας, της Πελοποννήσου και της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, δεν κατόρθωσαν να ανακτήσουν το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η δυναμική που κατέγραψε η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, όπου το ΑΕΠ μεγεθύνθηκε κατά 11,8% το 2021, σε σχέση με το προ πανδημίας επίπεδό του το 2019. Αξίζει να σημειωθεί πως στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας υπάρχουν 10 Βιομηχανικές Περιοχές και 4 Βιοτεχνικά Πάρκα, με το δείκτη ανταγωνιστικότητας ωστόσο της περιφέρειας, όπως θα δούμε παρακάτω, να παραμένει σημαντικά χαμηλός. Από την άλλη πλευρά, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας συνεχίζει να συρρικνώνεται, με περαιτέρω αρνητικές προοπτικές λόγω της διαδικασίας απολιγνιτοποίησης του ελληνικού ενεργειακού συστήματος που αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2028. Σύμφωνα με μία μελέτη του 2020,³ το ποσοστό ανεργίας εξαιτίας του κλεισίματος των ορυχείων λιγνίτη στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου, όπου βρίσκονται οι λιγνιτικοί σταθμοί ηλεκτροπαραγωγής, ήταν 18,5%. Αν και ο αριθμός των εργαζομένων που απασχολούνται στα λιγνιτωρυχεία είναι αρκετά χαμηλός, περίπου 5.000 άτομα, είναι σημαντικός ως ποσοστό της συνολικής απασχόλησης.

Διάγραμμα 2.2: Σωρευτικός ρυθμός μεταβολής ΑΕΠ (%) ανά περιφέρεια, 2017-19 και 2019-21

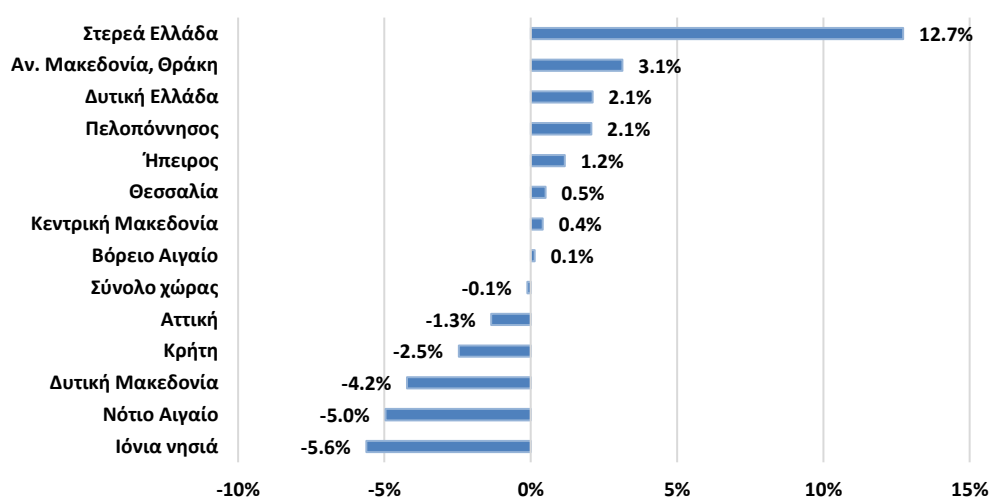

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

³ Ε. Δούση, Ν. Μάντζαρης, Ι. Θεοδοσίου, Ι. Χριστοπούλου *Απολιγνιτοποίηση και μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή (Delignitisation and transition to a post-lignite era)*. diaNEOsis, November 2020.

Τέλος, από την πλευρά της παραγωγής, το Διάγραμμα 2.3 απεικονίζει το ρυθμό μεταβολής της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) ανά περιφέρεια για το διάστημα 2019-2021. Όπως και στην περίπτωση του ΑΕΠ, τη μεγαλύτερη μεταβολή της ΑΠΑ το 2021 σε σχέση με το προ πανδημίας επίπεδό της, παρουσιάζει η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας (+12,7%), ενώ ακολουθούν οι περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας, της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Ως προς τη σύνθεση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας, το Διάγραμμα 2.4 απεικονίζει τον κλάδο με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην ΑΠΑ ανά περιφέρεια για το 2019.⁴ Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για τις αναπτυξιακή δυναμική της εγχώριας οικονομίας είναι το γεγονός ότι ο κλάδος με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην ΑΠΑ για την Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο, δύο περιφέρειες με θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης της ΑΠΑ το διάστημα 2019-2021, είναι η Βιομηχανία.⁵ Συγκεκριμένα, περίπου το 30% και το 22% της συνολικής ΑΠΑ των περιφερειών Στερεάς Ελλάδας και Πελοποννήσου αντιστοίχως το 2019, προήλθε από τον κλάδο της βιομηχανίας. Ενώ, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας υπάρχουν σημαντικές βιομηχανικές ζώνες, στην περιφέρεια Πελοποννήσου βρίσκεται το διυλιστήριο πετρελαίου της Κορίνθου. Αξίζει, τέλος, να σημειώσουμε πως οι περιφέρειες Πελοποννήσου και Δυτικής Ελλάδας αντιμετωπίζουν προβλήματα στη διασύνδεση με σιδηροδρομικό δίκτυο/σταθμό μεταφόρτωσης και στη διαχείριση βιομηχανικών αποβλήτων.

Διάγραμμα 2.3: Ρυθμός μεταβολής ΑΠΑ (%) ανά περιφέρεια, 2019-2021

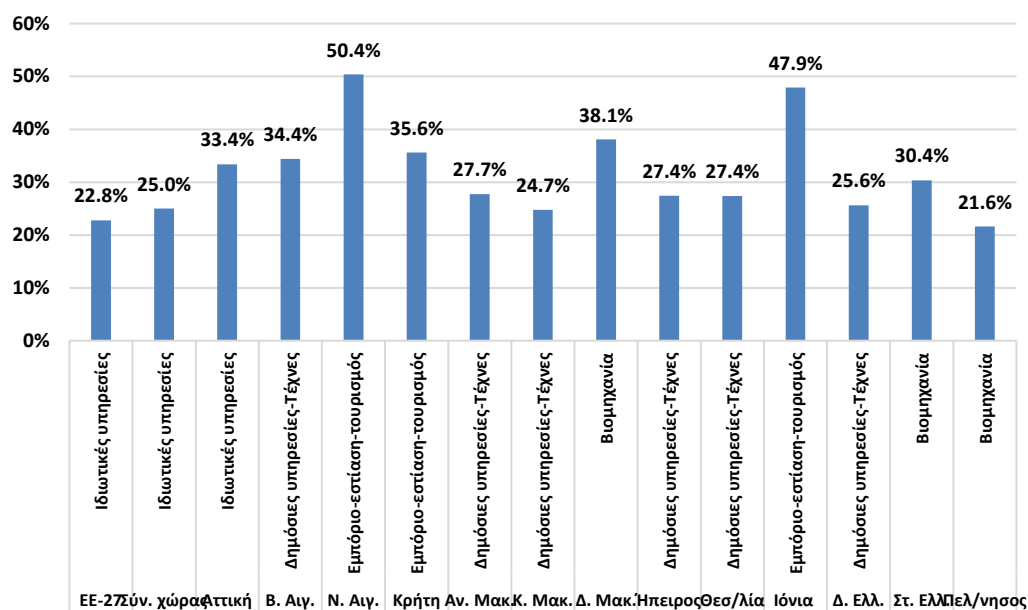

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

⁴ Στον κλάδο ιδιωτικές υπηρεσίες περιλαμβάνονται: Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, υπηρεσίες ακίνητης περιουσίας, επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές υπηρεσίες, διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες. Στον κλάδο Δημόσιες υπηρεσίες περιλαμβάνονται: Δημόσια διοίκηση και άμυνα, κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής εργασίας και άλλες υπηρεσίες.

⁵ Στο παράρτημα, στον Πίνακα 10.1 παρουσιάζεται η συνεισφορά του κάθε κλάδου στη συνολική ΑΠΑ ανά περιφέρεια.

Διάγραμμα 2.4: Κλάδος με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην ΑΠΑ ανά περιφέρεια (%), 2019

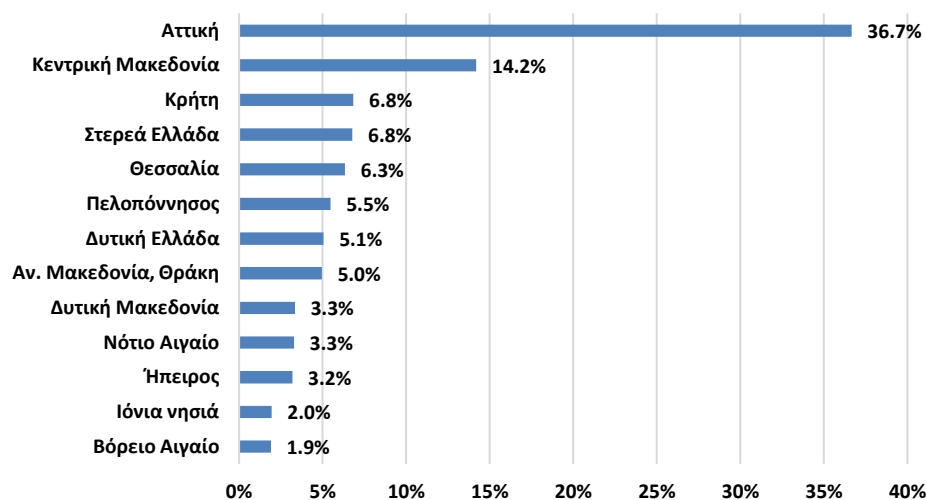

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Επενδύσεις

Η διαπεριφερειακή ανισότητα αντικατοπτρίζεται και στις συνιστώσες του ΑΕΠ. Όσον αφορά τις επενδύσεις, βασική προϋπόθεση για τη βελτίωση της παραγωγικότητας και την ανάπτυξη, οι περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας συνεισέφεραν σχεδόν το μισό των συνολικών εγχώριων επενδύσεων το 2020, το πιο πρόσφατο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε επίπεδο περιφερειών (Διάγραμμα 2.5).

Διάγραμμα 2.5: Συνεισφορά των περιφερειακών οικονομιών στις εθνικές επενδύσεις, 2020

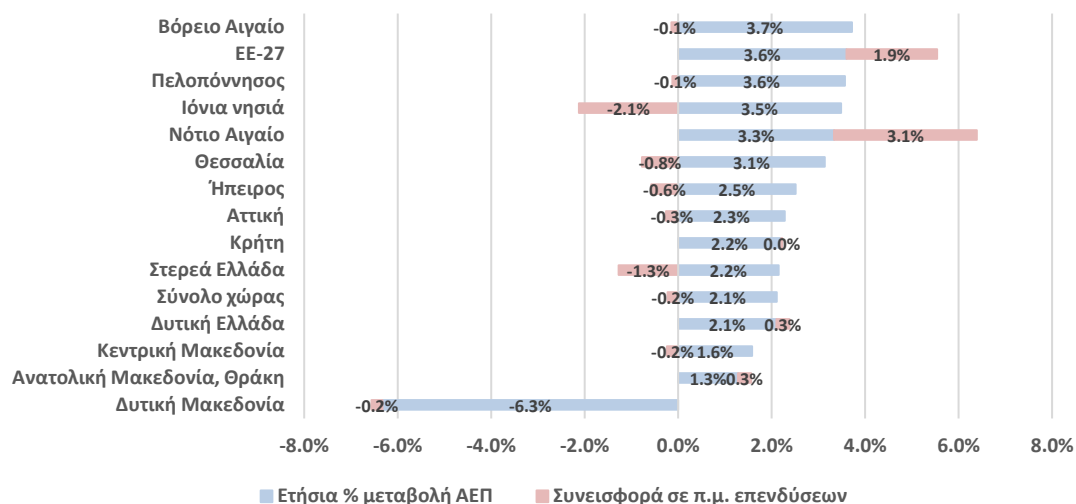

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Καθώς το 2020, έτος κατά το οποίο επήλθε σημαντική μείωση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας ως συνέπεια των περιοριστικών μέτρων για την αναχαίτιση της πανδημίας του κορονοϊού, δε μπορεί να θεωρηθεί μια αντιπροσωπευτική χρονιά, στο Ιδιαίτερα, η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου αποτελεί τη μοναδική περιφέρεια όπου οι επενδύσεις υπερέβησαν τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και αποτέλεσαν το βασικό μοχλό ανάπτυξης του ΑΕΠ της για το 2019.

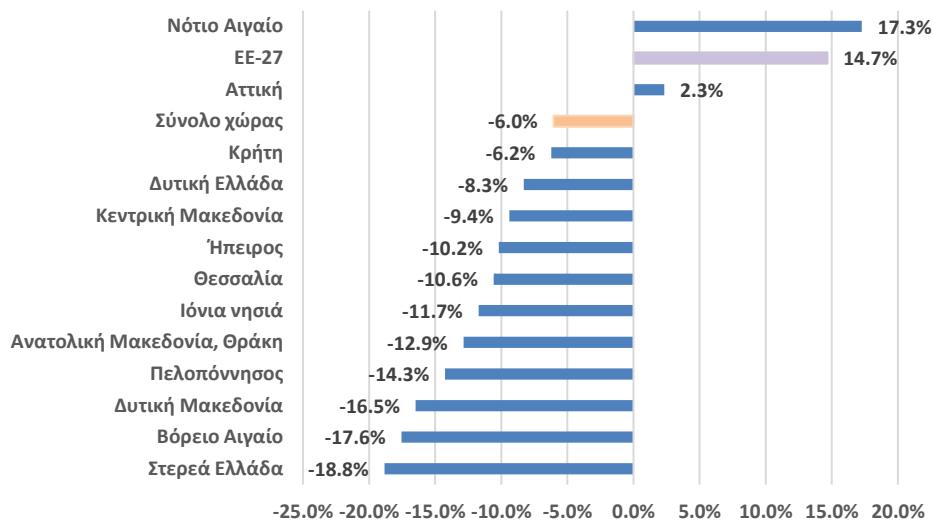
Διάγραμμα 2.6 απεικονίζεται η συμβολή των επενδύσεων στον ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ ανά περιφέρεια για το έτος 2019. Ενώ το ΑΕΠ αυξήθηκε ετησίως σε όλες τις περιφέρειες πλην της Δυτικής Μακεδονίας, οι επενδύσεις συνεισέφεραν θετικά στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ, μόνο σε τρεις περιφέρειες: συγκεκριμένα στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου, της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και της Δυτικής Ελλάδας. Ιδιαίτερα, η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου αποτελεί τη μοναδική περιφέρεια όπου οι επενδύσεις υπερέβησαν τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και αποτέλεσαν το βασικό μοχλό ανάπτυξης του ΑΕΠ της για το 2019.

Διάγραμμα 2.6: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ και συνεισφορά σε π.μ. επενδύσεων ανά περιφέρεια, 2019

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η ίδια αρνητική εικόνα σχετικά με την εξέλιξη των επενδύσεων επιβεβαιώνεται και από τη μεταβολή των επενδύσεων το διάστημα 2017-2019, όπου, και σε αντιπαράθεση με το Διάγραμμα 2.2, μόνο δύο περιφέρειες κατέγραψαν θετικό ρυθμό μεγέθυνσης των επενδύσεων. Αξίζει ωστόσο να σημειώσουμε πως το 2022 οι επενδύσεις ενισχύθηκαν σημαντικά κατά 21,8%, και συνεχίζουν να μεγεθύνονται, στηριζόμενες από την πιστωτική επέκταση των ιδιωτικών τραπεζών και στους πόρους που διατίθενται από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) της ΕΕ.

Διάγραμμα 2.7: Ρυθμός μεταβολής επενδύσεων (%) ανά περιφέρεια, 2017-2019

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Κατανάλωση νοικοκυριών

Στη συνιστώσα της κατανάλωσης, θα επικεντρωθούμε στην κατανάλωση των νοικοκυριών για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε επίπεδο περιφερειών.

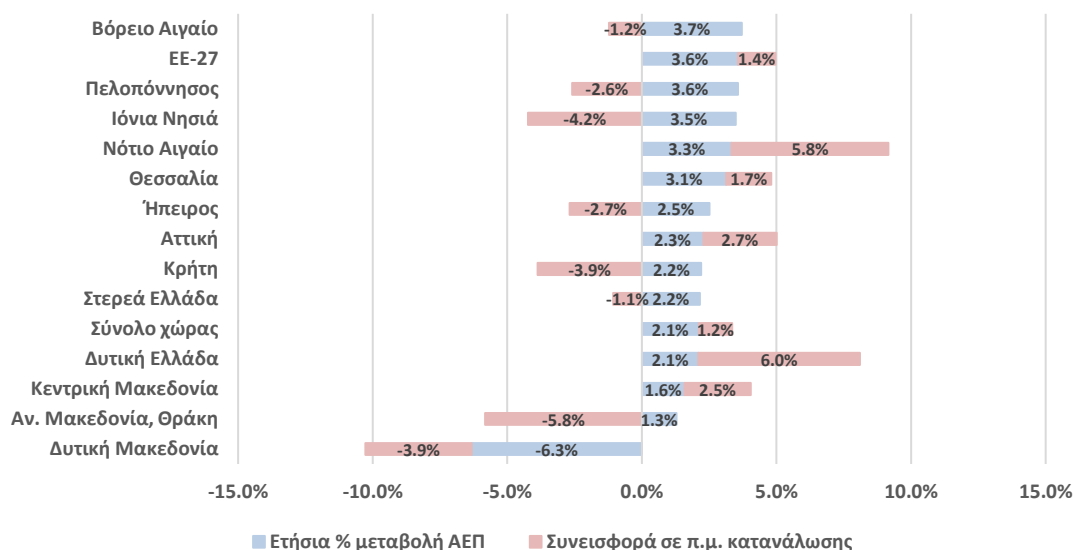
Σημαντική είναι η ανομοιογένεια των περιφερειών της ελληνικής οικονομίας ως προς την κατανάλωση των νοικοκυριών. Συγκεκριμένα, το 2019 η κατανάλωση των νοικοκυριών είχε θετική συμβολή στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ στο σύνολο της χώρας, όπως και σε πέντε μόνο περιφέρειες, μεταξύ των οποίων είναι οι περιφέρειες των δύο μεγάλων αστικών κέντρων, οι περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, καθώς και οι της Δυτικής Ελλάδας, του Νοτίου Αιγαίου και της Θεσσαλίας (Διάγραμμα 2.8).⁶ Ειδικότερα, στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Νοτίου Αιγαίου, η κατανάλωση των νοικοκυριών συνέβαλε σχεδόν 6 ποσοστιαίες μονάδες στην οικονομική μεγέθυνση των περιφερειών.

Απόκλιση παρουσιάζουν και τα ποσοστά αποταμίευσης των νοικοκυριών ανά περιφέρεια, με το μέσο ποσοστό αποταμίευσης την περίοδο 2017-2019 να διαμορφώνεται στο 31% στην περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας, ενώ αντίθετα στην περιφέρεια της Αττικής διαμορφώθηκε στο -30%.⁷ Λόγω και της μεγάλης συνεισφοράς της τελευταίας περιφέρειας στη διαμόρφωση των συνολικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας, η Ελλάδα κατατάσσεται διαχρονικά στις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ όσον αφορά το ρυθμό αποταμίευσης των νοικοκυριών, με τα πιο πρόσφατα στοιχεία για το 2022 να κατατάσσουν την Ελλάδα στην τελευταία θέση, με το μοναδικό αρνητικό ρυθμό αποταμίευσης των νοικοκυριών, μεταξύ των χωρών της ΕΕ.

⁶ Όπως και στην περίπτωση των επενδύσεων, τα πιο πρόσφατα στοιχεία για την κατανάλωση είναι για το έτος 2020, το οποίο δε θεωρείται αντιπροσωπευτικό λόγω της έξαρσης της πανδημίας Covid-19.

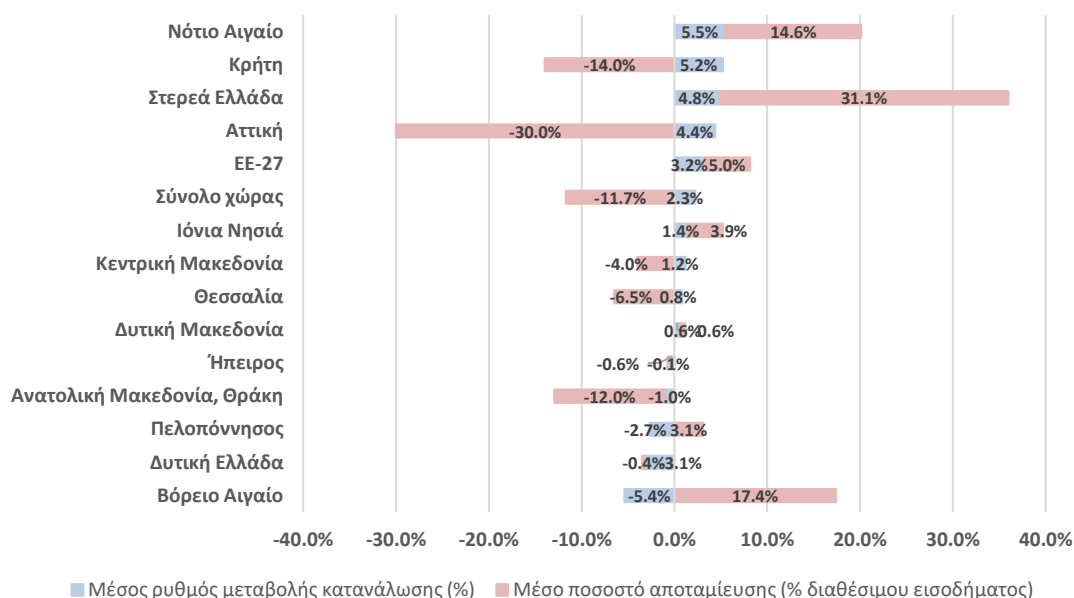
⁷ Ο υπολογισμός των αποταμιεύσεων γίνεται αφαιρώντας την κατανάλωση από το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Επομένως, ένας αρνητικός ρυθμός αποταμίευσης υποδηλώνει πως η καταναλωτική δαπάνη είναι μεγαλύτερη του διαθέσιμου εισοδήματος.

Διάγραμμα 2.8: Ετήσια ποσοστιαία μεταβολή ΑΕΠ και συνεισφορά (σε π.μ. κατανάλωσης νοικοκυριών) ανά περιφέρεια, 2019

Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, προσωρινά στοιχεία **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Διάγραμμα 2.9: Μέσοι ρυθμοί κατανάλωσης και αποταμίευσης νοικοκυριών ανά περιφέρεια, 2017-2019

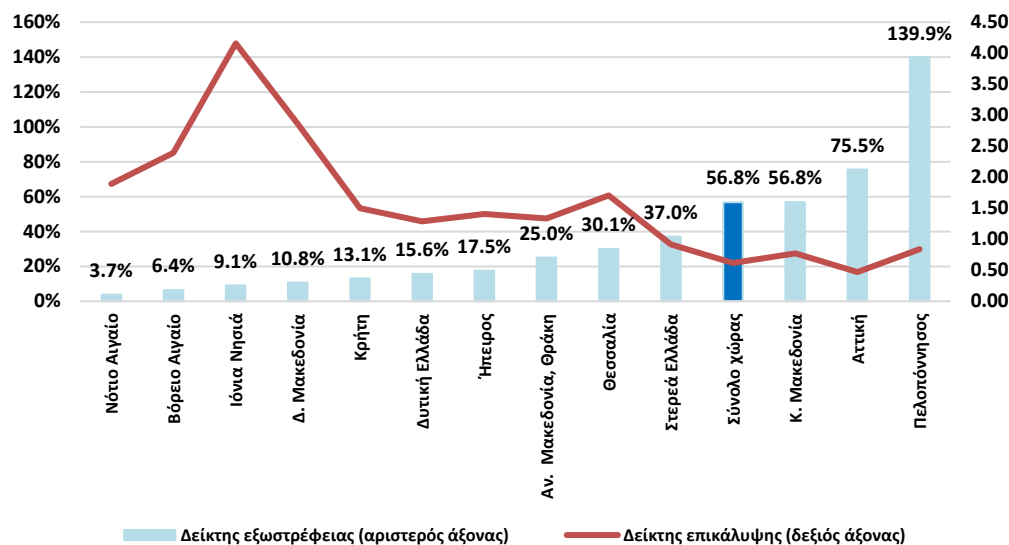
Πηγή: Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ, προσωρινά στοιχεία, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Εξωστρέφεια

Σχετικά με το διμερές εμπόριο των περιφερειών, η εικόνα είναι μεικτή και επιβεβαιώνει την ύπαρξη διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Στο Διάγραμμα 2.10 απεικονίζεται για το έτος 2021

ο δείκτης εξωστρέφειας, που ορίζεται ως το άθροισμα των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών ως ποσοστό του ΑΕΠ, καθώς και ο δείκτης επικάλυψης, που ορίζεται ως ο λόγος των εξαγωγών αγαθών ως προς τις αντίστοιχες εισαγωγές (αν είναι μεγαλύτερος της μονάδας τότε θεωρείται ότι η περιφέρεια είναι κυρίως εξαγωγική, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θεωρείται ότι η οικονομία είναι εισαγωγική και δεν παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα στο διμερές εμπόριο). Όπως θα ήταν αναμενόμενο, οι περιφέρειες της ηπειρωτικής Ελλάδας παρουσιάζουν υψηλότερο βαθμό εξωστρέφειας έναντι των νησιών, με το βαθμό εξωστρέφειας της περιφέρειας της Πελοποννήσου να διαμορφώνεται στο 139,9%, μέγεθος που οφείλεται κυρίως στο εμπόριο πετρελαιοειδών, σχεδόν διπλάσιος σε σχέση με τον αντίστοιχο βαθμό της δεύτερης σε σειρά περιφέρειας, της περιφέρειας της Αττικής. Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό πως ο βαθμός εξωστρέφειας των περιφερειών είναι σχεδόν αντίστροφος του δείκτη επικάλυψης, γεγονός που καταδεικνύει τη σημαντική εξάρτηση της παραγωγικής δραστηριότητας των περιφερειών από τις εισαγωγές αγαθών. Η εξάρτηση αυτή επιβεβαιώνεται και από το ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο των περιφερειών με υψηλό βαθμό εξωστρέφειας, όπως των περιφερειών της Πελοποννήσου, της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας (Διάγραμμα 2.11). Αξίζει, ωστόσο να σημειώσουμε πως το 2021, το εμπορικό ισοζύγιο ως ποσοστό του ΑΕΠ της κάθε περιφέρειας, ήταν πλεονασματικό για 9 περιφέρειες.

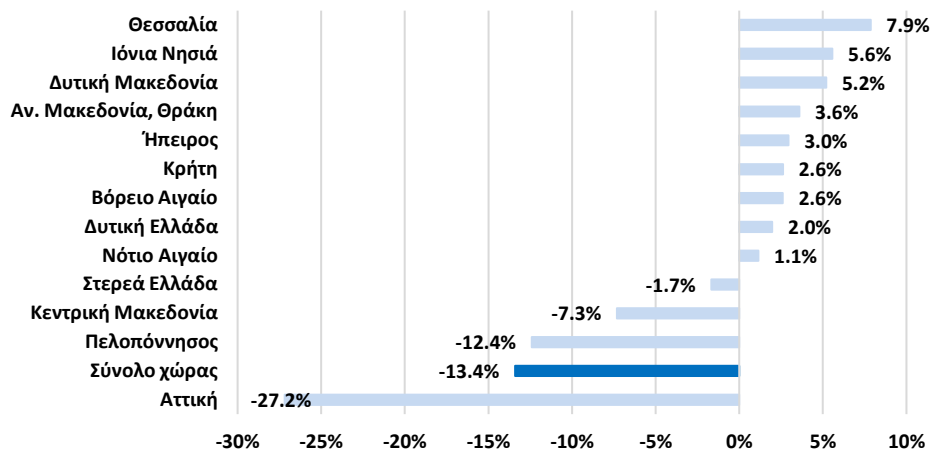
Διάγραμμα 2.10: Δείκτες ισοζυγίου αγαθών ανά περιφέρεια, 2021

Πηγή: ΣΕΒΕ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Σημείωση: Ο δείκτης εξωστρέφειας ορίζεται ως το άθροισμα των εξαγωγών και εισαγωγών αγαθών ως ποσοστό του ΑΕΠ. Ο δείκτης επικάλυψης ορίζεται ως ο λόγος των εξαγωγών αγαθών ως προς τις αντίστοιχες εισαγωγές.

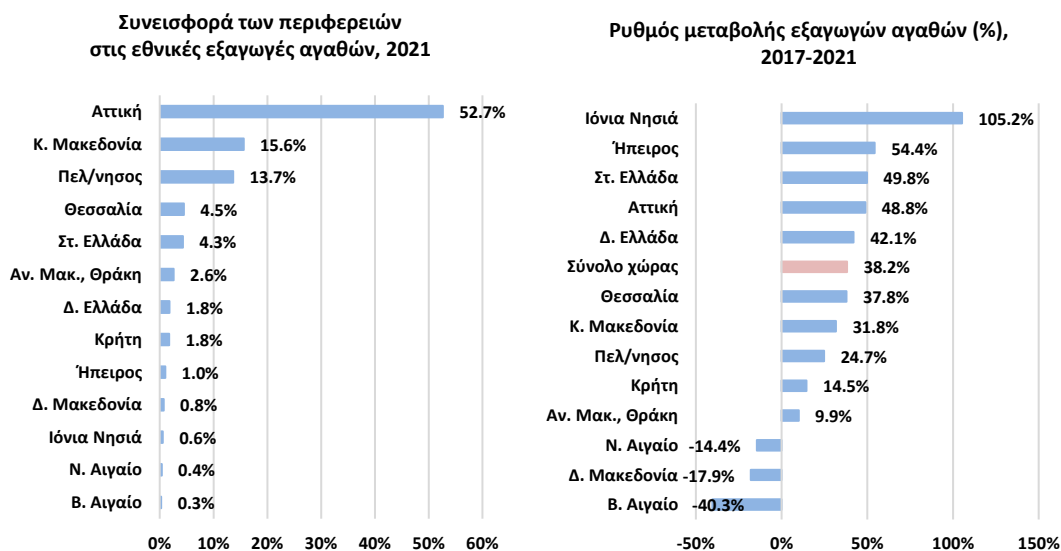
Διάγραμμα 2.11: Ισοζύγιο αγαθών (% ΑΕΠ) ανά περιφέρεια, 2021

Πηγή: ΣΕΒΕ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

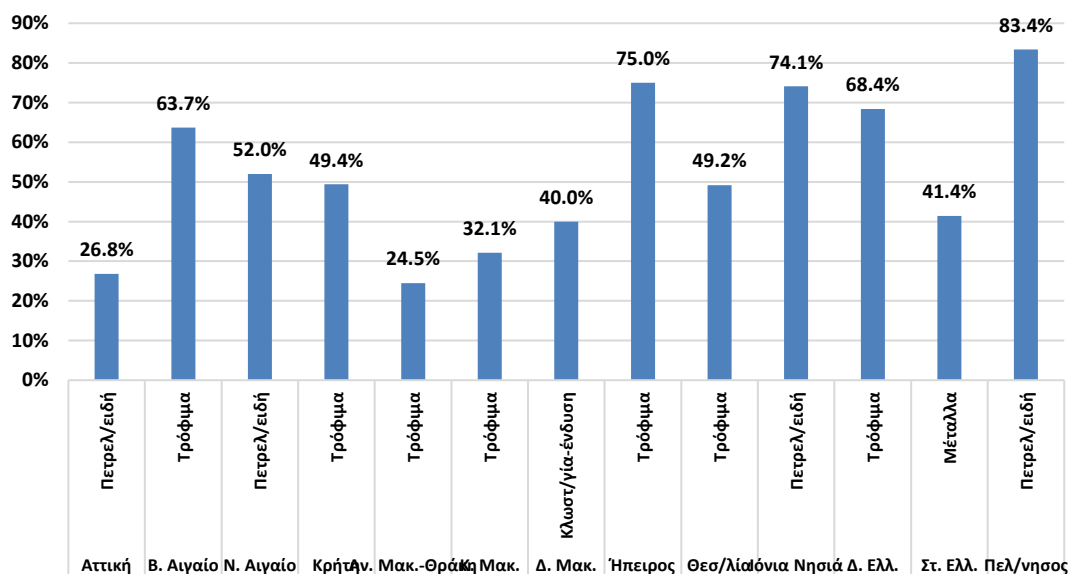
Εστιάζοντας στις εξαγωγές, η ετερογένεια μεταξύ των περιφερειών είναι ακόμα πιο εμφανής με την περιφέρεια της Αττικής να συνεισφέρει πάνω από το μισό του συνόλου των εξαγωγών (52%), και τις περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας (+15,6%) και της Πελοποννήσου (13,7%) να ακολουθούν, ενώ όλες οι υπόλοιπες περιφέρειες συνεισφέρουν ένα μονοψήφιο και μικρό ποσοστό στις εθνικές εξαγωγές. Όσο αφορά την περιφέρεια της Αττικής παρατηρείται μια σχετικά μεγαλύτερη διαφοροποίηση των εξαγωγών αγαθών της, με τον κλάδο των πετρελαιοειδών, κλάδο με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στις συνολικές εξαγωγές στη συγκεκριμένη περιφέρεια, να συνεισφέρει το 26,8% στο σύνολο των εξαγωγών στην περιφέρεια, ενώ ο αντίστοιχος κλάδος συνεισφέρει το 83,4% στις συνολικές εξαγωγές της περιφέρειας της Πελοποννήσου (Διάγραμμα 2.13). Στην περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας, τη μεγαλύτερη συνεισφορά στις συνολικές εξαγωγές, έχουν τα τρόφιμα (32,1%). Σχετικά με την εξέλιξη των εξαγωγών το χρονικό διάστημα 2017-2021, εννέα ελληνικές περιφέρειες έχουν εισέλθει σε φάση ανάκαμψης, με τη μεγαλύτερη μεταβολή να παρουσιάζει η περιφέρεια των Ιόνιων Νήσων, η συμβολή ωστόσο της οποίας στις συνολικές εξαγωγές αγαθών της ελληνικής οικονομίας είναι μικρή (Διάγραμμα 2.12).

Διάγραμμα 2.12: Εξαγωγές αγαθών ανά περιφέρεια

Πηγή: ΣΕΒΕ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 2.13: Εξαγωγές περιφερειών ανά κυριότερη κατηγορία προϊόντων (% συνολικών εξαγωγών ανά περιφέρεια), 2021

Πηγή: ΣΕΒΕ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Συμπερασματικά, η διαπεριφερειακή ανισότητα της οικονομικής δραστηριότητας των ελληνικών περιφερειών είναι ιδιαίτερα σημαντική, με το μεγαλύτερο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας να συγκεντρώνεται στις περιφέρειες των δύο μεγάλων αστικών κέντρων. Συγκεκριμένα, η περιφέρεια Αττικής συνεισφέρει σχεδόν το μισό του συνολικού εγχώριου ΑΕΠ, πάνω από το ένα τρίτο των συνολικών εγχώριων επενδύσεων και πάνω από το μισό των συνολικών εγχώριων εξαγωγών. Αντίστοιχα, δεύτερη σε συνεισφορά στα βασικά

μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας κατατάσσεται η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας.

Τα οικονομικά στοιχεία καταδεικνύουν, επίσης, την αναπτυξιακή δυναμική των περιφερειών των νησιωτικών συμπλεγμάτων σε σχέση με τις περιφέρειες της Ηπειρωτικής Ελλάδας. Ειδικότερα, παρά τη χαμηλή συνεισφορά τους στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας, οι περιφέρειες του Νοτίου και Βορείου Αιγαίου, όπως και των Ιονίων Νήσων, κατέγραψαν τους υψηλότερους μεταξύ των περιφερειών, ρυθμών μεγέθυνσης του ΑΕΠ την περίοδο 2017-2019, οπότε και ξεκίνησε η σταδιακή ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας μετά τη κρίση χρέους του 2010 και πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, ενώ υψηλότεροι για την ίδια περίοδο ήταν και οι ρυθμοί μεγέθυνσης των επενδύσεων. Για τις ίδιες περιφέρειες αξίζει ωστόσο να σημειώσουμε τον αναμενόμενο χαμηλό βαθμό εξωστρέφειάς τους στο διμερές εμπόριο, καθώς και, όπως θα δούμε στις παρακάτω ενότητες, την χαμηλή κατάταξη τους στο Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας, όπως και το χαμηλό μορφωτικό τους επίπεδο.

Μεταξύ των περιφερειών της Ηπειρωτικής Ελλάδας, οι περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας και της Πελοποννήσου, οι οποίες φιλοξενούν σημαντικές βιομηχανικές μονάδες, είναι δύο από τις τέσσερις περιφέρειες οι οποίες το 2021 κατόρθωσαν να ανακτήσουν το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ. Ιδιαίτερα, η περιφέρεια Πελοποννήσου, λόγω του σημαντικού διμερούς εμπορίου της σε πετρελαιοειδή προϊόντα, είναι η τρίτη σε συνεισφορά εξαγωγών περιφέρεια και ο βαθμός εξωστρέφειάς της είναι σχεδόν διπλάσιος από τον αντίστοιχο βαθμό της δεύτερης σε σειρά περιφέρειας, της περιφέρειας της Αττικής

Από την άλλη πλευρά, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας φαίνεται να μη μπορεί να συμβαδίσει με τους ρυθμούς ανάπτυξης των υπόλοιπων περιφερειών. Τις αναπτυξιακές προοπτικές της περιφέρειας επιβαρύνει περαιτέρω η διαδικασία απολιγνιτοποίησης του ελληνικού ενεργειακού συστήματος που αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2028.

Στις συνιστώσες του ΑΕΠ, οι περισσότερες περιφέρειες φαίνεται να υστερούν σημαντικά σε επενδύσεις. Με ιδιαίτερο ενδιαφέρον αναμένονται ωστόσο τα πιο πρόσφατα στοιχεία των επενδύσεων ανά περιφέρεια για το 2022, έτος κατά το οποίο οι συνολικές επενδύσεις ενισχύθηκαν σημαντικά κατά 21,8%, στηριζόμενες από την πιστωτική επέκταση των ιδιωτικών τραπεζών και στους πόρους που διατίθενται από τον Μηχανισμό Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) της ΕΕ. Τέλος, όπως και στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας, έτσι και σε επίπεδο περιφερειών, η κατανάλωση των νοικοκυριών αποτελεί τη συνιστώσα με τη μεγαλύτερη συμβολή στο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ ανά περιφέρεια, ενώ χαμηλό είναι αντίστοιχα το ποσοστό αποταμίευσης.

3. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Οικοσυστήματα περιφερειών

Στις περιφέρειες όπου βρίσκονται τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα, στην περιφέρεια της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, βρίσκεται και ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων, με σημαντικές ωστόσο αποκλίσεις μεταξύ των δύο περιφερειών (Πίνακας 3.1)⁸. Συγκεκριμένα, στις επιχειρήσεις της Αττικής απασχολείται ανά επιχείρηση σχεδόν διπλάσιος αριθμός εργαζομένων, ενώ και ο κύκλος εργασιών ανά επιχείρηση στην περιφέρεια Αττικής είναι σχεδόν τετραπλάσιος σε σχέση με το αντίστοιχο μέγεθος στην Κεντρική Μακεδονία. Στο σύνολο των περιφερειών, ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι το γεγονός πως σε όλες τις περιφέρειες παρατηρήθηκε αύξηση του κύκλου εργασιών μεταξύ των ετών 2017 και 2019, ενώ και η απασχόληση αυξήθηκε κατά την ίδια περίοδο σε όλες τις περιφέρειες πλην των περιφερειών της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Πελοποννήσου.

Πίνακας 3.1: Στατιστικό μητρώο επιχειρήσεων ανά περιφέρεια, 2017 και 2019

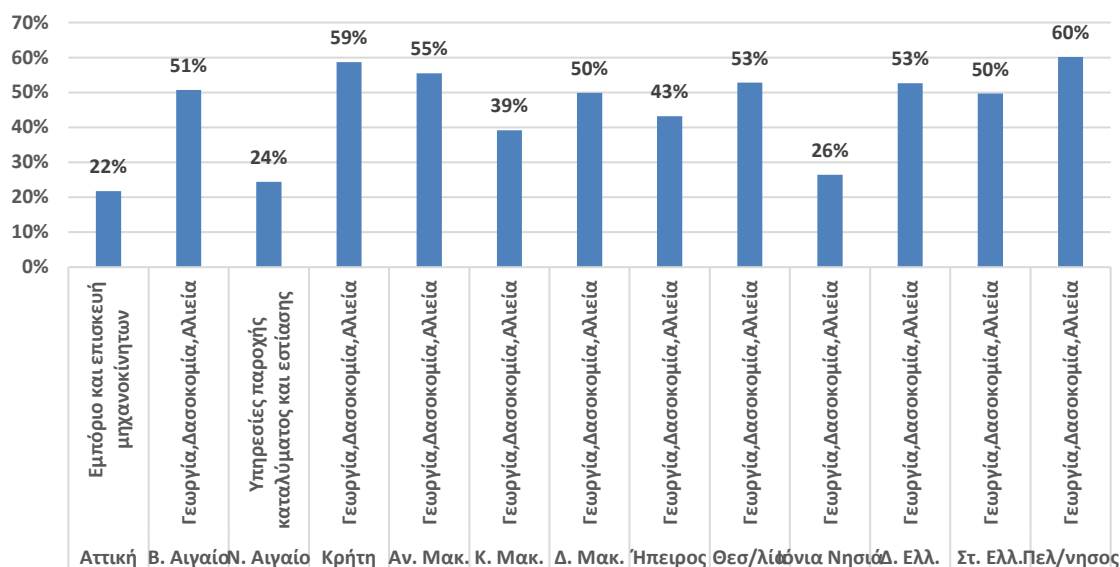
Περιφέρεια	Αρ. Νομικών Μονάδων		Κύκλος εργασιών (χιλ. ευρώ)		Αρ. απασχολούμενων		
	Έτος	2017	2019	2017	2019	2017	2019
Αττική		348.919	358.509	191.782.291	208.904.106	1.922.465	2.047.924
Κεντρική Μακεδονία		237.032	235.806	30.342.453	33.595.364	600.270	650.747
Κρήτη		135.216	138.358	11.409.212	12.708.144	266.019	287.052
Πελοπόννησος		112.884	113.682	7.182.498	7.659.813	191.734	188.207
Θεσσαλία		112.336	112.208	8.927.913	9.693.545	218.330	224.407
Δυτική Ελλάδα		97.639	98.452	6.790.792	7.340.755	182.058	191.605
Αν.Μακεδονία-Θράκη		88.809	87.274	6.706.847	7.009.854	179.807	178.607
Στερεά Ελλάδα		76.030	75.273	6.295.752	7.008.283	140.209	144.859
Νότιο Αιγαίο		49.223	50.449	6.765.459	7.717.501	154.809	180.140
Ήπειρος		45.716	46.225	4.319.216	4.769.707	98.792	106.747
Ιόνια Νησιά		38.276	38.389	3.221.184	3.650.781	88.534	101.598
Δυτική Μακεδονία		38.781	38.027	2.557.159	2.670.447	75.514	75.707
Βόρειο Αιγαίο		34.509	34.472	1.851.820	1.998.419	59.658	60.916
Σύνολο		1.415.370	1.427.124	288.216.952	314.726.720	4.178.199	4.438.519

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Αναφορικά με την κατανομή των επιχειρήσεων κατά κλάδο δραστηριότητας για το έτος 2019, παρουσιάζονται μικρές διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιφερειών. Συγκεκριμένα, ο πρωτογενής τομέας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό επιχειρήσεων σε όλες τις περιφέρειες, πλην της Αττικής και του Νοτίου Αιγαίου. Ειδικότερα, στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Κρήτης, Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης, Δυτικής Ελλάδας, Θεσσαλίας και Πελοποννήσου πάνω από το μισό των συνολικών επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στον τομέα της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας. Αντίθετα, στις περιφέρειες Αττικής και Νοτίου Αιγαίου παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, με το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων να δραστηριοποιούνται στους κλάδους του Εμπορίου (22%) και του Τουρισμού (24%).

⁸ Τα πιο πρόσφατα στοιχεία από το στατιστικό μητρώο επιχειρήσεων είναι για το έτος 2020, το οποίο δε θεωρείται αντιπροσωπευτικό λόγω της έξαρσης της πανδημίας Covid-19.

Διάγραμμα 3.1: Κατανομή επιχειρήσεων ανά κυριότερο τομέα δραστηριότητας (% συνολικών επιχειρήσεων ανά περιφέρεια), 2019

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

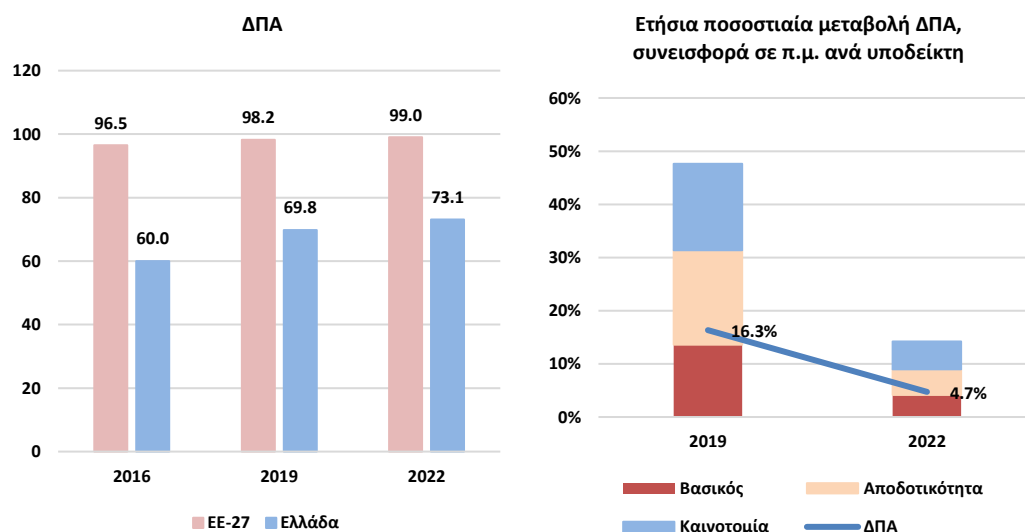
Ανταγωνιστικότητα

Ο δείκτης περιφερειακής ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) που δημοσιεύει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, είναι ένα εργαλείο που μετρά διαφορετικές διαστάσεις ανταγωνιστικότητας για όλες τις περιφέρειες της ΕΕ. Συνοπτικά, αποτελείται από τρεις υποδείκτες: (α) Βασικός υποδείκτης (θεσμοί, μακροοικονομία, υποδομές, υγεία, εκπαίδευση), (β) Δείκτης αποδοτικότητας (ανώτατη εκπαίδευση, αποδοτικότητα της αγοράς εργασίας, μέγεθος αγορών) και, (γ) Δείκτης καινοτομίας (τεχνολογία, καινοτομία, επιχειρηματικότητα). Σύμφωνα με τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία για το 2022, η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της, ενώ έχει καταγράψει σημαντική βελτίωση σε σχέση με 2016 υστερεί σημαντικά έναντι της ΕΕ (Διάγραμμα 3.2). Συγκεκριμένα, ο ΔΠΑ της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε σημαντικά το 2019 (16,3% σε σχέση με το 2016), με τη σταδιακή ανάκαμψη της εγχώριας οικονομίας μετά την κρίση χρέους, ενώ το 2022 συνέχισε να μεγεθύνεται, με φθίνοντα ωστόσο ρυθμό (4,7% σε σχέση με το 2019). Επίσης, είναι σημαντικό να σημειώσουμε πως όλοι οι υποδείκτες έχουν σχεδόν ισόποση συνεισφορά στην αύξηση του εγχώριου ΔΠΑ.

Σε επίπεδο περιφερειών, καταγράφονται σημαντικές ανισότητες, καθώς μόνο ο ΔΠΑ της περιφέρειας της Αττικής είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο δείκτη στο σύνολο της χώρας (Διάγραμμα 3.3). Οι περιφέρειες των πρωτευουσών είναι αναμενόμενο να είναι σχεδόν πάντα οι πιο ανταγωνιστικές, αλλά το χάσμα είναι μικρότερο στα πιο ανταγωνιστικά κράτη-μέλη. Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο ΔΠΑ για την περιφέρεια της Αττικής το 2022 είναι 92,3, ενώ για την περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας είναι μόλις 69,8. Σχετικά υψηλό ΔΠΑ παρουσιάζουν και οι περιφέρειες της Θεσσαλίας και της Κρήτης, στις οποίες οι βιομηχανικές

περιοχές λειτουργούν ως θερμοκοιτίδες υφιστάμενων και νέων επιχειρήσεων και διαθέτουν ευνοϊκές συνθήκες βιομηχανικών εγκαταστάσεων προς τους επιχειρηματίες.

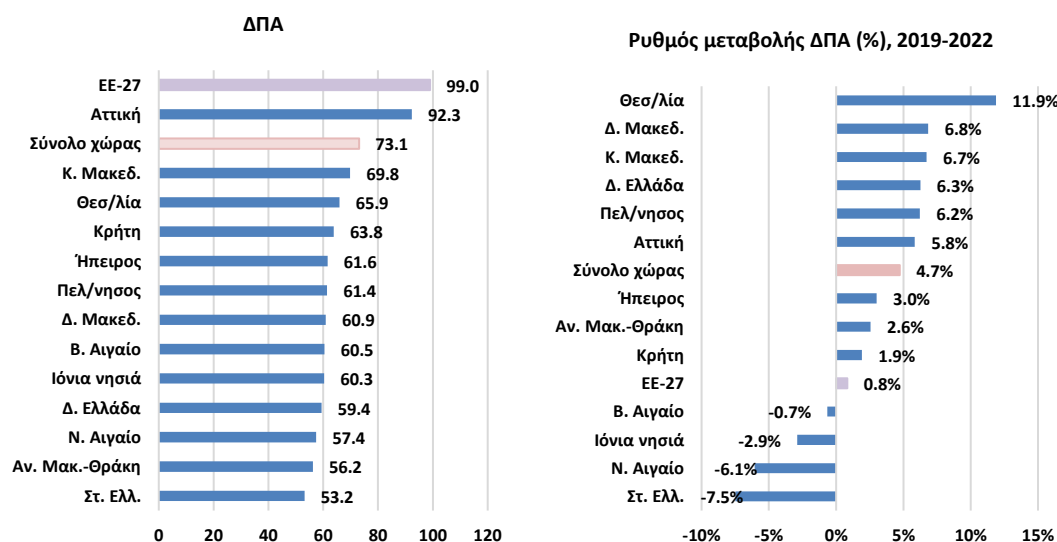
Διάγραμμα 3.2: Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ), 2016-2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σημείωση: Ο ΔΠΑ δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποτυπώνει για όλες τις περιφέρειες της ΕΕ διαστάσεις ανταγωνιστικότητας σε τομείς όπως οι θεσμοί, η μακροοικονομία, οι υποδομές, η υγεία, η εκπαίδευση, η αποδοτικότητα της αγοράς και η καινοτομία των επιχειρήσεων

Διάγραμμα 3.3: Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

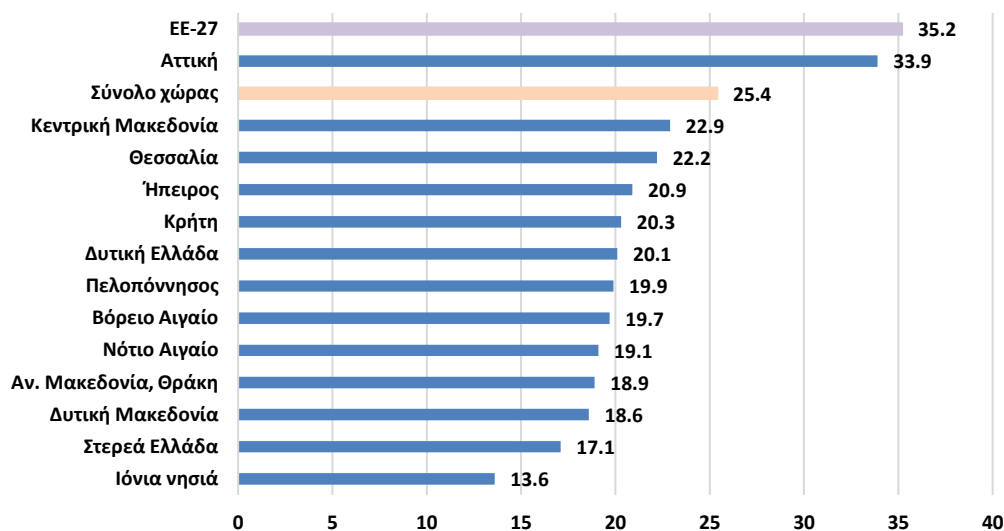
Σημείωση: Ο ΔΠΑ δημοσιεύεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποτυπώνει για όλες τις περιφέρειες της ΕΕ διαστάσεις ανταγωνιστικότητας σε τομείς όπως οι θεσμοί, η μακροοικονομία, οι υποδομές, η υγεία, η εκπαίδευση, η αποδοτικότητα της αγοράς και η καινοτομία των επιχειρήσεων

Ένα ακόμα αποθαρρυντικό στοιχείο σχετικά με τη διαπεριφερειακή ανισότητα που παρατηρείται, είναι πως οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες σε θέματα

ανταγωνιστικότητας, φαίνεται να μην μπορούν να καλύψουν την υστέρησή τους, παρουσιάζοντας αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΔΠΑ μεταξύ των ετών 2019 και 2022. Από την άλλη πλευρά, κάποιες περιφέρειες μετάβασης βελτίωσαν την ανταγωνιστικότητας, όπως οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και της Δυτικής Ελλάδας.

Η διαπεριφερειακή ανισότητα αποτυπώνεται και στο ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην επιστήμη και την τεχνολογία, ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει την αναπτυξιακή δυναμική της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών. Οι περιφέρειες των δύο μεγάλων αστικών κέντρων βρίσκονται πρώτες στην κατάταξη, με την περιφέρεια μόνο της Αττικής να εμφανίζει μεγαλύτερο ποσοστό από το σύνολο της ελληνικής οικονομίας και κοντά στο μέσο όρο της ΕΕ. Αντίστοιχα χαμηλά στην κατάταξη είναι τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου, καθώς και η Στερεά Ελλάδα.

Διάγραμμα 3.4: Προσωπικό στην επιστήμη και την τεχνολογία (% εργατικού δυναμικού) ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Συμπερασματικά, στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, εντός των οποίων βρίσκονται τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα και παράγεται σχεδόν το 60% του συνολικού εγχώριου ΑΕΠ, βρίσκεται και ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων, με σημαντικές ωστόσο αποκλίσεις μεταξύ των δύο περιφερειών.

Σχετικά με την ανταγωνιστικότητα των περιφερειών, τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, καταδεικνύουν τη μεγάλη ανισότητα μεταξύ των περιφερειών. Στο σύνολο της χώρας για το 2022, η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, ενώ έχει καταγράψει σημαντική βελτίωση σε σχέση με 2016, εξακολουθεί να υστερεί σημαντικά έναντι της ΕΕ.

Οι περιφέρειες των νησιωτικών συμπλεγμάτων, σε αντίθεση με την αναπτυξιακή τους δυναμική σε όρους ΑΕΠ που καταγράψαμε πιο πάνω, βρίσκονται χαμηλά στην κατάταξη σχετικά με το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην επιστήμη και την τεχνολογία, καθώς και σε ΔΠΑ, παρουσιάζοντας αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του ΔΠΑ μεταξύ των ετών 2019 και 2022.

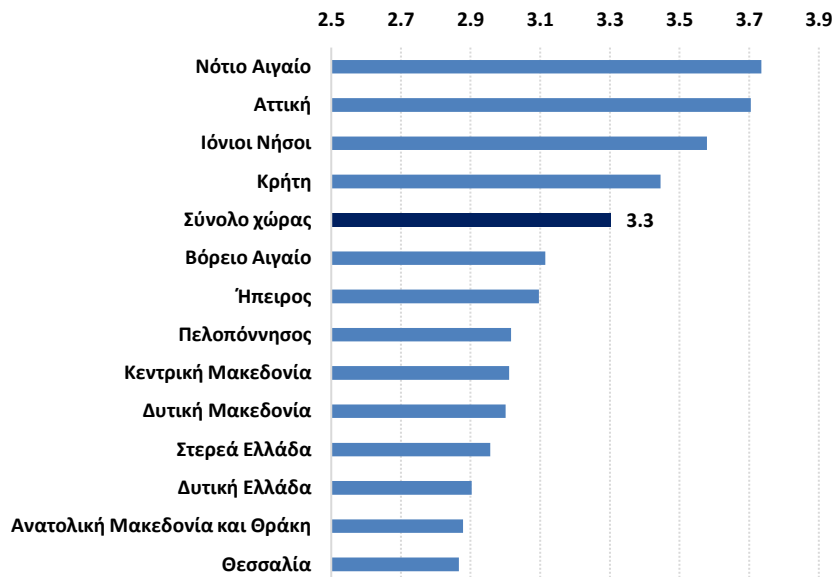
4. ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Χρηματοοικονομική ένταξη

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα στην Ευρώπη και την Ελλάδα είναι σε μεγάλο βαθμό τραπεζοκεντρικό. Συνεπώς, τόσο η πρόσβαση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα, όσο και ο βαθμός στον οποίο οι τράπεζες προσελκύουν καταθέσεις και χορηγούν δάνεια, αποτελούν κλειδιά για την χρηματοδότηση νέων επενδύσεων και την μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Η περιφερειακή ετερογένεια, όπως αποτυπώνεται από την αποτύπωση επιλεγμένων δεικτών, επιτρέπει την ανάδειξη ευκαιριών για περαιτέρω σύγκλιση και τόνωση του ρόλου του τραπεζικού συστήματος σε τοπικό επίπεδο.

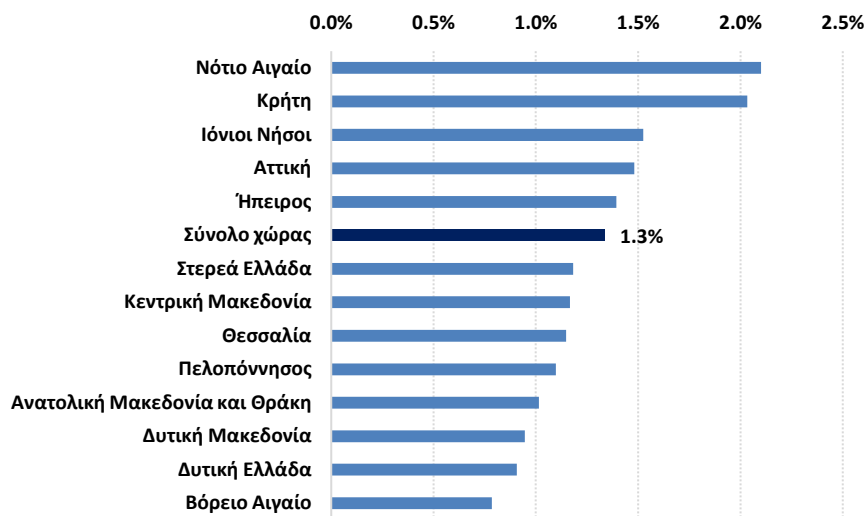
Σε σχέση με τον βαθμό ένταξης των νοικοκυριών και επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα, καταγράφονται δύο σχετικοί δείκτες, στοιχεία για τους οποίους είναι διαθέσιμα σε εξαμηνιαία συχνότητα από την Τράπεζα της Ελλάδος. Σύμφωνα με τον πρώτο δείκτη χρηματοοικονομικής ένταξης, ο μέσος αριθμός τραπεζικών λογαριασμών ανά κάτοικο στην επικράτεια είναι 3,3. Ο αριθμός λογαριασμών σε υποκαταστήματα τραπεζών στα νησιά και την Αττική είναι αναλογικά μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο στη Βόρεια και Δυτική Ελλάδα (Διάγραμμα 4.1). Παρόμοια εικόνα καταγράφεται και σύμφωνα με τον δεύτερο δείκτη χρηματοοικονομικής ένταξης, που επικεντρώνεται στον αριθμό των επιχειρηματικών δανείων, ο οποίος είναι αναλογικά υψηλότερος στη νησιωτική χώρα, την Αττική και την Ήπειρο, σε σχέση με τον μέσο όρο της επικράτειας (Διάγραμμα 4.2).

Διάγραμμα 4.1: Αριθμός τραπεζικών λογαριασμών ανά κάτοικο, 2022

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.2: Αριθμός επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο, 2022

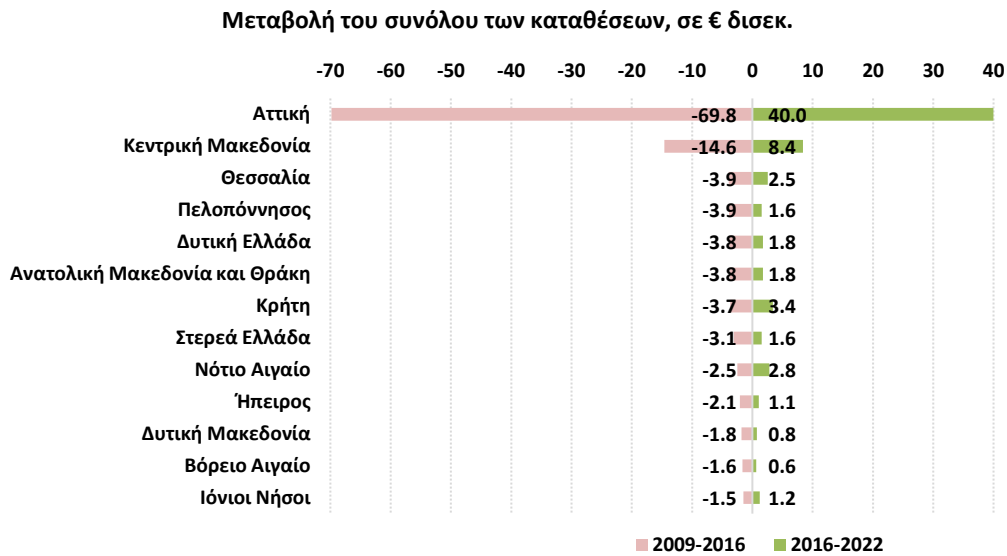

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

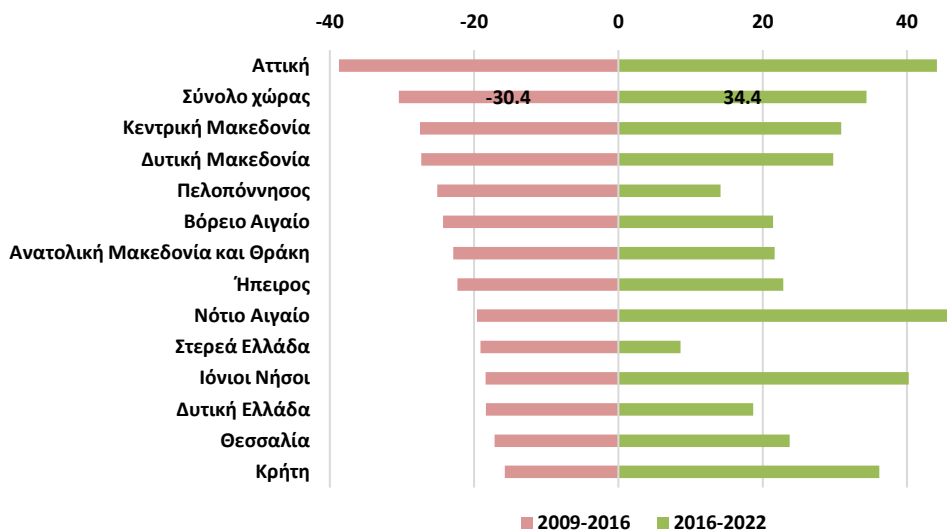
Τραπεζικές καταθέσεις και χορηγήσεις

Οι ιδιωτικές καταθέσεις είναι βασικός παράγοντας χρηματοδότησης των τραπεζικών χορηγήσεων, καταλυτικός για την ώθηση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και για την χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Η ελληνική κρίση χρέους που συνδυάστηκε από τραπεζικές κρίσεις, οδήγησε σε μεγάλη πτώση των ιδιωτικών καταθέσεων την περίοδο 2009-2016, σωρευτικά κατά €116,1 δισεκ. στο σύνολο της χώρας, εκ των οποίων €69,8 δισεκ. σε τράπεζες της Αττικής (Διάγραμμα 4.3). Η πτώση ήταν σημαντικά μεγαλύτερη από την αντίστοιχη του ΑΕΠ, κατά περίπου 30 π.μ. στο σύνολο της χώρας, με τον λόγο ιδιωτικών καταθέσεων προς ΑΕΠ να μειώνεται από 100% το 2009 σε 69,5% το 2016. Η σχετική πτώση ήταν μεγαλύτερη στην Αττική (κατά 38,7 π.μ., από 114,2% σε 75,5%), ενώ η μικρότερη καταγράφηκε στην Κρήτη. Μετά την περίοδο της πανδημίας, παρατηρήθηκε μεγάλη ανάκαμψη των καταθέσεων, κατά €67,5 δισεκ. στο σύνολο της χώρας, εκ των οποίων €40,0 δισεκ. σε τράπεζες της Αττικής. Έτσι, το επίπεδο των καταθέσεων σε σχέση με το ΑΕΠ ξεπερνάει πλέον εκείνο του 2009 για το σύνολο της χώρας (103,9% στο τέλος του 2022 σε σύγκριση με 100% το 2009), καθώς και σε περιφέρειες όπως η Αττική, η Κεντρική Μακεδονία, η Θεσσαλία και η νησιωτική χώρα.

Διάγραμμα 4.3: Μεταβολή των ιδιωτικών τραπεζικών καταθέσεων, 2009-2022

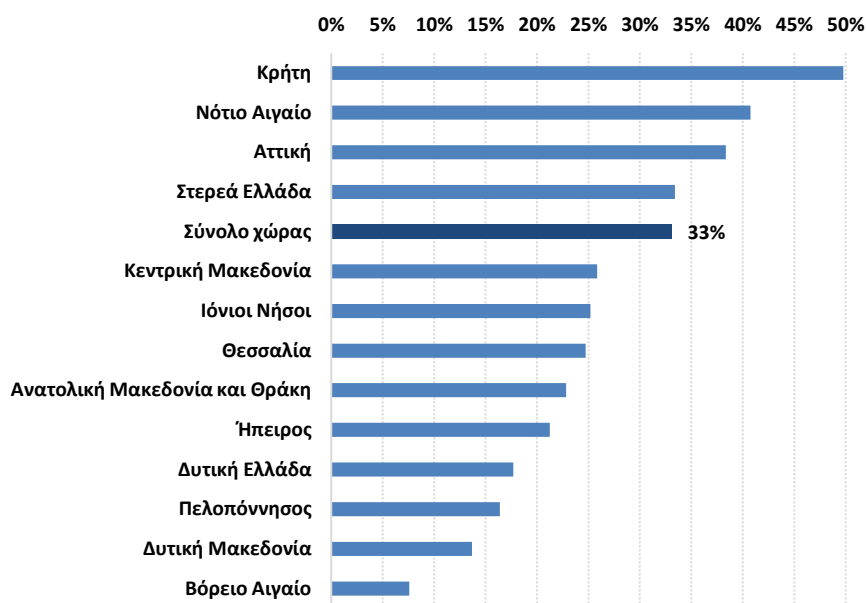

Μεταβολή του λόγου ιδιωτικών καταθέσεων προς ΑΕΠ, σε π.μ.

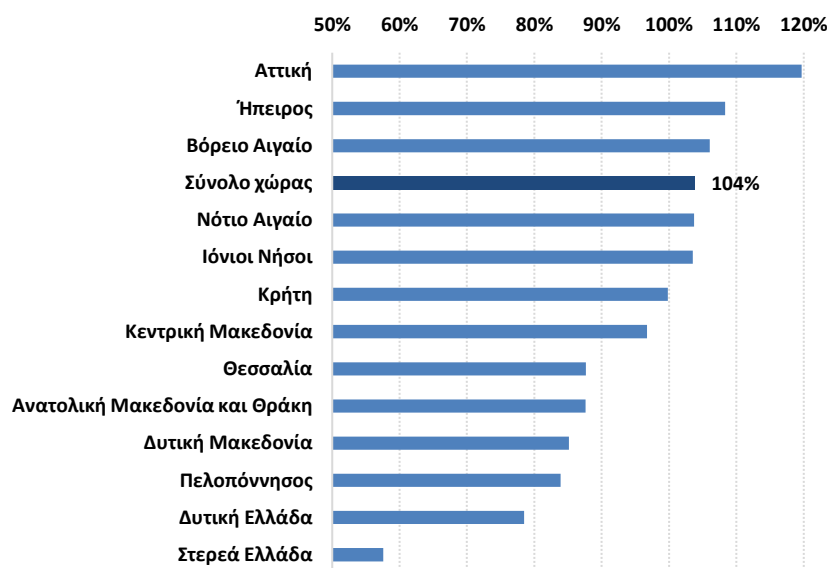

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Ο δείκτης επιχειρηματικών χορηγήσεων προς καταθέσεις κυμαίνεται από μόλις 8% στο Βόρειο Αιγαίο σε έως και 50% στην Κρήτη, συγκριτικά με 33% στο σύνολο της επικράτειας (Διάγραμμα 4.4). Το ύψος καταθέσεων στο τραπεζικό σύστημα παρουσιάζει διαφορές ανά περιφέρεια, αναλογικά με το μέγεθος του ΑΕΠ σε τοπικό επίπεδο. Ενδεικτικά, η Αττική, η Ήπειρος και το Βόρειο Αιγαίο καταγράφουν υψηλά επίπεδα καταθέσεων, σε αντιδιαστολή με την Στερεά Ελλάδα, τη Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο (Διάγραμμα 4.5).

Διάγραμμα 4.4: Αξία υπολοίπου επιχειρηματικών δανείων προς καταθέσεις, 2022

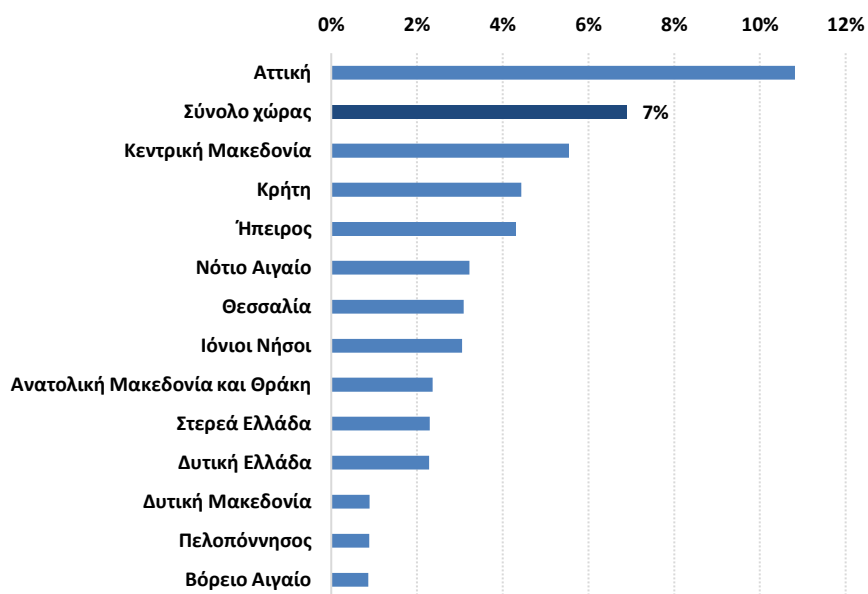
Πηγή: ΤτΕ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.5: Αξία υπολοίπου τραπεζικών καταθέσεων προς ΑΕΠ, 2022

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

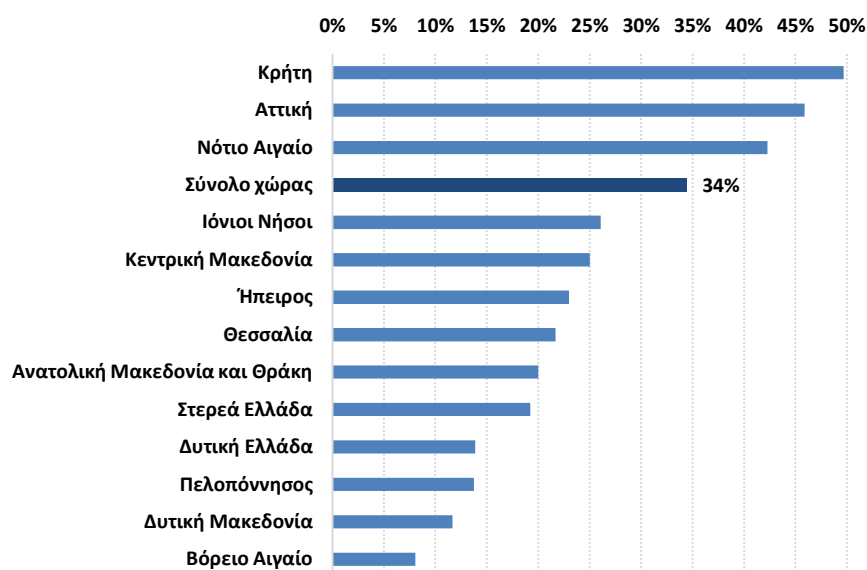
Σημείωση: Τα στοιχεία για το ΑΕΠ αφορούν το 2021

Δείκτες της αξίας των επιχειρηματικών χορηγήσεων ως προς το τοπικό ΑΕΠ κατασκευάζονται τόσο σε επίπεδο νέων ροών όσο και υπολοίπου δανείων. Ενδεικτικά, ο δείκτης ροών αναδεικνύει έντονη συγκέντρωση στην Αττική, καθώς και οι 12 υπόλοιπες περιφέρειες παρουσιάζουν δείκτη μικρότερο του μέσου όρου της επικράτειας (Διάγραμμα 4.6). Παράλληλα, ο λόγος αξίας αποθέματος επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ κυμαίνεται από μόλις 8% στο Βόρειο Αιγαίο σε έως και 50% στην Κρήτη, συγκριτικά με 33% στο σύνολο της επικράτειας (Διάγραμμα 4.7).

Διάγραμμα 4.6: Αξία ρών επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ, 2022

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σημείωση: Τα στοιχεία για το ΑΕΠ αφορούν το 2021

Διάγραμμα 4.7: Αξία υπολοίπου επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ, 2022

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

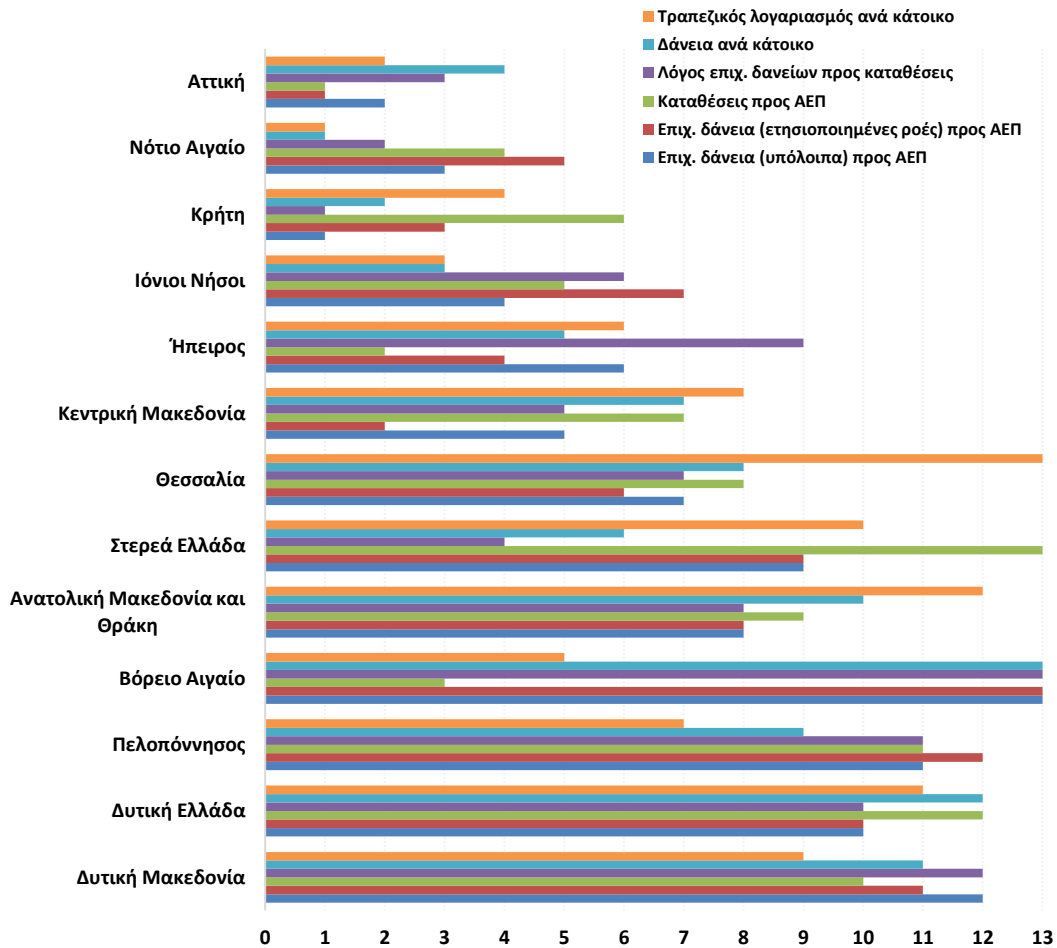
Σημείωση: Τα στοιχεία για το ΑΕΠ αφορούν το 2021

Συνοψίζοντας, η ευρεία πρόσβαση των νοικοκυριών και επιχειρήσεων στο τραπεζικό σύστημα, χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς, αποτελεί κλειδί για την χρηματοδότηση νέων επενδύσεων και την μακροχρόνια οικονομική ανάπτυξη. Σε αυτήν την προοπτική, το επίπεδο του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού και η αξιοποίηση της χρηματοοικονομικής

τεχνολογίας (fintech) δύνανται να αποτελέσουν καταλύτες για αποδοτικότερο ρόλο των τραπεζών στην τοπική και εθνική οικονομία.

Στη βάση ορισμένων επιλεγμένων χρηματοοικονομικών δεικτών, η περιφέρεια της Αττικής, το Νότιο Αιγαίο, η Κρήτη, τα Ιόνια Νησιά και η Ήπειρος εμφανίζονται υψηλά στην σχετική κατάταξη, ενώ αναδεικνύεται η ευκαιρία για σύγκλιση σε ορισμένες περιφέρειες, όπως η Δυτική Μακεδονία, η Δυτική Ελλάδα και η Πελοπόννησος (Διάγραμμα 4.8).

Διάγραμμα 4.8: Σειρά κατάταξης περιφερειών ανά χρηματοοικονομική μεταβλητή, 2022

Πηγές: ΤτΕ, ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

5. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Εξέλιξη απασχόλησης και ποσοστού ανεργίας

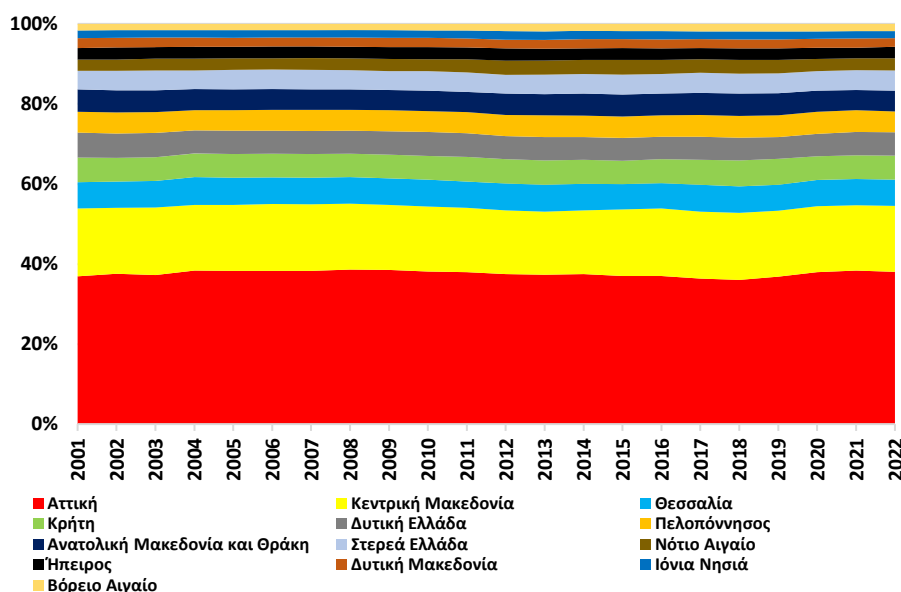
Απασχόληση

Το μερίδιο απασχόλησης κάθε περιφέρειας στη συνολική απασχόληση, όπως αυτό προκύπτει από τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για την περίοδο 2001-2022, ακολουθεί το ποσοστό συμμετοχής κάθε περιφέρειας στο συνολικό πληθυσμό της χώρας.⁹ Σε αυτό το πλαίσιο, το υψηλότερο μερίδιο στην απασχόληση (Διάγραμμα 5.1) έχει η περιφέρεια Αττικής, στην οποία βρίσκεται το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας (Αθήνα) καθώς αυτή συγκεντρώνει περίπου 4 στους 10 απασχολούμενους (37,7% κατά μέσο όρο) και το 36,4% του πληθυσμού (3,81 εκατ. κατοίκους). Σε απόσταση ακολουθεί η περιφέρεια εντός της οποίας βρίσκεται το δεύτερο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας (Θεσσαλονίκη), δηλαδή η Κεντρική Μακεδονία, όπου τη συγκεκριμένη περίοδο συγκεντρώνει το 16,5%, κατά μέσο όρο, της απασχόλησης και το 17,1% του πληθυσμού (1,8 εκατ.). Στη συνέχεια με ακόμα χαμηλότερο ποσοστό ακολουθεί η περιφέρεια Θεσσαλίας στην οποία βρίσκεται το 6,6% των απασχολούμενων και το 6,6% του πληθυσμού και η περιφέρεια Κρήτης όπου συγκεντρώνει το 6,0% των απασχολούμενων και το 6,0% του πληθυσμού. Έπεται η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας με μερίδιο στην απασχόληση 5,8% (6,2% του πληθυσμού), και ακολουθούν οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Πελοποννήσου με ίδιο μερίδιο στην απασχόληση (5,3%), οι οποίες συγκεντρώνουν το 5,4% και 5,1% του πληθυσμού αντίστοιχα. Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας απορροφά το 4,9% των απασχολούμενων και το 4,8% του πληθυσμού και οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Ηπείρου το 3,1% και 2,9%, αντίστοιχα, με αμφότερες να συγκεντρώνουν 3,1% του πληθυσμού. Στις τρεις τελευταίες θέσεις της σχετικής κατάταξης βρίσκονται οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (2,3% των απασχολούμενων και 2,4% του πληθυσμού), Ιονίων Νήσων (1,9% των απασχολούμενων και 2,0% του πληθυσμού) και Βορείου Αιγαίου (1,7% των απασχολούμενων και 1,9% του πληθυσμού).

Το μερίδιο των περιφερειών στη συνολική απασχόληση της χώρας την περίοδο 2001-2022 παρουσίασε άνοδο σε πέντε περιφέρειες της χώρας και στις υπόλοιπες οκτώ παρουσίασε μείωση. Η μεγαλύτερη άνοδος εντοπίζεται στην Αττική, της οποίας το μερίδιο στην απασχόληση αυξήθηκε κατά 1,15 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.), ενώ ακολουθούν η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (+ 0,42 π.μ.), η περιφέρεια Νοτίου (+0,22 π.μ.) και η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (+0,18 π.μ.). Τέλος, ακολουθεί η περιφέρεια Πελοποννήσου με το μερίδιο της στη συνολική απασχόληση να ανέρχεται οριακά, κατά 0,02 π.μ.. Από την άλλη πλευρά, η ισχυρότερη μείωση του μεριδίου στη συνολική απασχόληση της χώρας παρουσιάστηκε στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας, Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Δυτικής Ελλάδας, κατά την ίδια περίοδο.

⁹ Με βάση την τελευταία απογραφή που διενήργησε η ΕΛΣΤΑΤ το 2022.

Διάγραμμα 5.1: Εξέλιξη μεριδίου περιφερειών στην απασχόληση, 2001-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

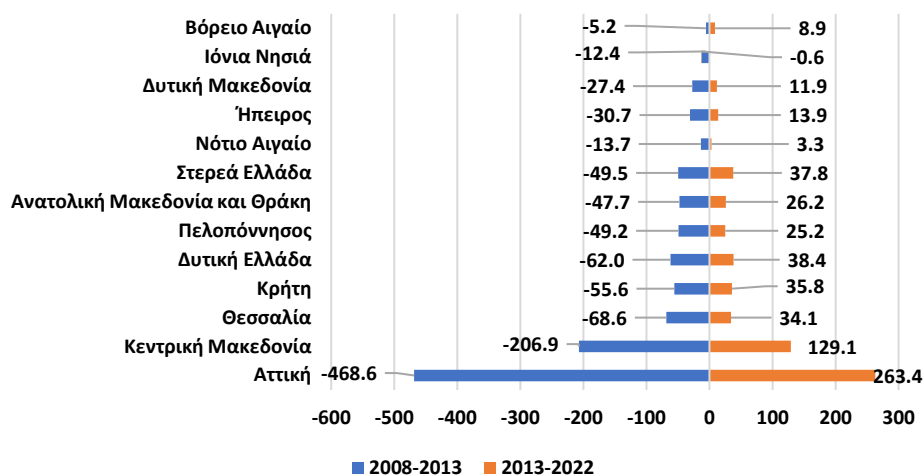
Στην πρώτη μειώθηκε κατά 0,46 π.μ., στη δεύτερη κατά 0,43% π.μ. και στην τρίτη κατά 0,41 π.μ.. Στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας το αντίστοιχο μερίδιο μειώθηκε κατά 0,31 π.μ., ενώ στις περιφέρειες Κρήτης και Ιονίων Νήσων η μείωση ήταν ίδια (0,15 π.μ.). Τέλος, οι ηπιότερες μειώσεις του μεριδίου απασχόλησης στη συνολική απασχόληση της χώρας εντοπίζονται στις περιφέρειες Θεσσαλίας (-0,06 π.μ.) και Ηπείρου (-0,03 π.μ.). Σημειώνεται ότι η πορεία του μεριδίου των περιφερειών στη συνολική απασχόληση δεν είναι γραμμική την περίοδο 2001-2022. Έτσι, με εξαίρεση τις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νότιου Αιγαίου και Ιονίων νήσων που παρουσιάζει σχετική σταθερότητα, στις περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Κρήτης, Δυτικής Ελλάδας και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης μειώνεται – κυρίως κατά την περίοδο της εγχώριας δημοσιονομικής κρίσης. Το αντίστοιχο μερίδιο στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας, Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας παρουσιάζει κατά περιόδους έντονες διακυμάνσεις.

Ενώ την περίοδο 2001-2007 η απασχόληση σε όλες τις περιφέρειες της χώρας παρουσίασε άνοδο – με εξαίρεση τις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας και Ηπείρου, όπου η πτώση ήταν οριακή (μόλις κατά 0,3 χιλ. απασχολούμενους σε αμφότερες τις περιφέρειες) – την περίοδο 2008-2013 η απασχόληση περιορίστηκε σε όλες τις περιφέρειες (Διάγραμμα 5.2). Η ισχυρότερη μείωσή της σε απόλυτους αριθμούς έλαβε χώρα στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Στην πρώτη, η απασχόληση μειώθηκε κατά 468,6 χιλ. άτομα, ενώ στη δεύτερη κατά 206,9 χιλ. άτομα. Πολύ χαμηλότερη ήταν η μείωση της απασχόλησης σε απόλυτους αριθμούς στις περιφέρειες Θεσσαλίας (-68,6 χιλ. απασχολούμενοι) και Δυτικής Ελλάδας (-62,0 χιλ. απασχολούμενοι). Ακολουθεί η περιφέρεια Κρήτης (-55,6 χιλ. άτομα), ενώ οι περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (-49,5 χιλ.) και Πελοποννήσου (-49,2 χιλ. άτομα) παρουσιάζουν παρόμοια μείωση στην απασχόληση. Έπονται η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (-47,7 χιλ.), Ήπειρος (-30,7 χιλ.) και Δυτική Μακεδονία (-27,4 χιλ. απασχολούμενοι). Τέλος, οι ηπιότερες μειώσεις στην απασχόληση παρουσιάζονται στις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου (-13,7 χιλ.), Ιονίων Νήσων (-12,4 χιλ. απασχολούμενοι) και Βορείου Αιγαίου (-5,2

χιλ.). Συγκριτικά με το ποσοστό μείωσης της απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο (-23,8%, από τους 4,61 εκατ. απασχολούμενους το 2008 στους 3,51 εκατ. το 2013) το ποσοστό μείωσης της ήταν ισχυρότερο στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (-27,2%), Αττικής (-26,3%) και Δυτικής Μακεδονίας (-26,2%). Λίγο χαμηλότερο από το εθνικό ήταν το ποσοστό μείωσης της απασχόλησης στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (-23,4%), Ηπείρου (-22,8%), Θεσσαλίας (-22,5%), και Στερεάς Ελλάδας (-22,4%), ενώ στην περιοχή του 20% ήταν το ποσοστό μείωσης της απασχόλησης στις περιφέρειες Κρήτης (-20,6%), Πελοποννήσου (-20,4%) και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (-20,3%). Τέλος, στις περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Νοτίου Αιγαίου η μείωση στην απασχόληση ήταν πολύ χαμηλότερη του εθνικού ποσοστού (-14,1% και -10,0%, αντίστοιχα) ενώ στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου ήταν μονοψήφια (-7,3%).

Αντίθετα, την περίοδο 2013-2022 σε όλες τις περιφέρειες – εκτός από την περιφέρεια Ιονίων Νήσων όπου οι απασχολούμενοι μειώθηκαν οριακά κατά 0,6 χιλ. ή 0,8% (στους 74,7 χιλ.) – η απασχόληση ενισχύθηκε (Διάγραμμα 5.2). Η ισχυρότερη άνοδος της εντοπίζεται στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Στην πρώτη η απασχόληση ενισχύθηκε 263,4 χιλ. άτομα και στη δεύτερη κατά 129,1 χιλ. άτομα ή κατά. Ακολουθούν οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (+38,4 χιλ.), Στερεάς Ελλάδας (+37,8 χιλ.) και Κρήτης (+35,8 χιλ.). Έπεται η περιφέρεια Θεσσαλίας (+34,1 χιλ.) και ακολουθούν οι Ανατολική Μακεδονία-Θράκη και Πελοπόννησος, όπου η άνοδος στην απασχόληση ήταν παρόμοια (+26,2 χιλ. απασχολούμενοι. Στις περιφέρειες Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας η απασχόληση ενισχύθηκε κατά 13,9 χιλ. και 11,9 χιλ. απασχολούμενους αντίστοιχα. Τέλος, η ηπιότερη άνοδος της απασχόλησης εντοπίζεται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου. Στην πρώτη ενισχύθηκε κατά 8,9 χιλ. άτομα και στη δεύτερη κατά 3,3 χιλ. άτομα. Σε σχέση με το ποσοστό αύξησης της απασχόλησης σε εθνικό επίπεδο την περίοδο 2013-2022 (+17,9% στα 4,14 εκατ. απασχολούμενους το 2022) το ποσοστό αύξησής της ήταν ισχυρότερο μόνο στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (+23,3%), Στερεάς Ελλάδας (+22,0%), Αττικής (+20,1%) και Δυτικής Ελλάδας (+19,0%). Στην περιοχή του 13,0%-17,0% κυμάνθηκε η αύξηση της απασχόλησης στις περιφέρειες Κρήτης (16,6%), Δυτικής Μακεδονίας (15,5%), Θεσσαλίας (14,5%), Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (14,0%), Βορείου Αιγαίου (13,6%), Ηπείρου (13,3%) και Πελοποννήσου (13,2%). Τέλος στο Νότιο Αιγαίο και στα Ιόνια Νησιά η άνοδος της απασχόλησης ήταν πολύ ήπια (2,7% και 0,8%, αντίστοιχα).

Διάγραμμα 5.2: Μεταβολές στον αριθμό των απασχολούμενων στις περιφέρειες (σε απόλυτους αριθμούς), 2008-2013 και 2013-2022

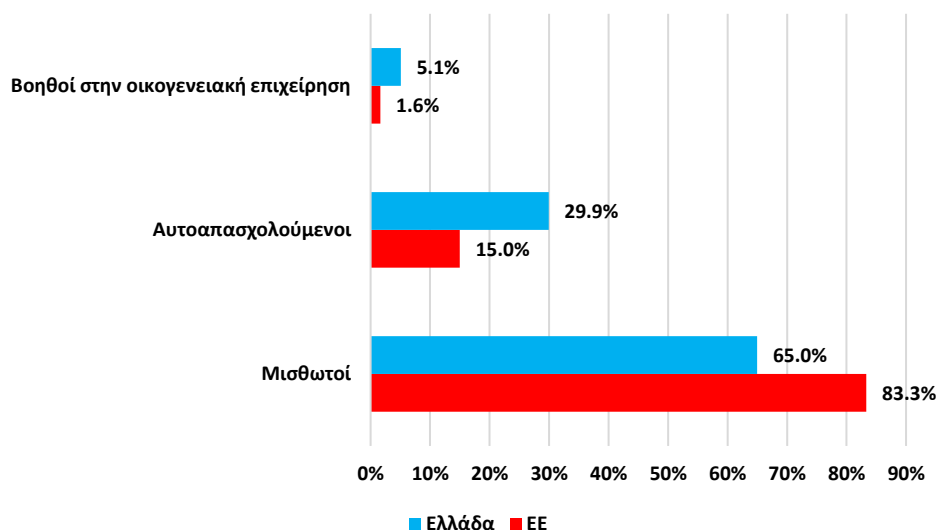

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σχετικά με την κατανομή των απασχολούμενων στις περιφέρειες με βάση τη θέση στο επάγγελμα, από τα στοιχεία της Eurostat για την περίοδο 1999-2022 προκύπτει ότι τη συγκεκριμένη περίοδο, στο σύνολο της χώρας, περίπου 6 στους 10 (56,7%) εργαζόμενους κατά μέσο όρο είναι μισθωτοί, πάνω από 3 στους 10 (35,9%) είναι αυτοαπασχολούμενοι και περίπου 1 στους 10 (7,4%) είναι βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση. Συγκρίνοντας τα στοιχεία για την Ελλάδα με τα στοιχεία για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Διάγραμμα 5.3), για την περίοδο 2002-2022,¹⁰ προκύπτει ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση το ποσοστό των ατόμων που εργάζονται ως μισθωτοί είναι πολύ υψηλότερο (83,3% κατά μέσο όρο, έναντι 65,0% στην Ελλάδα). Όπως είναι αναμενόμενο, είναι πολύ χαμηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση συγκριτικά με την Ελλάδα τα ποσοστά των αυτοαπασχολούμενων (15,0% έναντι 29,9%) και των ατόμων που εργάζονται ως βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση (1,6% έναντι 5,1% κατά μέσο όρο).

¹⁰ Στοιχεία για την απασχόληση με βάση τη θέση στο επάγγελμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν για την περίοδο 2002-2022.

Διάγραμμα 5.3: Ποσοστό απασχολούμενων με βάση τη θέση στο επάγγελμα σε Ελλάδα και Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσος όρος 2002-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Τα ποσοστά των ατόμων που εργάζονται ως μισθωτοί, ως αυτοαπασχολούμενοι ή ως βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση διαφοροποιούνται την περίοδο 1999-2022 ανά περιφέρεια (Διάγραμμα 5.4). Έτσι, σε περιφέρειες όπου υπάρχουν μεγάλα αστικά κέντρα, το ποσοστό των μισθωτών είναι υψηλό, όπως π.χ. στις περιφέρειες Αττικής (78,4% κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2022), Κεντρικής Μακεδονίας (61,7%), Δυτικής Μακεδονίας (57,3%), Κρήτης (56,8%), Ηπείρου (56,0%) και Στερεάς Ελλάδας (55,7%). Το μερίδιο των μισθωτών είναι χαμηλότερο σε περιφέρειες που είτε είναι πιο αποκεντρωμένες ή/και έχουν ανεπτυγμένο πρωτογενή τομέα ή τουριστικό κλάδο, δηλαδή τις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου (55,5% κατά μέσο όρο), Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (52,9%), Θεσσαλίας (51,8%), Δυτικής Ελλάδας (51,6%), Ιονίων Νήσων (51,3%) και Πελοποννήσου (45,9%). Αξιοσημείωτο είναι το υψηλό ποσοστό μισθωτών στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (62,4%) που πιθανόν να εξηγείται από το γεγονός ότι έχει αναπτυγμένο τουρισμό και κατά συνέπεια αυξημένες ανάγκες για μισθωτούς στον κλάδο υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης. Κατά συνέπεια οι περιφέρειες Αττικής (78,4%), Κεντρικής Μακεδονίας (61,7%), Δυτικής Μακεδονίας (57,3%) και Κρήτης (56,8%) παρουσιάζουν την περίοδο 1999-2022 υψηλότερο μέσο μερίδιο μισθωτών συγκριτικά με το εθνικό ποσοστό (56,7%).

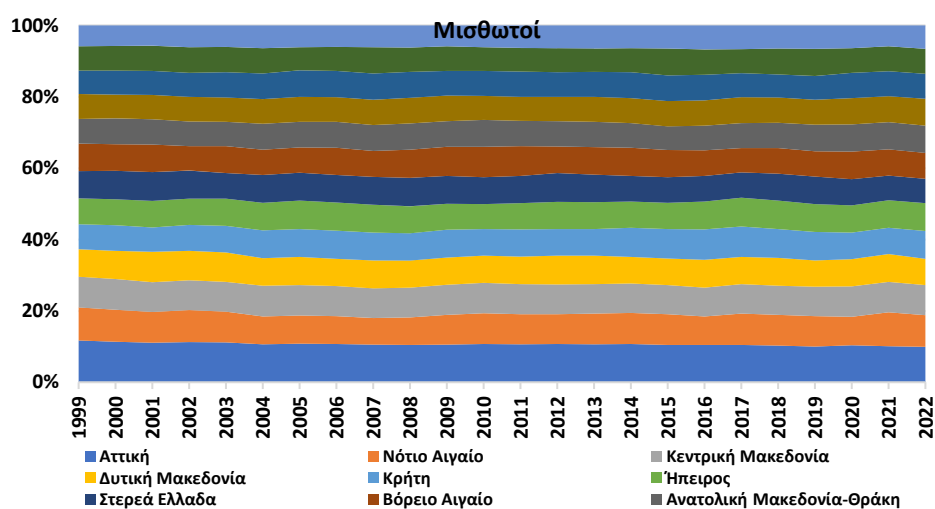
Υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων παρουσιάζεται στις περιφέρειες Πελοποννήσου (44,5% κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2022), Ιονίων Νήσων (39,4%), Βορείου Αιγαίου (38,2%) Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (38,0%), Δυτικής Ελλάδας (38,0%) και Ηπείρου (37,5%). Έπονται με παρόμοιο ποσοστό οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (37,2%), Θεσσαλίας (37,1%) και Στερεάς Ελλάδας (37,0%) και με χαμηλότερα ποσοστά ακολουθούν οι περιφέρειες Κρήτης (35,5%), Κεντρικής Μακεδονίας (32,7%), Νοτίου Αιγαίου (31,7%) και Αττικής (19,7% κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2022). Επομένως οι περιφέρειες Κρήτης (35,5%), Κεντρικής Μακεδονίας (32,7%), Νοτίου Αιγαίου (31,7%) και Αττικής (19,7%) παρουσιάζουν την περίοδο 1999-2022 χαμηλότερο μέσο μερίδιο αυτοαπασχολούμενων συγκριτικά με το εθνικό ποσοστό (35,9%). Σημειώνεται ότι το μερίδιο των βοηθών στην

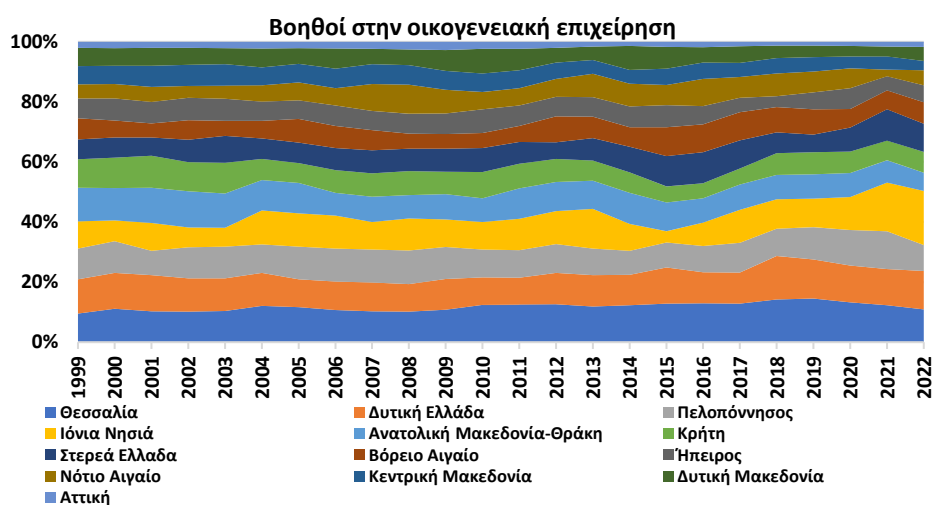
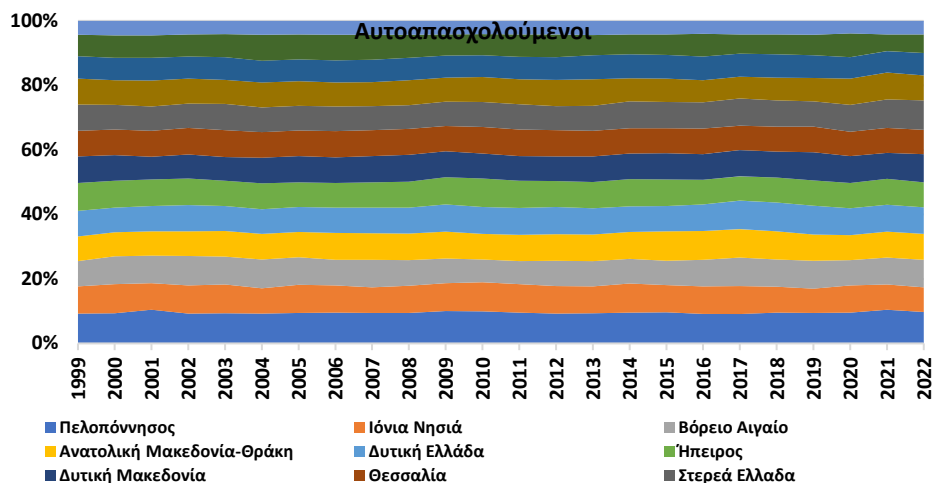
οικογενειακή επιχείρηση είναι μονοψήφιο σε όλες τις περιφέρειες – εκτός από τη Θεσσαλία (11,0% κατά μέσο όρο) και τη Δυτική Ελλάδα (10,4%), οι οποίες μαζί με τις περιφέρειες Πελοποννήσου (9,5%), Ιονίων Νήσων (9,3%), Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (9,2%) και Κρήτης (7,7%) παρουσιάζουν την περίοδο 1999-2022 υψηλότερο μέσο μερίδιο βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση συγκριτικά με το εθνικό ποσοστό (7,4%).

Πρέπει να σημειωθεί πως, την περίοδο 1999-2022, έχει αυξηθεί το μερίδιο των μισθωτών στην συνολική απασχόληση της χώρας σε όλες τις περιφέρειες. Άνοδος του συγκεκριμένου ποσοστού πάνω από τις 15 π.μ. εντοπίζεται στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (+18,3 π.μ.), Κρήτης (+17,9 π.μ.), Ηπείρου (+16,8 π.μ.), Θεσσαλίας (+16,0 π.μ.), Πελοποννήσου (+15,9 π.μ.) και Δυτικής Ελλάδας (+15,1 π.μ.). Λίγο πάνω από το 10,% ήταν η άνοδος του μεριδίου των μισθωτών στη συνολική απασχόληση στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (+13,2 π.μ.), Ιονίων Νήσων (+12,8 π.μ.), Νοτίου Αιγαίου (+12,7 π.μ.) και Δυτικής Μακεδονίας (+10,8 π.μ.). Η ηπιότερη αύξηση της μισθωτής απασχόλησης εντοπίζεται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου (+9,6 π.μ.), Στερεάς Ελλάδας (+6,6 π.μ.) και Αττικής (+5,4 π.μ.)

Παράλληλα, σε όλες τις περιφέρειες έχει μειωθεί το μερίδιο των αυτοαπασχολούμενων στην συνολική απασχόληση, με τις μεγαλύτερες μειώσεις να παρουσιάζονται την υπό εξέταση περίοδο στις περιφέρειες Ηπείρου (-9,2 π.μ.), Ιονίων Νήσων (-8,6 π.μ.), Νοτίου Αιγαίου (-7,9 π.μ.), Θεσσαλίας (-6,8 π.μ.) και Κρήτης (-6,4 π.μ.).

Διάγραμμα 5.4: Εξέλιξη μεριδίου μισθωτών, αυτοαπασχολούμενων και βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση κατά περιφέρεια, 1999-2022

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Πίνακας 11.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κλάδων ανά περιφέρεια, 2019

Περιφέρεια/Κλάδος	Γεωργία-δασοκομία-αλιεία	Βιομηχανία	Κατασκευές	Εμπόριο-εστίαση-τουρισμός	Τηλεπικοινωνίες	Ιδιωτικές υπηρεσίες	Δημόσιες υπηρεσίες-Τέχνες
Σύνολο χώρας	4%	14%	2%	26%	3%	27%	23%
Αττική	0%	10%	1%	26%	5%	36%	22%
Βόρειο Αιγαίο	5%	8%	2%	25%	2%	22%	36%
Νότιο Αιγαίο	2%	7%	2%	51%	1%	19%	17%
Κρήτη	7%	10%	2%	38%	2%	20%	22%
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	9%	17%	2%	22%	2%	18%	31%
Κεντρική Μακεδονία	7%	15%	2%	27%	2%	20%	28%
Δυτική Μακεδονία	9%	40%	2%	13%	1%	14%	21%
Ήπειρος	10%	11%	3%	24%	1%	21%	30%
Θεσσαλία	12%	15%	2%	21%	1%	18%	31%
Ιόνιοι Νήσοι	5%	4%	2%	49%	1%	21%	18%
Δυτική Ελλάδα	11%	13%	2%	23%	2%	22%	28%
Στερεά Ελλάδα	8%	38%	2%	19%	1%	15%	17%
Πελοπόννησος	11%	24%	2%	21%	1%	20%	21%

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Σε σχέση με την απασχόληση ανά τομέα δραστηριότητας, τα δεδομένα της Eurostat για την περίοδο 2008-2022 δείχνουν ότι στην περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης οι τομείς με τα υψηλότερα μερίδια στην απασχόληση είναι ο Πρωτογενής τομέας (25,8% κατά μέσο όρο), το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο-Μεταφορές-Τουρισμός (25,1%), η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια (24,7%) και η Βιομηχανία (11,1%). Στην περιφέρεια Αττικής οι τομείς με τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης είναι το Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο-Μεταφορές-Τουρισμός (32,3% κατά μέσο όρο την περίοδο 2008-2022), η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια (24,7%), η Βιομηχανία (12,0%) και ο τομέας Επαγγελματικών-Επιστημονικών-Τεχνικών-Διοικητικών δραστηριοτήτων (10,9%). Στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας οι τομείς με τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης είναι το Χονδρικό-Λιανικό-Μεταφορές-Τουρισμός (28,9% κατά μέσο όρο την περίοδο 2008-2022), ο Πρωτογενής τομέας (24,1%) και η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια (21,8%). Στην περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας την περίοδο 2008-2022 οι τομείς Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού (24,4% κατά μέσο όρο), Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας-Υγείας-Κοινωνικής πρόνοιας (23,0%), Βιομηχανίας (19,3%) και ο Πρωτογενής τομέας (19,3%) παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης.

Στα Ιόνια Νησιά οι αντίστοιχοι τομείς είναι αυτοί του Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού (44,9% κατά μέσο όρο την περίοδο 2008-2022), Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας-Υγείας-Κοινωνικής πρόνοιας (16,6%) και ο Πρωτογενής τομέας (13,4%). Στην περιφέρεια Ηπείρου υψηλότερα μερίδια απασχόλησης την υπό εξέταση περίοδο παρουσιάζονται στους τομείς Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού (28,8% κατά μέσο όρο) και Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας-Υγείας-Κοινωνικής πρόνοιας (26,3%) καθώς και στον Πρωτογενή τομέα (18,4%). Στην Κεντρική Μακεδονία την ίδια περίοδο στο 31,3%, κατά μέσο όρο, των εργαζομένων απασχολείται στον τομέα Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού, το 22,2% στη Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια, το 13,8% στη Βιομηχανία και το 13,4% στον Πρωτογενή τομέα. Στην Κρήτη η κατανομή των απασχολούμενων είναι παρόμοια καθώς το 35,7%, κατά μέσο όρο, των απασχολούμενων δραστηριοποιείται στον κλάδο Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού, το 19,7% στη Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια και το 18,1% στον Πρωτογενή τομέα.

Παρομοίως, στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου το 46,6%, κατά μέσο όρο την περίοδο 2008-2022, των απασχολούμενων δραστηριοποιείται στον τομέα Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού και το 19,0% στη Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια, ενώ μόλις το 8,4% στις Κατασκευές. Στην Πελοπόννησο η ανωτέρω κατανομή δεν μεταβάλλεται ουσιαστικά, καθώς το 28,9% της απασχόλησης απορροφάται από τον Πρωτογενή τομέα, το 27,1% από τον τομέα Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού και το 18,7% από τον τομέα Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας-Υγείας-Κοινωνικής

πρόνοιας. Και στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας οι τομείς Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού (27,7%), ο Πρωτογενής τομέας (21,3%) και Δημόσιας διοίκησης-Άμυνας-Υγείας-Κοινωνικής πρόνοιας (17,6%) συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, αλλά σε αυτούς συγκαταλέγεται και ο τομέας της Βιομηχανίας (19,1%).

Παρόμοια είναι η κατανομή και στην περιφέρεια Θεσσαλίας καθώς την περίοδο 2008-2022 ο τομέας Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Μεταφορών-Τουρισμού απορροφά το 26,7%, κατά μέσο όρο, της απασχόλησης, η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια το 24,0%, ο Πρωτογενής τομέας το 22,2% και η Βιομηχανία το 11,8% της απασχόλησης. Τέλος, και στην περίπτωση της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου η εικόνα δεν διαφοροποιείται καθώς και πάλι την περίοδο 2008-2022 οι τομείς που συγκεντρώνουν τα υψηλότερα μερίδια απασχόλησης είναι το Χονδρικό-Λιανικό-Μεταφορές-Τουρισμός (32,6% κατά μέσο όρο), η Δημόσια διοίκηση-Άμυνα-Υγεία-Κοινωνική πρόνοια (29,8%) και ο Πρωτογενής τομέας (15,7%).

Ποσοστό ανεργίας

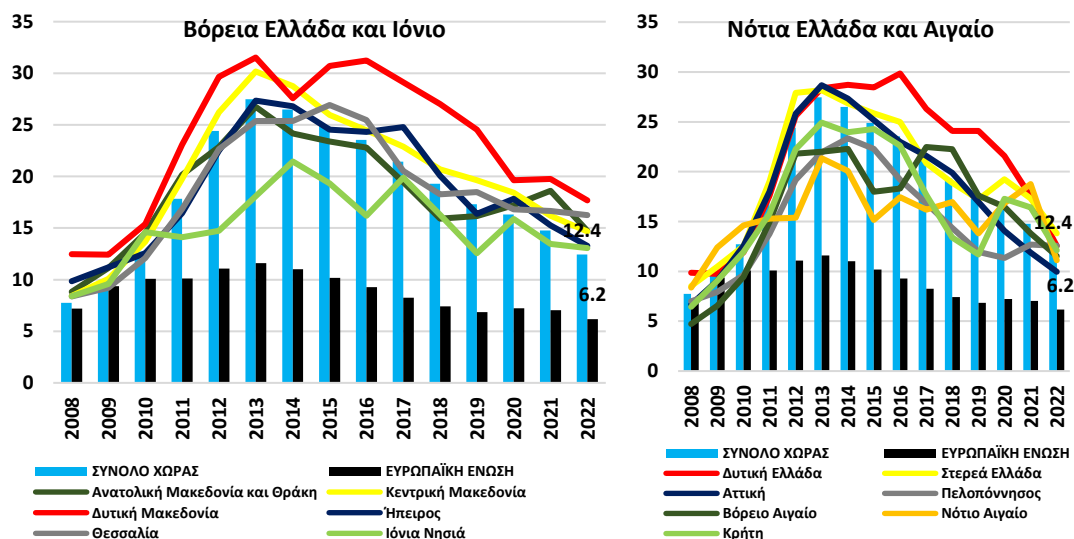
Το κυριότερο χαρακτηριστικό σχετικά με το ποσοστό ανεργίας, με βάση τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ από το 2008 μέχρι και το 2022, είναι η ραγδαία άνοδος του μετά το 2008 και η κορύφωση του το 2013 σε όλες τις περιφέρειες της χώρας (Διάγραμμα 5.5). Την συγκεκριμένη εξαετία (2008-2013), η ισχυρότερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας παρουσιάστηκε στη μεγαλύτερη περιφέρεια της χώρας, την Αττική, όπου ανήλθε κατά 22,0 π.μ., δηλαδή από το 6,7% το 2008 στο 28,7% το 2013, ενώ παρόμοια ήταν η άνοδος του ποσοστού ανεργίας (21,8 ποσοστιαίες μονάδες) στην περιφέρεια εντός της οποίας βρίσκεται το δεύτερο μεγαλύτερο αστικό κέντρο της χώρας, δηλαδή της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου διαμορφώθηκε σε 30,2% από 8,4%. Στην περιοχή των 19 π.μ. κυμάνθηκε η αύξηση στο ποσοστό ανεργίας στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (+19,7 π.μ., από το 8,5% στο 28,2%) και Δυτικής Μακεδονίας (+19,0 π.μ., στο 31,5% από το 12,5%). Στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Κρήτης η άνοδος στο ποσοστό ανεργίας ήταν ίδια (+18,5 π.μ., από το 9,9% στο 28,4% στην πρώτη και στο 24,9% από το 6,5% στη δεύτερη). Στην περιοχή των 17 π.μ. κυμάνθηκε η άνοδος της ανεργίας την περίοδο 2008-2013 στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (+17,9 π.μ., από 8,8% σε 26,7%), Ηπείρου (+17,5 π.μ., από 9,9% σε 27,4%), Βορείου Αιγαίου (+17,3 π.μ., από 4,7% σε 22,0%) και Θεσσαλίας (+17,0 π.μ., από 8,4% σε 25,4%). Στη Πελοπόννησο το ποσοστό ανεργίας την ίδια περίοδο ανήλθε κατά 15 π.μ. (στο 22,0% από το 7,0%), στο Νότιο Αιγαίο κατά 13,0 π.μ. (από 8,4% σε 21,4%), ενώ μονοψήφια ήταν η άνοδος του ποσοστού ανεργίας στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων (+9,7 π.μ., από 8,4% σε 18,1%). Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι συγκριτικά με την άνοδο του ποσοστού ανεργίας στο σύνολο της χώρας (+19,7 π.μ., από το 7,8% το 2008 στο 27,5% το 2013) η άνοδος του ήταν υψηλότερη μόνο στις περιφέρειες Αττικής (22,0 π.μ.) και Κεντρικής Μακεδονίας (+21,8 π.μ.), ενώ στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας ήταν ίδια. Η άνοδος στα ποσοστά ανεργίας τόσο στο σύνολο της Ελλάδας όσο και στις περιφέρειες ήταν πολύ υψηλότερη συγκριτικά με τη άνοδο της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς στην τελευταία ανήλθε την περίοδο 2008-2013 κατά μόλις 4,4 π.μ., δηλαδή από το 7,2% στο 11,6%.

Το 2013 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε στην περιφέρεια όπου διαχρονικά παρουσιάζει από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των 13 περιφερειών της χώρας, δηλαδή την Δυτική Μακεδονία, όπου ανήλθε στο 31,5% από 12,5% το 2008. Έπεται το ποσοστό ανεργίας στις περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (30,2% από 8,4%) και Αττικής

(28,7% από 6,7%) και ακολουθούν με παρόμοιο ποσοστό οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Στερεάς Ελλάδας (28,4% από 9,9% η πρώτη και 28,2% από 8,5% η δεύτερη). Ακολουθούν οι Ήπειρος (27,4% από 9,9%), Ανατολική Μακεδονία-Θράκη (από 8,8% σε 26,8%), Θεσσαλία (από 8,4% σε 25,4%) και Κρήτη (από 6,5% σε 24,9%) ενώ ίδιο ήταν το ποσοστό ανεργίας στις περιφέρειες Πελοποννήσου (22,0% από 7,0%) και Βορείου Αιγαίου (22,0% από 4,7%). Τέλος, σε Νότιο Αιγαίο (από 8,4% σε 21,4%) και Ιόνια Νησιά (από 8,4% σε 18,1%) σημειώθηκαν τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας το 2013.

Σημειώνεται ότι ενώ το 2008 μόλις τέσσερις περιφέρειες (Αττική, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο και Κρήτη) είχαν ποσοστό ανεργίας (6,7%, 7,0%, 4,7% και 6,5%) κάτω από το εθνικό (7,8%) το 2013 συνολικά οκτώ περιφέρειες (Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, Ήπειρος, Θεσσαλία, Ιόνια Νησιά, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη) είχαν ποσοστό ανεργίας (26,8%, 27,4%, 25,4%, 18,1%, 22,0%, 22,0%, 21,4%, 24,9%) χαμηλότερο από το εθνικό (27,5%).

Διάγραμμα 5.5: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας στις περιφέρειες (2008-2022)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Μετά το 2013, το ποσοστό ανεργίας περιορίζεται σταδιακά μέχρι το 2022 σε όλες τις περιφέρειες της χώρας (Διάγραμμα 5.5). Η ισχυρότερη πτώση του παρουσιάζεται – όπως και στην περίπτωση της μεγαλύτερης ανόδου του – στην περιφέρεια Αττικής αφού διαμορφώθηκε στις 18,7 ποσοστιαίες μονάδες (από το 28,7% το 2013 στο 10,0% το 2022) και ακολουθούν οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (-15,8 ποσοστιαίες μονάδες, από το 28,4% στο 12,6%) και Κεντρικής Μακεδονίας (-15,5 ποσοστιαίες μονάδες, από το 30,2% στο 14,7%). Παρόμοια ήταν η μείωση του ποσοστού ανεργίας στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (-14,4 π.μ., από το 28,2% στο 13,8%) και Ηπείρου (-14,1 π.μ., στο 13,3% από το 27,4%). Ακολουθούν σε μείωση οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (-13,9 π.μ., από το 31,5% στο 17,7%), Κρήτης (-12,8 π.μ., στο 12,1% από το 24,9%). Παρόμοια ήταν η μείωση του ποσοστού ανεργίας σε Βόρειο και Νότιο Αιγαίο (-10,5 π.μ., από 22,0% σε 11,5% στο πρώτο και -10,2 π.μ., από 23,4% σε 11,1%, στο δεύτερο). Η ηπιότερη πτώση του ποσοστού ανεργίας την περίοδο 2013-2022 παρουσιάστηκε στις περιφέρειες Πελοποννήσου, Θεσσαλίας και Ιονίων Νήσων. Στην πρώτη περιορίστηκε κατά 9,4 ποσοστιαίες μονάδες, στο 12,6% από το 22,0%, στην δεύτερη το

ποσοστό ανεργίας κατήλθε στο 16,3% από το 25,4% (-9,1 ποσοστιαίες μονάδες) και στην τρίτη η πτώση διαμορφώθηκε σε 5,0 ποσοστιαίες μονάδες (από 18,1% το 2013 σε 13,1% το 2022). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι συγκριτικά με την πτώση του ποσοστού ανεργίας στο σύνολο της χώρας (-15,1 π.μ., από το 27,5% το 2013 στο 12,4% το 2022) η πτώση του ήταν ισχυρότερη μόνο στις περιφέρειες Αττικής (-18,7 π.μ.), Δυτικής Ελλάδας (-15,8 π.μ.) και Κεντρικής Μακεδονίας (-15,5 π.μ.). Την ίδια περίοδο η μείωση του ποσοστού ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν πολύ ηπιότερη (-5,4 π.μ., από το 11,6% το 2013 στο 6,2% το 2022).

Το 2022 το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας καταγράφηκε στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (17,7% από 19,8% το 2021) και Θεσσαλίας (16,3% από 16,7% το 2021) και ακολουθούν με ίδιο ποσοστό οι περιφέρειες Κεντρικής Μακεδονίας (14,7% από 16,2%) και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (14,7% από 18,6%). Έπονται οι περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (13,8% από 17,35 το 2021), Ηπείρου (13,3% από 15,3% το 2021), Ιονίων Νήσων (13,1% από 13,5% το 2021), Δυτικής Ελλάδας (12,6% από 17,5% το 2021) και Πελοποννήσου (12,6% από 12,7%). Με χαμηλότερο από το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της χώρας (12,4% το 2022 από 14,8 το 2023) ακολουθούν οι περιφέρειες Κρήτης (12,1% από 16,4% το 2021), Βορείου Αιγαίου (11,5% από 13,8% το 2021), Νοτίου Αιγαίου (11,1% από 18,8% το 2021) και Αττικής (10,0% από 11,9% το 2021).

Σε σχέση με την εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης ατόμων ηλικίας άνω των 15 ετών (Πίνακας 5.1), τα στοιχεία της Eurostat δείχνουν καταρχάς ότι μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008 σε όλες τις κατηγορίες αυξήθηκε. Παράλληλα, τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εντοπίζονται κυρίως στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια ή/και μετα-δευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση (Λύκειο, Κολέγιο, ΙΕΚ) και έπονται τα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει ή έχουν ολοκληρώσει σχολείο πρωτοβάθμιας ή κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (νηπιαγωγείο, δημοτικό, γυμνάσιο) και τέλος ακολουθούν τα άτομα με ανώτατη εκπαίδευση (πανεπιστήμιο, ΑΤΕΙ, μεταπτυχιακό, διδακτορικό). Ενώ στα άτομα της δεύτερης κατηγορίας παρουσιάζεται άνοδος του ποσοστού ανεργίας σε όλες τις περιφέρειες μεταξύ των ετών 1999-2022, στις άλλες δύο κατηγορίες εκπαίδευσης, τουλάχιστον στις μισές περιφέρειες, το ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται μειωμένο.

Ξεκινώντας με τα άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει ή έχουν ολοκληρώσει σχολείο πρωτοβάθμιας ή κατώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (επίπεδο ISCED 0-2) τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας την περίοδο 1999-2022 εντοπίζονται στις περιφέρειες Αττικής (17,8% κατά μέσο όρο), Δυτικής Μακεδονίας (14,8%), Στερεάς Ελλάδας (14,8%) και Κεντρικής Μακεδονίας (14,4%). Ουσιαστικά ίδια είναι τα ποσοστά ανεργίας στις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου (14,1%) και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (14,0%) ενώ με χαμηλότερα ποσοστά ακολουθούν οι περιφέρειες Ιονίων Νήσων (12,2%), Ηπείρου (11,8%), Βορείου Αιγαίου (10,7%) και Θεσσαλίας (10,4%). Τα χαμηλότερα ποσοστά εντοπίζονται στις περιφέρειες Κρήτης (10,3%), Δυτικής Ελλάδας (10,2%) και Πελοποννήσου (9,1%). Τη συγκεκριμένη περίοδο η υψηλότερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας εντοπίζεται στις περιφέρειες Ιονίων Νήσων (+11,9 ποσοστιαίες μονάδες, από 4,7% το 1999 σε 16,6% το 2022), Πελοποννήσου (+10,6 ποσοστιαίες μονάδες, από 4,5% σε 15,1%) και Κρήτης (+9,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 5,0% σε 14,1%). Τέλος, οριακή ήταν άνοδος του ποσοστού ανεργίας στη Θεσσαλία (+0,2 ποσοστιαίες μονάδες, από 10,3% σε 10,5%) ενώ στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου μειώθηκε από 11,0% το 1999 στο 9,4% το 2022 (-1,6 ποσοστιαίες μονάδες). Σε σχέση με το ποσοστό

ανεργίας στο σύνολο της χώρας για το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης (13,7% κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2022), συνολικά έξι περιφέρειες παρουσιάζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας (Αττική, Δυτική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Κεντρική Μακεδονία, Νότιο Αιγαίο, Ανατολική Μακεδονία-Θράκη). Παράλληλα, ενώ μέχρι το 2010 το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της χώρας για το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης ήταν χαμηλότερο συγκριτικά με αυτό στην Ευρωπαϊκή Ένωση, από το 2010 και μετά γίνεται υψηλότερο. Παρόμοια είναι η εικόνα και σε επίπεδο περιφερειών καθώς στη συντριπτική πλειοψηφία αυτών (εκτός της Πελοποννήσου) το ποσοστό ανεργίας την περίοδο 2012-2022 είναι υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συνεχίζοντας με τα άτομα που έχουν ολοκληρώσει την ανώτερη δευτεροβάθμια ή/και μετα-δευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 3-4), τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας την υπό εξέταση περίοδο εντοπίζονται στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (23,0% διάμεση τιμή), Στερεάς Ελλάδας (19,4%), Δυτικής Ελλάδας (19,1%) και Ηπείρου (19,0%). Ακολουθούν οι περιφέρειες Θεσσαλίας (18,6%), Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (17,4%), Κεντρικής Μακεδονίας (16,4%) και Νοτίου Αιγαίου (15,2%). Παρόμοια ποσοστά ακολουθούν οι περιφέρειες Ιονίων Νήσων (14,6%), Βορείου Αιγαίου (14,4%) και Αττικής (14,2%), ενώ τα χαμηλότερα εντοπίζονται στην Πελοπόννησο και την Κρήτη (13,8% και 13,5%, αντίστοιχα). Την περίοδο 1999-2022 η υψηλότερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας εντοπίζεται στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων (+6,4 ποσοστιαίες μονάδες, από 6,8% το 1999 σε 13,2% το 2022), ενώ η χαμηλότερη στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (+0,3 ποσοστιαίες μονάδες, από 9,5% σε 9,8%). Τέλος, η ισχυρότερη πτώση του ποσοστού ανεργίας την υπό εξέταση περίοδο εντοπίζεται στις περιφέρειες Στερεάς Ελλάδας (-5,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 19,8% σε 14,7%) και Ηπείρου (-4,0 ποσοστιαίες μονάδες, από 22,0% σε 18,0%), ενώ η ηπιότερη στην περιφέρεια Θεσσαλίας (-0,8 ποσοστιαίες μονάδες, από 20,0% σε 19,2%). Σε σχέση με το ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της χώρας για το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης (15,4% κατά μέσο όρο την περίοδο 1999-2022), συνολικά έξι περιφέρειες παρουσιάζουν χαμηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας (Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά, Βόρειο Αιγαίο, Αττική, Πελοπόννησος και Κρήτη). Παράλληλα, τόσο στο σύνολο τη χώρα όσο και σε επίπεδο περιφερειών το ποσοστό ανεργίας για το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης την περίοδο 2002-2022 είναι υψηλότερο όλη την υπό εξέταση περίοδο συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στα άτομα με ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8), τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας παρουσιάζονται στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (16,4% μέση τιμή), Στερεάς Ελλάδας (15,0%) και Βορείου Αιγαίου (14,5%). Έπονται στην κατάταξη οι περιφέρειες Θεσσαλίας (13,2%), Ιονίων Νήσων (12,2%), Ηπείρου (12,0%) και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (11,9%) ενώ πιο κάτω ακολουθούν οι Δυτική Ελλάδα και Κεντρική Μακεδονία με ίδιο ουσιαστικά ποσοστό (11,4% και 11,3%, αντίστοιχα). Τα χαμηλότερα εντοπίζονται στη Κρήτη (10,4%), στο Νότιο Αιγαίο (10,2%), την Πελοπόννησο (9,3%) και την Αττική (8,1%). Την περίοδο 1999-2022 η ισχυρότερη άνοδος του ποσοστού ανεργίας παρουσιάστηκε στη Δυτική Μακεδονία (+8,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 12,4% το 1999 σε 20,5% το 2022) και στη Θεσσαλία (+5,7 ποσοστιαίες μονάδες, από 9,3% σε 15,0%) ενώ η ισχυρότερη μείωση του στην Ήπειρο (-5,1 ποσοστιαίες μονάδες, από 12,0% σε 6,9%) και τη Δυτική Ελλάδα (-3,3 ποσοστιαίες μονάδες, από 11,6% το 1999 σε 8,3% το 2022). Μόνο σε δύο περιφέρειες – σε Πελοπόννησο και Αττική – το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 είναι

χαμηλότερο από το εθνικό ποσοστό για το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης (9,5%), ενώ τόσο στο σύνολο της χώρας όσο και σε επίπεδο περιφερειών το ποσοστό ανεργίας ολόκληρη την περίοδο 2002-2022 είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Πίνακας 5.1: Εξέλιξη ποσοστού ανεργίας ανά περιφέρεια και μορφωτικό επίπεδο για άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών (2015-2022)

(ISCED 0-2)	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	9,8	9,1	8,8	8,4	7,8	9,3	8,9	8,1	7,6	7,5	9,5	12,6	18,0	25,9	29,7	28,1	26,6	26,3	24,2	22,2	20,9	19,0	16,8	14,8
Αττική	13,3	13,1	11,8	10,4	9,4	10,4	9,6	8,8	7,9	8,0	11,5	16,1	22,0	36,3	41,5	37,4	32,5	32,4	32,0	33,6	30,7	23,2	20,9	19,4
Δυτική Μακεδονία	11,0	13,2	13,8	10,8	13,4	14,5	16,0	14,9	11,1	13,3	13,7	14,6	22,8	25,6	29,4	27,7	28,0	30,9	29,4	24,8	17,6	16,0	12,3	11,8
Στερεά Ελλάδα	13,6	13,0	11,4	7,2	7,2	11,5	9,2	8,4	8,3	7,9	10,2	11,3	17,4	24,6	25,4	23,4	23,8	23,1	20,7	17,9	15,9	16,4	17,9	17,6
Κεντρική Μακεδονία	9,8	8,6	9,5	9,4	8,6	9,5	10,1	8,9	8,2	7,5	9,1	13,3	19,8	29,3	32,5	30,8	29,1	27,9	27,2	24,3	24,7	21,8	15,9	15,5
Νότιο Αιγαίο	6,1	8,2	8,0	15,3	12,1	7,8	9,7	8,4	9,5	8,2	12,1	14,8	14,4	13,7	23,4	20,2	14,6	19,3	18,1	20,9	14,6	22,0	16,2	12,4
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	10,2	7,0	7,2	7,3	7,3	11,7	8,7	8,3	8,1	7,9	10,3	14,2	21,0	22,6	28,2	24,5	22,5	22,0	18,4	14,0	17,2	17,3	20,0	14,0
Ιόνια Νησιά	4,7	4,8	4,8	5,7	7,3	10,0	7,0	10,9	8,4	7,4	7,2	12,3	13,6	13,1	16,1	20,5	14,4	16,8	22,8	16,0	12,0	18,1	14,3	13,6
Ήπειρος	10,6	6,9	8,4	7,2	8,0	8,5	8,8	7,9	8,1	8,6	9,1	9,9	13,6	21,0	26,4	24,0	21,5	24,6	26,3	22,6	17,7	16,9	14,6	13,0
Βόρειο Αιγαίο	11,0	7,1	7,1	7,1	7,6	8,1	8,6	7,0	7,9	5,1	7,1	10,3	16,4	25,9	27,1	27,9	19,3	20,8	26,2	25,4	18,8	17,5	12,1	9,4
Θεσσαλία	10,3	10,0	9,2	6,8	6,3	6,0	6,4	6,2	5,8	6,3	7,0	9,1	14,6	20,4	22,8	20,9	28,3	28,5	20,7	17,7	18,4	17,2	18,1	10,5
Κρήτη	5,0	4,7	3,8	4,1	2,9	5,1	6,3	6,2	4,3	5,6	7,2	10,2	14,7	20,8	24,9	25,5	26,1	23,3	16,5	11,5	10,4	16,0	14,5	14,1
Δυτική Ελλάδα	7,7	5,9	6,6	7,9	5,7	9,7	8,3	6,4	7,2	7,6	8,6	9,0	15,3	23,2	24,7	26,0	28,3	28,8	24,8	23,4	24,7	19,8	15,7	10,7
Πελοπόννησος	4,5	6,7	5,3	5,4	6,3	7,0	6,7	5,3	5,8	4,3	5,3	7,6	11,1	15,1	18,7	22,4	21,3	17,1	15,3	12,7	10,6	10,8	12,5	15,1
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	11,6	11,9	12,5	12,4	11,8	10,9	11,5	14,7	16,0	16,6	18,7	19,9	19,4	18,3	17,1	15,8	14,2	13,2	13,5	13,7	12,2			

(ISCED 3 & 4)	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	15,7	15,1	13,6	13,0	12,3	12,5	12,0	10,8	9,9	8,9	11,1	14,6	20,3	27,7	31,2	30,2	27,6	26,2	23,9	21,8	19,7	18,5	17,0	14,5
Δυτική Μακεδονία	20,1	19,9	20,8	17,9	21,4	22,9	24,1	14,6	15,8	12,7	11,8	17,6	26,0	35,2	37,4	30,7	36,1	35,0	30,6	29,5	27,3	23,1	24,7	17,8
Στερεά Ελλάδα	19,8	19,6	19,7	14,7	13,5	14,6	13,9	11,2	12,1	9,6	11,5	14,6	20,9	32,6	32,3	30,0	26,8	26,1	21,3	19,9	19,1	19,8	17,1	14,7
Δυτική Ελλάδα	19,9	18,2	16,4	16,0	15,5	16,3	13,8	13,8	13,7	12,9	12,4	16,3	21,0	28,7	31,9	33,4	32,3	34,6	30,7	26,7	26,9	24,3	19,9	16,7
Ήπειρος	22,0	18,8	19,2	18,7	17,1	16,0	15,9	13,2	12,9	11,1	12,7	15,4	20,4	27,0	33,8	34,5	30,4	26,6	27,5	23,1	19,6	23,6	18,8	18,0
Θεσσαλία	20,0	19,6	17,6	17,8	17,0	14,6	13,5	11,1	10,4	9,7	11,7	15,6	19,8	25,4	29,4	29,4	27,9	26,1	22,9	20,9	21,4	18,0	17,3	19,2
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	19,8	13,0	13,5	15,2	14,4	15,2	16,6	16,1	13,4	12,2	14,2	17,5	22,4	29,1	31,9	27,7	27,7	26,4	22,5	18,5	16,7	17,7	17,4	17,4
Κεντρική Μακεδονία	15,5	14,5	14,1	14,0	12,4	15,1	12,9	10,8	10,6	10,3	12,0	15,8	22,0	28,8	33,5	31,5	28,4	26,8	25,6	23,2	21,7	21,4	19,8	16,9
Νότιο Αιγαίο	9,5	13,8	15,2	18,5	11,3	10,7	10,7	10,0	11,0	10,5	13,9	16,4	17,3	20,0	22,9	23,6	18,5	18,9	18,3	18,1	13,9	15,1	22,7	9,8
Ιόνια Νησιά	6,8	7,3	10,0	9,1	16,0	11,5	10,4	13,0	10,3	11,3	13,0	18,7	17,8	18,8	21,9	24,0	23,7	17,2	19,6	17,1	14,5	19,1	14,7	13,2
Ήπειρος	13,2	10,0	8,5	14,5	9,2	11,8	14,2	12,7	10,5	5,7	7,0	9,1	15,8	21,9	22,5	22,9	16,5	17,4	21,6	21,5	19,3	17,8	16,5	13,8
Βόρειο Αιγαίο	14,8	14,5	11,7	10,8	10,5	10,5	10,2	9,7	8,4	7,0	9,8	13,6	20,6	28,8	32,5	31,8	28,2	26,6	24,3	22,8	19,8	16,3	13,9	12,1
Αττική	12,9	14,0	13,5	11,2	10,8	10,8	11,6	11,1	9,9	10,9	11,3	11,6	15,5	22,2	25,2	24,8	23,9	21,6	19,2	17,5	14,1	13,3	15,0	14,0
Κρήτη	12,7	11,9	11,0	11,3	9,5	7,4	9,0	9,3	7,1	7,1	11,5	14,8	17,2	24,3	27,2	25,9	25,7	24,1	20,1	16,0	14,2	20,4	19,4	11,6
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	10,2	10,1	10,3	9,9	8,7	7,3	6,7	8,5	9,2	9,0	9,8	10,2	9,7	9,0	8,1	7,2	6,4	5,9	6,4	6,5	5,7			

(ISCED 5-8)	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	8,8	8,1	7,7	7,2	6,8	7,9	8,0	7,3	7,1	6,4	7,5	10,0	14,2	18,3	20,4	20,0	19,9	18,0	16,5	14,2	12,2	12,1	11,0	8,9
Δυτική Μακεδονία	12,4	:	13,1	12,6	:	:	10,7	11,9	8,6	10,3	10,9	13,0	18,0	26,1	25,2	23,1	25,3	25,3	26,6	25,4	24,6	16,4	16,0	20,5
Στερεά Ελλάδα	8,5	:	8,4	:	:	9,1	7,8	6,5	6,5	7,5	9,1	10,7	18,1	24,0	25,1	26,3	27,0	25,5	20,3	18,4	15,0	20,8	16,7	8,1
Βόρειο Αιγαίο	:	:	:	:	:	:	8,8	:	:	:	8,7	11,2	15,1	16,6	16,0	18,4	17,2	19,7	20,5	13,9	13,7	10,4	8,3	
Θεσσαλία	9,3	9,0	10,4	9,5	7,7	9,2	8,6	7,8	7,8	9,6	8,7	11,4	15,4	20,8	22,4	24,6	23,9	21,4	17,2	15,5	15,0	14,9	14,9	15,0
Ιόνια Νησιά	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	11,7	8,1	9,7	14,2	17,6	15,8	12,2	14,6	13,5	9,1	8,1	:	:	
Ήπειρος	12,0	:	12,8	9,9	8,7	9,8	9,2	8,4	9,0	10,5	13,1	13,2	15,5	18,5	20,4	19,2	19,5	21,2	20,3	15,5	11,7	10,8	10,4	6,9
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	11,2	7,8	9,4	8,0	11,4	12,2	10,4	9,7	8,3	6,1	8,3	10,5	15,0	14,2	15,8	18,3	18,7	18,7	17,0	14,7	14,1	16,3	19,0	11,5
Κεντρική Μακεδονία	11,6	11,0	11,1	9,9	7,4	10,6	10,0	9,3	8,3	9,0	7,5	10,4	16,1	24,8	28,6	25,4	22,4	23,4	21,6	20,5	17,7	19,1	15,6	8,4
Νότιο Αιγαίο	9,2	8,8	7,8	8,3	8,1	9,9	10,0	8,3	8,1	6,9	8,7	11,2	16,7	19,8	23,5	23,0	20,1	19,0	16,5	15,1	14,2	12,9	11,7	11,4
Κρήτη	7,2	6,7	5,4	6,1	:	5,3	5,8	5,7	4,5	6,8	8,3	10,4	15,3	20,9	20,7	18,1	19,4	19,4	15,4	11,4	8,5	13,1	13,1	11,0
Πελοπόννησος	:	:	:	:	:	:	7,8	:	:	:	7,7	8,4	11,6	9,1	14,4	11,7	7,1	10,2	8,5	8,8	12,2	14,8	13,0	10,9
Αττική	10,4	10,8	8,1	5,8	8,4	7,4	7,0	6,1	6,2	6,0	7,5	10,4	16,0	20,6	21,3	22,0	20,8	17,3	14,3	11,2	9,7	8,3	8,9	8,1
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	7,6	7,3																						

Όπως είναι αναμενόμενο, οι υψηλότερες ροές μισθωτής απασχόλησης εντοπίζονται στις περιφέρειες Αττικής (+61,7 χιλ. θέσεις εργασίας, μέση τιμή την περίοδο 2015-2022) και Κεντρικής Μακεδονίας (+19,5 χιλ. θέσεις εργασίας). Στις Κρήτη και Θεσσαλία το ισοζύγιο προσλήψεων αποχωρήσεων ανέρχεται σε 5,7 χιλ. και 5,0 χιλ. ενώ στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας (+4,7 χιλ.), Στερεάς Ελλάδας (+4,6 χιλ.), Πελοποννήσου (+4,1 χιλ.) και Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης (+4,0 χιλ.) κυμαίνεται στην περιοχή των 4,0-χιλ. θέσεων εργασίας. Σε Νότιο Αιγαίο και Ιόνια Νησιά το ισοζύγιο ανέρχεται σε 2,5 χιλ. και 1,9 χιλ. θέσεις εργασίας, αντίστοιχα, ενώ οι χαμηλότερες ροές μισθωτής απασχόλησης εντοπίζονται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου (+0,9 χιλ. θέσεις εργασίας) και Δυτικής Μακεδονίας (+0,6 χιλ. θέσεις εργασίας).

Συνεχίζοντας την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι την περίοδο 2015-2022 σε όλες τις περιφέρειες τη χώρας το θετικό ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων έχει περιορισθεί σημαντικά. Οι ισχυρότερες μειώσεις εντοπίζονται στις περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Βορείου Αιγαίου και Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης. Στην πρώτη περιφέρεια η μείωση έφτασε το 94,4% (από 4,7 χιλ. θετικό ισοζύγιο το 2015 σε 0,3 χιλ. το 2022), στη δεύτερη περιφέρεια διαμορφώθηκε σε 90,6% (από τις 1,3 χιλ. θέσεις εργασίας στις 0,1 χιλ.) ενώ στην τρίτη το θετικό ισοζύγιο περιορίστηκε από τις 4,3 χιλ. θέσεις εργασίας στις 0,7 χιλ. (-84,6%). Ισχυρή, αλλά χαμηλότερη συγκριτικά με τις προηγούμενες περιφέρειες ήταν η πτώση του θετικού ισοζυγίου προσλήψεων-αποχωρήσεων στην περιφέρεια Θεσσαλίας όπου περιορίστηκε κατά 68,7%, δηλαδή από τις 3,4 χιλ. θέσεις εργασίας στις 1,1 χιλ. Έπονται οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Πελοποννήσου όπου το ισοζύγιο περιορίστηκε κατά 68,0% (από τις 2,9 χιλ. στις 0,9 χιλ.) και 56,8% (από τις 4,1 χιλ. το 2015 στις 1,8 χιλ. το 2022), αντίστοιχα. Ισχυρές αλλά χαμηλότερες ήταν οι μειώσεις στο ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων στις περιφέρειες Ηπείρου (-47,4%, στις 1,1 χιλ. από τις 2,1 χιλ.), Στερεάς Ελλάδας (-36,9%, από τις 4,6 χιλ. στις 2,9 χιλ.), Κρήτης (-35,5%, στις 2,9 χιλ. από τις 4,6 χιλ.), Κεντρικής Μακεδονίας (-31,5%, από 19,0 χιλ. σε 13,0 χιλ.) και Ιονίων Νήσων (-18,3%, στις 1,0 χιλ. από τις 1,3 χιλ.). Τέλος, η ηπιότερη μείωση στο ισοζύγιο προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 παρουσιάστηκε στην Αττική, όπου διαμορφώθηκε σε 3,8% (από τις 48,1 χιλ. θέσεις εργασίας στις 46,3 χιλ.).

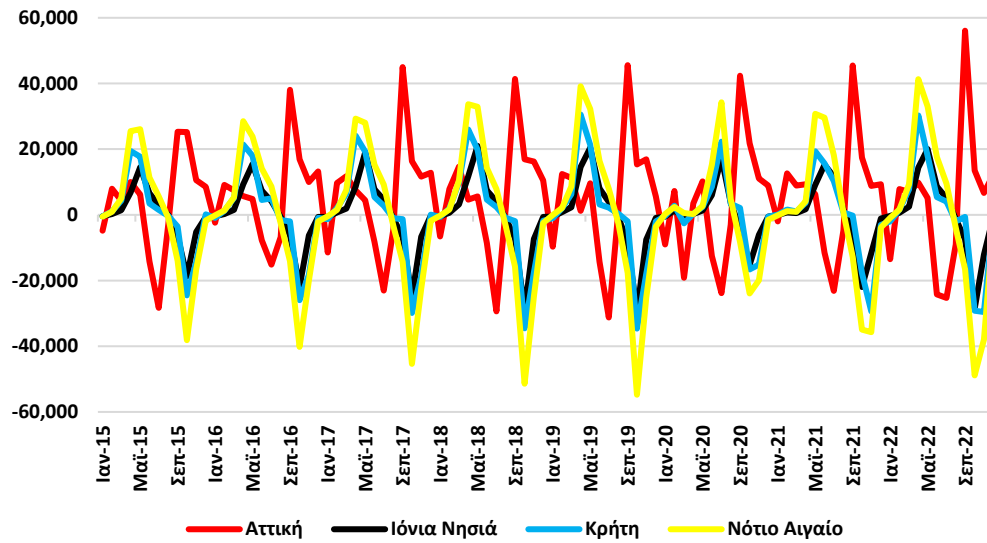
Πίνακας 5.2: Εξέλιξη ισοζυγίου προσλήψεων-αποχωρήσεων στις περιφέρειες, 2015-2022

	Ανατολική Μακεδονία- Θράκη	Αττική	Βόρειο Αιγαίο	Δυτική Ελλάδα	Δυτική Μακεδονία	Ήπειρος	Θεσσαλία	Ιόνια Νησιά	Κεντρική Μακεδονία	Κρήτη	Νότιο Αιγαίο	Πελοπόννησος	Στερεά Ελλάδα
2013	9.191	60.914	2.603	7.068	5.406	5.480	7.985	3.226	24.104	9.184	3.908	7.869	4.338
2014	1.440	41.617	192	5.063	-1.262	1.453	6.035	2.086	14.940	5.258	6.656	3.948	2.381
2015	4.285	48.125	1.302	4.679	-500	2.103	3.360	1.277	18.951	4.552	2.852	4.076	4.638
2016	5.312	73.365	1.379	5.491	392	2.337	5.443	1.955	23.211	5.716	2.730	4.712	4.217
2017	5.424	72.045	1.088	5.189	1.373	4.217	7.638	2.431	23.498	7.810	3.276	4.449	5.107
2018	4.692	75.118	1.234	4.691	1.763	3.856	6.087	2.605	20.929	7.288	2.713	4.983	5.044
2019	3.808	64.257	1.038	5.803	118	4.333	5.630	2.513	19.316	8.356	2.629	4.611	5.232
2020	4.257	37.743	1.304	6.652	-447	2.476	3.459	2.636	12.509	6.618	6.902	4.940	3.954
2021	3.809	76.789	70	4.840	888	3.983	7.677	865	24.916	1.963	-1.997	3.488	5.791
2022	658	46.280	122	263	810	1.107	1.051	1.043	12.976	2.938	912	1.762	2.925

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, ΠΣ-ΕΡΓΑΝΗ, **Επεξεργασία στοιχείων: IOBE**

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των δεδομένων που προέρχονται από το πληροφοριακό σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, πρέπει να σημειωθεί πως η καμπύλη του ισοζυγίου προσλήψεων αποχωρήσεων παρουσιάζει πολύ έντονες διακυμάνσεις σε τέσσερις περιφέρειες της χώρας και οι διακυμάνσεις αυτές παρουσιάζονται σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα του έτους (Διάγραμμα 5.6). Οι περιφέρειες αυτές είναι οι Αττική, Νότιο Αιγαίο, Κρήτη και Ιόνια Νησιά. Στην περιφέρεια Αττικής την περίοδο 2015-2022 το ισοζύγιο προσλήψεων αποχωρήσεων είναι θετικό τους μήνες Φεβρουάριο-Μάιο και Σεπτέμβριο-Δεκέμβριο και αρνητικό τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούνιο-Αύγουστο) και τον Ιανουάριο. Η εικόνα αυτή πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι τους καλοκαιρινούς μήνες μεγάλο μέρος του πληθυσμού της πρωτεύουσας απουσιάζει για διακοπές με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένες οι ανάγκες για απασχολούμενους κυρίως σε ειδικότητες με χαμηλή εξειδίκευση. Στις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Κρήτης και Ιονίων Νήσων το ισοζύγιο προσλήψεων αποχωρήσεων είναι θετικό τους μήνες Φεβρουάριο-Αύγουστο και αρνητικό τους υπόλοιπους. Η συγκεκριμένη εικόνα πιθανόν να οφείλεται στο γεγονός ότι του μήνες πριν την έναρξη της τουριστικής περιόδου (Φεβρουάριος-Απρίλιος) αλλά και κατά τη διάρκεια αυτής (Μάιος-Αύγουστος) είναι αυξημένες οι ανάγκες για προσωπικό σε κλάδους συναφείς με τον τουρισμό (Καταλύματα, Εστίαση, Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο, Μεταφορές κ.λπ.).

Διάγραμμα 5.6: Εξέλιξη ισοζυγίου προσλήψεων-αποχωρήσεων στις περιφέρειες Αττικής, Ιονίων Νήσων, Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου (01/2015-12/2022)

Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, ΠΣ-ΕΡΓΑΝΗ, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

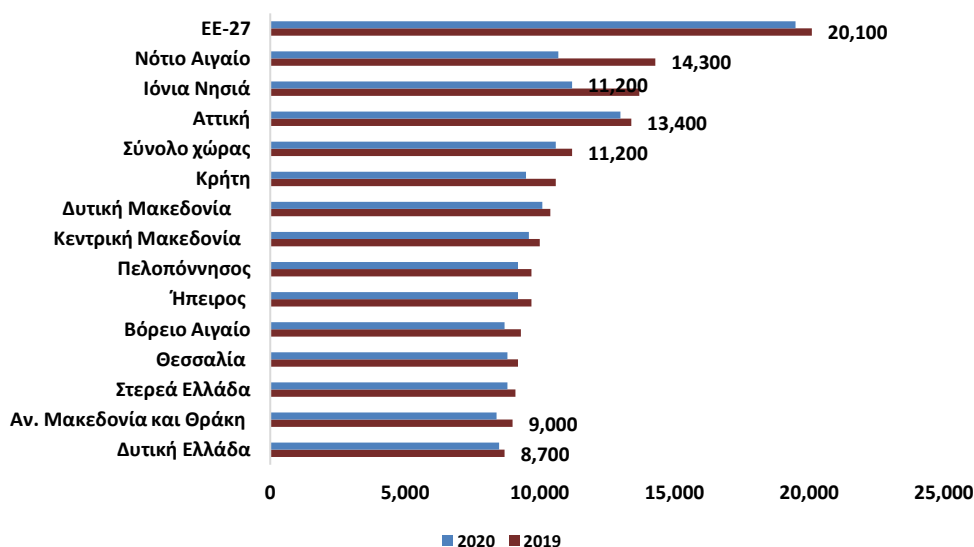
6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ

Εισόδημα, συνθήκες διαβίωσης και σύστημα κοινωνικής προστασίας

Το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Ελλάδα κινείται σε αρκετά χαμηλότερα επίπεδα από το μέσο όρο της ΕΕ-27, τόσο σε επίπεδο Επικράτειας όσο και σε περιφερειακό επίπεδο (Διάγραμμα 6.1). Το πιο πρόσφατο έτος για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε επίπεδο περιφερειών είναι το 2020, μια χρονιά όμως η οποία δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική, καθώς κατά τη διάρκειά της επήλθε σημαντική μείωση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας και των εισοδημάτων, ως συνέπεια των περιοριστικών μέτρων για την αναχαίτιση της πανδημίας του κορονοϊού.

Ενώ το 2019 το υψηλότερο κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα καταγραφόταν στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και στα Ιόνια Νησιά, στην κατάταξη για το 2020 στην πρώτη θέση βρίσκεται η Αττική (από την τρίτη θέση το 2019), γεγονός που μπορεί να αποδοθεί στην πτώση της τουριστικής δραστηριότητας αμέσως μετά το ξέσπασμα της πανδημίας. Οι δύο περιφέρειες με το χαμηλότερο επίπεδο κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών είναι η Δυτική Ελλάδα και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Ο μέσος όρος για το σύνολο της Επικράτειας διαμορφωνόταν στα 11.200 ευρώ κατά κεφαλήν το 2019 σε αντιδιαστολή με 20.100 ευρώ για το μέσο όρο του συνόλου των χωρών της ΕΕ-27. Σε όρους Μονάδων Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ), το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα των νοικοκυριών στην Ελλάδα ανερχόταν την ίδια χρονιά σε 15.018 μονάδες, έναντι 23.038 μονάδων για το μ.ο. των χωρών της ΕΕ-27.

Διάγραμμα 6.1: Κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών (ευρώ/κάτοικο) ανά περιφέρεια, 2020, τρέχουσες τιμές

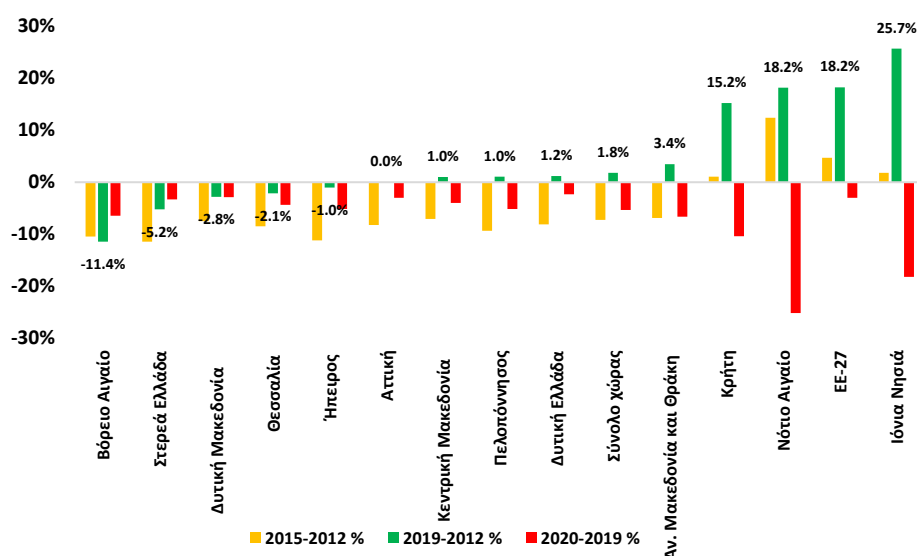

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Οι παραπάνω αποκλίσεις (μεταξύ περιφερειών αλλά και ανάμεσα στην Ελλάδα και την ΕΕ-27) μπορούν να αποδοθούν σε διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών σε όρους παραγωγικών δυνατοτήτων αλλά και των επιπτώσεων της κρίσης χρέους της προηγούμενης δεκαετίας, όσο και της πανδημίας του κορονοϊού. Οι περιφέρειες οι

οποίες σημείωσαν την μεγαλύτερη αύξηση σε όρους διαθέσιμου κατά κεφαλήν οικογενειακού εισοδήματος κατά την περίοδο 2012-2019 (Ιόνια Νησιά, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη), ήταν και οι περιφέρειες στις οποίες δεν καταγράφηκε μείωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος των νοικοκυριών κατά την περίοδο 2012-2015, σε αντιδιαστολή με όλες τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας στις οποίες σημειώθηκε πτώση. Παράλληλα όμως, ήταν και οι περιφέρειες οι οποίες επλήγησαν πιο σοβαρά κατά το πρώτο έτος της πανδημίας (2020), καθώς, σε αυτές, η ποσοστιαία μείωση του διαθέσιμου κατά κεφαλήν εισοδήματος μεταξύ 2019 και 2020 υπήρξε ιδιαίτερα μεγάλη (Διάγραμμα 6.2).

Διάγραμμα 6.2: Ποσοστιαία μεταβολή κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος νοικοκυριών (ευρώ/κάτοικο) ανά περιφέρεια, 2012-2020

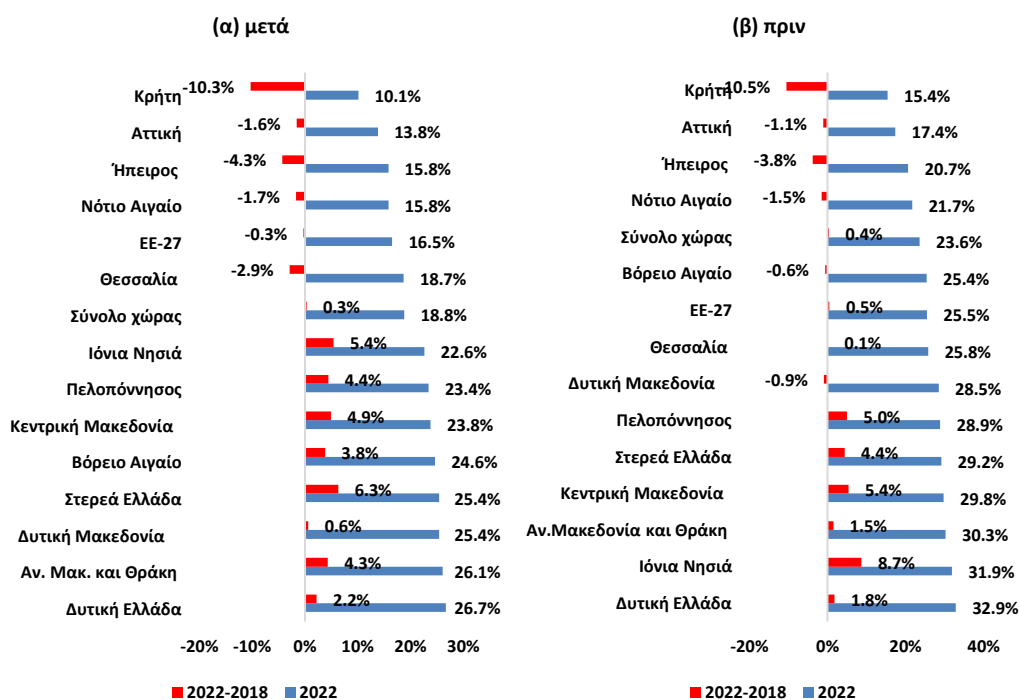
Πηγή: Eurostat. Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Αναφορικά με το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας το 2022, η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-27 κατά περίπου 2 ποσοστιαίες μονάδες (18,8% του πληθυσμού έναντι 16,5% – Διάγραμμα 6.3 (α)). Σύμφωνα με τον επικρατέστερο ορισμό της φτώχειας που αποτυπώνεται στο διάγραμμα, το ποσοστό του ευάλωτου πληθυσμού ορίζεται ως εκείνο του οποίου το εισόδημα είναι χαμηλότερο από το 60% του διάμεσου διαθέσιμου ισοδύναμου οικογενειακού εισοδήματος, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (πλην των συντάξεων). Σύμφωνα με την περιφερειακή ανάλυση του δείκτη, η Δυτική Ελλάδα καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας (26,7%) στη χώρα, ακολουθούμενη από την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (26,1%), ενώ τα μικρότερα ποσοστά καταγράφονται στην Κρήτη (10,1%) και την Αττική (13,8%).

Αξιοσημείωτο είναι πως το ποσοστό φτώχειας πριν τις κοινωνικές μεταβιβάσεις είναι σε υψηλότερο επίπεδο στην ΕΕ-27 (25,5%) σε σύγκριση με τη Ελλάδα (23,6% – Διάγραμμα 6.3 (β)), γεγονός που αντανακλά τη χαμηλή αποτελεσματικότητα του ελληνικού συστήματος κοινωνικής πρόνοιας στη μείωση της φτώχειας συγκριτικά με τα συστήματα άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Επίσης, παρατηρούνται και κάποιες διαφορές στην κατάταξη και στην επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων στη μείωση της φτώχειας μεταξύ των επιμέρους περιφερειών της Ελλάδας. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις οδήγησαν σε μείωση του ποσοστού κατά 35,3% για το μέσο όρο της ΕΕ-27 το 2022, σε αντιδιαστολή με μείωση της τάξης του

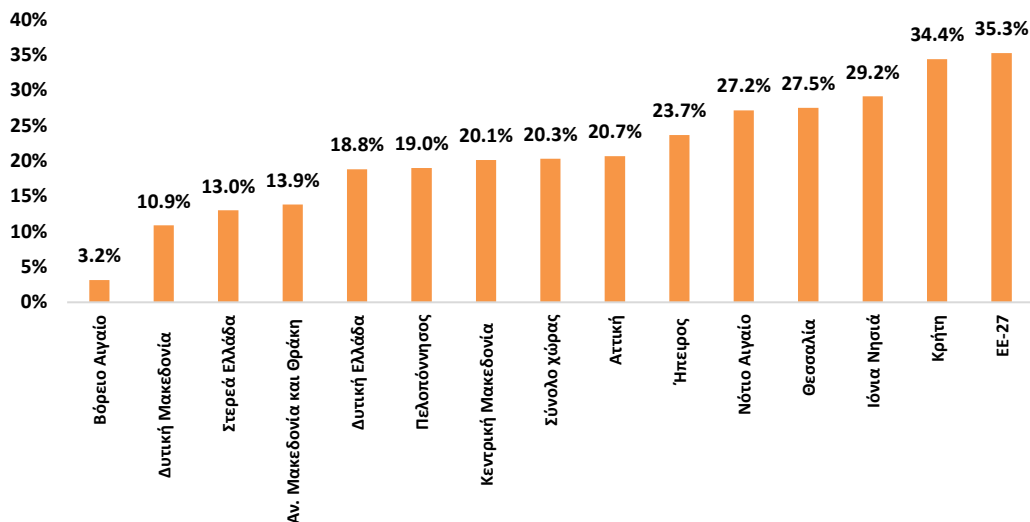
20,3% στην Ελλάδα (Διάγραμμα 6.4). Οι περιφέρειες όπου οι κοινωνικές μεταβιβάσεις φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη θετική επίδραση είναι τα Ιόνια Νησιά, η Θεσσαλία και το Νότιο Αιγαίο, ακολουθούμενες από την Ήπειρο και την Αττική, που επίσης επιτυγχάνουν μείωση του ποσοστού φτώχειας σε υψηλότερο επίπεδο από το μέσο όρο της επικράτειας. Σε κάθε περίπτωση, η αποτελεσματικότητα των κοινωνικών μεταβιβάσεων βρίσκεται σε χαμηλότερο επίπεδο από το μέσο όρο της ΕΕ-27 σε όλες τις επιμέρους περιφέρειες της χώρας.

Διάγραμμα 6.3: Ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας μετά (α) και πριν (β) τις κοινωνικές μεταβιβάσεις (πλην συντάξεων) ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 6.4: Επίδραση κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην συντάξεων) στην μείωση της φτώχειας (ποσοστιαία μείωση του ποσοστού φτώχειας) ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

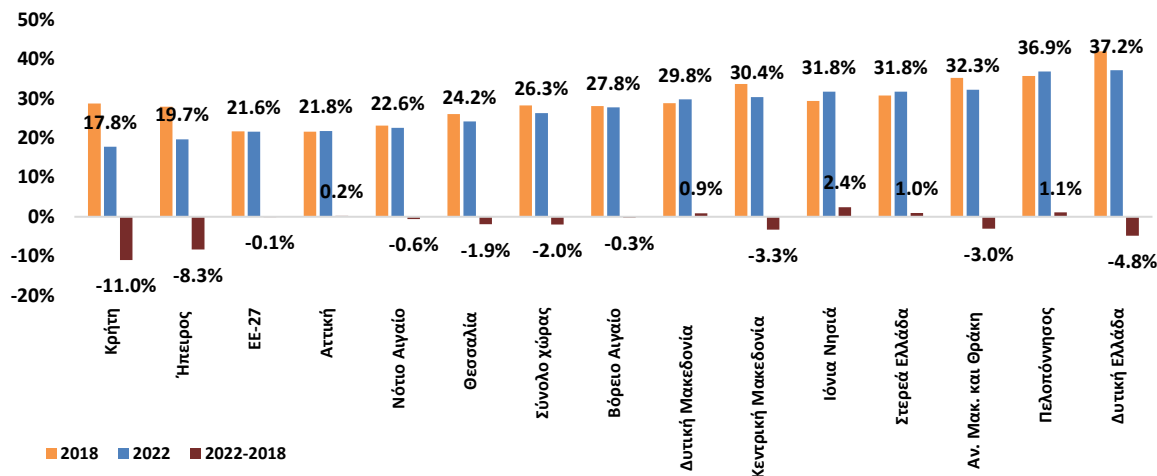
Ιδιαίτερα σημαντικός δείκτης είναι και το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (δείκτης AROPE) σύμφωνα με τον ευρύτερο ορισμό της Στρατηγικής της ΕΕ για το 2030. Το ποσοστό του ευάλωτου κοινωνικά πληθυσμού που περικλείει ο δείκτης περιλαμβάνει τόσο τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας του Γραφήματος 6.3α (ποσοστό ατόμων κάτω από το κατώφλι της φτώχειας, ήτοι κάτω από το 60% του διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών σε εθνικό επίπεδο, μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις), όσο και τα άτομα σε κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού.

Ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού συνίσταται στο ποσοστό των ατόμων που διαβιούν σε νοικοκυριά χαμηλής εντάσεως εργασίας ή που βιώνουν τουλάχιστον 4 από τις 9 συνθήκες υλικής στέρησης που περιλαμβάνονται στην αντίστοιχη λίστα της Eurostat. Τα άτομα που διαβιούν σε νοικοκυριά χαμηλής εντάσεως εργασίας ορίζονται ως εκείνα ηλικίας 0-59 ετών που ζουν σε νοικοκυριά των οποίων τα ενήλικα μέλη εργάστηκαν λιγότερο από το 20% που αντιστοιχεί στις πλήρεις δυνατότητές τους κατά το προηγούμενο έτος. Η λίστα των συνθηκών υλικής στέρησης περιλαμβάνει την αδυναμία κάλυψης κόστους ενοικίων και λογαριασμών, την αδυναμία θέρμανσης της κατοικίας, την αδυναμία κάλυψης μη προγραμματισμένων εξόδων, την αδυναμία κατανάλωσης κρέατος, ψαριού ή άλλου πρωτεϊνικού ισοδύναμου κάθε δεύτερη ημέρα, την αδυναμία πραγματοποίησης διακοπών διάρκειας μίας εβδομάδας μακριά από το σπίτι, καθώς και το ποσοστό των ατόμων που δεν έχουν στην ιδιοκτησία τους αυτοκίνητο, πλυντήριο, έγχρωμη τηλεόραση ή τηλέφωνο.

Σύμφωνα με τον συνολικό δείκτη AROPE, οι δύο περιφέρειες με το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού τους σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2022 ήταν η Δυτική Ελλάδα και η Πελοπόννησος (37,2%), ενώ η Κρήτη σημειώνει τόσο το χαμηλότερο ποσοστό ανάμεσα στις περιφέρειες (17,8%), όσο και τη μεγαλύτερη μείωση από το 2018 (κατά 11 ποσοστιαίες μονάδες – Διάγραμμα 6.5). Στο σύνολο της χώρας, το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού ανερχόταν το 2022 στο 26,3%, σε αντιδιαστολή με 21,6% για το μέσο όρο της ΕΕ-27. Το 2015 το ποσοστό φτώχειας και

κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα εκτοξεύτηκε στο 32,5%, ενώ στοιχεία ανά περιφέρεια είναι διαθέσιμα από το 2018 και μετά.

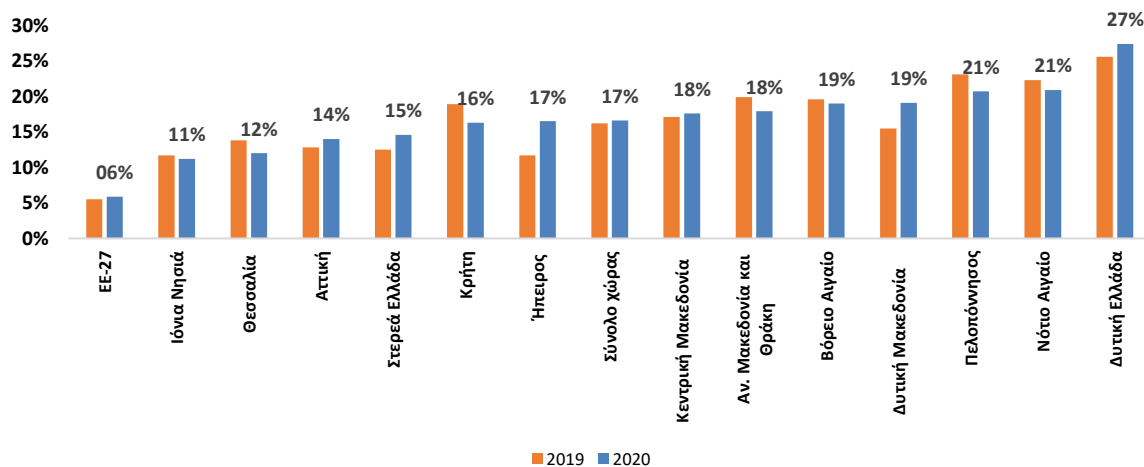
Διάγραμμα 6.5: Ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (ορισμός Στρατηγικής ΕΕ2030), ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Ο δείκτης σοβαρής υλικής στέρησης (severe material deprivation rate) αντανακλά μόνο την πτυχή της υλικής στέρησης του δείκτη AROPE (ποσοστό του πληθυσμού που βιώνει τουλάχιστον 4 από τις 9 στερήσεις που αναφέρθηκαν νωρίτερα), με τη Δυτική Ελλάδα να σημειώνει το υψηλότερο ποσοστό και τα Ιόνια Νησιά το χαμηλότερο τόσο το 2019 όσο και το 2020 (Διάγραμμα 6.6). Ο εν λόγω δείκτης αποτυπώνει την ταυτόχρονη ύπαρξη εισοδηματικών και υλικών στερήσεων (συμπεριλαμβανομένων και στερήσεων σε βασικά διαρκή αγαθά) και συνεπώς υπόκειται σε μικρότερες διακυμάνσεις σε περιόδους βραχειών κρίσεων (όπως η περίοδος της πανδημίας), συγκριτικά με το δείκτη του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας που αντανακλά την οικονομική δυσχέρεια μόνο σε εισοδηματικούς όρους.

Διάγραμμα 6.6: Ποσοστό πληθυσμού σε κατάσταση σοβαρής υλικής στέρησης, ανά περιφέρεια, 2019 και 2020

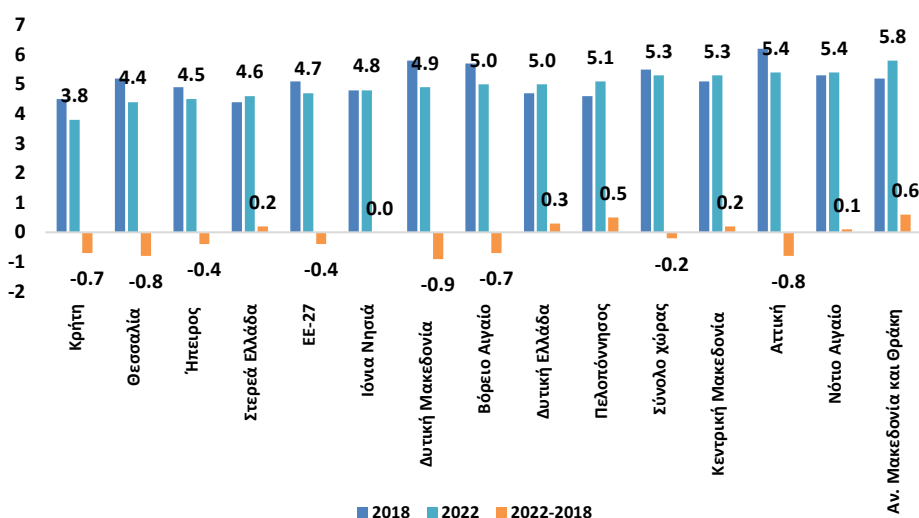

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Πέρα από τις ανισότητες μεταξύ των περιφερειών, πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες εντός των περιφερειών, αν και διαπιστώνεται η ένδεια σχετικής στατιστικής πληροφόρησης και στοιχείων. Στο Διάγραμμα 6.7 αποτυπώνεται ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας S80/S20 (income quintile share ratio ή λόγος των εισοδηματικών πεμπτημορίων). Ο δείκτης συνίσταται στο λόγο του εισοδήματος του υψηλότερου πεμπτημορίου της εισοδηματικής κατανομής (δηλαδή, το «πλουσιότερο» 20% του πληθυσμού) προς το εισόδημα του χαμηλότερου πεμπτημορίου (το «φτωχότερο» 20% του πληθυσμού), με υψηλότερες τιμές του δείκτη να αντανακλούν υψηλότερο βαθμό εισοδηματικής ανισότητας.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για το 2022, ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας SA80/S20 είναι υψηλότερος στις περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, στο Νότιο Αιγαίο και την Αττική, ενώ βρίσκεται σε χαμηλότερα συγκριτικά ποσοστά στις περιφέρειες της Κρήτης και τη Θεσσαλίας (Διάγραμμα 6.7).

Διάγραμμα 6.7: Εισοδηματική ανισότητα (δείκτης S80/S20) ανά περιφέρεια, 2018-2022

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

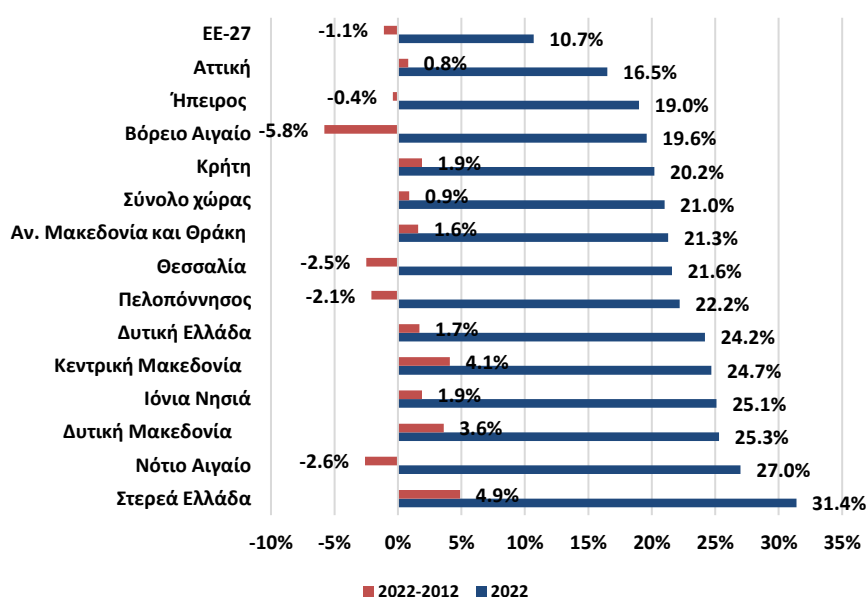
Ιδιαίτερα μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι διάφοροι δείκτες έμφυλης ανισότητας (μεταξύ ανδρών και γυναικών), όπως οι δείκτες που αποτυπώνουν το χάσμα στην απασχόληση, τις αμοιβές, τις συντάξεις και διάφορες άλλες πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας των ατόμων. Οι περισσότεροι από αυτούς τους δείκτες δεν είναι διαθέσιμοι στην περιφερειακή τους διάσταση, με εξαίρεση τον δείκτη του χάσματος απασχόλησης των φύλων (διαφορά στα ποσοστά απασχόλησης ανδρών και γυναικών), ο οποίος όμως είναι κεντρικής σημασίας και με τη σειρά του οδηγεί σε μια σειρά από άλλες ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών, όπως στα εισοδήματα, την ασφαλιστική κάλυψη και την εξάρτηση από τις προνοιακές παροχές.

Στο σύνολο της Επικράτειας, το χάσμα απασχόλησης φύλων στις ηλικίες 20-65 ανερχόταν στο 21% το 2022 (Διάγραμμα 6.8). Το ποσοστό αυτό είναι περίπου το διπλάσιο από το μέσο όρο χωρών της ΕΕ-27 (10,7%) και αποτυπώνει τα πολύ μεγάλα περιθώρια αύξησης του βαθμού συμμετοχής των γυναικών στη αγορά εργασίας στην Ελλάδα. Επίσης αποτυπώνει ίσως την βασικότερη πτυχή της συνολικής ανισότητας μεταξύ των δύο φύλων. Η τελευταία είναι

ιδιαίτερα μεγάλη στην Ελλάδα: σύμφωνα με τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (European Institute of Gender Equality-EIGE), η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση της κατάταξης στην Ευρώπη το 2022 (βαθμολογία 53,4 με άριστα το 100)¹¹.

Και η χώρα στο σύνολό της και οι επιμέρους περιφέρειες καταγράφουν χάσμα απασχόλησης μεταξύ των δύο φύλων σε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η Αττική και η Ήπειρος καταγράφουν το μικρότερο χάσμα (σε ποσοστό 16,5% και 19%, αντίστοιχα), ενώ η Στερεά Ελλάδα το μεγαλύτερο (31,4%), ακολουθούμενη από το Νότιο Αιγαίο και τη Δυτική Μακεδονία. Στην Στερεά Ελλάδα επίσης καταγράφεται και η μεγαλύτερη αύξηση του χάσματος κατά την τελευταία δεκαετία (4,9% από το 2012 έως το 2022).

Διάγραμμα 6.8: Χάσμα απασχόλησης φύλων (άνδρες-γυναίκες), ηλικίες 20-65 ανά περιφέρεια, 2022

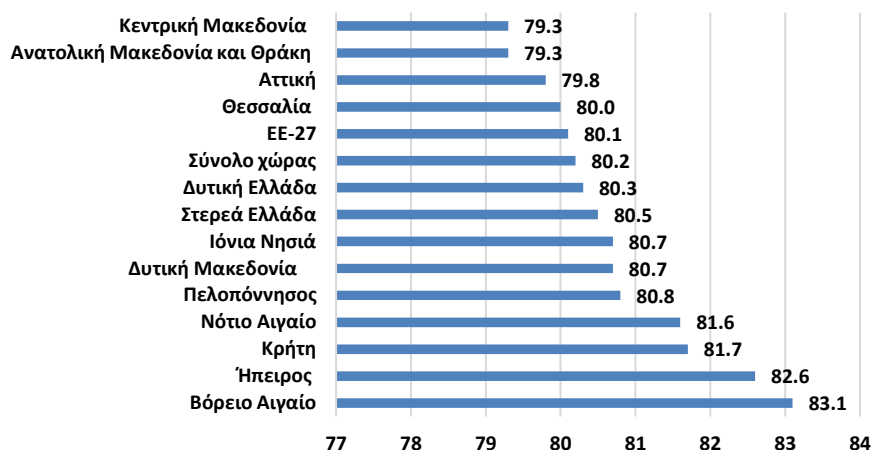
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Υγεία και υγειονομικό σύστημα

Στην υπο-ενότητα αυτή εξετάζονται διάφοροι δείκτες για την κατάσταση υγείας του πληθυσμού ανά περιφέρεια. Ένας από τους κεντρικότερους δείκτες για την μέση κατάσταση υγείας ενός πληθυσμού είναι το προσδόκιμο επιβίωσης, το οποίο σημειώνει σημαντικές διακυμάνσεις ανάλογα με διάφορους βιολογικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας μιας χώρας ή μιας περιοχής.

¹¹ Ο δείκτης αποτυπώνει τις επιδόσεις στην ισότητα των φύλων στους τομείς της εργασίας, του εισοδήματος, της υγείας, της διαχείρισης χρόνου, της βίας, της γνώσης και της ισχύος, καθώς και σε διατομεακές ανισότητες (intersecting inequalities).

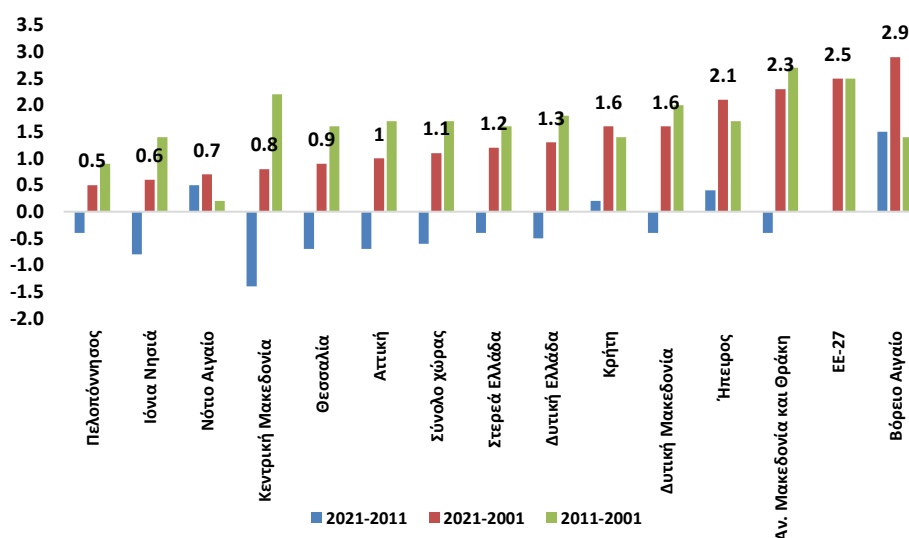
Διάγραμμα 6.9: Προσδόκιμο επιβίωσης ανά περιφέρεια, σε έτη, 2021

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η Ελλάδα συνολικά βρίσκεται οριακά πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-27 όσον αφορά το προσδόκιμο επιβίωσης του πληθυσμού της (Διάγραμμα 6.9). Ενώ μέχρι το 2011 το προσδόκιμο επιβίωσης στην Ελλάδα αυξανόταν, η χώρα άρχισε να σημειώνει μείωση από το 2011 και μετά, γεγονός που έχει ευρέως αποδοθεί στις συνέπειες της κρίσης χρέους στο επίπεδο υγείας του πληθυσμού (Διάγραμμα 6.10). Το υψηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης στη χώρα καταγράφεται στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου και στην Ήπειρο (83,1 και 82,6 έτη αντίστοιχα), ενώ κάτω από το μέσο όρο της χώρας και της ΕΕ-27 βρίσκονται οι περιφέρειες της Θεσσαλίας, της Αττικής, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (80 έτη ή λιγότερα). Η περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου έχει σημειώσει και τη μεγαλύτερη αύξηση στο προσδόκιμο επιβίωσης κατά την τελευταία 20ετία (κατά 2,9 έτη), όπως επίσης και κατά την περίοδο μετά το 2011, σε αντίθεση με τις περισσότερες περιοχές της χώρας.

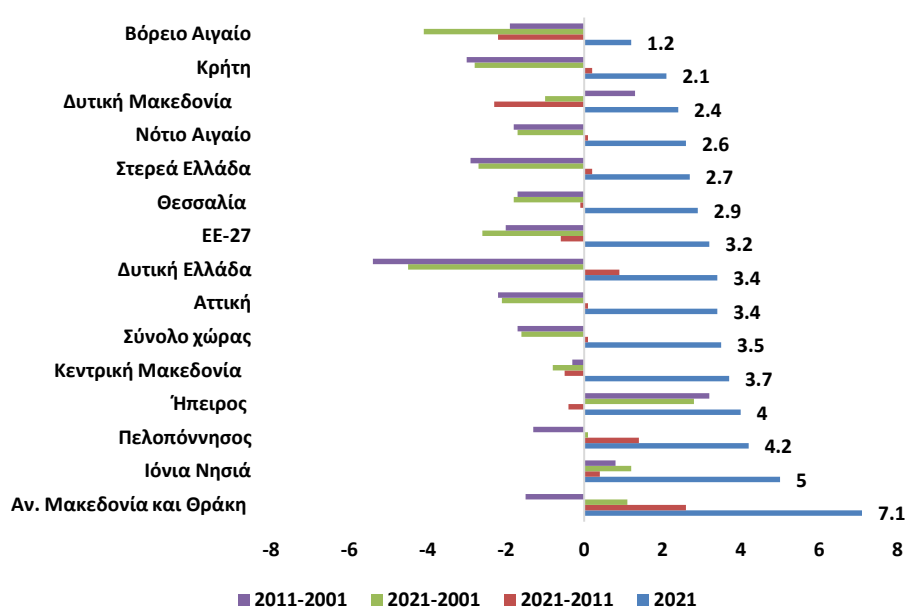
Διάγραμμα 6.10: Διαφορές στο προσδόκιμο επιβίωσης (σε έτη) ανά περιφέρεια, 2001-2021

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Αναφορικά με τη βρεφική θνησιμότητα (θνησιμότητα βρεφών κάτω του 1 έτους ανά 1.000 ζωντανές γεννήσεις), η Ελλάδα βρισκόταν πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο το 2021, όπως και οι περισσότερες από τις επιμέρους περιφέρειές της (Διάγραμμα 6.11). Σε γενικές γραμμές παρατηρείται διαχρονικά μείωση του ποσοστού βρεφικής θνησιμότητας τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας. Εξαίρεση αποτελούν η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Πελοπόννησος και η Δυτική Ελλάδα όπου παρατηρούνται οι μεγαλύτερες αυξήσεις, ειδικά την περίοδο μετά το 2011. Το μεγαλύτερο ποσοστό για το 2021 σημειωνόταν στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (7,1) και το χαμηλότερο στο Βόρειο Αιγαίο (1,2). Η βρεφική θνησιμότητα θεωρείται δείκτης που σχετίζεται όχι μόνο με το υγειονομικό σύστημα, αλλά και με την φτώχεια και τις κοινωνικές συνθήκες. Ένας γρήγορος υπολογισμός ανάμεσα στα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας και τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (δείκτης AROPE) ανά περιφέρεια, δείχνει πως δύο μεταβλητές παρουσιάζουν θετική συσχέτιση (συντελεστής συσχέτισης 0.36), ενώ η βρεφική θνησιμότητα και το ποσοστό τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των γυναικών ανά περιφέρεια παρουσιάζουν αρνητική (συντελεστής συσχέτισης -0,28).

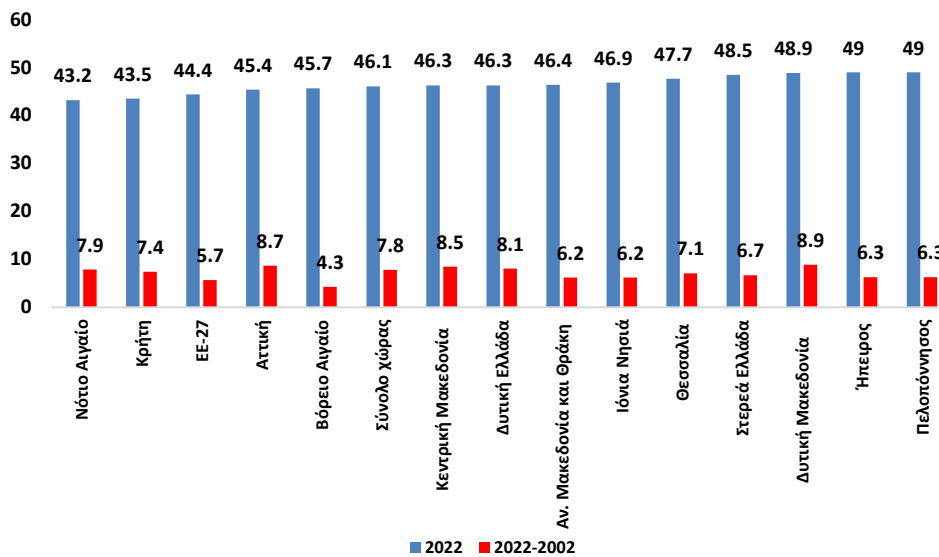
Διάγραμμα 6.11: Βρεφική θνησιμότητα (ανά 1.000 γεννήσεις) ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

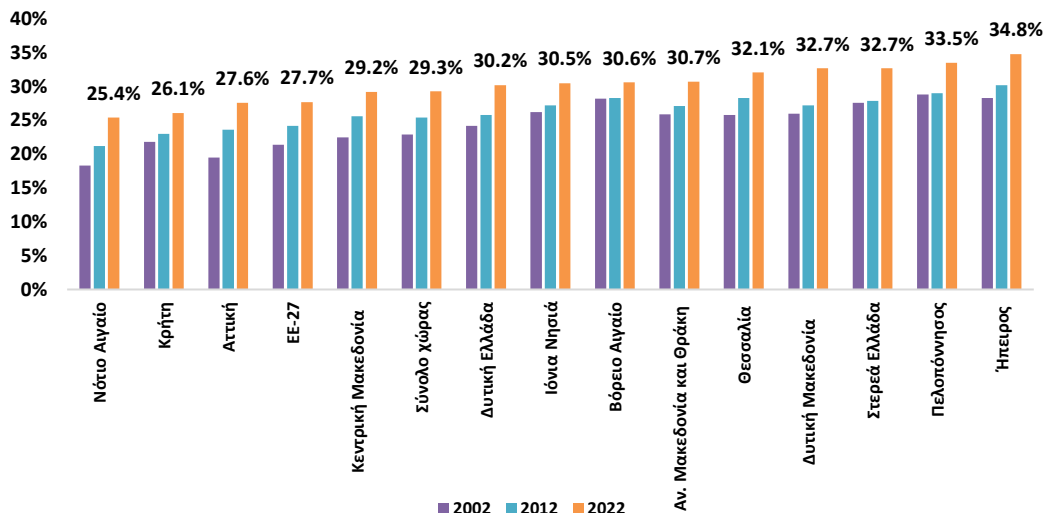
Η γήρανση του πληθυσμού συνδέεται και με τις υγειονομικές του ανάγκες καθώς και τη σχετική πίεση στο σύστημα κοινωνικής προστασίας στη βάση της ηλικιακής δομής του πληθυσμού της κάθε περιοχής. Οι περισσότερες περιφέρειες της χώρας καταγράφουν υψηλότερη μέση ηλικία του πληθυσμού τους σε σχέση με το μέσο όρο της ΕΕ-27, με εξαίρεση το Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη στις οποίες ο πληθυσμός είναι νεότερος (Διάγραμμα 6.12). Το ποσοστό του πληθυσμού άνω των 60 ετών παρουσιάζει παρόμοιες τάσεις και κυμαίνεται από 25% στην περιφέρεια Νότιου Αιγαίου μέχρι 35% στην περιφέρεια της Ηπείρου.

Διάγραμμα 6.12: Μέση ηλικία πληθυσμού ανά περιφέρεια (σε έτη), 2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 6.13: Ποσοστό πληθυσμού άνω των 60 ετών ανά περιφέρεια

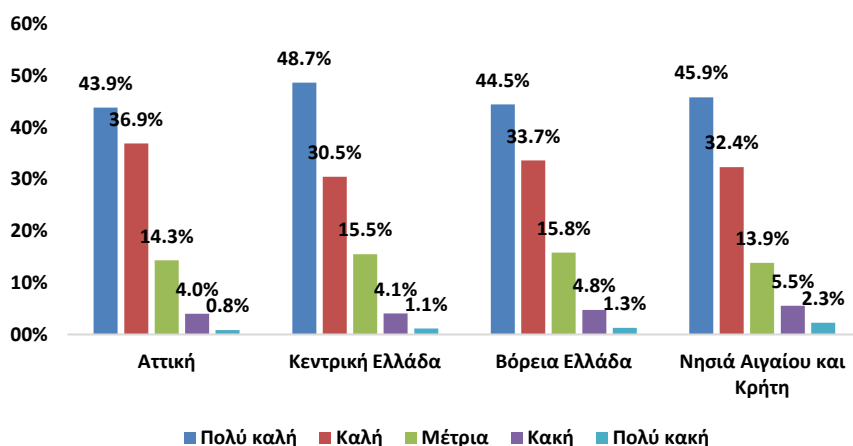
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Στο σημείο αυτό, παρουσιάζονται κάποιοι επιπλέον δείκτες για τη κατάσταση υγείας του πληθυσμού, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Εθνικής Έρευνας Υγείας της ΕΛΣΤΑΤ για το 2019. Η βάση δεδομένων δεν περιλαμβάνει στοιχεία ανά διοικητική περιφέρεια, αλλά ανά ευρύτερη γεωγραφική περιοχή (Αττική, Κεντρική Ελλάδα, Βόρεια Ελλάδα και Νησιά Αιγαίου και Κρήτη).

Σύμφωνα με την επεξεργασία των στοιχείων της έρευνας, στην Αττική σημειώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού που δηλώνει ότι η υγεία του είναι σε πολύ καλή ή καλή κατάσταση (81%), ενώ τα Νησιά του Αιγαίου και η Κρήτη σημειώνεται το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού που αναφέρει κακή ή πολύ κακή υγεία (8% – Διάγραμμα 6.14). Τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων στο πληθυσμό που είναι υπέρβαρα ή παχύσαρκα

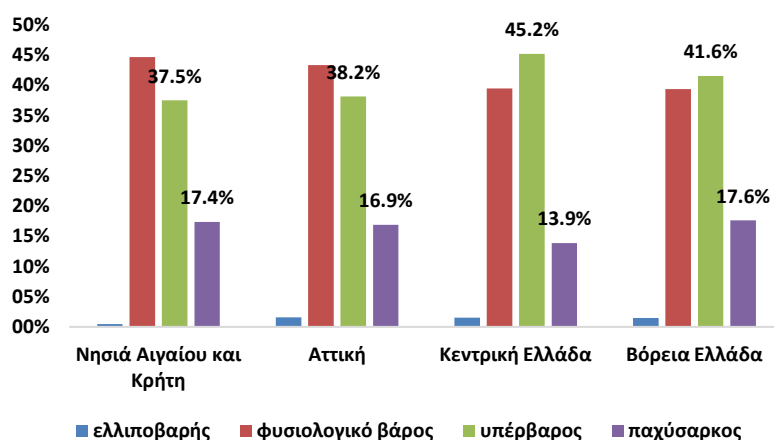
καταγράφονται στη Βόρεια Ελλάδα (41,6% και 7,6% αντίστοιχα). Το υψηλότερο ποσοστό ατόμων με φυσιολογικό βάρος καταγράφεται στην Κεντρική Ελλάδα και την Αττική (Διάγραμμα 6.15).

Διάγραμμα 6.14: Αυτό-αναφερόμενη κατάσταση υγείας (% πληθυσμού) ανά ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, 2019

Πηγή: Μικροδεδομένα Εθνικής Έρευνας Υγείας (ΕΛΣΤΑΤ), **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Διάγραμμα 6.15: Κατηγορίες Δείκτη Μάζας Σώματος (BMI), ποσοστό πληθυσμού σε κάθε κατηγορία ανά ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, 2019

Πηγή: Μικροδεδομένα Εθνικής Έρευνας Υγείας (ΕΛΣΤΑΤ), **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Οι πόροι του υγειονομικού συστήματος παρουσιάζουν ανομοιογένεια στο χώρο, λόγω ιστορικών, πληθυσμιακών, γεωγραφικών και άλλων παραγόντων. Για παράδειγμα, η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας (Κέντρα Υγείας) στην Ελλάδα είχε κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσης του ΕΣΥ το ρόλο της άμβλυνσης των γεωγραφικών ανισοτήτων στην υγεία. Αυτό μπορεί να εξηγεί γιατί η Αττική παρουσιάζει το μεγαλύτερο αριθμό Κέντρων Υγείας στη χώρα σε απόλυτους όρους, αλλά παράλληλα, τον μικρότερο σε σχετικούς (ανά 100.000 άτομα στον πληθυσμό – Πίνακες 6.1 και 6.2). Επίσης, τα Κέντρα Υγείας στην Αττική παρουσιάζουν το υψηλότερο ποσοστό ιατρικού προσωπικού αναλογικά με τον πληθυσμό και τον μικρότερο σε όρους νοσηλευτικού και λοιπού προσωπικού σε σύγκριση με την περιφέρεια όπου η συγκέντρωση νοσηλευτικού και λοιπού προσωπικού είναι μεγαλύτερη.

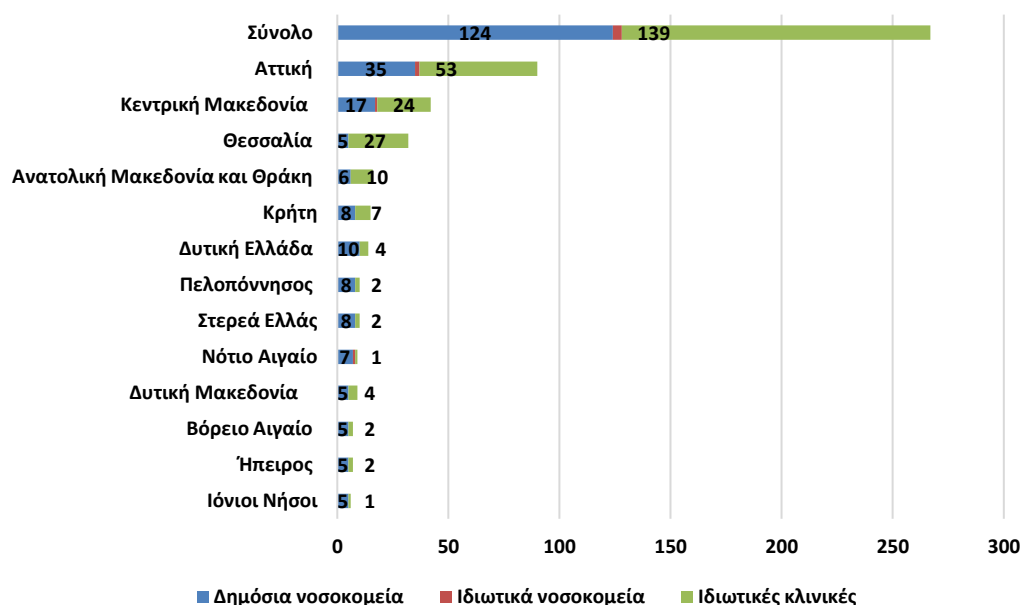
Η υψηλότερη αναλογία νοσηλευτικού προσωπικού σε σχέση με τον πληθυσμό καταγράφεται στην Ήπειρο και η υψηλότερη αναλογία ιατρικών μηχανημάτων σε σχέση με τον πληθυσμό στο Βόρειο Αιγαίο. Αναφορικά με τη δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας (νοσοκομεία), ενώ η Αττική παρουσιάζει τον μεγαλύτερο αριθμό δομών, οι δομές εμφανίζονται περισσότερες σε σχέση με τον πληθυσμό σε περιφέρειες όπως το Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο (δημόσιες) ή η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (ιδιωτικές – Πίνακας 6.2). Εντούτοις, οι διαθέσιμες κλίνες σε νοσοκομεία και κλινικές, καθώς και ο συνολικός αριθμός γιατρών (όχι μόνο στα Κέντρα Υγείας ή τα νοσοκομεία, αλλά στο σύνολο του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα), παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη συγκέντρωση στην Αττική (Διάγραμμα 6.17 και Διάγραμμα 6.18).

Πίνακας 6.1: Δυναμικότητα υγειονομικού συστήματος (αριθμός) ανά περιφέρεια, 2022

	Πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας					Δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας		
	Κέντρα υγείας	Γιατροί	Νοσηλευτές	Λοιπό προσωπικό	Ιατρικά μηχανήματα	Δημόσια νοσοκομεία	Ιδιωτικά νοσοκομεία	Ιδιωτικές κλινικές
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	20	147	398	206	334	6		10
Κεντρική Μακεδονία	46	531	925	538	606	17	1	24
Δυτική Μακεδονία	11	122	211	99	147	5		4
Ήπειρος	20	126	349	165	202	5		2
Θεσσαλία	21	166	484	199	247	5		27
Στερεά Ελλάδα	22	169	312	191	193	8		2
Ιόνια Νησιά	12	68	82	58	102	5		1
Δυτική Ελλάδα	29	211	365	235	205	10		4
Πελοπόννησος	30	167	327	204	300	8		2
Αττική	57	1.417	1.218	996	742	35	2	53
Βόρειο Αιγαίο	10	51	115	159	209	5		2
Νότιο Αιγαίο	14	112	111	119	172	7	1	1
Κρήτη	19	226	256	257	267	8		7
Σύνολο χώρας	311	3.513	5.153	3.426	3.726	124	4	139

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, απογραφή κέντρων υγείας και θεραπευτηρίων

Διάγραμμα 6.16: Θεραπευτήρια κατά νομική μορφή και περιφέρεια, 2021

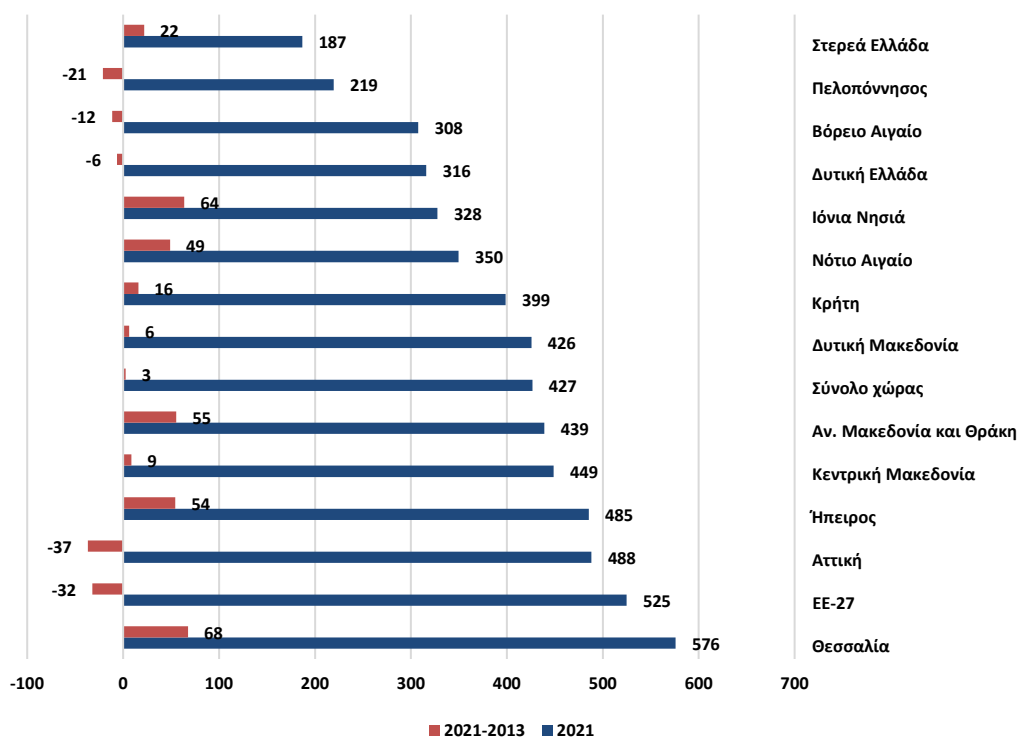
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Πίνακας 6.2: Δυναμικότητα υγειονομικού συστήματος (ανά 100.000 άτομα) ανά περιφέρεια, 2022

	Πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας				Δευτεροβάθμια φροντίδα υγείας			
	Κέντρα υγείας	Ιατρικό προσωπικό	Νοσηλευτικό προσωπικό	Λοιπό προσωπικό	Ιατρικά μηχανήματα	Δημόσια νοσοκομεία	Ιδιωτικά νοσοκομεία	Ιδιωτικές κλινικές
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	4	26	71	37	60	1	0	2
Κεντρική Μακεδονία	3	30	52	30	34	1	0	1
Δυτική Μακεδονία	4	48	83	39	58	2	0	2
Ήπειρος	6	39	109	52	63	2	0	1
Θεσσαλία	3	24	71	29	36	1	0	4
Στερεά Ελλάδα	4	33	62	38	38	2	0	0
Ιόνια Νησιά	6	33	40	28	50	2	0	0
Δυτική Ελλάδα	4	33	56	36	32	2	0	1
Πελοπόννησος	6	31	61	38	56	1	0	0
Αττική	1	37	32	26	19	1	0	1
Βόρειο Αιγαίο	5	26	59	81	107	3	0	1
Νότιο Αιγαίο	4	34	34	36	53	2	0	0
Κρήτη	3	36	41	41	43	1	0	1
Σύνολο χώρας	3	34	49	33	36	1	0	1

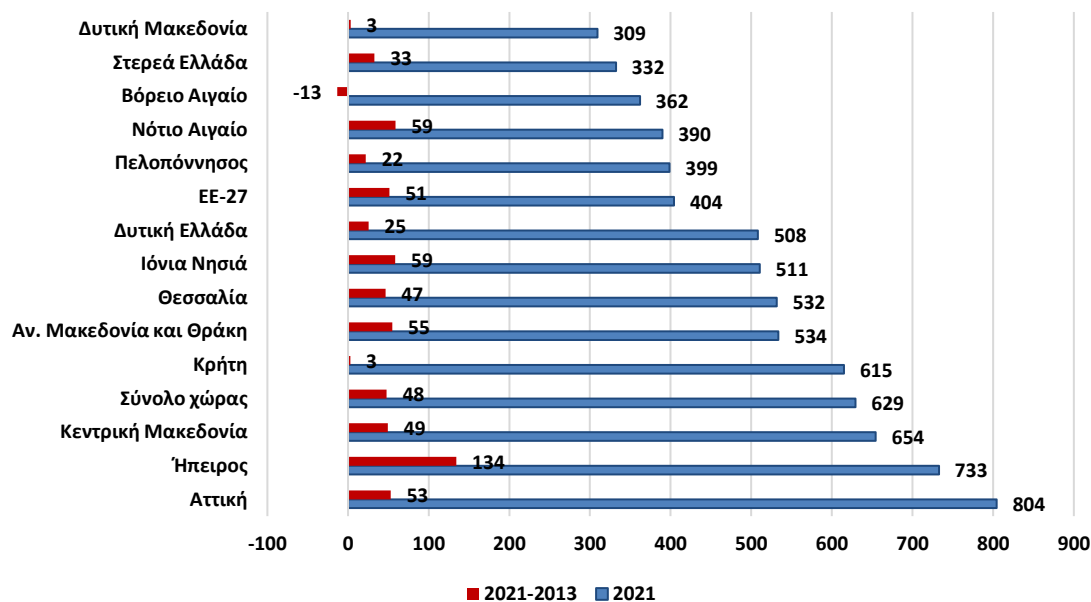
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων: ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 6.17: Κλίνες κλειστής νοσηλείας (ανά 100,000 άτομα)

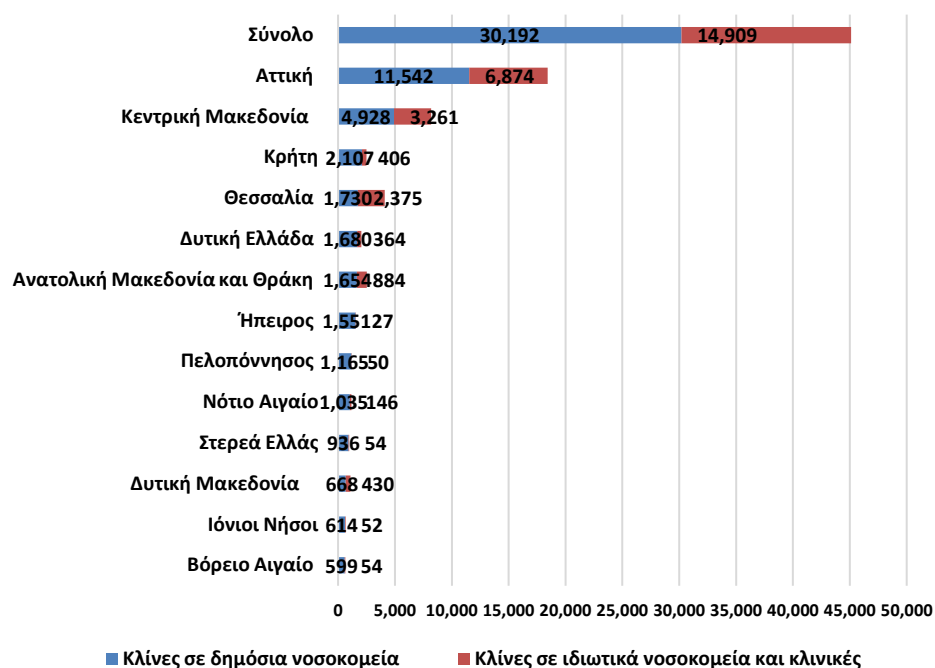
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 6.18: Ιατροί (ανά 100.000 άτομα) ανά περιφέρεια, 2021

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 6.19: Κλίνες νοσηλείας ανά περιφέρεια, 2021

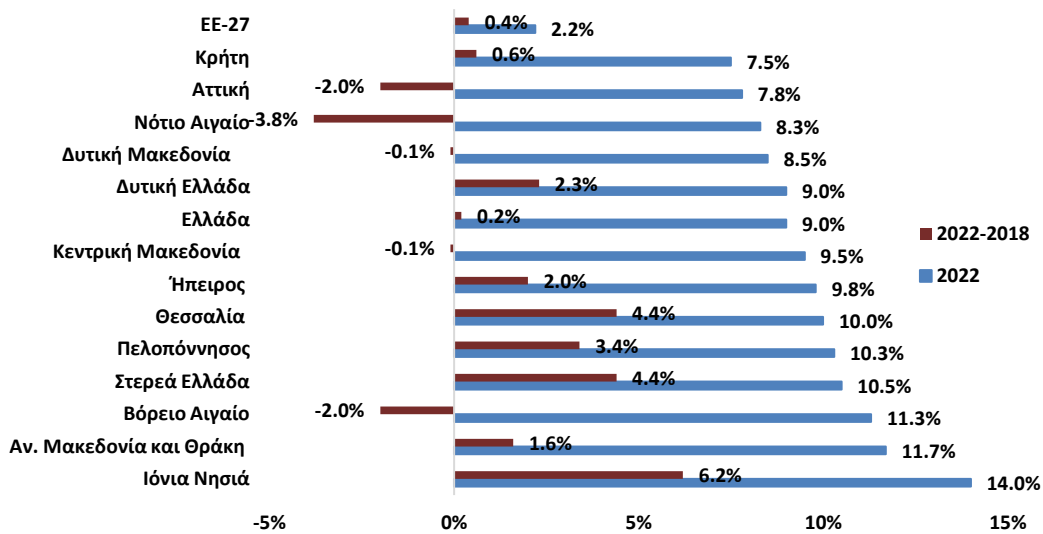

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Τέλος, κομβικό είναι και το ζήτημα της πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. Ένας πολύ σημαντικός δείκτης ο οποίος προκύπτει από την Έρευνα για το Εισόδημα και τις Συνθήκες Διαβίωσης στην Ευρώπη (EU-SILC) είναι οι αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα για λόγους κόστους, γεωγραφικής απόστασης ή λιστών αναμονής. Εν μέσω της κρίσης (2016) το ποσοστό του πληθυσμού στην Ελλάδα που δήλωνε πρόβλημα πρόσβασης ή μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για περίθαλψη έφτασε το 13,1% σε σύγκριση με μόλις 2,8% για τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ μετά την Εσθονία. Έκτοτε έχει υποχωρήσει στο 9% του πληθυσμού, παραμένει όμως το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό στην Ευρώπη, και μάλιστα αρκετά μεγαλύτερο από τα ποσοστά που σημειώνονται στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες.

Οι περιφέρειες όπου τα προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας φαίνεται να είναι σε χαμηλότερα σχετικά επίπεδα είναι η Κρήτη και η Αττική (7,5% και 7,8% αντίστοιχα) – όπου όμως και πάλι εμφανίζονται υπερδιπλάσια από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Διάγραμμα 6.20). Οι περιφέρειες όπου τα αυτοαναφερόμενα προβλήματα πρόσβασης εμφανίζονται ιδιαίτερα υψηλά είναι τα Ιόνια Νησιά (14%) και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (11,7%), ενώ στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας σημειώνεται αύξηση μεταξύ 2018 και 2022 (δηλαδή, την περίοδο μετά την κρίση χρέους).

Διάγραμμα 6.20: Αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ιατρικές ανάγκες, ανά περιφέρεια, 2022

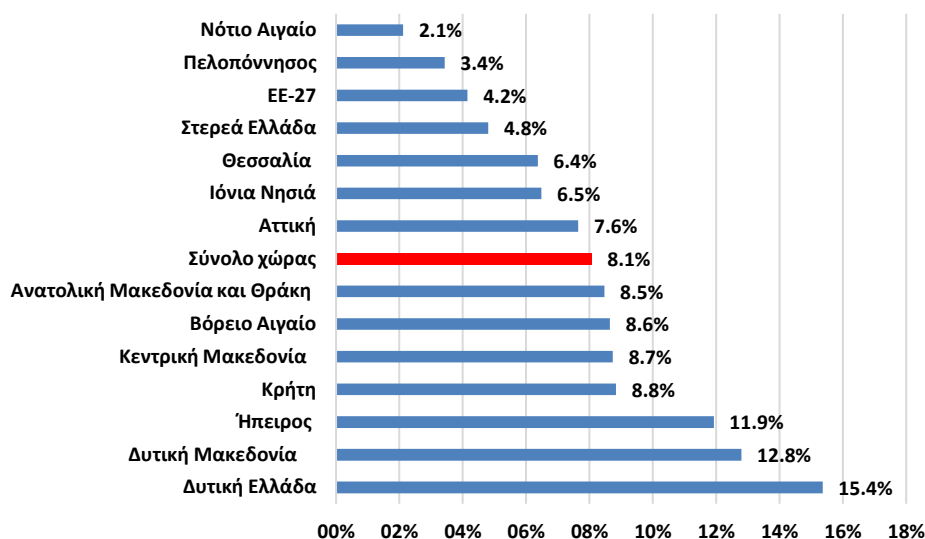
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Δεδομένου του ύψους της ιδιωτικής δαπάνης υγείας στην Ελλάδα, των μη εξυπηρετούμενων αναγκών για περίθαλψη, αλλά και των επερχόμενων δημογραφικών αλλαγών που τονίζουν τη σημασία της πρόληψης, η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα της πολιτικής υγείας σε όλη την Επικράτεια τα επόμενα χρόνια.

Εκπαίδευση

Τέλος, παρουσιάζονται επιλεγμένα στατιστικά στοιχεία για τη συμμετοχή του πληθυσμού των περιφερειών στην εκπαίδευση. Στο σύνολό της η χώρα καταγράφει υψηλά ποσοστά εγγραφής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (8,1% του πληθυσμού σε αντιδιαστολή με 4,2% στην ΕΕ-27 – Διάγραμμα 6.21). Τα ποσοστά εγγραφής είναι υψηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας. Εξαίρεση αποτελούν το Νότιο Αιγαίο και η Πελοπόννησος. Ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά εγγεγραμμένων παρατηρούνται στη Δυτική Ελλάδα, τη Δυτική Μακεδονία και την Ήπειρο, ενώ σχετικά υψηλά ποσοστά (πάνω από το μέσο όρο της επικράτειας) σημειώνονται και στην Κρήτη, στην Κεντρική Μακεδονία, στο Βόρειο Αιγαίο και στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη.

Διάγραμμα 6.21: Ποσοστό πληθυσμού εγγεγραμμένο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανά περιφέρεια, 2022

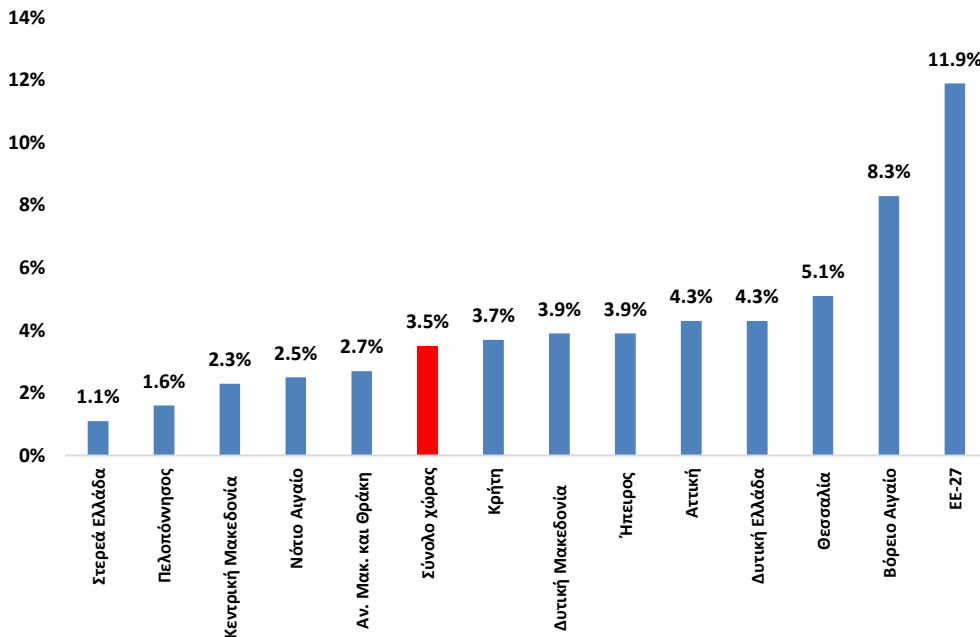

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Λιγότερο εντυπωσιακές είναι οι επιδόσεις της Ελλάδας και των περιφερειών της στους δείκτες συμμετοχής στην εκπαίδευση σε μεγαλύτερες ηλικίες (25-64 ετών – Διάγραμμα 6.22). Τα ποσοστά μάλιστα είναι αρκετά χαμηλότερα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, τόσο για το σύνολο της επικράτειας (3,5% σε σύγκριση με 11,9%), όσο και για τις επιμέρους περιφέρειες. Τα ποσοστά συμμετοχής σε αυτές τις ηλικίες είναι ιδιαίτερα χαμηλά στην Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο (κάτω από 2%), ενώ το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (8,3%).

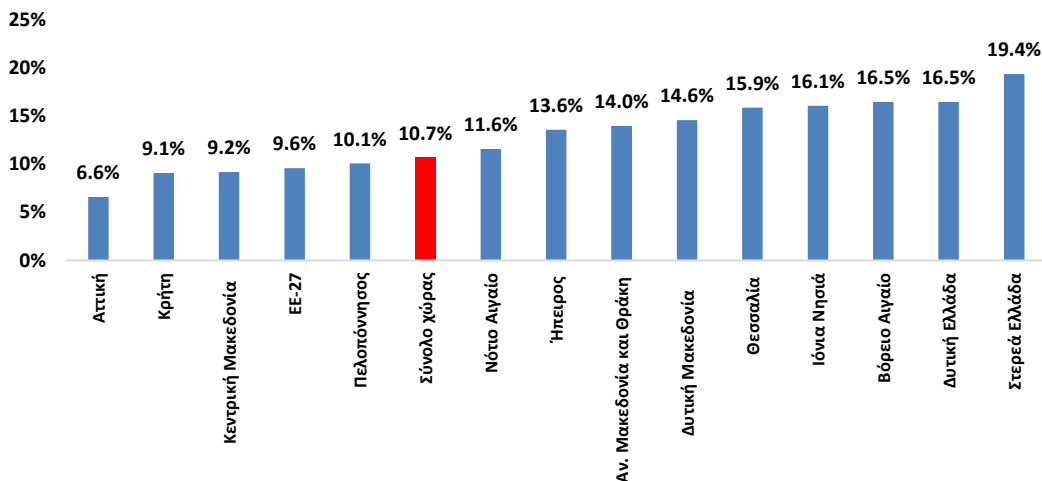
Τέλος, σημαντικός είναι και ο δείκτης που αποτυπώνει το ποσοστό των νέων ηλικίας 15-24 ετών που δεν συμμετέχει ούτε στην εκπαίδευση, ούτε στην αγορά εργασίας (NEETs). Το ποσοστό για το σύνολο της χώρας ανέρχεται στο 10,7% έναντι 9,6% για την ΕΕ-27 (Διάγραμμα 6.23). Η Αττική, η Κρήτη και η Κεντρική Μακεδονία καταγράφουν το χαμηλότερο ποσοστό (και μάλιστα κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27), ενώ αντίθετα υψηλό ποσοστό καταγράφεται στις περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας, της Δυτικής Ελλάδας, του Βορείου Αιγαίου και των Ιονίων Νήσων.

Διάγραμμα 6.22: Ποσοστό πληθυσμού (ηλικίες 25-64) που συμμετέχει στην εκπαίδευση ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 6.23: Ποσοστό νέων ηλικίας 15-24 που δεν συμμετέχει στην αγορά εργασίας ή στην εκπαίδευση (NEETs) ανά περιφέρεια, 2022

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Συμπερασματικά, πολλοί από τους κοινωνικούς δείκτες, όπως παρουσιάστηκαν σε αυτήν την ενότητα, αποτυπώνουν σε έναν βαθμό τις διαφορές των περιφερειών σε όρους συνολικής οικονομικής ευμάρειας και παραγωγικών δυνατοτήτων. Τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού παρουσιάζουν ανομοιογένεια στο ελλαδικό χώρο. Εντούτοις, οι

συγκρίσεις με τις τιμές των αντίστοιχων δεικτών στην Ευρώπη καταδεικνύουν ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν πρόκληση για το σύνολο της χώρας. Επίσης, παρά τις παρατηρούμενες διαφορές μεταξύ των περιφερειών, παρατηρούνται σημαντικές προκλήσεις στον ευρύτερο τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και της πρόσβασης σε υπηρεσίες τις οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν όλες οι ελληνικές περιφέρειες. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται οι χαμηλές επιδόσεις του συστήματος κοινωνικής προστασίας στη μείωση της φτώχειας, οι ανισότητες μεταξύ ανδρών και γυναικών, και πολύ υψηλά ποσοστά προβλημάτων πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας.

7. ΔΕΙΚΤΕΣ ΣΕ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ

Τέχνες και Πολιτισμός

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν μέσα προβολής, διατήρησης αλλά και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της κάθε περιφέρειας, προωθώντας την λαογραφία αλλά και την σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία. Παραδείγματα εκδηλώσεων τέχνης και πολιτισμού αποτελούν οι εικαστικές τέχνες, το θέατρο, η φωτογραφία, οι χορευτικές εκδηλώσεις, ο κινηματογράφος, τα πανηγύρια και άλλες εκδηλώσεις, μέσω των οποίων παράγονται υλικά και άυλα πολιτιστικά αγαθά. Οι δραστηριότητες αναψυχής αφορούν αθλητικές δραστηριότητες υπαίθριου και εσωτερικού χώρου, μουσικές σκηνές και πάρκα.

Ο λόγος που η ανάλυση των χρήσεων γης για πολιτισμό και τέχνες αποτελεί σημαντική μεταβλητή σε κάθε περιφέρεια είναι πολλαπλός. Καταρχάς, η δραστηριότητα πολιτισμού και τέχνης συμβάλλει σημαντικά στην πολιτιστική κληρονομιά και ταυτότητα της περιοχής, διατηρώντας παραδόσεις και δημιουργώντας νέα έργα που αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη του πολιτισμού. Επιπλέον, η πολιτιστική δραστηριότητα μπορεί να συμβάλει στην τουριστική βιομηχανία, δημιουργώντας οικονομικά οφέλη για την περιοχή. Τέλος, αυξάνει την ποιότητα ζωής και την πολιτιστική προσφορά, προσελκύοντας και προστατεύοντας το ανθρώπινο δυναμικό και ενθαρρύνοντας τη δημιουργικότητα. Αναλύοντας τις χρήσεις γης, κατανοούμε πόσο σημαντικές είναι για την ανάπτυξη της κοινωνίας, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της οικονομίας της κάθε περιφέρειας. Οι χρήσεις γης αποτυπώνουν την σημασία της τέχνης και του πολιτισμού για μια περιοχή, ενώ τα διαθέσιμα δεδομένα για την ποσοτική περιγραφή δράσεων τέχνης και πολιτισμού είναι περιορισμένα.

Ειδικότερα, σε περιφερειακό επίπεδο, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2018, η περιφέρεια της Αττικής (1%), η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου (0,6%) και η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας (0,5%) σημειώνουν συγκριτικά τα μεγαλύτερα ποσοστά χρήσεων γης¹² για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες τεχνών (Διάγραμμα 7.1).

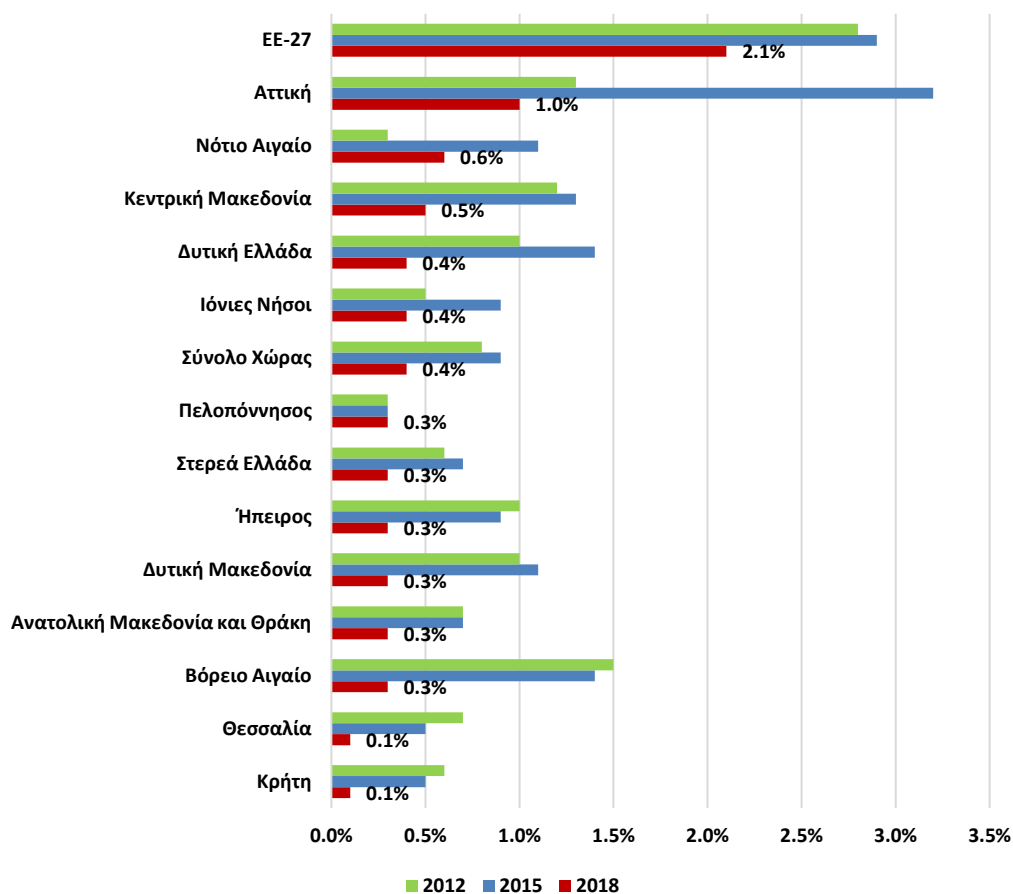
¹² Η έννοια της χρήσης γης αφορά κοινωνικό-οικονομικές λειτουργίες της γης. Το ποσοστό χρήσης γης για μια συγκεκριμένη λειτουργία π.χ. θέατρο σε μια περιφέρεια, ορίζεται ως το ποσοστό του εδαφικού χώρου που καταλαμβάνουν οι ορατές εγκαταστάσεις για την συγκεκριμένη δραστηριότητα ως προς το σύνολο του εδαφικού χώρου της περιφέρειας.

Παρατηρείται επίσης ότι, μετά το 2015, οι διαθέσιμοι χώροι για τις προαναφερθείσες δραστηριότητες μειώνονται κατακόρυφα σε όλες τις περιφέρειες πλην της Πελοποννήσου, όπου το ποσοστό παραμένει σχεδόν σταθερό για όλη την εξεταζόμενη περίοδο (2012-2018). Το μικρότερο ποσοστό χρήσης γης για πολιτιστικές δραστηριότητες σύμφωνα με τα στοιχεία του 2018 συναντάται στην περιφέρεια της Κρήτης (0,1%) και στην περιφέρεια της Θεσσαλίας (0,1%).

Τα υψηλότερα ποσοστά χρήσεων γης στις περιφέρειες της Αττικής, Νοτίου Αιγαίου και Κεντρικής Μακεδονίας είναι αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων. Αφενός, οι περιφέρειες αυτές συγκεντρώνουν μεγαλύτερο πληθυσμό και πολιτιστική δραστηριότητα σε σχέση με άλλες περιφέρειες, γεγονός που οδηγεί σε μεγαλύτερη ανάγκη για χώρους που εξυπηρετούν τον πολιτισμό και τις τέχνες. Αφετέρου, αυτές οι περιφέρειες είναι σημαντικοί τουριστικοί προορισμοί, και ο πολιτισμός και οι τέχνες αποτελούν σημαντικό κομμάτι του τουριστικού προϊόντος, έτσι το αυξημένο ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις είναι απαραίτητο μπορούν να προσελκύσουν επισκέπτες και τουρίστες. Επιπλέον, σε αυτές τις περιοχές βρίσκονται πολλά εκπαιδευτικά ιδρύματα, πανεπιστήμια και σχολές τέχνης, που ενισχύουν την πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα.

Σε επίπεδο χώρας, τα ποσοστά χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής είναι σταθερά κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27, ενώ σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία για το 2018, το εθνικό ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής διαμορφώνεται στις 1,7% ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Σε αυτό το πλαίσιο, αξίζει να σημειωθεί ότι και σε επίπεδο ΕΕ-27, αλλά και στο επίπεδο των ελληνικών περιφερειών μετά το 2015, παρατηρείται σημαντική μείωση στις προαναφερθείσες χρήσεις γης. Η συρρίκνωση μπορεί αποδοθεί στις μακροχρόνιες επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2009-2018, κατά την οποία κατευθύνθηκαν δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις στην ενίσχυση τομέων για βασικές υπηρεσίες και υποδομές, ενώ παράλληλα οι δαπάνες για πολιτισμό τέχνες και ψυχαγωγία περιορίστηκαν σημαντικά.

Διάγραμμα 7.1: Ποσοστό χρήσεων γης για Πολιτιστικές δραστηριότητες και Δραστηριότητες Αναψυχής

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η απασχόληση σε χώρους πολιτισμού αφορά εικαστικούς καλλιτέχνες, μουσικούς, συγγραφείς, εργαζόμενους σε μουσεία, σε θέατρα, ή σε άλλους χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του 2021 (Διάγραμμα 7.2), το ποσοστό των απασχολούμενων στους χώρους πολιτισμού (ως κύρια εργασία) σε όλες τις περιφέρειες είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 πλην της περιφέρειας της Αττικής (5,6%).

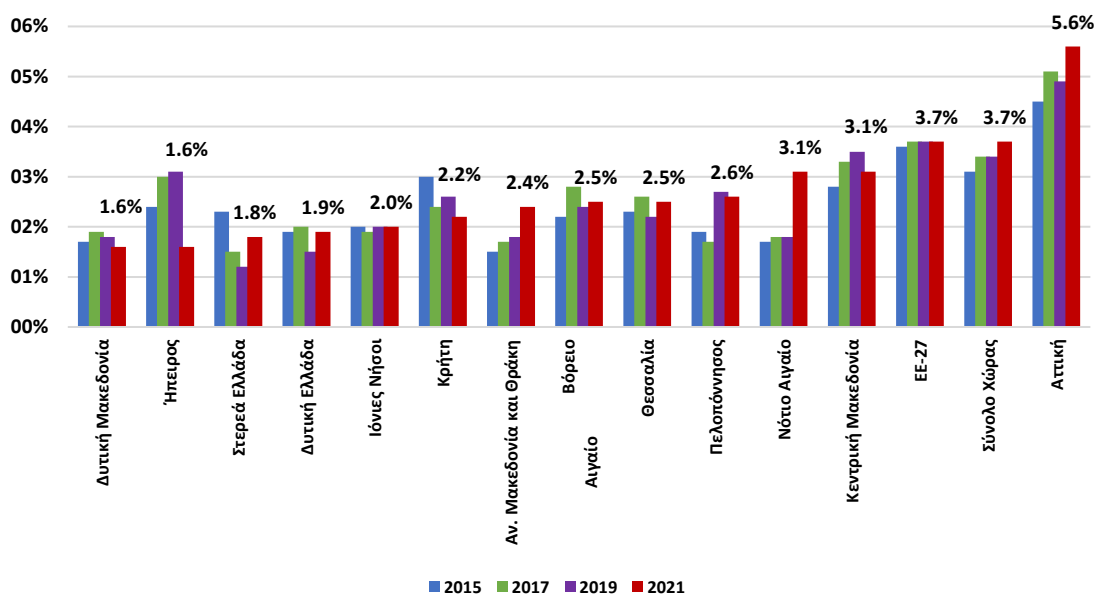
Το χαμηλότερο μερίδιο απασχολούμενων σε χώρους πολιτισμού για το 2021 εντοπίζεται στην Δυτική Μακεδονία (1,6%) και στην Ήπειρο (1,6%). Από το 2015 μέχρι το 2019, το ποσοστό των απασχολούμενων σε χώρους πολιτισμού στο σύνολο της χώρας βρισκόνταν χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, ωστόσο η σταδιακή αύξηση της πολιτιστικής απασχόλησης οδήγησε την Ελλάδα το 2021 να εξισωθεί με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Οι διαφορές στο ποσοστό απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού μεταξύ διαφόρων περιφερειών εξαρτώνται από διάφορους παράγοντες. Αναλυτικότερα, η Αττική είναι η πρωτεύουσα της χώρας και ένα από τα κύρια πολιτιστικά κέντρα. Συνεπώς, έχει μεγαλύτερη πολιτιστική δραστηριότητα και περισσότερους επαγγελματίες πολιτισμού. Επιπλέον, η πληθώρα εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και σχολών τέχνης στην Αττική επηρεάζει σημαντικά το ποσοστό απασχόλησης στον κλάδο. Παράλληλα, ο τουρισμός μπορεί να παίζει ρόλο στον

αριθμό των θέσεων εργασίας στον κλάδο του πολιτισμού, καθώς οι περιοχές που είναι τουριστικοί προορισμοί συχνά έχουν αυξημένη ζήτηση για αντίστοιχες εκδηλώσεις.

Οι οικονομικές συνθήκες και η αγορά εργασίας σε κάθε περιοχή επηρεάζουν επίσης τον αριθμό των θέσεων εργασίας σε πολιτισμό και τέχνες. Η Δυτική Μακεδονία και η Ήπειρος ενδέχεται να έχουν χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης στον κλάδο του πολιτισμού λόγω της χαμηλότερης πολιτιστικής και καλλιτεχνικής δραστηριότητας, της μεγάλης γεωγραφικής απόστασής τους από τα μεγάλα πολιτιστικά κέντρα καθώς και των διαφορετικών οικονομικών συνθηκών που έχουν σε σύγκριση με την περιφέρεια της Αττικής.

Διάγραμμα 7.2: Απασχόληση σε χώρους πολιτισμού στο σύνολο της απασχόλησης ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

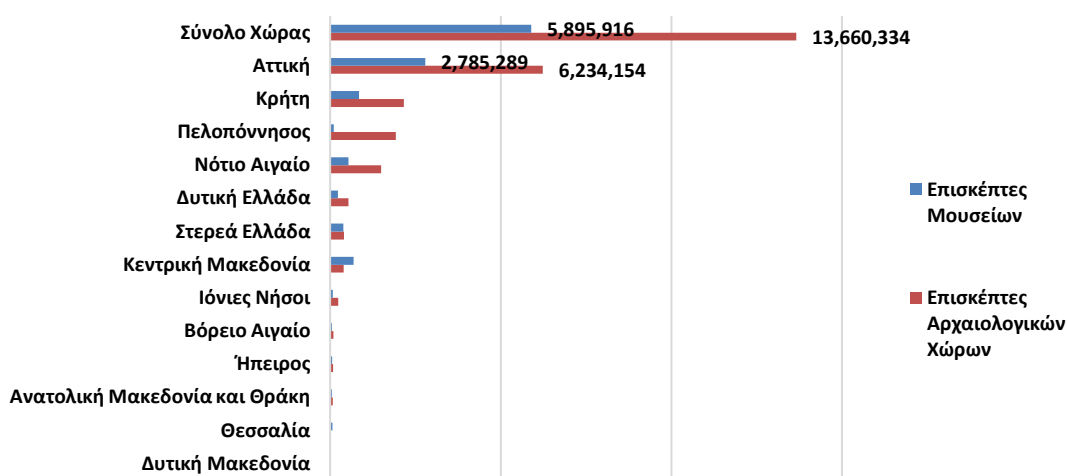
Τουρισμός

Ο τουρισμός αποτελεί κεντρικό πυλώνα ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας με σημαντική συνεισφορά στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της κάθε περιφέρειας. Σύμφωνα με τα προ πανδημίας στοιχεία (για το 2019), οι εγγεγραμμένες επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους είναι περισσότερες από τις εγγεγραμμένες επισκέψεις σε μουσεία σε όλες τις περιφέρειες της Ελλάδας, με εξαίρεση τις περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Κεντρικής Μακεδονίας (Διάγραμμα 7.3).

Η Δυτική Μακεδονία για το 2019, σημειώνει με διαφορά την χαμηλότερη επισκεψιμότητα σε μουσεία (16.815 επισκέψεις) και αρχαιολογικούς χώρους (1.936 επισκέψεις). Μερικά από τα σημαντικότερα μουσεία και χώρο αρχαιολογικού ενδιαφέροντος που βρίσκονται στην Δυτική Μακεδονία είναι το Λαογραφικό Μουσείο Καστοριάς, το Ιστορικό - Λαογραφικό και Φυσικής Ιστορίας Μουσείο Κοζάνης, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Μηλιάς, το Σπήλαιο του Δράκου στην Καστοριά κ.α. Ωστόσο, συγκριτικά με άλλες περιφέρειες η επισκεψιμότητα είναι περιορισμένη. Αντίθετα, την υψηλότερη επισκεψιμότητα σημειώνουν αφενός αρχαιολογικοί

χώροι σε Πελοπόννησο (1.921.898 επισκέψεις), Κρήτη (2.155.260 επισκέψεις) και Αττική (6.234.154 επισκέψεις) και αφετέρου χώροι μουσείων σε Κεντρική Μακεδονία (687.717 επισκέψεις), Κρήτη (845.477 επισκέψεις) και Αττική (2.785.289 επισκέψεις). Οι περιφέρειες αυτές, διαθέτουν πληθώρα χώρων παγκρόσμιου τουριστικού ενδιαφέροντος όπως, η Ακρόπολη στην Αθήνα, το Μουσείο των Βασιλικών Τάφων της Βεργίνας στην Κεντρική Μακεδονία, ο Αρχαιολογικός Χώρος και το Μουσείων των Μυκηνών στην Πελοπόννησο αλλά και ο Αρχαιολογικός Χώρος και Μουσείο της Κνωσού στην Κρήτη.

Διάγραμμα 7.3: Αριθμός Επισκεπτών σε Μουσεία και Αρχαιολογικούς Χώρους ανά Περιφέρεια για τα (2019)

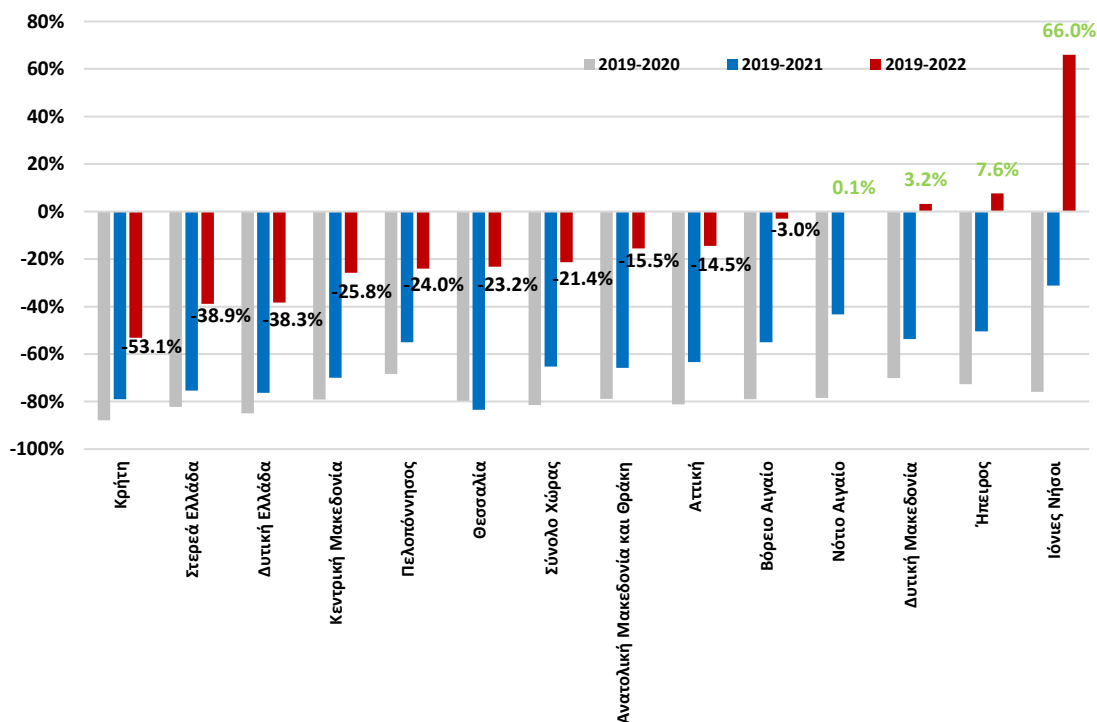

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η πανδημία έπληξε σημαντικά τις επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία σε όλες τις περιφέρειες (Διάγραμμα 7.4). Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2020, η μεγαλύτερη μείωση στις επισκέψεις μουσείων σημειώνεται στην Κρήτη (-87,9%) και στη Δυτική Ελλάδα (-85,0%), ενώ η μικρότερη μείωση παρατηρείται στην Πελοπόννησο (-68,3%) και στη Δυτική Μακεδονία (-70,1%). Σταδιακά, τα χρόνια 2021 και 2022 οι εγγεγραμμένες επισκέψεις στα μουσεία όλων των περιφερειών παρουσιάζουν αύξηση χωρίς ωστόσο να φτάνουν τα επίπεδα του 2019.

Τρία χρόνια μετά την πανδημία το 2022, μόνο οι περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (0,1%), της Δυτικής Μακεδονίας (3,2%), της Ηπείρου (7,6%) και των Ιονίων Νήσων (66,0%) παρουσιάζουν αύξηση στις επισκέψεις σε μουσεία ξεπερνώντας τα επίπεδα προ πανδημίας (2019). Συνολικά, υπολογίζεται ότι η πανδημία έπληξε τις επισκέψεις στα μουσεία της χώρας κατά -81,4% το 2020, ενώ σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία το 2022 τα επίπεδα παραμένουν χαμηλότερα από το 2019 κατά 21,4%.

Διάγραμμα 7.4: Επισκέψεις σε Μουσεία ανά Περιφέρεια (ποσοστιαία μεταβολή από το 2019)

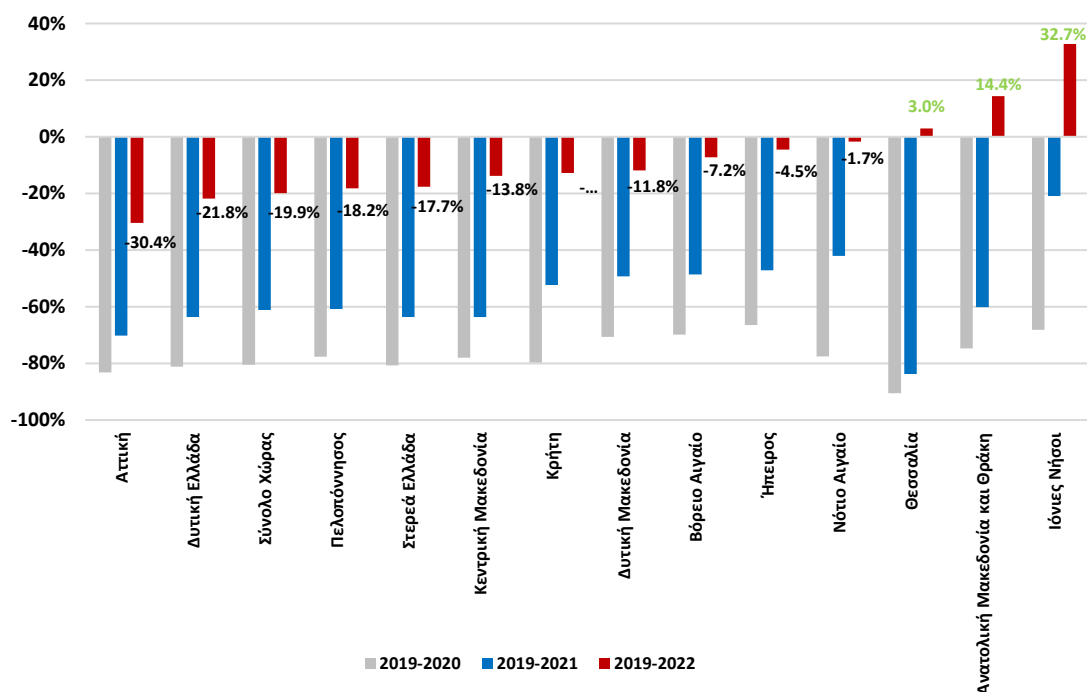

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Παρόμοια εικόνα παρουσιάζουν και οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους (Διάγραμμα 7.5). Το αποτύπωμα της πανδημίας σημειώνεται εντονότερο, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2020, στις περιφέρειες της Αττικής με μείωση 83,2% και της Θεσσαλίας με 90,5%, ενώ ηπιότερο διαμορφώθηκε στην Ήπειρο με μείωση 66,5% και στα Ιόνιες Νήσους με μείωση 68,2% συγκριτικά με το 2019. Όπως και στην επισκεψιμότητα των μουσείων, οι επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους την πρώτη χρονιά της πανδημίας σημειώνουν την μεγαλύτερη συρρίκνωση και σταδιακά τα επόμενα χρόνια (2021, 2022) το χάσμα από τα επίπεδα του 2019 περιορίζεται σε όλες τις περιφέρειες.

Σε επίπεδο χώρας η κατακόρυφη μείωση στις εγγεγραμμένες επισκέψεις το 2020 ανέρχεται σε 80,4%, ενώ τα επόμενα χρόνια σε 61,1% (2021) και σε 19,9% (2022). Σημειώνεται πως μόνο οι περιφέρειες της Θεσσαλίας (3%), της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (14,4%) και των Ιονίων Νήσων (32,7%) το 2020 παρουσιάζουν επίπεδα στις επισκέψεις των αρχαιολογικών τους χώρων υψηλότερα από τα επίπεδα προ πανδημίας του 2019. Δεδομένου του ότι οι αρχαιολογικοί χώροι βρίσκονται επί το πλείστον σε εξωτερικούς χώρους, είναι αναμενόμενο η επισκεψιμότητα να επανέρχεται με γρηγορότερους ρυθμούς στα προ πανδημίας επίπεδα, συγκριτικά με την επισκεψιμότητα στους εσωτερικούς χώρους των μουσείων, αποτέλεσμα εμφανές σε όλες τις περιφέρειες. Και στις δύο περιπτώσεις οι Ιόνιες Νήσοι παρουσιάζουν την ταχύτερη επαναφορά ξεπερνώντας κατά σημαντικό βαθμό τα επίπεδα του 2019.

Διάγραμμα 7.5: Επισκέψεις σε Αρχαιολογικούς Χώρους ανά Περιφέρεια (ποσοστιαία μεταβολή από το 2019)

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Κομβικής σημασίας για την δημοφιλία του τουριστικού προϊόντος μιας περιφέρειας είναι και οι δείκτες αφίξεων και διανυκτερεύσεων. Συγκριμένα τα στοιχεία των αφίξεων αλλοδαπών στις ελληνικές περιφέρειες τα οποία παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 7.6, υποδεικνύουν ότι για το 2021 (μετά τον πρώτο χρόνο της πανδημίας) τους πιο δημοφιλείς προορισμούς αποτέλεσαν οι περιφέρειες Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου. Οι δύο αυτές περιφέρειες βρίσκονται σε γεωγραφικές θέσεις που προσελκύουν τους τουρίστες. Η Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο έχουν όμορφες παραλίες, θερμό κλίμα και πολυάριθμα νησιά, προσφέροντας μοναδικά τουριστικά αξιοθέατα. Επιπλέον, η πληθώρα αρχαιολογικών χώρων, ξενοδοχείων, εστιατορίων, νυχτερινής ζωής και παραδοσιακών εκδηλώσεων είναι χαρακτηριστικά που αιτιολογούν την τόσο μεγάλη εισροή αλλοδαπών τουριστών στις δύο περιφέρειες.

Ωστόσο, συγκριτικά με τα στοιχεία προ πανδημίας για το 2019, οι αφίξεις σε όλες τις περιφέρειες της χώρας παρουσιάζουν πτώση, με το μεγαλύτερο ποσοστό να σημειώνεται στην περιφέρεια της Θεσσαλίας (-67,8%) και του Βορείου Αιγαίου (-64,8%) ενώ η μικρότερη ποσοστιαία μείωση αφίξεων αλλοδαπών σημειώνεται στις περιφέρειες της Κρήτης (41,6%) και των Ιονίων Νήσων (42,5%).

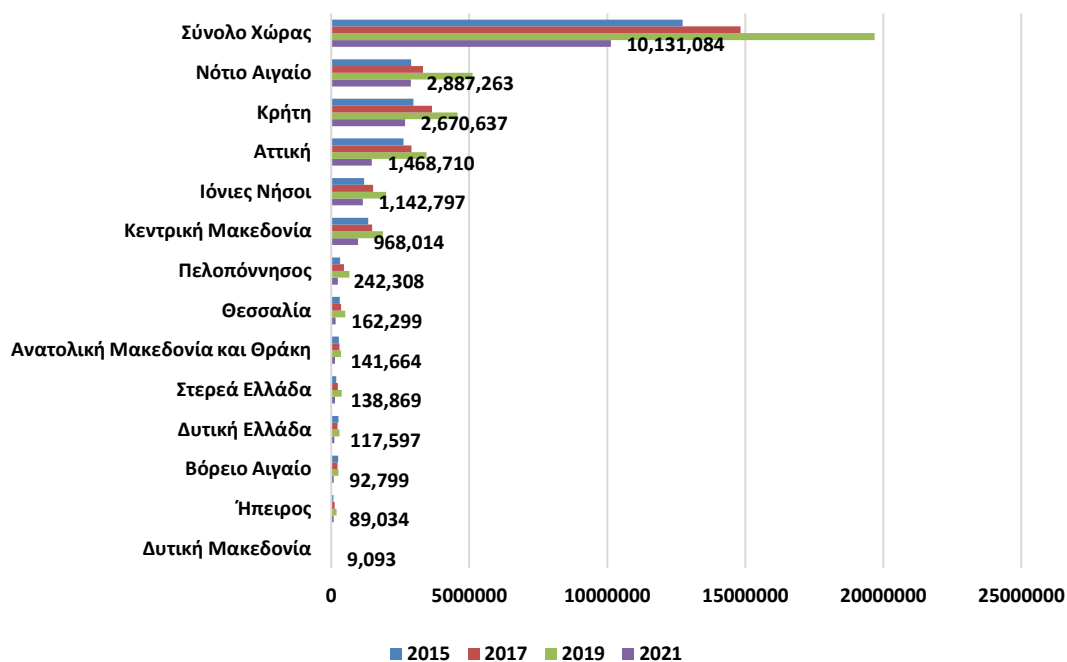
Τα διαθέσιμα στοιχεία για τις αφίξεις ημεδαπών στις ελληνικές περιφέρειες (Διάγραμμα 7.7) καταγράφουν μικρότερη ποσοστιαία μείωση, γεγονός που ίσως υποδεικνύει ότι η εγχώρια μετακίνηση, πέρα από λόγους αναψυχής, έχει κίνητρο επαγγελματικές μετακινήσεις οι οποίες είναι λιγότερο εύκολο να αναβληθούν. Ακόμα, οι αεροπορικοί ταξιδιωτικοί περιορισμοί οδήγησαν σημαντικό τμήμα του πληθυσμού της ημεδαπής να επιλέξει εγχώριους προορισμούς για τις διακοπές τους για την χρονιά του 2021.

Για όλες τις χρονιές υπό εξέταση, η περιφέρεια της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας σημειώνουν σταθερά τον μεγαλύτερο αριθμό αφίξεων πληθυσμού της ημεδαπής. Η

αυξημένη εισροή ημεδαπών προς τις περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας αποδίδεται στον τουρισμό και σε επαγγελματικούς λόγους. Συγκεκριμένα, τα τουριστικά αξιοθέατα, τα πολιτιστικά δρώμενα, οι επιχειρηματικές δραστηριότητες καθώς και η ύπαρξη επαγγελματικών συνεδρίων και εκδηλώσεων, προσελκύουν τους επισκέπτες από άλλες περιοχές της Ελλάδας για σύντομες εκδρομές και επαγγελματικές συναντήσεις.

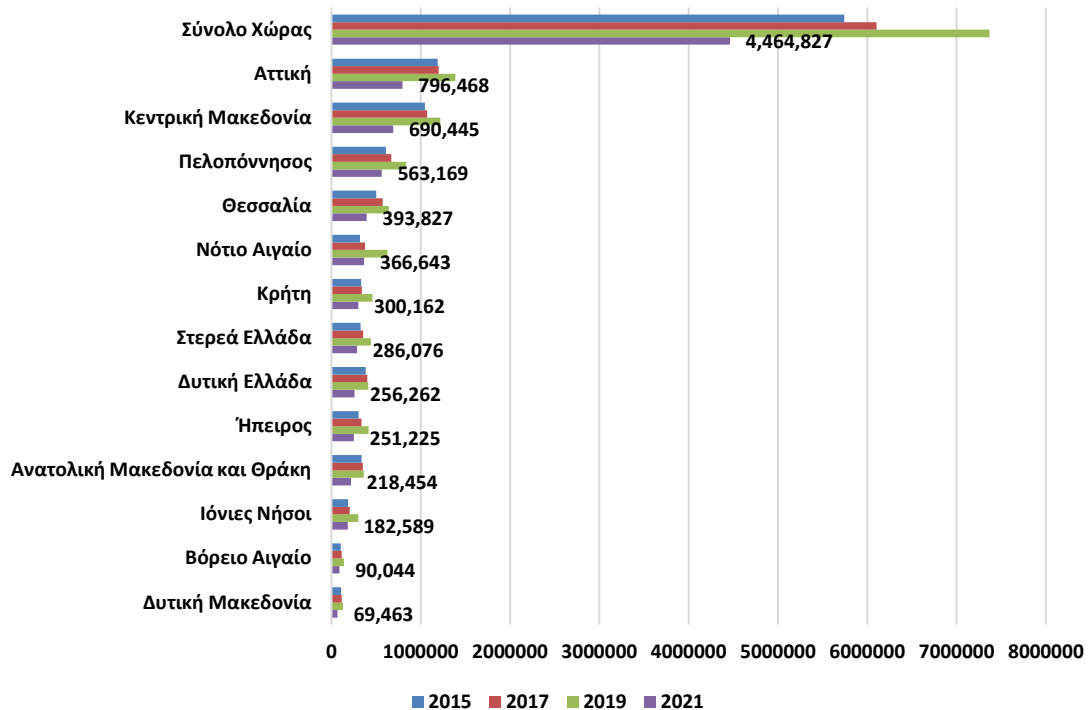
Συγκεκριμένα, για την περίοδο 2019-2021 οι περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (-45,9%) και Κεντρικής Μακεδονίας (-43,3%) σημειώνουν το μεγαλύτερο ποσοστό μείωσης των αφίξεων ημεδαπών ενώ οι περιφέρειες της Πελοποννήσου (-32,8%) και Κρήτης (-34,8%) παρουσιάζουν συγκριτικά την μικρότερη συρρίκνωση τον πρώτο χρόνο μετά την πανδημία.

Διάγραμμα 7.6: Αφίξεις αλλοδαπών ανά περιφέρεια

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 7.7: Αφίξεις ημεδαπών ανά περιφέρεια

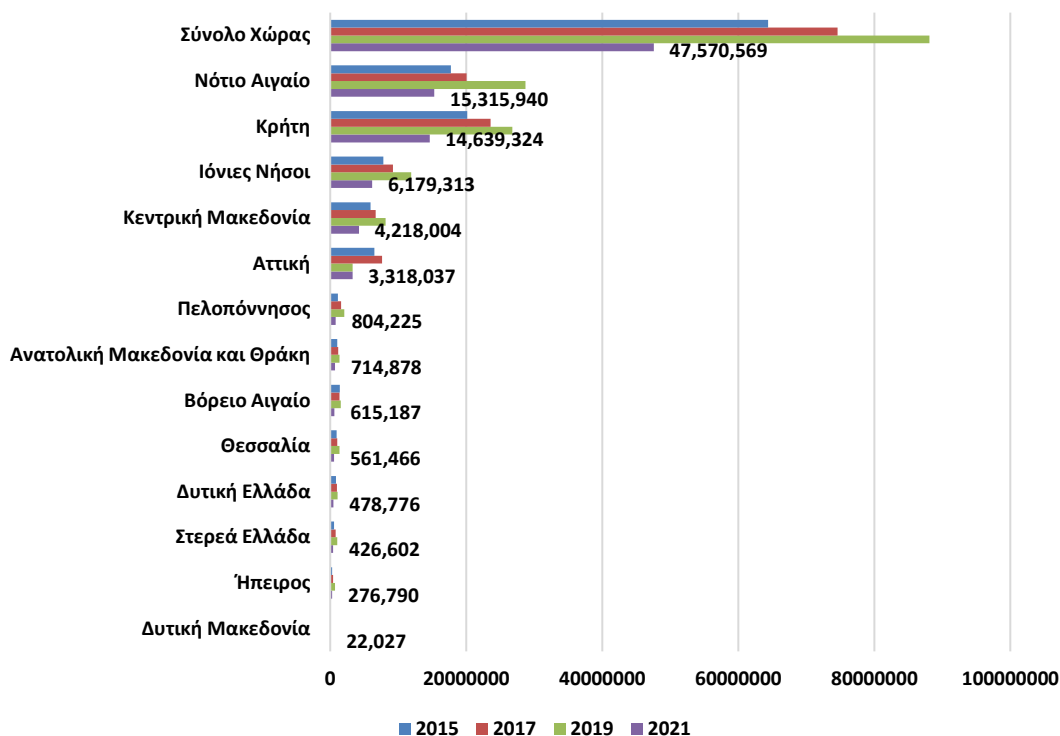

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Όσον αφορά στις επιλογές διανυκτέρευσης των αλλοδαπών τουριστών (Διάγραμμα 7.8), σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021, στις πρώτες θέσεις των επιλογών βρίσκεται σε συμφωνία με τα στατιστικά των αφίξεων, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και η περιφέρεια Κρήτης. Διαχρονικά παρατηρείται ότι τα ξενοδοχειακά καταλύματα τα οποία φιλοξενούν το μεγαλύτερο αριθμό τουριστών βρίσκονται στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου, της Κρήτης, των Ιονίων Νήσων, της Κεντρικής Μακεδονίας και της Αττικής.

Είναι σημαντικό επίσης να σημειωθεί ότι σε επίπεδο χώρας, οι χρονιές 2015-2019 σημείωσαν αυξανόμενη ροή αλλοδαπών τουριστών οι οποίοι επέλεξαν να διανυκτερεύσουν στις περιφέρειες που επισκέπτονταν, ωστόσο το έτος μετά την πανδημία (2021) οι διανυκτερεύσεις μειώθηκαν κατακόρυφα. Συγκεκριμένα, το αποτύπωμα της πανδημίας είναι εμφανές συγκρίνοντας τα έτη 2019 και 2021. Παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη μείωση στην ζήτηση ξενοδοχειακών καταλυμάτων για διανυκτέρευση την περίοδο 2019 πραγματοποιήθηκε στις περιφέρειες της Ηπείρου (60,9%) και του Βορείου Αιγαίου (60%), ενώ μεγάλα ποσοστά μείωσης (κοντά στο 50%) παρατηρούνται και στις υπόλοιπες περιφέρειες. Η περιφέρεια της Αττικής ήταν η μόνη περιφέρεια η οποία το 2021 σημείωσε 100% επαναφορά των επιπέδων ζήτησης από αλλοδαπούς τουρίστες για διανυκτέρευση σε ξενοδοχειακά καταλύματα συγκριτικά με το 2019.

Διάγραμμα 7.8: Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών ανά περιφέρεια

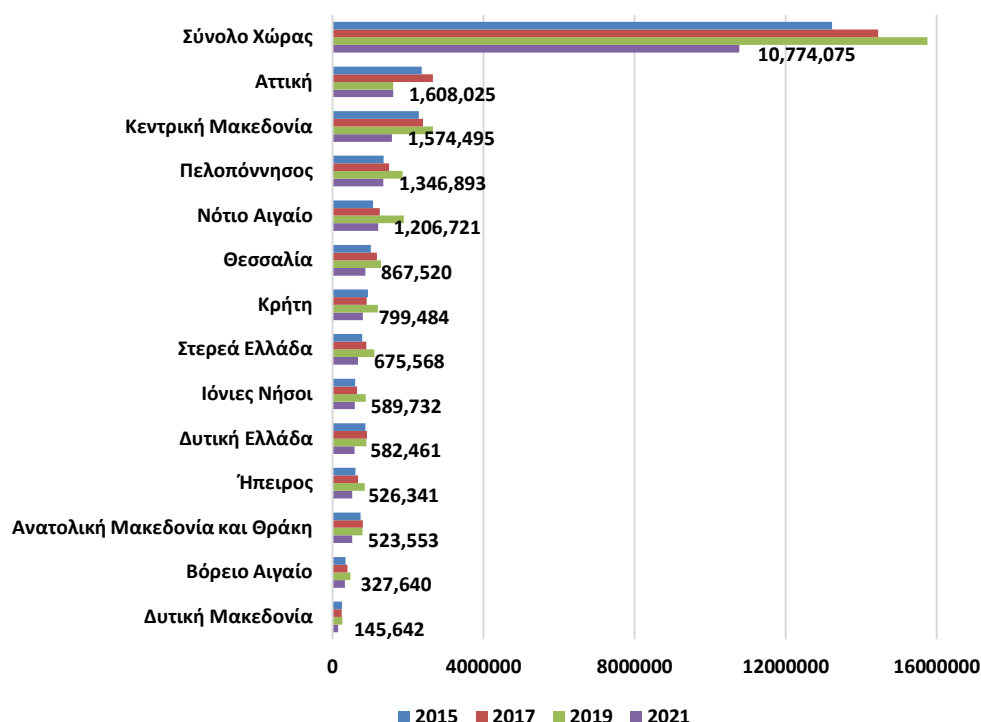

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Η ζήτηση από ημεδαπούς τουρίστες για διανυκτέρευση σε ξενοδοχειακά καταλύματα (Διάγραμμα 7.9) είναι σχετικά σταθερή μεταξύ των εξεταζόμενων ετών. Πιο δημοφιλή είναι τα καταλύματα στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου, της Πελοποννήσου και της Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ η Αττική βρίσκεται στην πρώτη θέση των επιλογών των ημεδαπών τουριστών. Σημειώνεται ότι η ζήτηση καταλυμάτων για διανυκτέρευση σε όλες τις περιφέρειες από ημεδαπούς τουρίστες παρουσιάζει περιορισμένη μείωση την περίοδο 2019-2021, συγκριτικά με την ζήτηση για καταλύματα από αλλοδαπούς τουρίστες. Η μικρότερη μείωση σημειώνεται στην περιφέρεια της Πελοποννήσου (27,4%) ενώ και σε αυτή την περίπτωση η ζήτηση για καταλύματα στην περιφέρεια της Αττικής επανέρχεται μόλις το

2021 στα επίπεδα προ πανδημίας. Σε επίπεδο χώρας η ζήτηση ξενοδοχειακών καταλυμάτων για διανυκτέρευση το 2021 απείχε από τα επίπεδα του 2019 παρουσιάζοντας μείωση 3,6%.

Διάγραμμα 7.9: Διανυκτερεύσεις ημεδαπών ανά περιφέρεια

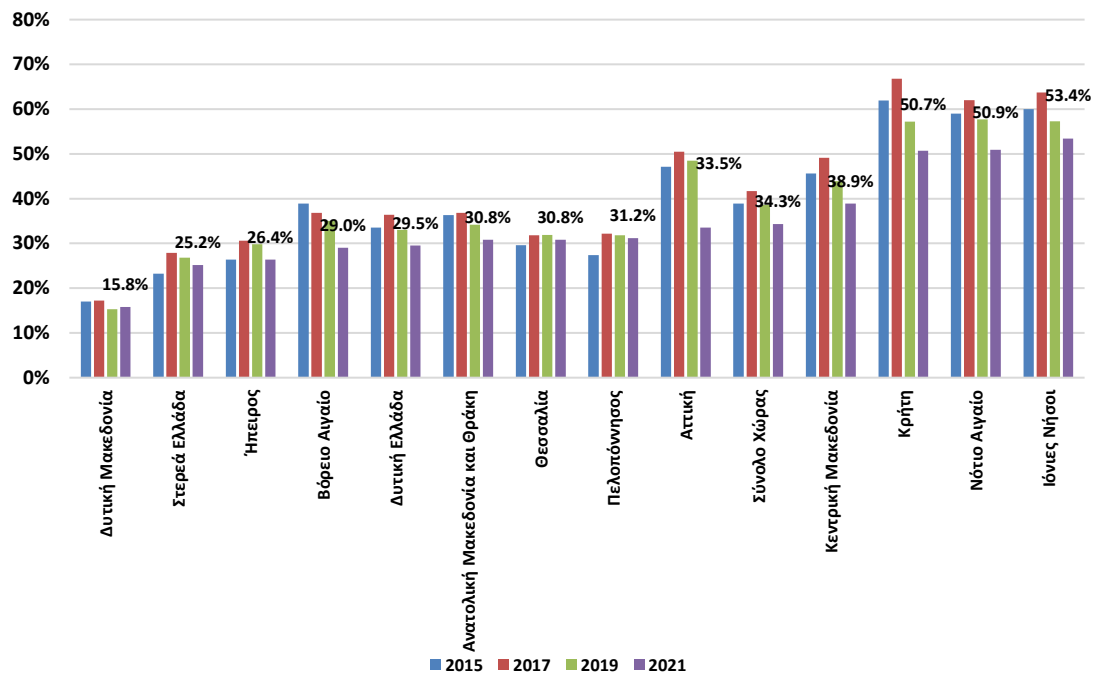

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Τα στοιχεία για την πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων, ανεξάρτητα από την χώρα προέλευσης των τουριστών που τα επιλέγουν (Διάγραμμα 7.10), είναι σχετικά σταθερά συγκρίνοντας την περίοδο 2015-2021. Ωστόσο η μεγαλύτερη μείωση στα ποσοστά πληρότητας παρατηρείται στις περιφέρειες της Θεσσαλίας (4,1%), της Δυτικής Μακεδονίας (7,1%) και της Στερεάς Ελλάδας (8,6%).

Ειδικά την χρονιά 2017, σημειώθηκε σημαντική αύξηση στην πληρότητα όλων των καταλυμάτων όλων των περιφερειών με τα μεγαλύτερα ποσοστά ξενοδοχειακής πληρότητας να σημειώνονται στην περιφέρεια της Κρήτης (66,8%), του Νοτίου Αιγαίου (62%) και των Ιονίων Νήσων (63,7%). Τα στοιχεία πληρότητας των ξενοδοχείων μετά το 2017 παρουσιάζουν σταδιακή μείωση σε όλες τις περιφέρειες με την μικρότερη μείωση να σημειώνεται στις περιφέρειες την Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Πελοποννήσου. Σε εθνικό επίπεδο, τα επίπεδα ξενοδοχειακής πληρότητας διαμορφώθηκαν στο 34,3%, ποσοστό χαμηλότερο από τα επίπεδα προ πανδημίας (2019).

Διάγραμμα 7.10: Πληρότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων ανά περιφέρεια

Πηγή: INSETE, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

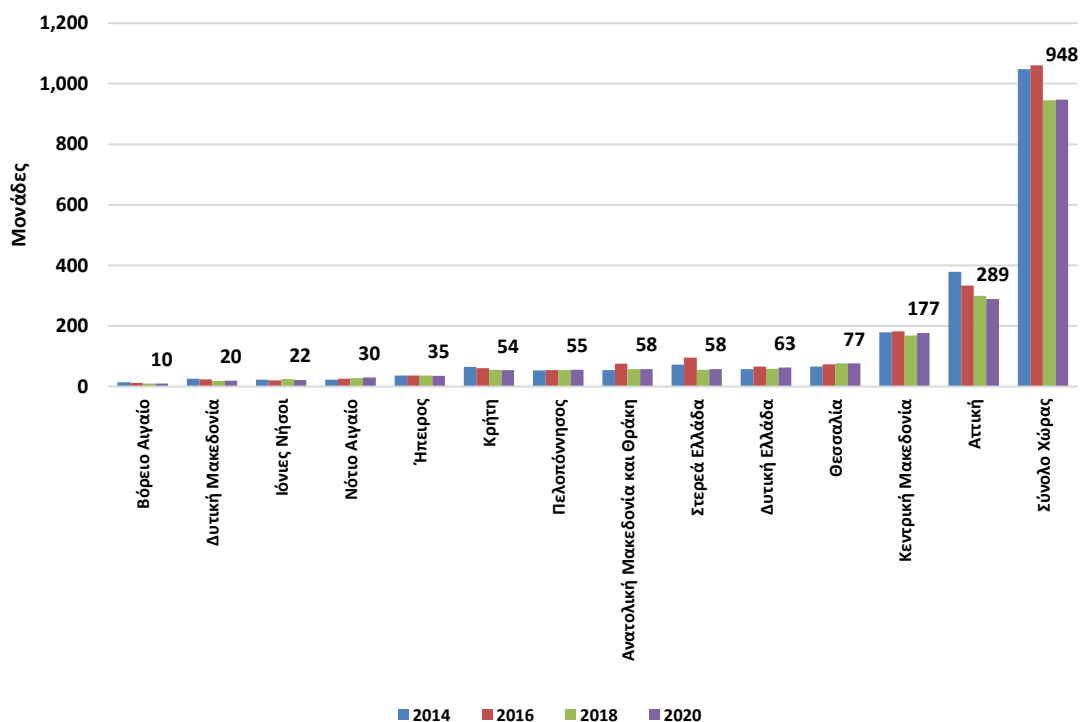
8. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

Περιβάλλον

Ο περιορισμός των βιομηχανικών και οικιακών αποβλήτων και η κατάλληλη επεξεργασία τους αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της προσπάθειας μείωσης των επιπτώσεων της ανθρωπογενούς δραστηριότητας στο περιβάλλον. Σε αυτό το πλαίσιο, η μετατροπή του γραμμικού οικονομικού μοντέλου στο μοντέλο μιας Κυκλικής Οικονομίας, η οποία προλαμβάνει την δημιουργία αποβλήτων περιορίζοντας τις περιπτώσεις υγειονομικής ταφής, προάγει την επαναχρησιμοποίηση των προϊόντων μέσω μεθόδων ανακύκλωσης εντός της παραγωγικής διαδικασίας.

Η εικόνα των ελληνικών περιφερειών ως προς τον αριθμό των μονάδων διαχείρισης αποβλήτων παρουσιάζεται σταθερή και ελαφρώς μειούμενη, σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (Διάγραμμα 8.1). Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2020, το μικρότερο ποσοστό ως προς το σύνολο των μονάδων διαχείρισης αποβλήτων της χώρας βρίσκεται στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου (1,1%), ενώ ακολουθούν οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας (2,1%) και Ιονίων Νήσων με 2,3%.

Διάγραμμα 8.1: Αριθμός μονάδων διαχείρισης αποβλήτων ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

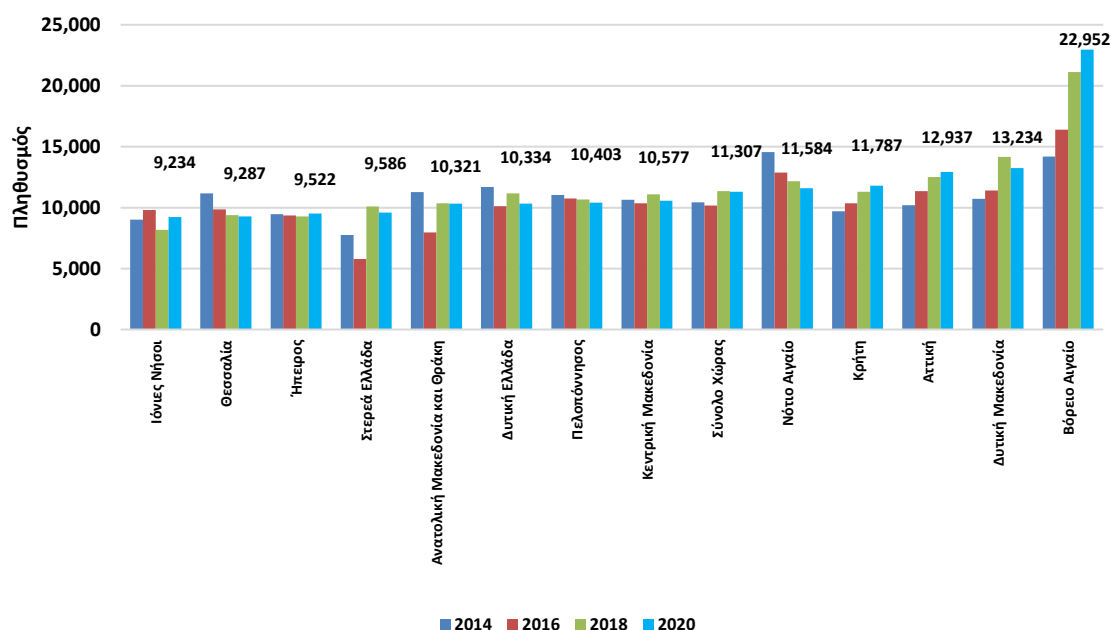
Όπως είναι αναμενόμενο, τα δύο μεγαλύτερα αστικά κέντρα στην χώρα, η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας και της Αττικής συγκεντρώνουν σχεδόν το 50% των μονάδων διαχείρισης αποβλήτων. Το υψηλό αυτό ποσοστό δικαιολογείται από τον υψηλό πληθυσμό σε σχέση με άλλες περιφέρειες γεγονός που αυξάνει την ποσότητα των παραγόμενων οικιακών αποβλήτων αλλά και την μεγάλη ποσότητα βιομηχανικών αποβλήτων αφού σε

αυτές τις δύο περιφέρειες συγκεντρώνεται ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων και βιομηχανιών. Η έντονη αστικοποίηση αυτών των περιφερειών παίζει σημαντικό ρόλο, δεδομένου του ότι μεγαλύτερες πόλεις και αστικές περιοχές, απαιτούν πιο πολύπλοκες λύσεις για τη διαχείριση των αποβλήτων. Άλλοι λόγοι έχουν να κάνουν με την οικονομική ανάπτυξη αυτών των περιφερειών χαρακτηριστικό που τις επιτρέπει να διαθέτουν καλύτερη υποδομή για τη διαχείριση των αποβλήτων, περιλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ανακύκλωσης.

Σε ορίζοντα εξαετίας, από το 2014 έως το 2020 οι περιφέρειες Πελοποννήσου (3,8%), Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (7,4%), Δυτικής Ελλάδας (8,6%) και Νοτίου Αιγαίου (30,4%) έχουν αυξήσει το δυναμικό τους σε μονάδες διαχείρισης αποβλήτων, ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες το έχουν περιορίσει, με την υψηλότερη αρνητική μεταβολή να παρουσιάζεται στις περιφέρειες της Αττικής (-23,7%), της Δυτικής Μακεδονίας (-23,1%) και του Βορείου Αιγαίου (-28,6%).

Ωστόσο, η επάρκεια των μονάδων διαχείρισης εξαρτάται από το βιομηχανικό δυναμικό και τον πληθυσμό της κάθε περιφέρειας με την έννοια ότι πιο πυκνοκατοικημένες περιφέρειες (οι οποίες συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό βιομηχανιών και νοικοκυριών) παράγουν περισσότερα απόβλητα και, ως εκ τούτου, έχουν ανάγκη από περισσότερες μονάδες διαχείρισης αποβλήτων.

Διάγραμμα 8.2: Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα διαχείρισης αποβλήτων

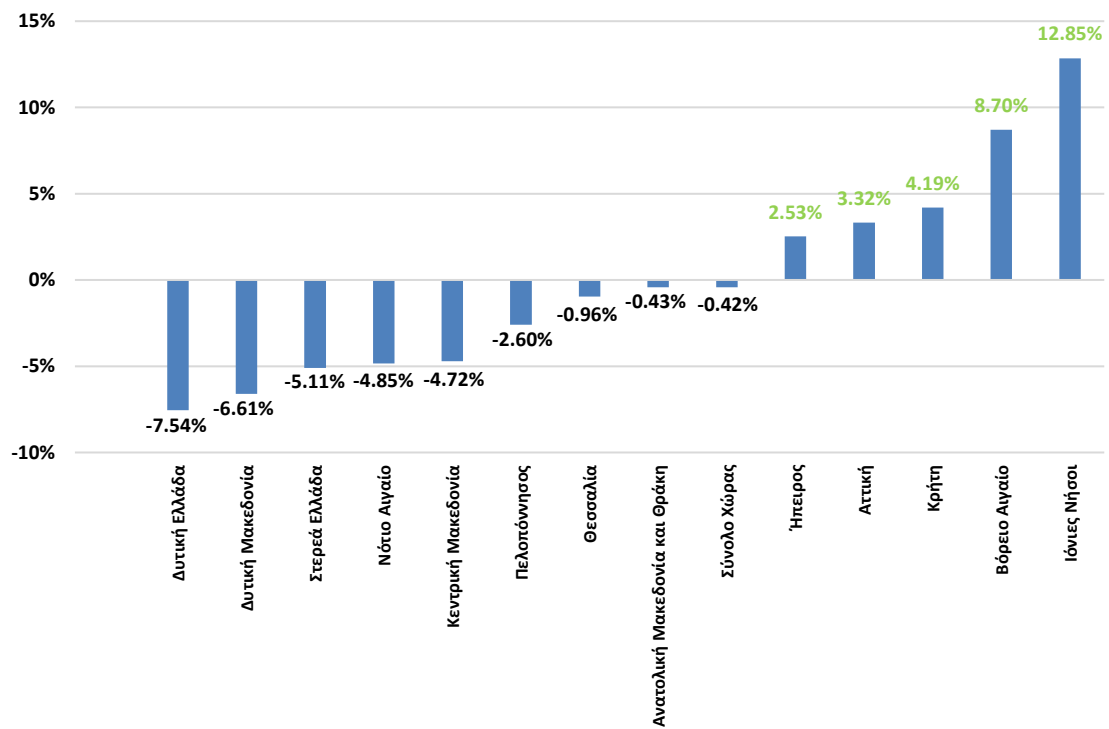

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σε αυτό το πλαίσιο και σύμφωνα με το Διάγραμμα 8.2, παρατηρείται ότι η περιφέρεια των Ιονίων Νήσων είναι καλύτερα εξοπλισμένη με μονάδες διαχείρισης αποβλήτων. Αντίθετα, η περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου φαίνεται να έχει λιγότερες από τις απαιτούμενες υποδομές συγκριτικά με τον πληθυσμό που κατοικεί στην περιφέρεια. Για την περίοδο 2018-2020 (Διάγραμμα 8.3), οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας, Δυτικής Μακεδονίας και η περιφέρεια της

Στερεάς Ελλάδας έχουν αυξήσει το δυναμικό τους σχετικά με τις μονάδες διαχείρισης αποβλήτων μειώνοντας τον πληθυσμό που εξυπηρετείται ανά μονάδα στην περιφέρεια κατά 7,54%, 6,61% και 5,11% αντίστοιχα. Στον αντίποδα, οι περιφέρειες των Ιονίων Νήσων, του Βορείου Αιγαίου και της Κρήτης έχουν μειώσει της μονάδες διαχείρισης αυξάνοντας τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό ανά μονάδα διαχείρισης κατά 12,85%, 8,7% και 4,19% αντίστοιχα.¹³

Διάγραμμα 8.3: Μεταβολή στην Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα διαχείρισης αποβλήτων, 2018-2020

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

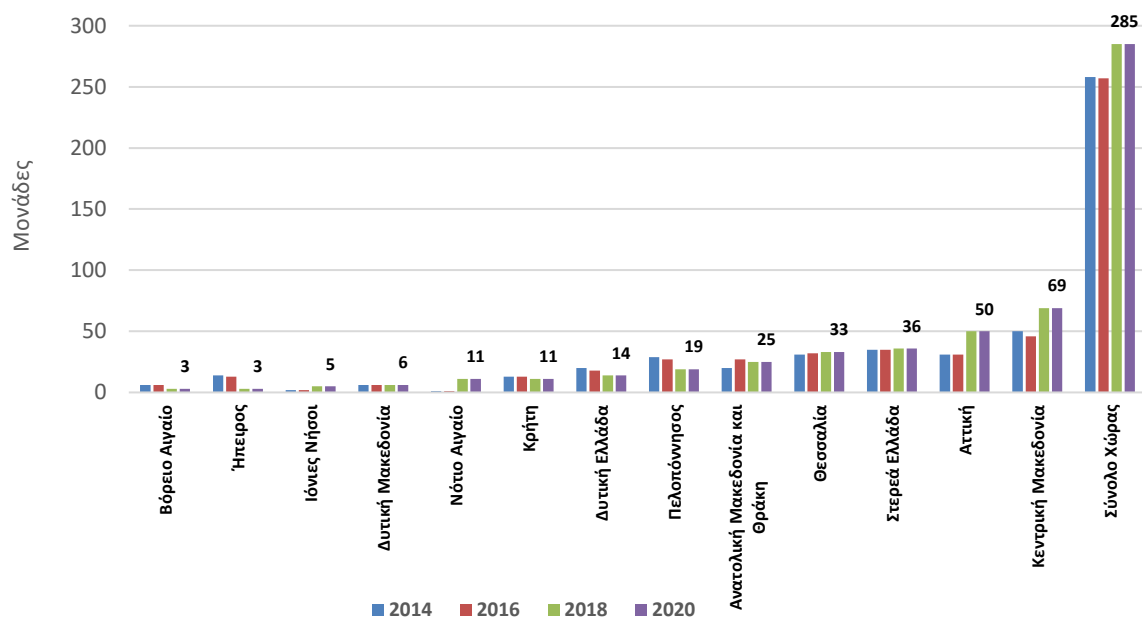
Στο γενικότερο πλαίσιο της διαχείρισης αποβλήτων η Ελλάδα¹⁴ ακολουθώντας την Οδηγία της ΕΕ, ιεραρχεί τις δράσεις διαχείρισης αποβλήτων. Η ιεράρχηση αυτή κατατάσσει τις δράσεις ανακύκλωσης και την ανάκτησης στην 3^η και 4^η θέση ως προς το πόσο επιθυμητές είναι για την προστασία του περιβάλλοντος με την πρόληψη και την επανάχρηση των αποβλήτων στην 1^η και 2^η θέση αντίστοιχα. Αφενός, με την ανακύκλωση εξοικονομούνται πολύτιμες πρώτες ύλες οι οποίες εναλλακτικά θα αποτελούσαν προϊόντα εισαγωγών, με σημαντικό οικονομικό και περιβαλλοντικό κόστος. Αφετέρου, η ανάκτηση αφορά την αποτέφρωση των αποβλήτων με στόχο την παραγωγή ενέργειας για τα νοικοκυριά και τις βιομηχανίες. Σε περιφερειακό επίπεδο, ο αριθμός μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης απορριμμάτων παρουσιάζεται σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία (Διάγραμμα 8.4) σχετικά

¹³ Σημειώνεται ότι ανάλυση σχετικά με την εξυπηρέτηση πληθυσμού ανά μονάδα διαχείρισης αποβλήτων υποθέτει ότι οι μονάδες ανά περιφέρεια έχουν κατά μέσο όρο την ίδια δυναμική

¹⁴ <http://www.opengov.gr/minenv/?p=11436>

σταθερός με μικρή αυξητική τάση κυρίως σε Θεσσαλία (11,6%), Στερεά Ελλάδα (12,6%), Αττική (17,5%) και Κεντρική Μακεδονία (24,2%). Το μικρότερο ποσοστό μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης απορριμμάτων ως προς το σύνολο της χώρας βρίσκεται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου (1,1%), Ηπείρου (1,1%) και Ιονίων Νήσων (1,8%).

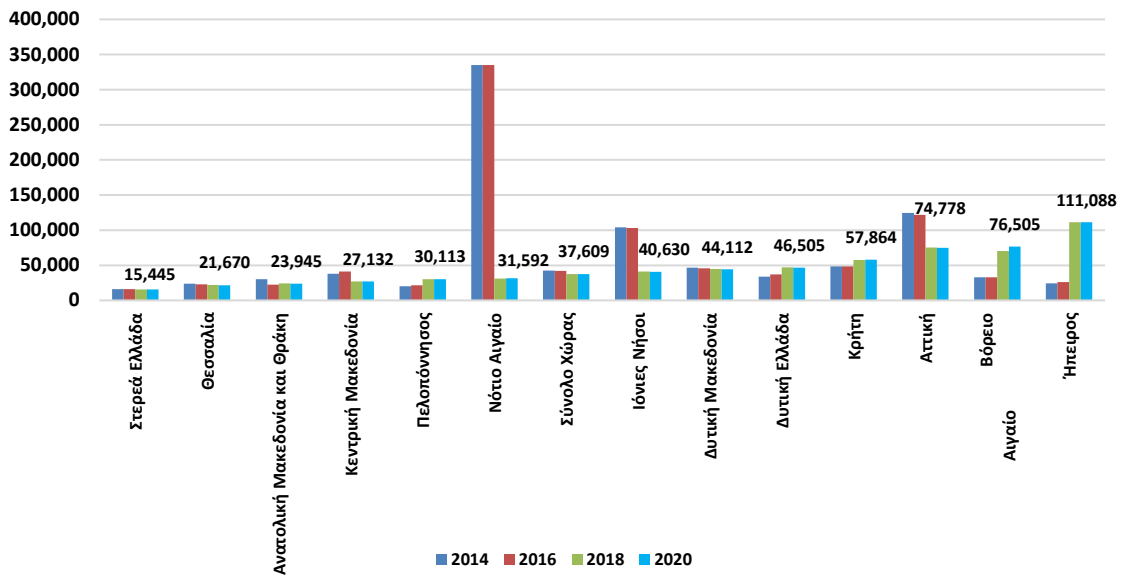
Διάγραμμα 8.4: Αριθμός μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης απορριμμάτων ανά περιφέρεια

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Την περίοδο 2014-2020, οι περιφέρειες που κατεύθυναν επενδύσεις για την δημιουργία νέων μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης είναι των Ιονίων Νήσων (150%), του Νοτίου Αιγαίου (η οποία αύξησε το δυναμικό της από 1 σε 11), της Θεσσαλίας (6%), της Στερεάς Ελλάδας (3%), της Αττικής (61%) και της Κεντρικής Μακεδονίας (38%), ενώ οι υπόλοιπες περιφέρειες μείωσαν τις εν λειτουργία μονάδες τους με μεγαλύτερη μείωση να καταγράφεται από τις περιφέρειες της Ηπείρου (-79%) και του Βορείου Αιγαίου (-50%).

Διάγραμμα 8.5: Εξυπηρέτηση πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα ανακύκλωσης-ανάκτησης

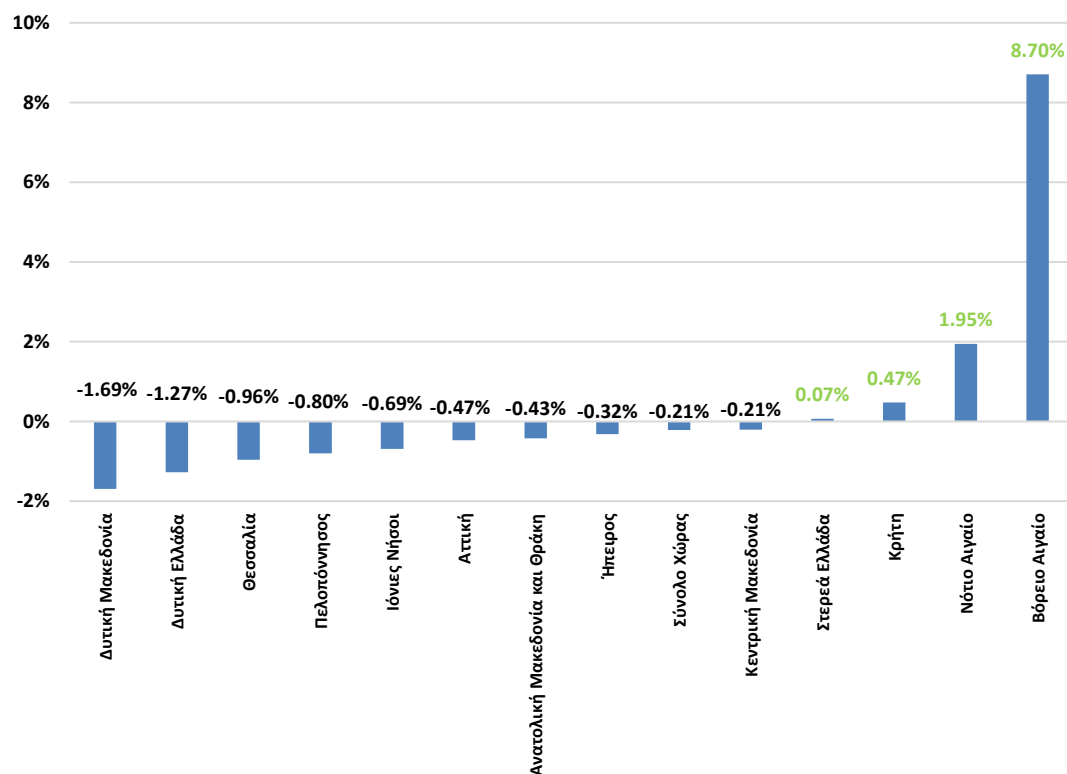

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Τα στοιχεία του πληθυσμού της κάθε περιφέρειας υποδεικνύουν (Διάγραμμα 8.5) ότι η Στερεά Ελλάδα, η Θεσσαλία και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη είναι διαχρονικά (2014-2020) καλύτερα εξοπλισμένες με μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης συγκριτικά με τον πληθυσμό που καλούνται να εξυπηρετήσουν σύμφωνα με τα στοιχεία του 2020. Σε επίπεδο χώρας, σημαντική μεταβολή του εξυπηρετούμενου πληθυσμού ανά μονάδα ανακύκλωσης και ανάκτησης πραγματοποιήθηκε την περίοδο 2016-2018, ωστόσο είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι η επάρκεια των εν ενεργεία μονάδων εξαρτάται από τις δημογραφικές μεταβολές της κάθε περιφέρειας και είναι σημαντικό αυτές οι δύο μεταβλητές να εξετάζονται παράλληλα.

Ειδικότερα, για την περίοδο 2018-2020 (Διάγραμμα 8.6) η μεγαλύτερη μεταβολή του εξυπηρετούμενου πληθυσμού σε σχέση με τις διαθέσιμες μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης παρατηρείται στην Δυτική Μακεδονία (-1,69%) και στην Δυτική Ελλάδα (-1,27%), η οποία όμως είναι αποτέλεσμα δημογραφικών μεταβολών. Στο σύνολο της χώρας ο αριθμός των μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης παραμένει σταθερός έτσι ώστε η μείωση του εξυπηρετούμενου πληθυσμού ανά μονάδα να οφείλεται στην συνολική δημογραφική συρρίκνωση.

Διάγραμμα 8.6. Μεταβολή στην Εξυπηρέτηση Πληθυσμού (άτομα) ανά μονάδα ανακύκλωσης-ανάκτησης από το 2018-2020

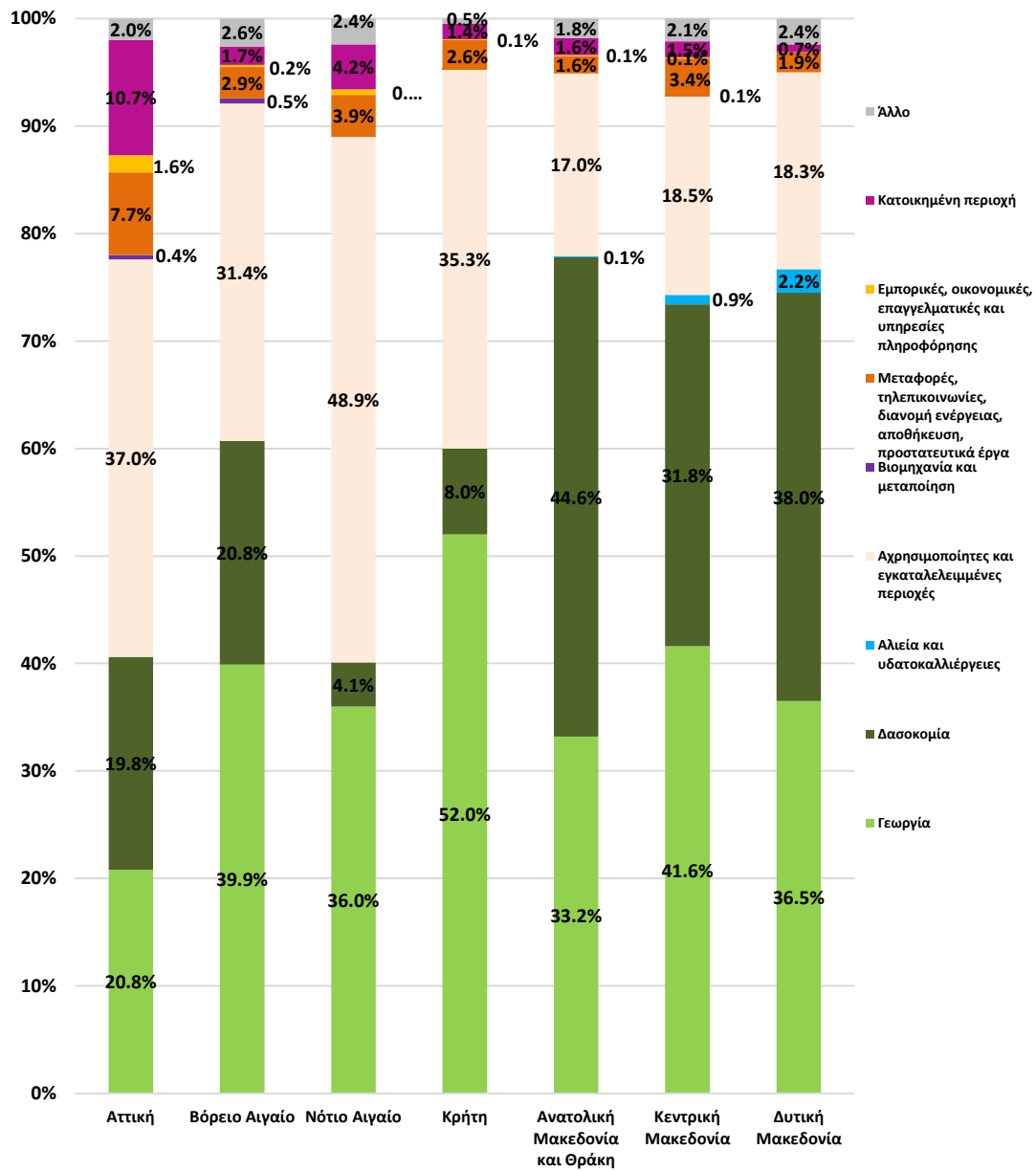
Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Χρήσεις Γης και Χωροταξία

Η μελέτη των χρήσεων γης κατά τη συγκριτική ανάλυση των περιφερειών της Ελλάδας είναι σημαντική για πολλούς λόγους. Αφενός, η χρήση της γης επηρεάζει την οικολογική ισορροπία και την ποιότητα του περιβάλλοντος μιας περιφέρειας. Αφετέρου, ο τρόπος χρήσης της γης επηρεάζει την οικονομία και την κοινωνία, καθώς πολλοί τομείς όπως η γεωργία, ο τουρισμός και κοινωνικές υποδομές-πολεοδομία εξαρτώνται από αυτό.

Ειδικότερα, η χωροταξία ασχολείται με την οργάνωση του χώρου όσον αφορά τον τρόπο που χρησιμοποιείται για διάφορες ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Περιλαμβάνει τη χωροθέτηση του τουρισμού, τη γεωργία, τις εμπορικές δραστηριότητες και άλλες χρήσεις. Σε περιφερειακό επίπεδο, οι χρήσεις γης για το έτος 2018 παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 8.7.

Διάγραμμα 8.7: Χρήσεις γης ανά περιφέρεια (2018)

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Εξετάζοντας μια πληθώρα χρήσεων γης, παρατηρείται ότι το ποσοστό χρήσεων γης για γεωργικές δραστηριότητες στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας, είναι μεγαλύτερο στην περιφέρεια της Κρήτης (52%). Το ποσοστό αυτό οφείλεται στο κλίμα της Κρήτης στην οποία οι ήπιοι χειμώνες και η άφθονη ηλιοφάνεια αλλά και εδαφικές συνθήκες ευνοούν την καλλιέργεια ποικίλων φυτών. Επιπλέον, η γεωργία αποτελεί μακρόχρονη παράδοση στην περιφέρεια και πολλές οικογένειες εξακολουθούν να ασχολούνται με τη γεωργία, διατηρώντας την ως βασική δραστηριότητα. Μαζί με τα χαρακτηριστικά αυτά συμβάλλει και η καλή φήμη που έχουν τα κρητικά γεωργικά προϊόντα στους καταναλωτές όπως το

ελαιόλαδο, το κρασί, τα φρούτα και τα λαχανικά, ενισχύοντας την οικονομία και την παραγωγή εσόδων για την περιφέρεια.

Αντίθετα, το μικρότερο ποσοστό συναντάται στην Ήπειρο (20,6%) λόγω της ορεινής γεωμορφολογίας του εδάφους, και στην Αττική (20,8%) λόγω της έντονης αστικοποίησης. Στο σύνολο της χώρας, το ποσοστό χρήσεων γης για γεωργικές δραστηριότητες βρίσκεται στο 36,8%, λίγο χαμηλότερα από το ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27 (39,1%). Σημειώνεται ότι από όλες τις περιφέρειες της ελληνικής επικράτειας το Βόρειο Αιγαίο παρουσιάζει σχεδόν ίδιο ποσοστό με την ΕΕ-27, με ποσοστό γεωργικών χρήσεων γής 39,9%.

Οι χρήσεις γης σχετικά με την **δασοκομία**, αφορούν δραστηριότητες διατήρησης, βελτίωσης και εκμετάλλευσης των δασών και την παραγωγή φυσικών προϊόντων όπως τα φρούτα, τα καυσόξυλα, η ξυλεία και άλλα. Το μεγαλύτερο ποσοστό γης που χρησιμοποιείται σε δασοκομικές δραστηριότητες εντοπίζεται στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (44,6%) με τα δάση της Ελατιάς στην Δράμα, το Μεγάλο Δάσος στα Στενά του Νέστου, την Ορεινή Ξάνθη, το Δασοχώρι της Ξάνθης, τα δάση της Σαμοθράκης κ.α. Το μικρότερο ποσοστό συναντάται στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (4,1%) και Κρήτης (8%). Σε επίπεδο χώρας, σύμφωνα με τα δεδομένα του 2018 το 28,6% της ελληνικής επικράτειας χρησιμοποιείται για δασοκομικές δραστηριότητες με ποσοστό λίγο χαμηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27 (35,9%)¹⁵.

Οι χρήσεις γης σχετικά με την **αλιεία** και την υδατοκαλλιέργεια¹⁶ σε επίπεδο χώρας απασχολούν το 0,6% της γης της επικράτειας, ποσοστό λίγο μεγαλύτερο από το 0,5% για την ΕΕ-27. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία το μεγαλύτερο ποσοστό εντοπίζεται στην Δυτική Μακεδονία (2,2%) με αλιεύματα πέστροφες, κυπρίνους, ψάρια υφάλμυρων νερών, κ.α αλλά και στην Δυτική Ελλάδα (2,1%) στην θαλάσσια ζώνη του Αστακού στην Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας.

Οι **αχρησιμοποίητες και εγκαταλελειμμένες περιοχές** στο σύνολο της χώρας απασχολούν το 28% του ποσοστού της γης, το οποίο είναι πολύ μεγαλύτερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27 (14,8%). Σε περιφερειακό επίπεδο, οι περισσότερες αχρησιμοποίητες περιοχές βρίσκονται στις περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (48,9%) και της Ηπείρου (40,9%), δεδομένης της γεωμορφολογίας του εδάφους αυτών. Αντίθετα, οι περιφέρειες με Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (17%), Κεντρικής Μακεδονίας (18,5%) και Δυτικής Μακεδονίας (18,3%) κατέχουν το μικρότερο ποσοστό αχρησιμοποίητων και εγκαταλελειμμένων περιοχών συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες – ωστόσο κι αυτές ξεπερνούν σε ποσοστό τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Οι χρήσεις γης που αφορούν σε **δίκτυα όπως μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, διανομή ενέργειας, αποθήκευση** και άλλα προστατευτικά έργα στο σύνολο της χώρας αποτελούν το

¹⁵ Σημειώνεται ότι οι χρήσεις γης για δασικές εκτάσεις δεν αποκαταρτίζονται έπειτα από δασικές πυρκαγιές. Συγκεκριμένα, η πληγείσα δασική περιοχή κηρύσσεται αναδασωτέα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (παρ. 3 του άρθρ. 117 Συντάγματος).

¹⁶ Η χρήση γης για αλιεία και υδατοκαλλιέργειες περιλαμβάνουν μόνο τις εκτάσεις οι οποίες χρησιμοποιούνται για τη εκτροφή ή καλλιέργεια υδρόβιων οργανισμών με την χρήση διαφόρων τεχνικών, με σκοπό την αύξηση της παραγωγής των εν λόγω οργανισμών, πέρα των φυσικών ικανοτήτων του περιβάλλοντος. Το ποσοστό χρήσεων γης για ιχθυοκαλλιέργειες αφορά κυρίως την ηπειρωτική Ελλάδα δεδομένου του ότι η παράκτια αλιεία σε περιοχές της νησιωτικής Ελλάδας πραγματοποιείται θαλάσσιες περιοχές μη αυστηρά ορισμένες για αλιευτικές δραστηριότητες.

2,5% των συνολικών χρήσεων γης λίγο χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27 ο οποίος βρίσκεται στο 3%. Στην περιφερειακή διάσταση, η Αττική (7,7%), το Νότιο Αιγαίο (3,9%) και η Κεντρική Μακεδονία (3,4%) βρίσκονται πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27, ενώ οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (1,6%), της Ηπείρου (1,2%) και της Πελοποννήσου (1,7%) βρίσκονται κάτω από τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Επιπλέον αναφορικά με τις χρήσεις γης για **εμπορικές, οικονομικές, επαγγελματικές δραστηριότητες** καθώς και για υπηρεσίες πληροφόρησης, οι περιφέρειες Αττικής (1,6%), Νοτίου Αιγαίου (0,5%) και Ιονίων Νήσων (0,4%) παρουσιάζουν την μεγαλύτερη ποσοστιαία έκταση, δεδομένων των εκτεταμένων αστικών και τουριστικών δραστηριοτήτων τους αντίστοιχα. Σε επίπεδο χώρας, η Ελλάδα βρίσκεται στον μέσο όρο της ΕΕ-27, ενώ όλες οι υπόλοιπες περιφέρειες παρουσιάζουν ποσοστό για δίκτυα και υπηρεσίες μεταξύ 0,1-0,2%.

Η **χρήση γης για κατοικίες** στο σύνολο της χώρας βρίσκεται στο 1,7% αρκετά χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο της ΕΕ-27 (2,9%) ενώ μεγαλύτερο ποσοστό παρουσιάζουν οι περιφέρειες της Αττικής (10,7), του Νοτίου Αιγαίου (4,2%) και των Ιωνίων Νήσων (4,3%). Τα χαμηλότερα ποσοστά κατοικημένων περιοχών βρίσκονται στην Ήπειρο (0,6%) λόγω του ορεινού της αναγλύφου και της Δυτικής Μακεδονίας (0,7%).

Τέλος, οι χρήσεις γης που αφορούν **μεταποιητικές και βιομηχανικές δραστηριότητες** σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat σημειώνουν μεγαλύτερο ποσοστό στην περιφέρεια του Βόρειου Αιγαίου (0,5%), και στην περιφέρεια της Αττικής (0,4%). Τα μικρότερα ποσοστά (0,1%) παρατηρούνται στις περιφέρειες Πελοποννήσου, Ηπείρου, Κεντρικής Μακεδονίας και Κρήτης. Για τις υπόλοιπες περιφέρειες η Eurostat δεν έχει δημοσιεύσει τα σχετικά στοιχεία, ωστόσο η ΕΛΣΤΑΤ μέσω διαφορετικής κατηγοριοποίησης¹⁷ σημειώνει ποσοστά χρήσεων γης για βιομηχανικές και εμπορικές ζώνες στα επίπεδα του 12,3% για την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 5,6% για τη Δυτική Μακεδονία, 0,4% για τα Ιόνια Νησιά, 4,3% για την Δυτική Ελλάδα, 4,8% για την Στερεά Ελλάδα και 7,3% για το Νότιο Αιγαίο σε σχέση με το Σύνολο της Χώρας. Σε εθνικό επίπεδο, το 0,1% της έκτασης της επικράτειας φιλοξενεί βιομηχανικές και μεταποιητικές δραστηριότητες ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι χρήσεις γης για βιομηχανία και μεταποίηση ανέρχονται στο 2% του συνόλου του ευρωπαϊκού χώρου.

¹⁷ Τα στοιχεία αφορούν την Κατανομή της έκτασης της Ελλάδος κατά βασικές κατηγορίες χρήσης/κάλυψης, κατά περιφέρεια και νομό σύμφωνα σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (2000), σε χιλιάδες στρέμματα.

Συμπερασματικά, οι πολιτιστικές δραστηριότητες συμβάλλουν στην προβολή και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς καθώς ενισχύουν την ποιότητα ζωής, ενθαρρύνουν τη δημιουργικότητα και συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των περιφερειών. Οι χρήσεις γης για πολιτισμό και τέχνες είναι υψηλότερη σε περιφέρειες με μεγάλα αστικά κέντρα. Η επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία όλων των περιφερειών περιορίστηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, ωστόσο σημείωσαν σημαντική ανάκαμψη τα επόμενα χρόνια. Ο τουρισμός όπως ήταν αναμενόμενο επηρεάστηκε αρνητικά από την πανδημία, ενώ μετά το 2021 οι επισκέψεις αρχίζουν να ανακάμπτουν. Συγκεκριμένα, οι περιφέρειες της Πελοποννήσου, της Κρήτης, του Νοτίου Αιγαίου και της Αττικής παραμένουν υψηλά στις προτιμήσεις των τουριστών.

Όσον αφορά στη διαχείριση των αποβλήτων, η Ελλάδα εμφανίζει διαφορές ανά περιφέρεια, ενώ ο πληθυσμός και η οικονομική ανάπτυξη επηρεάζουν την ανάγκη για αυτές τις μονάδες. Ορισμένες περιφέρειες αυξάνουν τις μονάδες διαχείρισης (κυρίως περιφέρειες με μεγάλα αστικά κέντρα), ενώ άλλες τις μειώνουν. Τέλος, η μελέτη των χρήσεων γης στις περιφέρειες της Ελλάδας είναι σημαντική λόγω των επιπτώσεών τους στο φυσικό περιβάλλον, στην οικονομία και στην κοινωνία. Η Κρήτη παρουσιάζει υψηλά επίπεδα χρήσεων γης για γεωργία λόγω καταλλήλων κλιματικών και εδαφικών συνθηκών. Η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη παρουσιάζει το υψηλότερο επίπεδο χρήσεων γης για δασοκομία, ενώ η Δυτική Ελλάδα και η Δυτική Μακεδονία σημειώνουν υψηλά ποσοστά χρήσεων γης για αλιεία και υδατοκαλλέργιες. Οι αχρησιμοποίητες περιοχές είναι υψηλές σε Νότιο Αιγαίο και Ήπειρο λόγω της γεωμορφολογίας, ενώ οι χρήσεις γης για μεταφορές και υπηρεσίες είναι υψηλές στην Αττική, στο Νότιο Αιγαίο και στην Κεντρική Μακεδονία. Σχετικά με την χρήση γης για κατοικίες τα ποσοστά είναι υψηλά σε Αττική, Νότιο Αιγαίο και Ιόνια Νησιά, ενώ οι χρήσεις γης για βιομηχανικές δραστηριότητες είναι υψηλές στο Βόρειο Αιγαίο και στην Αττική.

9. ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Αττική

- **Πρωτεύουσα:** Αθήνα
- **Πληθυσμός (2022):** 3.806.550 (36% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €23.000 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 10.0% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 45,4 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Αττική είναι η πληθυσμιακά μεγαλύτερη και πυκνότερη περιφέρεια της χώρας. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, παρουσίασε από το 2010 έως το 2022 μια πληθυσμιακή μείωση της τάξεως του 4,9%, η οποία ήταν μικρότερη από τη μείωση που καταγράφηκε σε εθνικό επίπεδο κατά την ίδια περίοδο. Εντούτοις, η μείωση αυτή υπήρξε η μεγαλύτερη περιφερειακή μείωση σε απόλυτους αριθμούς (περίπου 600.000 λιγότερα άτομα). Επίσης, αναφορικά με το φύλο, παρατηρείται πως στην Αττική ο αριθμός των ανδρών μειώθηκε περισσότερο από αυτόν των γυναικών. Παράλληλα, καταγράφεται μια συνεχής επιδείνωση σε όρους πληθυσμιακής γήρανσης, καθώς ο λόγος εξάρτησης των ηλικιωμένων αυξήθηκε κατά 32,5 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 2010 και 2022. Οι τάσεις αυτές συνδέονται και με τη μείωση του πληθυσμού παραγωγικής ηλικίας, δηλαδή των ατόμων ηλικίας 25-64 ετών.

Οικονομική δραστηριότητα

Σε όρους **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Αττικής διαμορφώνει κατά μεγάλο βαθμό τα συνολικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας: συνεισφέρει σχεδόν το μισό του συνολικού εγχώριου ΑΕΠ, πάνω από το ένα τρίτο των συνολικών εγχώριων επενδύσεων και πάνω από το μισό των συνολικών εγχώριων εξαγωγών αγαθών. Ενδεικτικά, στην περιφέρεια Αττικής καταγράφεται το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των περιφερειών το 2021, ενώ και πριν το ξέσπασμα της πανδημίας η Αττική παρουσίαζε έναν ισχυρό ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ, καθώς και ένα θετικό ρυθμό μεγέθυνσης των επενδύσεων. Ωστόσο, δεν κατόρθωσε να ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ, όπως και της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) το 2021. Ιδιαίτερα ανησυχητικό για την αναπτυξιακή δυναμική της Αττικής είναι το υψηλό αρνητικό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών, καθώς και το αρνητικό ισοζύγιο αγαθών.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Αττικής εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλές επιδόσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε τομείς της **επιχειρηματικότητας**, όπως αυτές αποτυπώνονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, στις επιχειρήσεις της περιφέρειας Αττικής το 2019, απασχολήθηκε ανά επιχείρηση σχεδόν διπλάσιος αριθμός εργαζομένων, ενώ και ο κύκλος εργασιών ανά επιχείρηση είναι σχεδόν τετραπλάσιος σε σχέση με το αντίστοιχα μεγέθη της δεύτερης μεγαλύτερης σε αριθμό επιχειρήσεων περιφέρειας, δηλαδή της Κεντρικής Μακεδονίας. Επίσης, μόνο στην περιφέρεια Αττικής, ο δείκτης περιφερειακής ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, καθώς και το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην επιστήμη και την τεχνολογία, είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα μεγέθη στο σύνολο της χώρας.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Αττικής εμφανίζει ιδιαίτερα υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες και σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**. Οι επιδόσεις αυτές καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Αττική το 2022 εμφανίζονται οι υψηλότερες καταθέσεις αλλά και ροές επιχειρηματικών δανείων ως προς το ΑΕΠ, καθώς και ο δεύτερος υψηλότερος αριθμός τραπεζικών λογαριασμών ανά κάτοικο.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει το υψηλότερο μερίδιο απασχόλησης στη χώρα και την ισχυρότερη αύξησή του την περίοδο 2001-2022. Επίσης, παρουσιάζει το υψηλότερο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης πανελλαδικά την περίοδο 1999-2022 και το χαμηλότερο μερίδιο αυτοαπασχολούμενων και βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση. Επιπλέον, καταγράφει τα υψηλότερα μέσα ποσοστά απασχολούμενων στη χώρα την περίοδο 2008-2022 στους κλάδους Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, Πληροφορικής-Επικοινωνιών, Χρηματοοικονομικών-Ασφαλιστικών δραστηριοτήτων, Επαγγελματικών-Επιστημονικών-Τεχνικών δραστηριοτήτων, Τεχνών-Διασκέδασης-Ψυχαγωγίας, Δημόσιας διοίκησης, Χονδρικού-Λιανικού εμπορίου-Τουρισμού, Βιομηχανίας και Κατασκευών. Την περίοδο 2008-2013, το ποσοστό ανεργίας παρουσίασε την υψηλότερη άνοδο και διαμορφώθηκε το 2013 επάνω από το εθνικό ποσοστό, ενώ το 2022 παρουσίασε την ισχυρότερη πτώση και διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 στην περιφέρεια καταγράφεται το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα. Η Αττική παρουσιάζει την περίοδο 1999-2022 το υψηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2), το χαμηλότερο στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) και το τρίτο χαμηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4). Τέλος, εμφανίζει τις υψηλότερες θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων της περιόδου 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Αναφορικά με τον τομέα **κοινωνικής ένταξης και την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες**, η περιφέρεια Αττικής βρισκόταν το 2020 στην πρώτη θέση της κατάταξης των περιφερειών

όσον αφορά το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών. Καθώς το 2020 ήταν η πρώτη χρονιά επιβολής περιοριστικών μέτρων για την αναχαίτιση της πανδημίας, πιο αντιπροσωπευτικό έτος μπορεί να θεωρηθεί το 2019, όπου η Αττική βρίσκεται στην τρίτη θέση μετά τις περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων. Στην Αττική καταγράφεται το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας, τόσο πριν όσο και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Όταν στον ορισμό προστεθεί και η διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού, η Αττική βρίσκεται στην τέταρτη χαμηλότερη θέση της σχετικής κατάταξης των περιφερειών. Μεγαλύτερο περιθώριο σύγκλισης προς τον εθνικό μέσο όρο παρουσιάζεται σε όρους εισοδηματικής ανισότητας ενώ, αντίθετα, η Αττική καταγράφει τις καλύτερες επιδόσεις ανάμεσα στις περιφέρειες αναφορικά με το χάσμα απασχόλησης των φύλων. Στον τομέα της υγείας, στην Αττική παρουσιάζεται η μεγαλύτερη συγκέντρωση διαθέσιμων κλινών σε νοσηλευτικά ιδρύματα, καθώς και ιατρών. Τέλος, στην Αττική καταγράφεται το δεύτερο μικρότερο ποσοστό μη εξυπηρετούμενων αναγκών για ιατρική φροντίδα μετά την Κρήτη. Εντούτοις, τα προβλήματα πρόσβασης είναι ιδιαίτερα αυξημένα σε σχέση με τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στις **τέχνες και τον πολιτισμό**, η περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει υψηλές επιδόσεις σε σχετικούς δείκτες που είναι διαθέσιμοι σε περιφερειακό επίπεδο: ενδεικτικά, καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής και, κατ' επέκταση, σημειώνει και τα μεγαλύτερα ποσοστά σε επίπεδο απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού.

Στον τομέα του **τουρισμού**, το 2019 η Αττική ήταν η περιφέρεια με τους περισσότερους επισκέπτες σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία. Ωστόσο, η πανδημία έπληξε σημαντικά τη σχετική επισκεψιμότητα η οποία σημείωσε σημαντική μείωση ενώ τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία (2022) δείχνουν ότι η προσέλευση δεν έχει ακόμη επανέλθει στα προ πανδημίας επίπεδα. Επιπλέον, η περιφέρεια της Αττικής βρίσκεται στην τρίτη θέση στις αφίξεις αλλοδαπών τουριστών και δεύτερη στις αφίξεις ημεδαπών τουριστών, ενώ αποτελεί την πρώτη επιλογή για διανυκτέρευση για τους ημεδαπούς σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς τους **περιβαλλοντικούς δείκτες**, ενδεικτικά αναφέρεται πως η περιφέρεια της Αττικής συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό μονάδων διαχείρισης αποβλήτων, εφόσον αποτελεί και την πιο πυκνοκατοικημένη περιφέρεια (αποτελεί κατά 10% κατοικημένη περιοχή). Αναφορικά με τις μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης βρίσκεται σε δεύτερη θέση στη σχετική κατάταξη, μετά την περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας.

Ως προς τις **χρήσεις γης**, διαθέτει το μεγαλύτερο ποσοστό γης που χρησιμοποιείται για δίκτυα μεταφορών και τηλεπικοινωνιών, τη διανομή ενέργειας, την αποθήκευση και για προστατευτικά έργα, ενώ σημειώνει και το μεγαλύτερο ποσοστό σε χρήσεις γης για εμπορικές δραστηριότητες και υπηρεσίες πληροφόρησης.

Βόρειο Αιγαίο

- **Πρωτεύουσα:** Μυτιλήνη
- **Πληθυσμός (2022):** 195.229 (2% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €11.100 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 11.5% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 45,7 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Το Βόρειο Αιγαίο παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια μια ηπιότερη επιδείνωση σε όρους δημογραφικών τάσεων σε σχέση με άλλες ελληνικές περιφέρειες. Όπως και η υπόλοιπη νησιωτική Ελλάδα, το Βόρειο Αιγαίο σημείωσε μία από τις μικρότερες πληθυσμιακές μειώσεις κατά την τελευταία 12ετία. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση του πληθυσμού που παρουσιάστηκε κατά την περίοδο 1990-2010 (της τάξεως του 1,66%) αντισταθμίστηκε από μια μείωση περίπου 2,5 ποσοστιαίων μονάδων την τελευταία 12ετία. Η εν λόγω μείωση έχει και μια έμφυλη διάσταση με το ποσοστό της μείωσης των γυναικών στον πληθυσμό για την περίοδο 2010-2022 να είναι περίπου διπλάσιο από αυτό των ανδρών (3,4% και 1,6% αντίστοιχα). Η περιφέρεια βρίσκεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο σχετικά με το λόγο πληθυσμιακής εξάρτησης στην τρίτη ηλικία (περίπου 40%), αλλά παράλληλα σημειώνει και την μικρότερη αύξηση του λόγου κατά την τελευταία 12ετία. Ως αποτέλεσμα, η ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού της περιφέρειας του Βορείου Αιγαίου δεν έχει αλλάξει ριζικά τα τελευταία χρόνια.

Οικονομική δραστηριότητα

Σε βασικούς τομείς της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον εθνικό μέσο όρο, καθώς αποτελεί την περιφέρεια με τη μικρότερη συνεισφορά στο εθνικό ΑΕΠ αλλά και με το μικρότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 2021. Ενδεικτικά, η περιφέρεια καταγράφει τη δεύτερη μεγαλύτερη μείωση των επενδύσεων μεταξύ των περιφερειών το διάστημα 2017-2019, καθώς και τη μεγαλύτερη μείωση των εξαγωγών αγαθών το διάστημα 2017-2021. Στις θετικές τάσεις, η περιφέρεια κατέγραψε έναν υψηλότερο του συνόλου της οικονομίας ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ πριν την πανδημία, ενώ κατορθώσε σχεδόν να ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ της το 2021.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών και σε τομείς της **επιχειρηματικότητας**, όπως αποτυπώνονται μέσα από δείκτες που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου βρίσκεται στην όγδοη θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα

σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, παρουσιάζοντας παράλληλα αρνητικό ρυθμό μεταβολής του δείκτη μεταξύ των ετών 2019 και 2022. Επίσης, στη συγκεκριμένη περιφέρεια καταγράφηκε η μικρότερη αύξηση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων το διάστημα 2017-2019.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Από την άλλη πλευρά, η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου εμφανίζει επίδοση κοντά στον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στο Βόρειο Αιγαίο το 2022 εμφανίζεται ο τρίτος λόγος τραπεζικών καταθέσεων ως προς το ΑΕΠ, αλλά και ο χαμηλότερος λόγος ροών επιχειρηματικών δανείων ως προς το ΑΕΠ.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου έχει το χαμηλότερο μερίδιο στη συνολική απασχόληση της χώρας, ενώ την περίοδο 2001-2022 αυτή παρουσίασε την τέταρτη υψηλότερη αύξηση. Επιπρόσθετα, την περίοδο 1999-2022, το μέσο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης ήταν το έκτο χαμηλότερο μεταξύ των περιφερειών, των αυτοαπασχολούμενων το τρίτο υψηλότερο και των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση το έκτο χαμηλότερο. Το ποσοστό ανεργίας την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 17,3 π.μ. (πέμπτη χαμηλότερη άνοδος) και διαμορφώθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 μειώθηκε κατά 10,5 π.μ. (πέμπτη ηπιότερη πτώση), και διαμορφώθηκε σε χαμηλότερο από το εθνικό ποσοστό ανεργίας. Το 2022, η περιφέρεια κατέγραφε το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα μετά την Αττική και το Νότιο Αιγαίο. Την περίοδο 1999-2022, το μέσο ποσοστό ανεργίας στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) ήταν το πέμπτο χαμηλότερο μεταξύ των περιφερειών, στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) το τέταρτο χαμηλότερο και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) το τρίτο υψηλότερο. Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 διαμορφώθηκαν σε 0,9 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο (δεύτερη χαμηλότερη αύξηση).

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Αναφορικά με την **κοινωνική ένταξη και την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες**, στο Βόρειο Αιγαίο παρουσιάζονται περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο σε όρους κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, αλλά και της επίδρασης των κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην των συντάξεων) στη μείωση του ποσοστού φτώχειας. Παράλληλα, οι διαθέσιμοι δείκτες για την φτώχεια, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την εισοδηματική ανισότητα δεν παρουσιάζουν αξιοσημείωτες αποκλίσεις από τον εθνικό μέσο όρο. Επιπλέον, πολύ καλές είναι οι επιδόσεις της περιφέρειας στο προσδόκιμο επιβίωσης του πληθυσμού της (πρώτη θέση στην κατάταξη των περιφερειών), αλλά και στο χάσμα απασχόλησης των φύλων (τρίτο μικρότερο χάσμα ανάμεσα στις περιφέρειες μετά την Αττική και την Ήπειρο). Σημαντικά περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο παρατηρούνται στις διαθέσιμες κλίνες σε νοσηλευτικά ιδρύματα αλλά και στους ιατρούς, σε αναλογία με τον πληθυσμό της. Κατ' αναλογία, οι αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα

είναι στο Βόρειο Αιγαίο είναι σε αρκετά υψηλό επίπεδο (τρίτο υψηλότερο ποσοστό μετά τις Ιόνιες Νήσους και την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη).

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Ός προς επιλεγμένους δείκτες για τον **πολιτισμό και τις τέχνες**, αναφέρεται ενδεικτικά πως οι χρήσεις γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου είναι κοντά στο μέσο όρο της χώρας. Εντούτοις, σημειώνεται ποσοστό απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού αρκετά χαμηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο σύμφωνα με τα στοιχεία του 2021.

Αναφορικά με τον **τουρισμό**, η περιφέρεια σημειώνει σχετικά γρήγορη ανάκαμψη έπειτα από το πρώτο και δεύτερο χρόνο της πανδημίας συγκριτικά με τα επίπεδα του 2019, ως προς την επισκεψιμότητα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Υπάρχουν επίσης σημαντικά περιθώρια σύγκλισης αναφορικά με τις αφίξεις και διανυκτερεύσεις ημεδαπών και αλλοδαπών, οι οποίες βρίσκονται σε χαμηλά επίπεδα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ός προς το **περιβάλλον** και τους σχετικούς δείκτες που είναι διαθέσιμοι σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια παρουσιάζει την μικρότερη συγκέντρωση μονάδων διαχείρισης αποβλήτων ανάμεσα στις περιφέρειες για το 2020, ενώ η ίδια κατάταξη προκύπτει και από τα στοιχεία για τις μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης.

Ός προς τις **χρήσεις γης**, το Βόρειο Αιγαίο παρουσιάζει σημαντικό ποσοστό εκτάσεων για βιομηχανικές και μεταποιητικές δραστηριότητες – μεγαλύτερο από το μέσο όρο της χώρας σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat. Τα υπόλοιπα ποσοστά χρήσεων γης παρατηρούνται κοντά στον μέσο όρο του συνόλου της χώρας.

Νότιο Αιγαίο

- **Πρωτεύουσα:** Ερμούπολη
- **Πληθυσμός (2022):** 327.517 (3% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €17.200 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 11,1% (εθνικό ποσοστό: 12,4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 43,2 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Την τελευταία 12ετία, καταγράφηκαν αρνητικές **δημογραφικές τάσεις** στο σύνολο της Ελλάδας με τον πληθυσμό να συρρικνώνεται στις 12 από τις 13 περιφέρειες της χώρας. Ανάμεσα στις χώρες που σημείωσαν πληθυσμιακή μείωση κατά την περίοδο αυτή, η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου σημείωσε τη μικρότερη μείωση με αμελητέες διαφορές στις τάσεις μείωσης μεταξύ ανδρών και γυναικών. Επιπρόσθετα, η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου ήταν εκείνη η οποία σημείωσε την μεγαλύτερη ποσοστιαία πληθυσμιακή μεγέθυνση κατά την περίοδο 1990-2010. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικές είναι και οι σχετικές επιδόσεις της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και ως προς την πληθυσμιακή γήρανση: παρόλο που το ποσοστό των ατόμων γηραιότερης ηλικίας αυξήθηκε κατά 40% κατά την περίοδο 2010-2022, η περιφέρεια καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό γηραιότερων ατόμων στον πληθυσμό της, σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες.

Οικονομική δραστηριότητα

Σε βασικούς τομείς της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου εμφανίζει υψηλές επιδόσεις συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου εμφάνιζε υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης του ΑΕΠ και των επενδύσεων πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, καθώς και υψηλά ποσοστά αποταμίευσης των νοικοκυριών. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί κατά τη διάρκεια της πανδημίας έπληξαν σημαντικά τη συγκεκριμένη περιφέρεια, η οποία αποτελεί και τον σημαντικότερο πόλο έλξης αλλοδαπών τουριστών της Ελλάδας. Μέχρι και το 2021 το Νότιο Αιγαίο δεν είχε κατορθώσει να ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο σε όρους ΑΕΠ.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες και σε τομείς της **επιχειρηματικότητας**, σε όρους επιλεγμένων μεταβλητών που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου κατέγραψε τη μεγαλύτερη αύξηση απασχολούμενων καθώς και τη δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση σε αριθμό επιχειρήσεων το διάστημα 2017-2019. Στις αρνητικές τάσεις των μεγεθών της περιφέρειας είναι ο χαμηλός Δείκτης Περιφερειακής

Ανάπτυξης (ΔΠΑ) το 2022 καθώς και ο αρνητικός ρυθμός μεταβολής του το διάστημα 2019-2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στο Νότιο Αιγαίο το 2022 εμφανίζονται ο υψηλότερος αριθμός τραπεζικών λογαριασμών καθώς και επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου συγκεντρώθηκε το 3,1% (πέμπτο χαμηλότερο ποσοστό) της απασχόλησης της χώρας κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2022, και αυτό παρουσίασε την τρίτη υψηλότερη αύξηση ανάμεσα στις περιφέρειες. Ακόμα, η συγκεκριμένη περιφέρεια την περίοδο 1999-2022 παρουσιάζει το δεύτερο υψηλότερο μέσο ποσοστό μισθωτής απασχόλησης στη χώρα, το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων και το τέταρτο χαμηλότερο ποσοστό στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 13,0 π.μ. (δεύτερη ηπιότερη αύξηση) και διαμορφώθηκε το 2013 κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 μειώθηκε κατά 10,2 π.μ. (τέταρτη ηπιότερη μείωση), κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 η περιφέρεια κατέγραφε το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στη χώρα μετά την Αττική. Στην περιφέρεια το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) ήταν το πέμπτο υψηλότερο, ενώ στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) το τρίτο χαμηλότερο. Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 διαμορφώθηκαν σε 2,5 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο (τέταρτες χαμηλότερες).

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Αναφορικά με τα ζητήματα **κοινωνικής ένταξης και πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**, αναφέρεται αρχικά πώς στο Νότιο Αιγαίο καταγράφεται το υψηλότερο επίπεδο κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών το 2019 (σημειώνεται πώς τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία για το 2020, δεν μπορούν να θεωρηθούν αντιπροσωπευτικά λόγω της επιβολής ταξιδιωτικών περιορισμών για τον περιορισμό της πανδημίας του κορονοϊού). Στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου επίσης καταγράφεται το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού το 2022. Εντούτοις, η περιφέρεια παρουσιάζει χαμηλότερες επιδόσεις στον τομέα της εισοδηματικής ανισότητας, καθώς καταλαμβάνει την δεύτερη υψηλότερη θέση στη σχετική κατάταξη, μετά την περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Σημαντικά περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο παρατηρούνται και στο δείκτη του χάσματος απασχόλησης των φύλων, καθώς στην περιφέρεια καταγράφεται το δεύτερο μεγαλύτερο χάσμα μετά την περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας. Στον τομέα της υγείας, ο πληθυσμός του Νοτίου Αιγαίου καταγράφει προσδόκιμο επιβίωσης πάνω από τον εθνικό μέσο όρο και σχετικά χαμηλές αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα. Στον αντίποδα, παρουσιάζεται σχετικά μικρή συγκέντρωση ιατρών και κλινών

νοσηλείας σε σχέση με τον πληθυσμό της περιφέρειας και τα αντίστοιχα μεγέθη σε άλλες περιφέρειες.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Αναφορικά με επιλεγμένους κλάδους που αφορούν τον **πολιτισμό**, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στην δεύτερη θέση μετά την περιφέρεια Αττικής σε ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής. Επίσης, σημειώνει ποσοστά απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού κοντά στον μέσο όρο του συνόλου της χώρας. Αναφορικά με την επισκεψιμότητα σε χώρους πολιτισμού, το Νότιο Αιγαίο ήταν η τέταρτη σε σειρά περιφέρεια που σημείωσε θετική μεταβολή στην επισκεψιμότητα των μουσείων την δεύτερη χρονιά μετά την πανδημία (2022) συγκριτικά με τα επίπεδα προ πανδημίας (2019).

Στον τομέα του **τουρισμού**, η περιφέρεια του Νότιου Αιγαίου αποτελεί τον πιο δημοφιλή προορισμό για τους αλλοδαπούς τουρίστες σημειώνοντας ταυτόχρονα και τον μεγαλύτερο αριθμό διανυκτερεύσεων ανάμεσα σε όλες τις υπόλοιπες περιφέρειες. Τα στοιχεία αυτά επιβεβαιώνονται και από την δεύτερη υψηλότερη πληρότητα των ξενοδοχείων του Νοτίου Αιγαίου για το 2021.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς επιλεγμένους **περιβαλλοντικούς δείκτες** σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου διαθέτει περιορισμένες μονάδες διαχείρισης, ανακύκλωσης και ανάκτησης αποβλήτων, αρκετά χαμηλότερα από τον μέσο όρο της χώρας. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι παρουσίασε σημαντική αύξηση (30,4%) των διαθέσιμων μονάδων την περίοδο 2014-2020, ενώ ειδικά για την περίοδο 2016-2018 η περιφέρεια αύξησε σημαντικά τις μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης από μόνο μια στις έντεκα.

Σχετικά με τις **χρήσεις γης**, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό αχρησιμοποίητων και εγκαταλελειμμένων περιοχών (48,9%) συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας, ενώ οι χρήσεις γης για δίκτυα, για εμπορικές και επαγγελματικές υπηρεσίες και για κατοικίες παρουσιάζουν το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό μετά την περιφέρεια Αττικής.

Κρήτη

- **Πρωτεύουσα:** Ηράκλειο
- **Πληθυσμός (2022):** 623.633 (6% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €14.000 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 12,1% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 43,5 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Κρήτη αποτελεί την πέμπτη κατά σειρά πολυπληθέστερη περιφέρεια της Ελλάδας και την τέταρτη πληθυσμιακά πιο πυκνή. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, ήταν η μόνη περιφέρεια στην Ελλάδα που παρουσίασε πληθυσμιακή αύξηση κατά την περίοδο 2010-2022, έστω κι εάν αυτή ήταν μικρή (της τάξεως του 0.08%). Ο πληθυσμός της Κρήτης επίσης κατέγραψε σημαντική αύξηση κατά την περίοδο 1990-2010, τη δεύτερη μεγαλύτερη ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας μετά το Νότιο Αιγαίο. Οι πληθυσμιακές αυτές τάσεις και στις δύο εξεταζόμενες περιόδους δεν παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές με βάση το φύλο. Εντούτοις, η δημογραφική γήρανση και η συρρίκνωση του ποσοστού των ατόμων παραγωγικής ηλικίας αποτελούν σημαντική πρόκληση και για την περιφέρεια της Κρήτης, με τον λόγο πληθυσμιακής εξάρτησης των ηλικιωμένων να αυξάνεται κατά περίπου 21% την περίοδο 2010-2022.

Οικονομική δραστηριότητα

Αναφορικά με την **οικονομική δραστηριότητα**, η περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει επίδοση κοντά στον μέσο όρο των περιφερειών σε ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης και επενδύσεων. Θετικό στοιχείο για την αναπτυξιακή δυναμική της περιφέρειας είναι το θετικό ισοζύγιο αγαθών ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2021, ενώ από την άλλη πλευρά αρνητικό στοιχείο είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος σε μέγεθος αρνητικός ρυθμός αποταμίευσης των νοικοκυριών μεταξύ των περιφερειών το διάστημα 2017-2019.

Επιχειρηματικότητα

Στον τομέα της **επιχειρηματικότητας** (επιχειρηματικό οικοσύστημα και ανταγωνιστικότητα), η περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σύμφωνα με τις επιδόσεις της σε επιλεγμένες μεταβλητές. Ενδεικτικά, ενώ η περιφέρεια Κρήτης καταγραφεί τον τέταρτο υψηλότερο Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) μεταξύ των περιφερειών το 2022, η αύξηση του δείκτη την περίοδο 2019-2022 ήταν μικρότερη σε σχέση με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της συνολικής οικονομίας.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Κρήτης εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Κρήτη το 2022 εμφανίζονται το υψηλότερο απόθεμα επιχειρηματικών δανείων προς το ΑΕΠ, καθώς και ο δεύτερος υψηλότερος αριθμός επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Κρήτης παρουσιάζει το τέταρτο υψηλότερο μερίδιο απασχόλησης και την έκτη ηπιότερη μείωσή του στη χώρα την περίοδο 2001-2022. Ακόμα, παρουσιάζει το πέμπτο υψηλότερο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης και το τέταρτο χαμηλότερο μερίδιο αυτοαπασχολουμένων. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 18,5 π.μ., αλλά διαμορφώθηκε το 2013 κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 μειώθηκε κατά 12,8 π.μ., και διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Πιο συγκεκριμένα, το 2022 η περιφέρεια κατέγραφε το τέταρτο χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα. Η Κρήτη κατέγραψε το τρίτο χαμηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2), το χαμηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4), και το τέταρτο χαμηλότερο στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8). Τέλος, εμφανίζει τις τρίτες υψηλότερες θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων της περιόδου 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**, οι επιδόσεις της περιφέρειας Κρήτης είναι ιδιαίτερα υψηλές. Αρχικά, το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Κρήτη κινείται σε επίπεδα άνω του εθνικού μέσου όρου, ενώ η περιφέρεια καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό ατόμων στον πληθυσμό της σε κίνδυνο φτώχειας, τόσο πριν όσο και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Ταυτόχρονα, η επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας στην Κρήτη είναι η μεγαλύτερη μεταξύ των περιφερειών. Εξίσου εντυπωσιακές είναι οι επιδόσεις της περιφέρειας και στην ένταση της εισοδηματικής ανισότητας (η χαμηλότερη μεταξύ των περιφερειών), ενώ αρκετά καλές είναι και οι επιδόσεις της στο χάσμα απασχόλησης των φύλων (σημειώνει το τέταρτο μικρότερο χάσμα μεταξύ των περιφερειών). Στον τομέα της υγείας καταγράφονται το υψηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης και το χαμηλότερο ποσοστό αυτοαναφερόμενων μη εξυπηρετούμενων αναγκών για περίθαλψη. Η συγκέντρωση ιατρών και νοσοκομειακών κλινών είναι λίγο χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Σε επιλεγμένους διαθέσιμους δείκτες για τον τομέα του **πολιτισμού**, σημειώνεται ενδεικτικά πως στην περιφέρεια της Κρήτης καταγράφεται το μικρότερο ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες. Ωστόσο, ως προς τα επίπεδα απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού η περιφέρεια βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο της χώρας, παρουσιάζοντας σταδιακή μείωση από το 2015. Ως προς την επισκεψιμότητα των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων της περιφέρειας, η περιφέρεια της Κρήτη αποτελούσε προ πανδημίας τον δεύτερο πιο δημοφιλή προορισμό

μετά την περιφέρεια της Αττικής. Μετά την πανδημία ωστόσο, οι επισκέψεις στα μουσεία υπέστησαν σημαντική μείωση, ενώ δεν έχουν ακόμη επανέλθει στα επίπεδα του 2019: η μείωση στην επισκεψιμότητα να παραμένει ιδιαίτερη μεγάλη και επιμένει και στα στοιχεία για το 2022.

Στον τομέα του **τουρισμού**, η περιφέρεια της Κρήτης σημειώνει εξαιρετικές επιδόσεις. Ενδεικτικά αναφέρεται πως αποτελεί τον δεύτερο πιο δημοφιλή προορισμό για τους αλλοδαπούς τουρίστες μετά το Νότιο Αιγαίο, σε όρους αφίξεων, διανυκτερεύσεων και τον τρίτο κατά σειρά σε όρους ξενοδοχειακής πληρότητας.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς επιλεγμένους δείκτες για το **περιβάλλον**, η περιφέρεια της Κρήτης βρίσκεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο σε όρους διαθέσιμων μονάδων διαχείρισης αποβλήτων, ανακύκλωσης και ανάκτησης. Ως προς τις **χρήσεις γης**, στην Κρήτη σημειώνεται το δεύτερο μικρότερο ποσοστό γης για δασοκομία στην χώρα. Στις υπόλοιπες κατηγορίες χρήσεων γης δεν παρατηρείται κάποια αξιοσημείωτη απόκλιση, καθώς βρίσκονται κοντά στον εθνικό μέσο όρο.

Ανατολική Μακεδονία και Θράκη

- **Πρωτεύουσα:** Κομοτηνή
- **Πληθυσμός (2022):** 560.826 (5% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €12.000 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 14,7% (εθνικό ποσοστό: 12,4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 46,4 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη είναι η έκτη κατά σειρά πολυπληθέστερη περιφέρεια της χώρας, με πληθυσμιακή πυκνότητα όμως αρκετά κάτω από τον εθνικό μέσο όρο. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, η περιφέρεια μειώθηκε πληθυσμιακά κατά περίπου 8% την τελευταία 12ετία. Η μείωση αυτή ήταν ανομοιογενής ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς το ποσοστό των ανδρών μειώθηκε κατά περίπου 9%, ενώ των γυναικών περίπου 7,3% κατά την ίδια περίοδο. Αναφορικά με τη γήρανση του πληθυσμού, στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη ο λόγος εξάρτησης των ατόμων τρίτης ηλικίας βρίσκεται σε λίγο μεγαλύτερα επίπεδα από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ η αύξηση του λόγου κατά την περίοδο 2010-2022 ήταν η τρίτη μικρότερη ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες (με άλλα λόγια, η γήρανση του πληθυσμού κινήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τις περισσότερες άλλες περιφέρειες).

Οικονομική δραστηριότητα

Στον τομέα της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης εμφανίζει αρκετά μεγάλο περιθώριο για σύγκλιση με τον εθνικό μέσο όρο, καθώς βρισκόταν στην προτελευταία θέση στη κατάταξη των περιφερειών όσον αφορά το ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, ενώ σημειώνει και ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά αποταμίευσης των νοικοκυριών μεταξύ των περιφερειών.

Επιχειρηματικότητα

Όσον αφορά την **επιχειρηματικότητα** και επιλεγμένους δείκτες για το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη βρίσκεται στην προτελευταία θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, όπως και στην ενίσχυση της απασχόλησης το διάστημα 2017-2019.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό

σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη το 2022 εμφανίζονται ο δεύτερος χαμηλότερος αριθμός τραπεζικών λογαριασμών ανά κάτοικο και ο τέταρτος χαμηλότερος αριθμός επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο, αντίστοιχα.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης απορροφά το 5,3% (κατά μέσο όρο) της απασχόλησης στη χώρα, ενώ την περίοδο 2001-2022 αυτή το ποσοστό αυτό σημείωσε τη δεύτερη ισχυρότερη μείωση μεταξύ των περιφερειών. Ακόμα, το μερίδιο της στη μισθωτή απασχόληση είναι το πέμπτο χαμηλότερο μεταξύ των περιφερειών, ενώ παρουσιάζει το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολουμένων και το πέμπτο υψηλότερο ποσοστό στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση την περίοδο 1999-2022. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 17,9 π.μ. και διαμορφώθηκε το 2013 σε επίπεδα κάτω από το εθνικό ποσοστό ανεργίας. Το 2022 μειώθηκε κατά 12,0 π.μ. και διαμορφώθηκε σε υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Πιο συγκεκριμένα, το 2022 η περιφέρεια κατέγραψε το τρίτο υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στη χώρα (μαζί με την Κεντρική Μακεδονία). Στην περιφέρεια το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) διαμορφώθηκε σε 14,0%, στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) σε 17,4% και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) σε 11,9% (μέση κατάταξης). Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων ήταν οι έκτες χαμηλότερες μεταξύ των περιφερειών την περίοδο 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη αντιμετωπίζει ποικίλες προκλήσεις: στην περιφέρεια καταγράφεται το δεύτερο χαμηλότερο επίπεδο κατά κεφαλήν εισοδήματος νοικοκυριών αλλά και το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας (μετά την Δυτική Ελλάδα). Άλλες σημαντικές κοινωνικές προκλήσεις σχετίζονται με την σχετικά χαμηλή επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην των συντάξεων) στη μείωση της φτώχειας και το υψηλό επίπεδο εισοδηματικής ανισότητας, ενώ στο χάσμα απασχόλησης των φύλων οι επιδόσεις της περιφέρειας είναι πιο κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Τέλος, στην υγεία, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη παρουσιάζει σημαντικά περιθώρια για σύγκλιση με το μέσο όρο των περιφερειών σε δείκτες όπως το προσδόκιμο επιβίωσης και η βρεφική θνησιμότητα – παράγοντες οι οποίοι συσχετίζονται εν γένει και με το εισόδημα, την ανισότητα και τις συνθήκες διαβίωσης. Τέλος, σε όρους συγκέντρωσης πόρων υγείας, όπως οι διαθέσιμες κλίνες νοσηλείας και οι ιατροί, η περιφέρεια βρίσκεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Εντούτοις, οι αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα βρίσκονται σε αρκετά υψηλά επίπεδα.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και τους ενδεικτικούς δείκτες που είναι διαθέσιμοι σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης παρουσιάζει μικρή επισκεψιμότητα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, ωστόσο τα διαθέσιμα στοιχεία αποτυπώνουν την δεύτερη πιο μεγάλη αύξηση μετά το 2019, ειδικά στους

αρχαιολογικούς χώρους. Επίσης, στην περιφέρεια καταγράφεται σχετικά χαμηλό ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και, συνακόλουθα, σχετικά μικρό ποσοστό απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού.

Ως προς τον τομέα του **τουρισμού**, οι αφίξεις και οι διανυκτερεύσεις τουριστών αλλοδαπών και ημεδαπών κινούνται σε συγκριτικά χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με άλλες τουριστικά δημοφιλείς περιφέρειες. Τα περιθώρια σύγκλισης είναι αρκετά μεγάλα σε όρους εσωτερικού τουρισμού (ημεδαπών).

Περιβάλλον και χωροταξία

Στον τομέα του **περιβάλλοντος** και τους διαθέσιμους δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης κινείται κοντά στο μέσο όρο της χώρας ως προς τον αριθμό των μονάδων διαχείρισης αποβλήτων της και την εξυπηρέτηση του πληθυσμού από αυτές.

Σημαντική διαφορά ωστόσο σημειώνεται στα ποσοστά των **χρήσεων γης** της περιφέρειας. Συγκεκριμένα, η περιφέρεια σημειώνει το μεγαλύτερο ποσοστό σε χρήσεις γης για δασοκομία (44,6%), σημαντικά μεγαλύτερο από τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο, ενώ συγκριτικά μικρά καταγράφονται τα ποσοστά των εγκαταλελειμμένων και αχρησιμοποίητων περιοχών (17%) και χρήσεων γης για δίκτυα (1,6%).

Κεντρική Μακεδονία

- **Πρωτεύουσα:** Θεσσαλονίκη
- **Πληθυσμός (2022):** 1.790.686 (17% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €13.400 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 14,7% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 46,3 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Με πληθυσμό περίπου 1.8 εκατομμυρίων ατόμων, η Κεντρική Μακεδονία αποτελεί τη δεύτερη πολυπληθέστερη περιφέρεια της χώρας μετά την Αττική. Επίσης, αποτελεί και τη δεύτερη περισσότερο πληθυσμιακά πυκνή ελληνική περιφέρεια. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, ο πληθυσμός της ανερχόταν σε περίπου 100 χιλιάδες περισσότερα άτομα (περίπου 1,9 εκατομμύρια) το 2010 σε σχέση με το 2022. Η μείωση αυτή του πληθυσμού της αντιστοιχεί σε 6.8% και είναι περίπου κατά μια μονάδα μεγαλύτερη από τη μείωση που σημειώθηκε στο εθνικό επίπεδο. Σε όρους πληθυσμιακής γήρανσης, η Κεντρική Μακεδονία καταγράφει τον πέμπτο κατά σειρά μεγαλύτερο δείκτη πληθυσμιακής εξάρτησης της τρίτης ηλικίας, μεγαλύτερο κατά περίπου 5 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο. Οι τάσεις στις ηλικιακές ομάδες φανερώνουν μείωση του ποσοστού των ατόμων παραγωγικής ηλικίας την τελευταία 12ετία, μείωση των γεννήσεων και παράλληλη αύξηση του ποσοστού της γηραιότερης ηλικιακής ομάδας.

Οικονομική δραστηριότητα

Στον τομέα της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας είναι η δεύτερη σε μέγεθος οικονομικής δραστηριότητας περιφέρεια μετά την Αττική. Εντούτοις, εμφανίζει περιθώρια βελτίωσης της αναπτυξιακής δυναμικής της. Ενδεικτικά, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας βρίσκεται μόλις στην 8 θέση της αντίστοιχης κατάταξης το 2021, ενώ ο θετικός ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ το 2019, πριν την έξαρση της πανδημίας, οφειλόταν κυρίως στην κατανάλωση των νοικοκυριών. Στο διμερές εμπόριο, αξίζει να σημειώσουμε τον υψηλό βαθμό εξωστρέφειας της περιφέρειας, καθώς και την αύξηση των εξαγωγών αγαθών, κοντά στο σύνολο της χώρας, κατά το διάστημα 2017-2021.

Επιχειρηματικότητα

Παράλληλα, η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες στον τομέα της **επιχειρηματικότητας**, με βάση τους διαθέσιμους επιλεγμένους δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο για το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας καταγράφει το δεύτερο υψηλότερο Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) μεταξύ των περιφερειών το 2022, ο οποίος παρουσίασε και την τρίτη μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των περιφερειών την περίοδο 2019-2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζει επίδοση υψηλότερη του μέσου όρου των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Κεντρική Μακεδονία το 2022 εμφανίζεται ο δεύτερος υψηλότερος λόγος ρών επιχειρηματικών δανείων ως προς το ΑΕΠ.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει το δεύτερο υψηλότερο μερίδιο απασχόλησης στη χώρα την περίοδο 2001-2022 και τη μεγαλύτερη μείωσή του κατά την περίοδο 2001-2022. Παράλληλα, παρουσιάζει το τρίτο υψηλότερο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης στη χώρα και το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολουμένων και βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση την περίοδο 1999-2022. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 παρουσίασε τη δεύτερη ισχυρότερη άνοδο και ήταν το δεύτερο υψηλότερο το 2013, ενώ το 2022 σημείωσε την τρίτη ισχυρότερη πτώση ανάμεσα στις περιφέρειες. Το 2022, στην περιφέρεια καταγράφηκε το τρίτο υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα (μαζί με την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη). Στην περιφέρεια το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) ήταν το τέταρτο υψηλότερο, στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) ήταν στο μέσο της κατάταξης και ήταν το πέμπτο χαμηλότερο στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8). Τέλος, η περιφέρεια εμφανίζει τις δεύτερες υψηλότερες θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων της περιόδου 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Με κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών κάτω από τον εθνικό μέσο όρο και ένα μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό του πληθυσμού της σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας εμφανίζει περιθώρια σύγκλισης ως προς τον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Άλλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η περιφέρεια σχετίζονται με την εισοδηματική ανισότητα (τέταρτη υψηλότερη θέση στη σχετική κατάταξη των περιφερειών) και το χάσμα απασχόλησης φύλων (πέμπτη θέση), ενώ σημαντικές είναι και οι προκλήσεις σε όρους προσδόκιμου επιβίωσης του πληθυσμού της (το χαμηλότερο στη χώρα) και, λιγότερο, σε όρους ποσοστών βρεφικής θνησιμότητας (πέμπτη υψηλότερη θέση). Η δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος (όπως αποτυπώνεται στη συγκέντρωση ιατρών και κλινών νοσηλείας) βρίσκονται μάλιστα κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Το ίδιο ισχύει και για τις αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ιατρικές ανάγκες του πληθυσμού – αν και αυτές είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο σε όλη την ελληνική επικράτεια.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και τους διαθέσιμους ενδεικτικούς δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής στην χώρα και

το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού, μετά την περιφέρεια της Αττικής.

Στον τομέα του **τουρισμού**, η περιφέρεια αποτελεί τον δεύτερο πιο δημοφιλή προορισμό για τους τουρίστες της ημεδαπής μετά την περιφέρεια Αττικής και τον πέμπτο κατά σειρά για τους αλλοδαπούς τουρίστες. Σε όρους αριθμού επισκεπτών σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, η Κεντρική Μακεδονία βρίσκεται στην έβδομη θέση, δηλαδή περίπου στο μέσο της κατάταξης των περιφερειών.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς το **περιβάλλον** και τους δείκτες διαχείρισης αποβλήτων η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει την δεύτερη μεγαλύτερη συγκέντρωση μονάδων διαχείρισης αποβλήτων και μονάδων ανάκτησης και ανακύκλωσης, ως συνεπαγωγή της μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητάς της.

Ως προς τις **χρήσεις γης**, η περιφέρεια παρουσιάζει το τρίτο μεγαλύτερο ποσοστό σε χρήσεις γης για δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνιών και διανομής ενέργειας μετά την περιφέρεια Αττικής και Νοτίου Αιγαίου, ενώ δεν παρατηρούνται άλλες σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Δυτική Μακεδονία

- **Πρωτεύουσα:** Κοζάνη
- **Πληθυσμός (2022):** 253.954 (2% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €14.100 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 17.7% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 48,9 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Δυτική Μακεδονία είναι η τρίτη μικρότερη πληθυσμιακά περιφέρεια της χώρας μετά τις περιφέρειες Ιονίων Νήσων και Βορείου Αιγαίου. Επίσης είναι η περιφέρεια με τη μικρότερη πληθυσμιακή πυκνότητα στην Ελλάδα. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, στην Δυτική Μακεδονία παρατηρούμε την μεγαλύτερη καταγεγραμμένη πληθυσμιακή μείωση την τελευταία 12ετία ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας. Συγκεκριμένα, ο πληθυσμός της Δυτικής Μακεδονίας συρρικνώθηκε κατά 11,3%, ποσοστό κατά σχεδόν 2 μονάδες μεγαλύτερο από αυτό της Κεντρικής Ελλάδας, που κατέγραψε τη δεύτερη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των περιφερειών. Η πληθυσμιακή μείωση κατανέμεται ισόρροπα ανάμεσα στα δύο φύλα, ενώ το ποσοστό των ατόμων παραγωγικής ηλικίας μειώθηκε αισθητά την ίδια περίοδο, συντελώντας και στην αύξηση του λόγου εξάρτησης των ατόμων τρίτης ηλικίας κατά 18% κατά την εν λόγω περίοδο. Το 2022, καταγράφεται στη Δυτική Μακεδονία ο πέμπτος μεγαλύτερος λόγος εξάρτησης της τρίτης ηλικίας ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας.

Οικονομική δραστηριότητα

Στον τομέα της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εμφανίζει σημαντικά περιθώρια σύγκλισης με τον μέσο όρο των περιφερειών της χώρας. Ενδεικτικά, η περιφέρεια εμφανίζει το μοναδικό μεταξύ των περιφερειών αρνητικό, και αρκετά υψηλό, ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ το διάστημα 2017-2019, ενώ και μετά το τέλος της πανδημίας συνεχίζει να συρρικνώνεται. Επίσης, η περιφέρεια βρίσκεται στην προτελευταία θέση στην κατάταξη των περιφερειών όσο αφορά το ρυθμό μεγέθυνσης των εξαγωγών αγαθών την περίοδο 2017-2021.

Επιχειρηματικότητα

Επίσης, στον τομέα της **επιχειρηματικότητας**, η Δυτική Μακεδονία εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σύμφωνα με τις επιδόσεις της σε επιλεγμένες μεταβλητές που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας κατέγραψε τη μεγαλύτερη μείωση σε αριθμό νομικών μονάδων και οριακή μόνο αύξηση των απασχολούμενων το διάστημα 2017-2019. Από πλευρά ανταγωνιστικότητας κατέχει την έβδομη θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, καταγράφοντας ωστόσο το δεύτερο υψηλότερο ρυθμό μεγέθυνσης του δείκτη το διάστημα 2019-2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στη Δυτική Μακεδονία το 2022 εμφανίζονται ο δεύτερος χαμηλότερος λόγος αποθέματος επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ και ο τέταρτος χαμηλότερος λόγος καταθέσεων προς ΑΕΠ.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας έχει το τρίτο χαμηλότερο μερίδιο στη συνολική απασχόληση την χώρας, ενώ την περίοδο 2001-2022 αυτή παρουσίασε την τέταρτη ηπιότερη μείωση. Επίσης, παρουσιάζει το τέταρτο υψηλότερο μέσο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης στη χώρα την περίοδο 1999-2022, ενώ το ποσοστό των αυτοαπασχολουμένων διαμορφώθηκε σε 37,2% και των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση σε 5,5% (δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό). Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε από 12,5% κατά 19,1 π.μ. (τέταρτη υψηλότερη αύξηση) και διαμορφώθηκε στο υψηλότερο επίπεδο στη χώρα. Το 2022 περιορίστηκε κατά 13,9 π.μ. (έκτη ισχυρότερη μείωση) αλλά παρέμεινε το υψηλότερο μεταξύ των περιφερειών. Η συγκεκριμένη περιφέρεια παρουσιάζει την περίοδο 1999-2022 το δεύτερο υψηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) και το υψηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8). Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 σημείωσαν τη μικρότερη αύξηση και διαμορφώθηκαν σε 0,6 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Η Δυτική Μακεδονία εμφανίζει περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Πιο συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα του εθνικού μέσου όρου ενώ καταγράφει και συγκριτικά υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού της σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, με αρκετά χαμηλή θετική επίδραση των κοινωνικών μεταβιβάσεων (πλην των συντάξεων) στη μείωση των ποσοστών φτώχειας. Άλλη μια πρόκληση για την περιφέρεια είναι το σχετικά υψηλό χάσμα απασχόλησης των φύλων, το τρίτο υψηλότερο ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες. Στις θετικές επιδόσεις συγκαταλέγεται ο χαμηλότερος του εθνικού μέσου όρου δείκτης εισοδηματικής ανισότητας και οι σχετικά χαμηλές αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα. Επιπρόσθετα, το προσδόκιμο επιβίωσης στη Δυτική Μακεδονία είναι οριακά υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο και τα ποσοστά βρεφικής θνησιμότητας χαμηλά. Αναφορικά με τη δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος ενδεικτικά αναφέρεται πως οι διαθέσιμες κλίνες νοσηλείας είναι κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Εντούτοις, στην περιφέρεια σημειώνεται η χαμηλότερη συγκέντρωση ιατρών ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας, αναλογικά με τον πληθυσμό τους.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και σε σχετικούς διαθέσιμους δείκτες στο περιφερειακό επίπεδο, αναφέρεται ενδεικτικά πώς η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό απασχολούμενων σε χώρους πολιτισμού μαζί με την Ήπειρο. Αναφορικά με την επισκεψιμότητα σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, η περιφέρεια σημειώνει πολύ μικρό αριθμό επισκεπτών, ωστόσο τα στοιχεία του 2022 παρουσιάζουν μικρή αύξηση στους επισκέπτες των μουσείων.

Ως προς τον **τουρισμό**, τα διαθέσιμα στατιστικά για τις ροές, τις διανυκτερεύσεις όσο και την πληρότητα των καταλυμάτων καταδεικνύουν τα μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης του τομέα στη Δυτική Μακεδονία στο μέλλον, καθώς η περιφέρεια διαχρονικά αποτελεί τον λιγότερο δημοφιλή προορισμό τόσο για τους τουρίστες τόσο της αλλοδαπής όσο και της ημεδαπής.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς το **περιβάλλον** και τους δείκτες διαχείρισης αποβλήτων η περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας σημειώνει τον δεύτερο μικρότερο αριθμό μονάδων μετά το Βόρειο Αιγαίο, ενώ περιορισμένος συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες είναι και ο αριθμός των μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης.

Αναφορικά με τις **χρήσεις γης** στην περιφέρεια, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2018, η Δυτική Μακεδονία συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό χρήσεων γης για αλιεία και υδατοκαλλιέργειες της χώρας και το δεύτερο μεγαλύτερο για δασοκομία μετά την Ανατολική Μακεδονία και Θράκη. Επίσης, σημειώνει το δεύτερο μικρότερο ποσοστό κατοικημένων περιοχών, γεγονός που συνάδει και με τα διαθέσιμα στατιστικά περί ιδιαίτερα χαμηλής πληθυσμιακής πυκνότητας. Τέλος, σημαντικά μικρότερο από τον μέσο όρο της επικράτειας είναι και το ποσοστό των αχρησιμοποίητων και εγκαταλελειμμένων περιοχών.

Ήπειρος

- **Πρωτεύουσα:** Ιωάννινα
- **Πληθυσμός (2022):** 319.206 (2% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €12.200 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 13,3% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 49 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Ήπειρος αποτελεί την τέταρτη μικρότερη πληθυσμιακά περιφέρεια της χώρας, αλλά και την τρίτη λιγότερο πληθυσμιακά πυκνή μαζί με την Πελοπόννησο. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, η περιφέρεια κατέγραψε πληθυσμιακή μείωση της τάξης του 7,7% από το 2010 έως και το 2022, η έκτη κατά σειρά μεγαλύτερη μείωση ανάμεσα στις ελληνικές περιφέρειες. Σε όρους ηλικιακής σύστασης του πληθυσμού, η Ήπειρος είναι η γηραιότερη περιφέρεια της χώρας. Συγκεκριμένα, ο λόγος των ατόμων άνω των 65 ετών σε σχέση με τα άτομα μεταξύ 15 και 64 ετών είναι περίπου 46,5%, ο μεγαλύτερος στη χώρα. Η διαχρονική αύξηση του ποσοστού των ατόμων 65 και άνω είναι ιδιαίτερα εμφανής μετά το 2010, ενώ παράλληλα παρατηρούνται ιδιαίτερα μεγάλες μειώσεις στα ποσοστά των ατόμων νεότερης και παραγωγικής ηλικίας.

Οικονομική δραστηριότητα

Στον τομέα της **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Ηπείρου βρίσκεται στην τρίτη από το τέλος θέση στην κατάταξη των περιφερειών όσο αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 2021. Εντούτοις, επιδεικνύει μια αναπτυξιακή δυναμική. Ενδεικτικά, κατά την περίοδο 2017-2019 αναπτυσσόταν με ρυθμό μεγέθυνσης υψηλότερο του συνόλου της χώρας, ενώ και το 2021 κατόρθωσε να ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ της. Επιπλέον, στο διμερές εμπόριο, η περιφέρεια εμφανίζει ένα θετικό ισοζύγιο αγαθών το 2021, καθώς και έναν υψηλό ρυθμό μεταβολής των εξαγωγών αγαθών το διάστημα 2017-2021.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Ηπείρου εμφανίζει επίδοση υψηλότερη του μέσου όρου των περιφερειών σε τομείς της **επιχειρηματικότητας**, όπως αποτυπώνονται σε μια σειρά επιλεγμένων μεταβλητών που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Ηπείρου παρουσίασε την τέταρτη μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού νομικών μονάδων, καθώς και των απασχολούμενων, το διάστημα 2017-2019 και βρίσκεται στην πέμπτη θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΔΠΑ) το 2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Επίσης, η περιφέρεια Ηπείρου εμφανίζει επίδοση υψηλότερη του μέσου όρου των περιφερειών και σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, στη βάση επιλεγμένων μεταβλητών για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Ήπειρο το 2022 εμφανίζονται ο δεύτερος υψηλότερος λόγος καταθέσεων προς ΑΕΠ και τέταρτος υψηλότερος λόγος ροών επιχειρηματικών δανείων προς το ΑΕΠ.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Ηπείρου παρουσιάζει το τέταρτο χαμηλότερο μερίδιο στη συνολική απασχόληση της χώρας την περίοδο 2001-2022. Παράλληλα, η συγκεκριμένη περιφέρεια έχει το έκτο υψηλότερο μέσο ποσοστό μισθωτής απασχόλησης στη χώρα την περίοδο 1999-2022, ενώ το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων ήταν το έκτο υψηλότερο και των βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση το πέμπτο χαμηλότερο. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 17,5 π.μ. και διαμορφώθηκε το 2013 οριακά κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 περιορίστηκε κατά 14,1 π.μ. (πέμπτη ισχυρότερη μείωση), και διαμορφώθηκε σε επίπεδο πάνω από το εθνικό ποσοστό. Στην περιφέρεια το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) διαμορφώνεται σε 11,8%, στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) σε 19,0% και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) σε 12,0%. Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 διαμορφώθηκαν σε 3,1 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Παρότι το κατά κεφαλή διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στην Ήπειρο κινείται σε χαμηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο, η περιφέρεια σημειώνει εν γένει ιδιαίτερα υψηλές επιδόσεις στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Ειδικότερα, στην Ήπειρο καταγράφεται το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ο τρίτος χαμηλότερος δείκτης εισοδηματικής ανισότητας, αλλά και το δεύτερο χαμηλότερο χάσμα απασχόλησης των φύλων μεταξύ των περιφερειών μετά την Αττική, παρά το γεγονός ότι η Ήπειρος αποτελεί την γηραιότερη ελληνική περιφέρεια. Πολύ υψηλές είναι οι επιδόσεις της περιφέρειας και σε όρους προσδόκιμου επιβίωσης (δεύτερο υψηλότερο προσδόκιμο μεταξύ των περιφερειών μετά το Βόρειο Αιγαίο) αλλά και η δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος, όπως αποτυπώνεται μέσα από δείκτες για τη συγκέντρωση κλινών νοσηλείας και ιατρών αναλογικά με τον πληθυσμό των επιμέρους περιφερειών.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και τους διαθέσιμους δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο, αναφέρεται ενδεικτικά πως η περιφέρεια της Ηπείρου παρουσιάζει το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού της σε χώρους πολιτισμού μαζί με την Δυτική Μακεδονία. Επιπλέον, ενώ η επισκεψιμότητα στα μουσεία της Ηπείρου ήταν ιδιαίτερα χαμηλή πριν την πανδημία, τα στοιχεία του 2022 παρουσιάζουν μια αυξητική τάση σε σχέση με τα στοιχεία του 2019 (η επισκεψιμότητα των αρχαιολογικών χώρων δεν παρουσιάζει την ίδια θετική μεταβολή).

Στον τομέα του **τουρισμού**, οι διαθέσιμοι δείκτες γύρω από τις τουριστικές αφίξεις, τις διανυκτερεύσεις και την πληρότητα των καταλυμάτων καταδεικνύουν τα περιθώρια βελτίωσης του κλάδου σε σύγκριση με άλλες περιφέρειες της χώρας. Αξίζει να σημειωθεί πως η Ήπειρος αποτελεί συχνότερη επιλογή για τους τουρίστες της ημεδαπής από ότι της αλλοδαπής.

Περιβάλλον και χωροταξία

Αναφορικά με το **περιβάλλον**, η Ήπειρος κατατάσσεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο, ως προς τις μονάδες διαχείρισης αποβλήτων και τις μονάδες ανακύκλωσης και ανάκτησης.

Σημαντική διαφορά παρουσιάζει η περιφέρεια στις **χρήσεις γης** για αλιεία και υδατοκαλλιέργειες, σημειώνοντας το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό σε επίπεδο επικράτειας. Επιπλέον, λόγω του γεωγραφικού ανάγλυφου, περισσότερο από το 40% της περιφέρειας αποτελεί αχρησιμοποίητες και εγκαταλελειμμένες περιοχές, ενώ για τον ίδιο λόγο σημειώνει και το μικρότερο ποσοστό χρήσεων γης σε δίκτυα και κατοικημένες περιοχές.

Θεσσαλία

- **Πρωτεύουσα:** Λάρισα
- **Πληθυσμός (2022):** 686.344 (7% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €13.200 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 16,3% (εθνικό ποσοστό: 12,4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 47,7 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Θεσσαλία είναι η τρίτη πολυπληθέστερη περιφέρεια της Ελλάδας, με πληθυσμιακή πυκνότητα κοντά στον εθνικό μέσο όρο (όταν εξαιρείται από τον υπολογισμό η Αττική, η οποία είναι ιδιαίτερα πυκνή). Αναφορικά με τις δημογραφικές τάσεις, στη Θεσσαλία, καταγράφεται σημαντική πληθυσμιακή μείωση, της τάξεως του 8.1%, μεταξύ 2010 και 2022 – χωρίς παρατηρούμενες διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα. Αυτή η μείωση κατατάσσει την Θεσσαλία στην τέταρτη θέση, ανάμεσα στις υπόλοιπες περιφέρειες σε όρους πληθυσμιακής μείωσης κατά την εν λόγω περίοδο. Αναφορικά με την ηλικιακή κατανομή του πληθυσμού, όπως και σε σχεδόν όλες τις περιφέρειες, καταγράφεται ιδιαίτερα μεγάλη μείωση του ποσοστού των ατόμων παραγωγικής ηλικίας αλλά και των νεότερων ηλικιακών ομάδων εν γένει. Αντιστρόφως, η γηραιότερη ηλικιακή ομάδα, αυτή άνω των 65 ετών παρουσιάζει αύξηση μεταξύ του 2010 και του 2022, τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς όρους.

Οικονομική δραστηριότητα

Η περιφέρεια Θεσσαλίας, εμφανίζει μεικτές αποδόσεις στους βασικούς τομείς της **οικονομικής δραστηριότητας**. Ενδεικτικά, αν και το ΑΕΠ της περιφέρειας μεγεθυνόταν με υψηλό ρυθμό πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, και ενώ έχει σχεδόν ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο του το 2021, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας την ίδια χρονιά είναι χαμηλότερο του μέσου όρου των περιφερειών. Στις θετικές τάσεις, η περιφέρεια της Θεσσαλίας κατέγραψε το 2021 το υψηλότερο ισοζύγιο αγαθών ως ποσοστό του ΑΕΠ μεταξύ των περιφερειών, το οποίο αναμένεται ωστόσο να επηρεαστεί αρνητικά από τις πρόσφατες πλημμύρες που έπληξαν την περιοχή.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε τομείς της **επιχειρηματικότητας** και σε επιλεγμένες μεταβλητές που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Θεσσαλίας βρίσκεται τρίτη στην κατάταξη, κατά φθίνουσα σειρά και μετά τις περιφέρειες των δύο μεγαλύτερων αστικών, με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΔΠΑ), όπως και το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στην επιστήμη και την

τεχνολογία το 2022. Αξίζει, επίσης, να σημειώσουμε πως ο ΔΠΑ της περιφέρειας Θεσσαλίας παρουσίασε τη μεγαλύτερη αύξηση μεταξύ των περιφερειών την περίοδο 2019-2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει επίδοση κοντά στον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στη Θεσσαλία το 2022 εμφανίζεται ο έκτος υψηλότερος λόγος ροών επιχειρηματικών δανείων ως προς το ΑΕΠ, αλλά και ο χαμηλότερος αριθμός τραπεζικών καταθέσεων ανά κάτοικο.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσιάζει το τρίτο υψηλότερο μερίδιο απασχόλησης στη χώρα την περίοδο 2001-2022. Παράλληλα, παρουσιάζει το τέταρτο χαμηλότερο ποσοστό μισθωτής απασχόλησης την περίοδο 1999-2022, το έκτο χαμηλότερο στους αυτοαπασχολούμενους και το υψηλότερο ποσοστό στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση στη χώρα. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 παρουσίασε την τέταρτη ηπιότερη αύξηση και διαμορφώθηκε το 2013 κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 περιορίστηκε κατά 9,1 π.μ., αλλά βρισκόταν σε υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό (δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στη χώρα μετά τη Δυτική Μακεδονία). Η περιφέρεια καταγράφει το τέταρτο χαμηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2), το πέμπτο υψηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) και το τέταρτο υψηλότερο στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8). Τέλος, εμφανίζει τις τέταρτες υψηλότερες θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων της περιόδου 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**, η περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζει μεικτές επιδόσεις σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Παρά το γεγονός ότι το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών στη Θεσσαλία είναι σχετικά χαμηλό (τέταρτη χαμηλότερη θέση στη σχετική περιφερειακή κατάταξη), το ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού βρίσκεται κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Το ίδιο ισχύει και αναφορικά με το χάσμα απασχόλησης των φύλων. Σημαντική πρόκληση για την Ήπειρο αποτελεί το σχετικά χαμηλό προσδόκιμο επιβίωσης του πληθυσμού (τέταρτη χαμηλότερη θέση στη σχετική κατάταξη). Θετικό κρίνεται το γεγονός ότι στην περιφέρεια ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας είναι σχετικά χαμηλός, όπως επίσης και το γεγονός ότι στην Ήπειρο καταγράφεται υψηλή συγκέντρωση διαθέσιμων κλινών νοσηλείας σε σχέση με τον πληθυσμό της. Εντούτοις, σημειώνεται χαμηλότερη του μέσου όρου συγκέντρωση ιατρών αλλά και σχετικά υψηλές αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες του πληθυσμού για ιατρική φροντίδα.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και τους επιλεγμένους διαθέσιμους δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια της Θεσσαλίας παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό χρήσεις γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής μαζί με την περιφέρεια της

Κρήτης. Αντίθετα, σημειώνει σχετικά υψηλό ποσοστό απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού. Επιπλέον, η περιφέρεια κατέγραφε μικρή επισκεψιμότητα σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία προ πανδημίας, ωστόσο τα στοιχεία του 2022 υποδεικνύουν μικρές αυξητικές τάσεις, ειδικά στους αρχαιολογικούς χώρους.

Στον τομέα του **τουρισμού**, διαπιστώνονται περιθώρια σύγκλισης με το μέσο όρο των περιφερειών ως προς τις ροές αλλοδαπών τουριστών. Εν αντιθέσει, για τους τουρίστες της ημεδαπής η Θεσσαλία αποτελεί τον τέταρτο στις αφίξεις και τον πέμπτο στις διανυκτερεύσεις πιο δημοφιλή προορισμό μετά την Πελοπόννησο και το Νότιο Αιγαίο αντίστοιχα.

Περιβάλλον και χωροταξία

Αναφορικά με το **περιβάλλον**, η περιφέρεια της Θεσσαλίας βρίσκεται αρκετά πάνω από τον εθνικό μέσο όρο ως προς τον αριθμό των μονάδων διαχείρισης αποβλήτων και ειδικότερα τον αριθμό μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης.

Ως προς τις **χρήσεις γης**, η περιφέρεια σημειώνει το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό σε χρήσεις για γεωργία με τις υπόλοιπες χρήσεις γης να μην σημειώνουν σημαντικές αποκλίσεις από τον μέσο όρο της επικράτειας.

Ιόνιες Νήσοι

- **Πρωτεύουσα:** Κέρκυρα
- **Πληθυσμός (2022):** 204.081 (2% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €15.100 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 13,1% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 46,9 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Οι Ιόνιες Νήσοι είναι η δεύτερη μικρότερη περιφέρεια της χώρας σε όρους πληθυσμού, μετά το Βόρειο Αιγαίο. Εντούτοις, είναι η τρίτη πληθυσμιακά πιο πυκνή. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, στις Ιόνιες Νήσους, η μείωση του πληθυσμού ανήλθε σε περίπου 2.2% την περίοδο 2010-2022, ενώ δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες διαφορές στη μείωση αυτή μεταξύ των δύο φύλων. Όπως και στις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας, και στις Ιόνιες Νήσοι καταγράφεται αύξηση των σχετικών ποσοστών των ατόμων γηραιότερης ηλικίας στον πληθυσμό, με παράλληλη συρρίκνωση των σχετικών ποσοστών των ατόμων νεότερης και παραγωγικής ηλικίας. Σε όρους κατάταξης, οι Ιόνιες Νήσοι βρίσκονται περίπου στον μέσο όρο σχετικά με την εξάρτηση του πληθυσμού στην γηραιότερη ηλικία.

Οικονομική δραστηριότητα

Η περιφέρεια Ιονίων νήσων εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες στους βασικούς τομείς της **οικονομικής δραστηριότητας**. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Ιονίων Νήσων εμφάνιζε τον τρίτο μεγαλύτερο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ μεταξύ των περιφερειών πριν το ξέσπασμα της πανδημίας, καθώς και θετικά ποσοστά αποταμίευσης των νοικοκυριών. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί κατά τη διάρκεια της πανδημίας έπληξαν σημαντικά τη συγκεκριμένη περιφέρεια, η οποία το 2021 δεν κατόρθωσε να ανακτήσει το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ της. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως η περιφέρεια παρουσίασε μια μεγάλη αύξηση των εξαγωγών αγαθών το διάστημα 2017-2021, με αποτέλεσμα το ισοζύγιο αγαθών το 2021 να είναι θετικό και το δεύτερο μεγαλύτερο μεταξύ των ελληνικών περιφερειών.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Ιονίων Νήσων εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς της **επιχειρηματικότητας** και τις διαθέσιμες μεταβλητές σε περιφερειακό επίπεδο που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Ιονίων Νήσων βρίσκεται στην ένατη θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, παρουσιάζοντας παράλληλα αρνητικό ρυθμό μεταβολής του δείκτη μεταξύ των ετών 2019 και 2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια των Ιονίων Νήσων εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στις Ιόνιες Νήσους το 2022 εμφανίζονται ο τρίτος υψηλότερος αριθμός τραπεζικών λογαριασμών καθώς και επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Ιονίων Νήσων έχει το δεύτερο χαμηλότερο μερίδιο στη συνολική απασχόληση της χώρας. Παράλληλα, παρουσιάζει το δεύτερο χαμηλότερο μέσο μερίδιο μισθωτής απασχόλησης, το δεύτερο υψηλότερο μερίδιο αυτοαπασχολούμενων και το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό βοηθών στην οικογενειακή επιχείρηση στη χώρα την περίοδο 1999-2022. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 9,7 π.μ. (η ηπιότερη αύξηση μεταξύ των περιφερειών), και διαμορφώθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 περιορίστηκε κατά 5,0 π.μ. (η ηπιότερη μείωση ανάμεσα στις περιφέρειες), και διαμορφώθηκε σε υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Στην περιφέρεια την περίοδο 1999-2022 το μέσο ποσοστό ανεργίας στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) βρισκόταν περίπου στο μέσο της κατάταξης, ήταν το πέμπτο χαμηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4), ενώ στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) ήταν το πέμπτο υψηλότερο. Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 διαμορφώθηκαν σε 1,9 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο (τρίτες χαμηλότερες).

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων καταγράφονται μεικτές επιδόσεις αναφορικά με τον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Ενώ το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών είναι σε υψηλό σχετικά επίπεδο στις Ιόνιες Νήσους σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες, το ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι υψηλότερο του εθνικού μέσου όρου και οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (πλην των συντάξεων) φαίνεται να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μείωση του ποσοστού φτώχειας. Στην περιφέρεια καταγράφεται σχετικά υψηλό προσδόκιμο επιβίωσης, ενώ παρατηρούνται περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο στο χάσμα απασχόλησης των φύλων και στη δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος, όπως αυτή αποτυπώνεται στη σχετικά χαμηλή συγκέντρωση διαθέσιμων κλινών νοσηλείας και ιατρών σε σχέση με τον πληθυσμό της. Τέλος, στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων καταγράφεται το υψηλότερο ποσοστό αυτοαναφερόμενων μη εξυπηρετούμενων αναγκών για ιατρική φροντίδα.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού** και τις σχετικές διαθέσιμες μεταβλητές σε περιφερειακό επίπεδο, αναφέρεται ενδεικτικά πως οι Ιόνιες Νήσοι παρουσιάζουν αρκετά υψηλό ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής. Ωστόσο, η απασχόληση σε χώρους πολιτισμού καταγράφεται αρκετά χαμηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως ήταν η περιφέρεια με τη μεγαλύτερη αύξηση στα

επίπεδα της επισκεψιμότητας των μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων μετά την πανδημία.

Ως προς τον τομέα του **τουρισμού**, οι Ιόνιες Νήσοι αποτελούν αρκετά δημοφιλή προορισμό στις αφίξεις και στις διανυκτερεύσεις για τους τουρίστες της αλλοδαπής: είναι τέταρτη κατά σειρά περιφέρεια με τις περισσότερες αφίξεις αλλοδαπών τουριστών και η τρίτη κατά σειρά με τις περισσότερες διανυκτερεύσεις. Αντίθετα, παρουσιάζονται περιθώρια αύξησης των τουριστικών ροών και διανυκτερεύσεις από τουρίστες της ημεδαπής.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς το **περιβάλλον** και τους διαθέσιμους περιβαλλοντικούς δείκτες σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια των Ιονίων Νήσων διαθέτει σχετικά μικρό αριθμό μονάδων διαχείρισης αποβλήτων αλλά και μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης.

Αναφορικά με τις **χρήσεις γης**, η περιφέρεια σημειώνει εν γένει ποσοστά κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Ωστόσο, ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό σημειώνεται για τις χρήσεις γης σχετικά με εμπορικές, οικονομικές, επαγγελματικές κι υπηρεσίες πληροφόρησης και για χρήσεις γης για κατοικίες. Το τελευταίο αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό μεταξύ των περιφερειών μετά την Αττική.

Δυτική Ελλάδα

- **Πρωτεύουσα:** Πάτρα
- **Πληθυσμός (2022):** 646.621 (6% συνολικού πληθυσμού της χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €12.700 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 12,6% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 46,3 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Δυτική Ελλάδα αποτελεί την τέταρτη μεγαλύτερη πληθυσμιακά περιφέρεια της χώρας μετά την Αττική, την Κεντρική Μακεδονία και τη Θεσσαλία και την έκτη πληθυσμιακά πιο πυκνή. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, καταγράφεται κατά την περίοδο 2010-2022 μια μείωση στο επίπεδο του πληθυσμού της κατά 6,59%. Η μείωση αυτή είναι λίγο μεγαλύτερη από τη μείωση που καταγράφεται στο επίπεδο της ελληνικής επικράτειας στην ίδια περίοδο, ενώ η μείωση στον γυναικείο πληθυσμό υπήρξε μεγαλύτερη από τη μείωση στον ανδρικό. Τέλος, η πληθυσμιακή εξάρτησης των ατόμων τρίτης ηλικίας αυξήθηκε κατά 23.3% την 12ετία 2010-2022, με μείωση του εργατικού δυναμικού της περιφέρειας και αύξηση του αριθμού των γηραιότερων ατόμων στον πληθυσμό.

Οικονομική δραστηριότητα

Σε βασικούς δείκτες **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών της χώρας. Ενδεικτικά, ενώ αποτελεί μια εκ των πέντε περιφερειών που το 2021 ανέκτησαν το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της την ίδια χρονιά είναι το τέταρτο μικρότερο μεταξύ των περιφερειών. Ενώ πριν το ξέσπασμα της πανδημίας η περιφέρεια κατέγραφε ένα ρυθμό ανάπτυξης όμοιο με την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, η συνεισφορά της κατανάλωσης σε αυτόν ήταν η μεγαλύτερη μεταξύ των περιφερειών.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας εμφανίζει περιθώριο σύγκλισης με τον μέσο όρο των περιφερειών της χώρας και σε τομείς της **επιχειρηματικότητας**, στη βάση επιλεγμένων μεταβλητών που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, ενώ η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας βρίσκεται στη δέκατη θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, επέδειξε σημαντική βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς της το διάστημα 2019-2022.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα, η Δυτική Ελλάδα εμφανίζει επίσης περιθώριο για σύγκλιση με

τον μέσο όρο των περιφερειών. Ενδεικτικά, στη Δυτική Ελλάδα το 2022 εμφανίζονται ο δεύτερος χαμηλότερος λόγος καταθέσεων προς ΑΕΠ και ο δεύτερος χαμηλότερος λόγος επιχειρηματικών δανείων ανά κάτοικο μεταξύ των 13 περιφερειών.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει το πέμπτο υψηλότερο μερίδιο απασχόλησης στη χώρα. Παράλληλα, παρουσιάζει το τρίτο χαμηλότερο ποσοστό μισθωτής απασχόλησης, το πέμπτο υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολουμένων και το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση, στη χώρα την περίοδο 1999-2022. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 18,5 π.μ. (πέμπτη ισχυρότερη άνοδος) και διαμορφώθηκε το 2013 πάνω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 περιορίστηκε κατά 15,8 π.μ. (δεύτερη ισχυρότερη μείωση) και διαμορφώθηκε σε λίγο υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Στην περιφέρεια το μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) ήταν το δεύτερο χαμηλότερο ανάμεσα στις περιφέρειες, στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) το τρίτο υψηλότερο και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8) το έκτο χαμηλότερο. Τέλος, εμφανίζει τις πέμπτες υψηλότερες θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων της περιόδου 2015-2022.

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στη Δυτική Ελλάδα διαπιστώνεται σημαντικό περιθώριο σύγκλισης με τον εθνικό μέσο όρο στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και τις πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Στην περιφέρεια καταγράφεται το χαμηλότερο επίπεδο κατά κεφαλήν διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών μεταξύ των περιφερειών, καθώς και το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού πριν και μετά τις κοινωνικές μεταβιβάσεις. Σημαντικά περιθώρια σύγκλισης διαπιστώνονται και στους δείκτες υλικής στέρσης, στο χάσμα απασχόλησης των φύλων και στη δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος, όπως αποτυπώνεται σε μεταβλητές για τη συγκέντρωση κλινών νοσηλείας και ιατρών συγκριτικά με τον πληθυσμό. Τουναντίον, οι επιδόσεις της περιφέρειας αναφορικά με το προσδόκιμο επιβίωσης, τη βρεφική θνησιμότητα και τις αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα είναι κοντά στον εθνικό μέσο όρο.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Αναφορικά με διαθέσιμους περιφερειακούς δείκτες τον τομέα του **πολιτισμού**, η περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας σημειώνει σχετικά μεγάλο ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής, ίσο με το μέσο όρο της χώρας ενώ, αντίθετα, παρουσιάζει αρκετά χαμηλότερο ποσοστό ατόμων που απασχολούνται σε χώρους πολιτισμού. Επιπλέον, η περιφέρεια παρουσιάζει μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στους αρχαιολογικούς της χώρους σε αντίθεση με την επισκεψιμότητα των μουσείων, ωστόσο τα στοιχεία του 2022 παρουσιάζουν μια αρκετά σημαντική μείωση προσέλευσης της τάξης του 20-40% τόσο στους αρχαιολογικούς χώρους όσο και στα μουσεία.

Ως προς τον τομέα του **τουρισμού**, η περιφέρεια παρουσιάζει σημαντικά περιθώρια σύγκλισης, καθώς οι τουριστικές ροές τόσο αλλοδαπών όσο και ημεδαπών είναι περιορισμένες.

Περιβάλλον και χωροταξία

Ως προς επιλεγμένους δείκτες για το **περιβάλλον**, η περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας έχει αρκετά μεγάλο αριθμό μονάδων διαχείρισης αποβλήτων αλλά και μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας.

Στον τομέα των **χρήσεων γης**, δεν παρατηρούνται αξιοσημείωτες διαφορές και αποκλίσεις συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο.

Στερεά Ελλάδα

- **Πρωτεύουσα:** Λαμία
- **Πληθυσμός (2022):** 507.072 (5% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €17.400 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 13,8% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 48,5 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Στερεά Ελλάδα είναι η όγδοη κατά σειρά πολυπληθέστερη περιφέρεια της χώρας και η δεύτερη λιγότερο πληθυσμιακά πυκνή μετά τη Δυτική Μακεδονία. Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, ο πληθυσμός στη Στερεά Ελλάδα μειώθηκε κατά περίπου 9,4 ποσοστιαίες μονάδες μεταξύ 2010 και 2022, η δεύτερη μεγαλύτερη μείωση μεταξύ των περιφερειών κατά την ίδια περίοδο. Η μείωση αυτή ήταν ανομοιογενής ανάμεσα στα δύο φύλα: το ποσοστό των ανδρών μειώθηκε κατά 10% ενώ των γυναικών κατά 8,7%. Επίσης, η Η πληθυσμιακή γήρανση αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα για την Στερεά Ελλάδα, καθώς ο λόγος της γηραιότερης ηλικιακά ομάδας ως προς τα άτομα παραγωγικής ηλικίας (15 έως 64 ετών) είναι σχεδόν 42%, ο τρίτος κατά σειρά μεγαλύτερος στη χώρα. Όπως και σε όλες τις άλλες περιφέρειες, παρατηρείται αύξηση του σχετικού ποσοστού των ατόμων της γηραιότερης ηλικίας στον πληθυσμό και μείωση του σχετικού ποσοστού των ατόμων νεότερων και παραγωγικών ηλικιών.

Οικονομική δραστηριότητα

Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδα εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σχετικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες στους βασικούς τομείς της **οικονομικής δραστηριότητας**. Ενδεικτικά, το ΑΕΠ, όπως και η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της συγκεκριμένης περιφέρειας μεγενθύθηκαν σημαντικά το 2021 σε σχέση με το προ πανδημίας επίπεδό τους. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό για τις αναπτυξιακή δυναμική της συγκεκριμένης περιφέρειας είναι το γεγονός ότι ο κλάδος με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην ΑΠΑ είναι η Βιομηχανία, καθώς και το υψηλό ποσοστό αποταμίευσης των νοικοκυριών της.

Επιχειρηματικότητα

Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς της **επιχειρηματικότητας** και σε σχετικές διαθέσιμες μεταβλητές στο περιφερειακό επίπεδο που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας βρίσκεται στην τελευταία θέση στην κατάταξη κατά φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας (ΔΠΑ) το 2022, ενώ φαίνεται να μη μπορεί να καλύψει την υστέρησή της, παρουσιάζοντας αρνητικό ρυθμό μεταβολής του ΔΠΑ μεταξύ των ετών 2019 και 2022.

Ως θετική προοπτική για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της περιφέρειας αξίζει να σημειώσουμε την τέταρτη μεγαλύτερη μεταξύ των περιφερειών αύξηση του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων την περίοδο 2017-2019.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας εμφανίζει επίδοση κοντά στον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στη Στερεά Ελλάδα το 2022 εμφανίζεται ο έκτος υψηλότερος αριθμός δανείων ανά κάτοικο, αλλά και ο χαμηλότερος λόγος τραπεζικών καταθέσεων ως προς το ΑΕΠ.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας συγκεντρώνεται το 4,9% (κατά μέσο όρο) της απασχόλησης της χώρας. Παράλληλα, το μερίδιο της μισθωτής απασχόλησης σε αυτή βρίσκεται περίπου στο μέσο της κατάταξης των περιφερειών κατά την περίοδο 1999-2022, των αυτοαπασχολούμενων είναι το πέμπτο χαμηλότερο ενώ στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση επίσης βρίσκεται στο μέσο της κατάταξης. Το ποσοστό ανεργίας, την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 19,7 π.μ. (τρίτη ισχυρότερη αύξηση) και διαμορφώθηκε το 2013 ελαφρά πάνω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 μειώθηκε κατά 15,8 π.μ. (τέταρτη ισχυρότερη μείωση) και διαμορφώθηκε σε υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Η συγκεκριμένη περιφέρεια παρουσιάζει το τρίτο υψηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2) και το δεύτερο υψηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8). Τέλος, οι θετικές ροές προσλήψεων-αποχωρήσεων την περίοδο 2015-2022 διαμορφώθηκαν σε 4,6 χιλ. θέσεις εργασίας κατά μέσο όρο (έκτες υψηλότερες).

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στη Στερεά Ελλάδα διαπιστώνονται αρκετά μεγάλα περιθώρια σύγκλισης με το μέσο όρο των περιφερειών στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**. Στην περιφέρεια καταγράφεται το τρίτο χαμηλότερο κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και το τέταρτο υψηλότερο ποσοστό φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στις περιφέρειες. Ο δείκτης εισοδηματικής ανισότητας είναι σχετικά χαμηλός σε σύγκριση με τις υπόλοιπες περιφέρειες ενώ σχετικά καλές κρίνονται και οι επιδόσεις της περιφέρειας σχετικά με το προσδόκιμο επιβίωσης και τη βρεφική θνησιμότητα. Σημαντικότερα περιθώρια σύγκλισης εντοπίζονται αναφορικά με το χάσμα απασχόλησης των φύλων, με το μεγαλύτερο ποσοστό του χάσματος να καταγράφεται στη Στερεά Ελλάδα. Τέλος, η δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος όπως καταγράφεται μέσα από την συγκέντρωση κλινών νοσηλείας και ιατρών αναφορικά με τον πληθυσμό της περιφέρειας είναι ιδιαίτερα χαμηλή (πρώτη και δεύτερη χαμηλότερη θέση στην κατάταξη αντίστοιχα). Ως συνέπεια, οι αυτοαναφερόμενες μη εξυπηρετούμενες ανάγκες για ιατρική φροντίδα είναι σε αρκετά υψηλά επίπεδα στη Στερεά Ελλάδα (τέταρτη υψηλότερη θέση στη σχετική περιφερειακή κατάταξη).

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Στον τομέα του **πολιτισμού**, η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας σημειώνει ποσοστό χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής κοντά στον εθνικό μέσο όρο, ενώ η απασχόληση σε χώρους πολιτισμού διαμορφώνεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Επιπλέον, η περιφέρεια παρουσιάζει επισκεψιμότητα σε χώρους μουσείων και αρχαιολογικών χώρων κοντά στον εθνικό μέσο όρο με τα ποσοστά προσέλευσης να μην έχουν επανέλθει στα προ πανδημίας επίπεδα παρουσιάζοντας απόκλιση από τα στοιχεία του 2019 κατά 17-38%.

Ως προς τον τομέα του **τουρισμού**, τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για τις τουριστικές ροές, τις διανυκτερεύσεις και την πληρότητα καταλυμάτων κατατάσσουν την περιφέρεια στο κάτω μέρος των σχετικών κατατάξεων μεταξύ των περιφερειών της χώρας.

Περιβάλλον και χωροταξία

Στον τομέα του **περιβάλλοντος** και των σχετικών διαθέσιμων δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο, η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας σημειώνει αρκετά μεγάλο αριθμό μονάδων διαχείρισης αποβλήτων, καθώς και μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης συγκριτικά με τον πληθυσμό της.

Αναφορικά με τις **χρήσεις γης** δεν παρατηρείται κάποια σημαντική απόκλιση από τον εθνικό μέσο όρο στις επιμέρους κατηγορίες χρήσεων.

Πελοπόννησος

- **Πρωτεύουσα:** Καλαμάτα
- **Πληθυσμός (2022):** 538.063 (5% συνολικού πληθυσμού χώρας)
- **Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2021):** €17.400 (μ.ο. χώρας: €17.000)
- **Ποσοστό ανεργίας (2022):** 12,6% (εθνικό ποσοστό: 12.4%)
- **Μέση ηλικία πληθυσμού (2022):** 49 έτη (εθνικός μ.ο.: 46,1 έτη)

Δημογραφικές τάσεις

Η Πελοπόννησος είναι η έκτη κατά σειρά πολυπληθέστερη περιφέρεια της Ελλάδος, αλλά παράλληλα η τρίτη λιγότερο πληθυσμιακά πυκνή (μαζί με την Ήπειρο). Σε όρους **δημογραφικών τάσεων**, παρουσίασε την τρίτη μεγαλύτερη πληθυσμιακή μείωση μεταξύ του 2010 και του 2022 (κατά περίπου 8.5%) μετά τη Δυτική Μακεδονία και την Κεντρική Ελλάδα. Τα ποσοστά των ανδρών και των γυναικών μειώθηκαν περίπου με ίδια ένταση, κατά 8,6% και 8,6% αντίστοιχα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι η Πελοπόννησος δεν παρουσίασε μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση κατά την περίοδο 1990-2010 (μόνο κατά περίπου 0,5%) – όταν αρκετές άλλες περιφέρειες της χώρας μεγεθύνθηκαν πληθυσμιακά. Το γεγονός αυτό εντείνει τις δημογραφικές πιέσεις στην περιφέρεια. Επίσης, η Πελοπόννησος παρουσιάζει τον δεύτερο μεγαλύτερο δείκτη εξάρτησης ηλικιωμένων στη χώρα μετά την Ήπειρο.

Οικονομική δραστηριότητα

Σε βασικούς τομείς **οικονομικής δραστηριότητας**, η περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει υψηλές επιδόσεις σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας. Ενδεικτικά, η περιφέρεια της Πελοποννήσου αποτελεί μια εκ των πέντε περιφερειών που το 2021 ανέκτησαν το προ πανδημίας επίπεδο του ΑΕΠ και μία εκ των έξι περιφερειών με θετικούς ρυθμούς αποταμίευσης των νοικοκυριών την περίοδο 2017-2019. Ενθαρρυντικό για τις αναπτυξιακή δυναμική της περιφέρειας είναι ο ιδιαίτερα υψηλός βαθμός εξωστρέφειας στο διμερές εμπόριο το 2021, καθώς και το γεγονός ότι ο κλάδος με τη μεγαλύτερη συνεισφορά στη μεγέθυνση της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της το διάστημα 2019-2021, είναι η Βιομηχανία.

Επιχειρηματικότητα

Αντίθετα, στον τομέα της **επιχειρηματικότητας**, η περιφέρεια Πελοποννήσου, εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σύμφωνα με τις επιδόσεις της σε επιλεγμένες μεταβλητές που αφορούν το επιχειρηματικό οικοσύστημα και την ανταγωνιστικότητα. Ενδεικτικά, στην περιφέρεια Πελοποννήσου παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης την περίοδο 2017-2019, ενώ ο αριθμός των επιχειρήσεων την ίδια περίοδο αυξήθηκε μόνο οριακά. Στην κατάταξη των περιφερειών κατά

φθίνουσα σειρά με βάση το Δείκτη Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΔΠΑ), η περιφέρεια Πελοποννήσου καταλαμβάνει την έκτη θέση.

Χρηματοπιστωτικός τομέας

Η περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει περιθώριο για σύγκλιση με τον μέσο όρο των περιφερειών σε τομείς του **χρηματοπιστωτικού συστήματος**, όπως καταγράφονται μέσα από επιλεγμένες μεταβλητές για την πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα, τις καταθέσεις και τη χρηματοδότηση του επιχειρηματικού τομέα. Ενδεικτικά, στην Πελοπόννησο το 2022 εμφανίζονται ο δεύτερος χαμηλότερος λόγος επιχειρηματικών δανείων προς ΑΕΠ και ο τρίτος χαμηλότερος λόγος καταθέσεων προς ΑΕΠ ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας.

Αγορά εργασίας

Αναφορικά με την **αγορά εργασίας**, στην περιφέρεια Πελοποννήσου συγκεντρώνεται το 5,3% (κατά μέσο όρο την περίοδο 2001-2022) της απασχόλησης της χώρας. Επιπλέον, η Πελοπόννησος παρουσιάζει το χαμηλότερο μέσο ποσοστό στη μισθωτή απασχόληση, το υψηλότερο στους αυτοαπασχολούμενους και το τρίτο υψηλότερο στους βοηθούς στην οικογενειακή επιχείρηση στη χώρα την περίοδο 1999-2022. Το ποσοστό ανεργίας την περίοδο 2008-2013 αυξήθηκε κατά 15 π.μ. και διαμορφώθηκε το 2013 κάτω από το εθνικό ποσοστό. Το 2022 περιορίστηκε κατά 9,4 π.μ., σε οριακά υψηλότερα επίπεδα από το εθνικό ποσοστό. Η συγκεκριμένη περιφέρεια καταγράφει το χαμηλότερο μέσο ποσοστό ανεργίας την περίοδο 1999-2022 στα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 0-2). Επίσης καταγράφει το δεύτερο χαμηλότερο στα άτομα με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 3-4) και στα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ISCED 5-8).

Κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ένταξη

Στον τομέα της **κοινωνικής ένταξης και της πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες**, η περιφέρεια Πελοποννήσου εμφανίζει μεικτές επιδόσεις. Αναφορικά με το κατά κεφαλήν διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών και το ποσοστό του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας, η περιφέρεια βρίσκεται περίπου στο μέσο της κατάταξης των περιφερειών. Μεγαλύτερα περιθώρια σύγκλισης διαπιστώνονται στους δείκτες υλικής στέρσης και κοινωνικού αποκλεισμού. Ως προς το δείκτη εισοδηματικής ανισότητας και το χάσμα απασχόλησης των φύλων, η Πελοπόννησος σημειώνει επιδόσεις οριακά χαμηλότερες από τον εθνικό μέσο όρο. Το προσδόκιμο επιβίωσης του πληθυσμού της είναι σχετικά υψηλό, όπως όμως είναι και το ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας. Αναφορικά με τη δυναμικότητα του συνολικού υγειονομικού συστήματος, όπως αποτυπώνεται στις διαθέσιμες κλίνες νοσηλείας και τους ιατρούς συγκριτικά με τον πληθυσμό της εκάστοτε περιφέρειας, η Πελοπόννησος βρίσκεται στη δεύτερη χαμηλότερη και στην πέμπτη χαμηλότερη θέση της κατάταξης αντίστοιχα. Στην περιφέρεια τέλος καταγράφεται και το πέμπτο υψηλότερο ποσοστό αυτοαναφερόμενων μη εξυπηρετούμενων ιατρικών αναγκών ανάμεσα στις περιφέρειες της χώρας.

Δείκτες σε επιλεγμένους κλάδους

Αναφορικά με επιλεγμένους κλάδους στον τομέα του **πολιτισμού**, στην περιφέρεια Πελοποννήσου καταγράφονται σύμφωνα με στοιχεία του 2018 ποσοστά χρήσεων γης για πολιτιστικές δραστηριότητες και δραστηριότητες αναψυχής αλλά και επισκεψιμότητας σε

μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους κοντά στον εθνικό μέσο όρο. Αντίθετα, σημειώνονται ποσοστά απασχόλησης σε χώρους πολιτισμού αρκετά χαμηλότερα από εθνικό τον μέσο όρο.

Ως προς τον τομέα του **τουρισμού**, η περιφέρεια καταγράφει υψηλές τουριστικές ροές, με τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις από τουρίστες της ημεδαπής να σημειώνονται υψηλότερες από εκείνες τουριστών της αλλοδαπής.

Περιβάλλον και χωροταξία

Στον τομέα του **περιβάλλοντος** και των διαθέσιμων επιλεγμένων δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο, η Πελοπόννησος διαθέτει αρκετά μεγάλο αριθμό μονάδων διαχείρισης αποβλήτων, αλλά και μονάδων ανακύκλωσης και ανάκτησης συγκριτικά και με τον πληθυσμό της.

Ως προς τις **χρήσεις γης** δεν παρατηρούνται εν γένει σημαντικές αποκλίσεις από τον εθνικό μέσο όρο – πλην του ποσοστού χρήσεων γης για δίκτυα το οποίο είναι ιδιαίτερα χαμηλό συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες.

10. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την παρούσα έκθεση πραγματοποιήθηκε μια πρώτη εκτενής διερεύνηση τάσεων και στατιστικών στοιχείων για τις διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας, σε μια σειρά από κομβικούς για την οικονομία και κοινωνία τομείς. Αυτοί περιλαμβάνουν τις δημογραφικές τάσεις, την οικονομική δραστηριότητα και επιχειρηματικότητα, το χρηματοπιστωτικό τομέα, την αγορά εργασίας, την κοινωνική ένταξη και την πρόσβαση σε υπηρεσίες, τον τουρισμό, την χωροταξία και το περιβάλλον.

Μέσα από την ανάλυση κάθε μία από τις ελληνικές περιφέρειες αναδεικνύεται σε μια μοναδική οντότητα με το δικό της χαρακτήρα και ιδιαιτερότητες. Όλες μαζί, συνθέτουν την ελληνική πραγματικότητα και την ποικιλομορφία που την χαρακτηρίζει. Και ενώ η τελευταία αποτελεί αναμφίβολα συγκριτικό πλεονέκτημα για τη χώρα (για παράδειγμα ως προς τη γεωμορφολογία της ή σε τομείς όπως ο πολιτισμός και ο τουρισμός), παράλληλα, οι περιφερειακές ανισότητες αποτελούν μια σημαντική πρόκληση ως προς την ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Στη βάση των επιλεγμένων τομέων και δεικτών, ορισμένες από τις ελληνικές περιφέρειες φαίνεται να καταγράφουν συγκριτικά καλύτερες επιδόσεις, ενώ άλλες έχουν μεγαλύτερα περιθώρια σύγκλισης με τον εθνικό (και κατ' επέκταση με τον ευρωπαϊκό) μέσο όρο. Βασικοί τομείς στους οποίους η διαπεριφερειακή ανισότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική συμπεριλαμβάνουν την οικονομική δραστηριότητα, την επιχειρηματικότητα και την αγορά εργασίας. Η άμβλυση των ανισοτήτων στους συγκεκριμένους τομείς και η συνακόλουθη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών διαβίωσης, μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα και σε όρους άμβλυσης των ανισοτήτων σε άλλους σημαντικούς τομείς όπως οι δημογραφικές τάσεις. Η άμβλυση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων αποτελεί επίσης έναν καίριο τομέα παρέμβασης για μία χώρα, όπως η Ελλάδα, στην οποία καταγράφονται επιδόσεις αρκετά πιο κάτω από τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές σε μια σειρά από σημαντικά ζητήματα (πληθυσμιακή γήρανση, ποσοστά φτώχειας κ.α.). Δεδομένων των εθνικών αυτών διαφορών, ο αντίκτυπος των ανισοτήτων στον πληθυσμό των περισσότερο ευάλωτων περιοχών είναι μεγαλύτερος και η αντιμετώπισή τους πιο επιτακτική και κρίσιμη.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, εν πολλοίς, οι διαφορές και ανισότητες μεταξύ των περιφερειών αποτυπώνουν το διαφορετικό σημείο εκκίνησης και τα σχετικά πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα της κάθε γεωγραφικής περιοχής. Επίσης, αποτυπώνουν την πορεία των οικονομικών μεταβολών στην Ελλάδα από μια ιστορική σκοπιά και σε συνδυασμό με το γενικότερο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και την αστικοποίηση. Σε κάθε περίπτωση, τα ευρήματα από την παρούσα μελέτη αποτελούν μια προσπάθεια πολυδιάστατης και συστηματικής καταγραφής των τάσεων στις ελληνικές περιφέρειες, η οποία θα μπορούσε να συνεισφέρει στο δημόσιο διάλογο γύρω από το ζήτημα της ανάγκης άμβλυσης των ανισοτήτων, ώστε η χώρα να μπορέσει να καταγράψει τα επόμενα χρόνια το είδος εκείνο της οικονομικής ανάπτυξης που θα είναι ισόρροπη και κοινωνικά βιώσιμη.

11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 11.1: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία κλάδων ανά περιφέρεια, 2019

Περιφέρεια/Κλάδος	Γεωργία- δασοκομία- αλιεία	Βιομηχανία	Κατασκευές	Εμπόριο- εστίαση- τουρισμός	Τηλεπικοινωνίες	Ιδιωτικές υπηρεσίες	Δημόσιες υπηρεσίες- Τέχνες
Σύνολο χώρας	4%	14%	2%	26%	3%	27%	23%
Αττική	0%	10%	1%	26%	5%	36%	22%
Βόρειο Αιγαίο	5%	8%	2%	25%	2%	22%	36%
Νότιο Αιγαίο	2%	7%	2%	51%	1%	19%	17%
Κρήτη	7%	10%	2%	38%	2%	20%	22%
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	9%	17%	2%	22%	2%	18%	31%
Κεντρική Μακεδονία	7%	15%	2%	27%	2%	20%	28%
Δυτική Μακεδονία	9%	40%	2%	13%	1%	14%	21%
Ήπειρος	10%	11%	3%	24%	1%	21%	30%
Θεσσαλία	12%	15%	2%	21%	1%	18%	31%
Ιόνιοι Νήσοι	5%	4%	2%	49%	1%	21%	18%
Δυτική Ελλάδα	11%	13%	2%	23%	2%	22%	28%
Στερεά Ελλάδα	8%	38%	2%	19%	1%	15%	17%
Πελοπόννησος	11%	24%	2%	21%	1%	20%	21%

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Πίνακας 11.2: Ποσοστό απασχόλησης ανά κλάδο δραστηριότητας και περιφέρεια, για άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών, μέσος όρος 2008-2022

	Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	Αττική	Δυτική Ελλάδα	Δυτική Μακεδονία	Ιόνιοι Νήσοι	Ήπειρος	Κεντρική Μακεδονία	Κρήτη	Νότιο Αιγαίο	Πελοπόννησος	Στερεά Ελλάδα	Θεσσαλία	Βόρειο Αιγαίο
Πρωτογενής τομέας	25,8%	0,9%	24,1%	19,3%	13,4%	18,4%	13,4%	18,1%	6,9%	28,9%	21,3%	22,2%	15,7%
Τέχνες-Διασκέδαση- Ψυχαγωγία-Λοιπές υπηρεσίες	2,8%	6,0%	3,7%	3,7%	4,7%	3,6%	4,3%	3,8%	3,6%	4,6%	3,2%	3,6%	3,4%
Κατασκευές	3,8%	4,4%	6,0%	5,9%	7,6%	6,7%	4,2%	6,4%	8,4%	6,0%	5,5%	4,7%	5,5%
Χρηματοοικονομικές- Ασφαλιστικές δραστηριότητες	1,3%	4,3%	1,3%	1,9%	2,0%	1,5%	1,8%	1,4%	1,4%	1,3%	1,3%	1,2%	2,3%
Βιομηχανία	11,1%	12,0%	8,2%	19,3%	5,6%	9,8%	13,8%	8,0%	7,6%	8,6%	19,1%	11,8%	6,6%
Πληροφορική- Επικοινωνίες	0,8%	4,3%	1,1%			1,3%	1,7%	1,0%	1,1%	0,7%	0,8%	0,7%	
Επαγγελματικές- Επιστημονικές- Τεχνικές-Διοικητικές δραστηριότητες	5,1%	10,9%	4,9%	4,3%	7,0%	5,4%	7,2%	6,0%	6,9%	4,4%	4,3%	5,2%	5,9%
Δημόσια διοίκηση- Άμυνα-Υγεία- Κοινωνική πρόνοια	24,7%	24,7%	21,8%	23,0%	16,6%	26,3%	22,2%	19,7%	19,0%	18,7%	17,6%	24,0%	29,8%
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας		0,2%					0,3%					0,6%	
Χονδρικό-Λιανικό- Μεταφορές- Τουρισμός	25,1%	32,3%	28,9%	24,4%	44,9%	28,8%	31,3%	35,7%	46,6%	27,1%	27,7%	26,7%	32,6%

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σημείωση: Τα κενά στον πίνακα οφείλονται στο γεγονός ότι δεν ήταν δυνατός ο υπολογισμός του μέσου όρου, καθώς η Eurostat τα συγκεκριμένα έτη δεν εμφανίζει αριθμό απασχολούμενων στους αντίστοιχους κλάδους.